

T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI

İZMİR
KALKINMA
AJANSI

İZMİR ENDÜSTRİYEL MİRAS ENVANTERİ

İZMİR INDUSTRIAL HERITAGE INVENTORY

İZMİR ENDÜSTRİYEL MİRAS ENVANTERİ

İZMİR INDUSTRIAL HERITAGE INVENTORY

İZMİR ENDÜSTRİYEL MİRAS ENVANTERİ

Proje Koordinatörleri:

Prof. Dr. Şebnem GÖKÇEN (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Doç. Dr. Gürhan AKTAŞ (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Cangül KUŞ (İzmir Kalkınma Ajansı)
Çağdaş GÜNEŞ (İzmir Kalkınma Ajansı)

Hazırlayanlar

Prof. Dr. Şebnem GÖKÇEN
Doç. Dr. Gürhan AKTAŞ
Araş.Gör. Soner SÖYLER
Sezin GÜNGÖR
Burçak KARLI

Fotoğraflar

Area Müzecilik Reklam Ticaret Limited ŞTİ
Ömer DURMAZ Arşivi

Grafik Tasarım

Orçun Andıç - İZKA

Yayımcı

İzmir Kalkınma Ajansı - İZKA
Megapol Çarşı Kule, Halkapınar Mahallesi, 1203/11. Sk.
No: 5-7, Kat: 19 35170 Konak/İzmir
www.izka.org.tr

Bandrol Uygulamasına ilişkin Usul ve Esaslar
Hakkında Yönetmelik'in 5. maddesi 2. fıkrasına
göre bandrol taşıması zorunlu değildir.

Yasal Bilgi

Bu kitap, İzmir Kalkınma Ajansı tarafından yayına
hazırlanmış olup, kurumun ücretsiz kültür hizmetidir.
İzmir Kalkınma Ajansı'nın, bedelsiz yayınıdır. Bütün
hakları saklıdır. Kaynak gösterilmeden tanıtım için
yayımlanacak yazılar dışında, İzmir Kalkınma Ajansı'nın
yazılı izni alınmadan çoğaltılamaz.

Satılmaz. © İzmir Kalkınma Ajansı.

IZMIR INDUSTRIAL HERITAGE INVENTORY

Project Coordinators:

Prof. Şebnem Gökçen, Ph.D. (Dokuz Eylül University)
Assoc. Prof. Gürhan Aktaş, Ph.D. (Dokuz Eylül University)
Cangül Kuş (Izmir Development Agency)
Çağdaş Güneş (Izmir Development Agency)

Prepared by

Prof. Şebnem Gökçen
Ph.D. Assoc. Prof. Gürhan Aktaş
Ph.D. Research Assistants Soner Söyler
Sezin Güngör
Burçak Karlı

Photo credit by

Area Müzecilik Reklam Ticaret Limited ŞTİ
Ömer DURMAZ Arşivi

Graphic Design

Orçun Andıç – İZKA

Publisher

Izmir Development Agency - IZKA
Megapol Çarşı Kule, Halkapınar Mahallesi, 1203/11. Sk.
No: 5-7, Kat: 19 35170 Konak/İzmir
www.izka.org.tr

Tax label is not required as per Article 5 paragraph 2 of the
Regulation on Procedures and Principles Regarding the
Banderole Application

Legal Information

This book has been prepared for publication by the Izmir
Development Agency, as a free cultural service. A free-of-
charge publication of the Izmir Development Agency. All
rights reserved. No reproduction is allowed without a written
permission granted by the Izmir Development Agency, with
the exception of promotional material used without due
credits.

Not for sale. © Izmir Development Agency.

T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI

İZMİR ENDÜSTRİYEL MİRAS ENVANTERİ

İZMİR INDUSTRIAL HERITAGE INVENTORY

EGE BÖLGESİ SANAYİ ODASI
AEGEAN REGION CHAMBER OF INDUSTRY

İzmir Vakfı

ÖNSÖZ FOREWORD

İzmir, geçmişi 8.500 yılı aşan bir tarihe sahip olmakla birlikte 17. yüzyılda ticaret rotalarında yaşanan değişime bağlı olarak önce bulunduğu bölgenin ardından Akdeniz havzasının en önemli ticaret merkezlerinden biri haline gelmiştir. Son dört yüzyıllık dönemi kapsayan bu süreçte belirleyici rol, İzmir Limanı'na aittir. Şehir merkezi ile bütünleşen konumu ve yılın her günü sefer yapılmasına imkân veren iklimiyle İzmir Limanı, Levant ticaretinin çekim merkezi olarak yerli ve yabancı tüccarların uğrak noktası olmuştur.

Bölgede ürünlerin hammadde olarak satışıyla ticaretin, Sanayi Devrimi'nin merkez ülkelerden çevre ülkelere yayılmasıyla birlikte 19. yüzyılın sonlarından itibaren de sanayileşmenin ilk adımlarını görmeye başlıyoruz. 1890 tarihli Aydın Salnamesi'ne göre, İzmir'de 27 fabrika bulunmaktadır. Bu fabrikaların kurulduğu yerler ise, İzmir Limanı'nın art alanı olan ve eski adıyla "Darağaç", günümüzdeki ismiyle "Umurbey Mahallesi" olarak bilinen bölgedir. Liman ve demiryolu bağlantısının kesişiminde yer alması, bu bölgeyi fabrikalar için cazip hale getirmiştir. Şark Sanayi Kumpanyası, Elektrik Fabrikası, Bomonti Fabrikası bu bölgede kurulmuş ilk sanayi tesisleridir. Bölgedeki sanayileşme Cumhuriyet Dönemi'nde de devam etmiş, Sümerbank Basma Fabrikası, Tekel Fabrikası bu dönemde kurulmuş başta gelen fabrikalardır. Bu fabrikalar, 1950'lerin son çeyreğine kadar üretim faaliyetlerine yoğun bir şekilde devam etmiş ve İzmir ve ülke ekonomisi için katma değer üretmiştir.

Sanayileşmenin bu bölgede başlamış olması İzmir'deki kentleşme sürecinin de belirleyici faktörlerinden biri olmuştur. Zaman içerisinde Halkapınar-Basmane, Çınarlı-Bayraklı-Bornova aksında gelişen yan sanayiler, bu bölgelerin kent merkezine dâhil olması sonucunu beraberinde getirmiştir. Diğer bir ifadeyle, İzmir liman ve limana bağlı olarak "Darağaç" bölgesinde başlayan sanayileşme ile birlikte merkezden çevreye doğru büyümeye başlamış ve günümüz itibarıyla 13 Organize Sanayi Bölgesi ve 2 Serbest Bölgesi'nin yanı sıra İzmir Limanı dışında 13 limanıya ülkemizin 3. en büyük sanayi şehri konumundadır. Bu gelişim çizgisinin doğal bir sonucu olarak ilk sanayi tesislerinin kurulduğu "Darağaç" bölgesi zamanla terkedilmiş ve buradaki tesisler birer endüstriyel mirasa dönüşmüştür.

Günümüzde kentsel koruma bilincinin gelişimiyle birlikte endüstriyel miras özelliği taşıyan eski sanayi tesislerinin restore edilerek yeniden işlevlendirilmesi giderek yaygınlık kazanan bir yöntem olarak dikkati çekmektedir. Özellikle Sanayi Devrimi'nin ortaya çıktığı İngiltere ile Batı Avrupa'nın başlıca liman kentlerinde endüstriyel mirasın yaratıcı endüstrilerin gelişimine katkı sağlayacak şekilde yeniden işlevlendirildiği ve bölge ekonomisine ciddi katkılar sunan başarılı uygulama örnekleri vardır.

İzmir Endüstriyel Miras Envanteri çalışması da bir yönüyle kentsel belleğin gelişimine katkı sunarken diğer yönüyle de güncel durumu itibarıyla atıl vaziyette bulunan "Darağaç" bölgesindeki endüstriyel miras niteliğindeki tesislerin, Batı'daki benzerleri gibi bölge ekonomisine katkı sağlama potansiyeline dikkat çekmektedir.

Ege Bölgesi Sanayi Odası ve İzmir Vakfı işbirliğinde Ajansımızca hazırlatılan bu çalışmanın, kent merkezine ve İzmir'in sanayileşme hikâyesine yaratıcı bir gözle yeniden bakılarak okunmasını temenni ediyorum. Çalışmanın hazırlanmasında emeği geçenlere içtenlikle teşekkür eder, keyifli okumalar dilerim.

Dr. Mehmet YAVUZ

Genel Sekreter
İzmir Kalkınma Ajansı
Secretary General
İzmir Development Agency

The history of İzmir dates back to more than 8,500 years. With frequent shifts in the trade routes in the 17th century, the city became one of the key trade hubs in the region first and later in the entire Mediterranean basin. The Port of İzmir played a defining role during this four-century period. With a mild climate perfectly suited for sailing throughout the year, the Port of İzmir was frequented by Turkish and foreign merchants as a major destination of Levantine trade thanks to its close reach to the city center.

Because the trade in the area mostly involved raw materials at the time, and the Industrial Revolution helped spread commerce from the center out to the peripheral countries, we see the first signs of industrialization in the area in the late 19th century. According to the 1890 Annual Book of Aydın, there were 27 factories in İzmir at the time. They were located in Darağaç (the present-day Umurbey Neighborhood), which is the hinterland of the Port of İzmir. Located at the intersection of the port and the railway connection, the area offered an attractive development potential for the industry. The Power Plant and the Şark Sanayi and Bomonti plants were the first industrial facilities built in the area. This industrialization trend continued into the Republican Era as well with the establishment of the Sumaerbank Basma and Tekel plants. These plants remained in operation until the last quarter of the 1950s, creating added value for İzmir and the national economy.

This was one of the defining factors of the urbanization process in İzmir. The supply industries that developed along the axes of Halkapınar-Basmane and Çınarlı-Bayraklı-Bornova over time made these areas an integral part of the city center. In other words, İzmir expanded from the center to the periphery. Its origins start with the industrial core, which emerged in the port area and its Darağaç extension. The city today, is Turkey's third largest industrial city with 13 Organized Industrial Zones and two Free-trade Zones plus 13 new ports besides the Port of İzmir. A natural consequence of this development trend, the original industrial zone of Darağaç was abandoned and the industrial facilities in the area became the industrial heritage of the city over the course of time.

Today, mostly due to the better urban conservation awareness developed over the years, it is becoming common practice for cities to renovate and repurpose former industrial facilities that are part of their industrial heritage. There are successful examples of this in the port cities of the United Kingdom and Western Europe, the cradle of Industrial Revolution, where industrial heritage is repurposed to contribute to the development of creative industries and local economy.

The İzmir Industrial Heritage Inventory project is an effort that aims to contribute to developing and reinforcing urban memory. In addition to that, the project also helps draw attention to the potential of İzmir's industrial heritage facilities, which otherwise would be sitting idly in Darağaç, in terms of contributing to the local economy, very much like their western counterparts do.

I hope that this project, prepared by our Agency in partnership with the Aegean Region Chamber of Industry and İzmir Foundation, will help bring a creative perspective to the metropolis and the industrialization story of İzmir. I would like to thank everyone involved, and wish you a good read.

GİRİŞ İZMİR'İN ENDÜSTRİYEL MİRASI

INTRODUCTION İZMİR'S INDUSTRIAL HERITAGE IVENTORY

18. yüzyılın ortalarında İngiltere'de başlayan I. Endüstri Devrimi, geleneksel üretim yöntemlerinin yerlerini sırasıyla buhar gücü ve elektrik ile çalışan makinelere ve üretim sistemlerine bırakmasına sebep olmuştur. Bu yeni sistemlerin önce Batı Avrupa ülkelerinde, daha sonra dünya genelinde hızla yayılmaya başlaması ile 20. yüzyılın ortalarına kadar sayıları hızla artan fabrika ve imalathane gibi üretim yapıları, pek çok kentin merkezinde yerini almıştır. Özellikle 1970'li yıllardan sonra yeni teknolojilerin devreye girmesi ve kent merkezlerinin üretim yeri olma özelliklerini yavaş yavaş yitirmeye başladığı endüstrisizleşme süreçleri ile atıl kalmaya başlayan bu tesisler, yine tohumları ilk İngiltere'de atılan politika ve uygulamalar sonrasında endüstriyel kalkınma ve endüstri gelişim tarihinin önemli kanıtları olarak belirlenmeye başlanmıştır. Günümüzde önemini giderek artıran bu gelişmeler, üretim işlevini devam ettiren veya ettirmeyen, belirli bir tarihsel niteliğe veya öneme sahip endüstri yapılarını, alanlarını ve bunlara bağlı her çeşit varlığı nitelendirmek için kullanılan “endüstriyel miras” kavramını ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla endüstri gelişiminde tarihsel öneme sahip fabrika, imalathane, atölye, enerji üretim tesisleri, değirmenler, madenler, ulaştırma gibi farklı altyapı hizmetlerini sağlayan tesisler, ambarlar, depolar, bütün bu tesislerin faaliyetlerini devam ettirmesi için gerekli diğer yapılar ile her türlü makine ve teçhizat ve endüstriyel alanlardaki sosyal faaliyetler için gerekli yaşam alanları, eğitim kurumları ve ibadet yerleri endüstriyel miras kavramı içerisinde değerlendirilmeye alınmaktadır.

Endüstrisizleşme süreçleri ile beraber ekonomisini endüstriye dayanmış kentlerin yeni dünya düzenindeki politika gündemleri yüzünü kültür ekonomisine çevirirken, kültür ekonomisinin kentlerin yeniden yapılanma süreçlerinde oynayabileceği rol de böylelikle endüstriyel miras alanlarının dönüşümü üzerinden giderek daha fazla tartışılmaya başlanmıştır. Endüstriyel üretimin yerini ağırlıklı olarak hizmetler sektöründeki gelişmelere bırakmasının, çoğu kentin bu anlamda sahip olduğu değerlere yüklediği anlamları da değiştirmiş olduğu söylenebilir. Kültürel miras alanları içerisinde endüstriyel miras değerleri de yaratıkları ve yaratabilecekleri ekonomik değer üzerinden gündem oluşturmaktadır. Bu bakışla kentler de sahip oldukları endüstriyel miras altyapısına yönelik farklı stratejiler geliştirmektedirler. Günümüzde gelinek noktada endüstriyel miras alanlarının kentlerin kültür politikalarının önemli bileşenlerinden biri olarak ele alınarak geri kazandırılması yönündeki artan çabalar boşuna değildir.

Started in the mid-18th century in the United Kingdom, the first Industrial Revolution era marked a transition from traditional methods of production to machines and systems of production running on steam power and electricity. As these new systems spread quickly first in Western Europe and then worldwide, the production structures such as factories and plants rapidly grew in number, making their way into the central areas of cities. Such facilities were left useless as new technologies emerged and the de-industrialization push drove industries out of the city centers, particularly after the 1970s. With the new policies and practices developed (most notably in the United Kingdom first), these structures best epitomize the history of industrial development. Such developments have become even more significant today, eventually giving birth to the concept of “industrial heritage,” which refers to any industrial structure or area, or their linked assets with a historical significance, whether they maintain their production status or not. Accordingly, production factors that are of historical importance for industrial development such as factories, production plants, workshops, power generation plants, mills and mines, plus any facilities, storage depots and warehouses that provide different infrastructure services such as transport, and any other structure required to maintain the services thereof, and all kinds of machinery and equipment and the associated living spaces, educational institutions and places of worship needed for the social activities to be undertaken in relation with such industrial efforts are considered a part of the industrial heritage.

While de-industrialization caused cities relying on industrial economy to steer toward a cultural economy in line with the new world order, the potential role of cultural economy in restructuring the cities is now being discussed more with reference to the transformation of industrial heritage areas. As industrial production is replaced by the service industry, the value attributed to industrial production has changed in many cities. As part of cultural heritage areas, industrial heritage assets are significant for their actual and potential economic value. In this sense, cities develop different strategies for their industrial heritage infrastructure. Today, the growing efforts to recover industrial heritage areas, one of the key components of our cities' cultural policies, is not a futile exercise.

Kuşkusuz sözü edilen süreçler, birçok eski sanayi kentinde olduğu gibi İzmir için de geçerlidir. Coğrafi konumu ve sahip olduğu çeşitli doğal zenginlikler, İzmir'in tarih boyunca önemli bir liman ve ticaret kenti olmasını sağlamıştır. Liman kenti olmasından ötürü 13. ve 15. yüzyıllarda etkin bir dış ticaret hayatı olan İzmir, 16. yüzyılın sonlarında Çeşme Limanı'nın giderek önemini kaybetmesi, Doğu Akdeniz'deki ticaretin canlanması, yabancı ülke konsolosluklarının İzmir'e taşınması ve yabancılara verilen çeşitli imtiyazlar sonucunda 17. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun en önemli limanlarından birisi olmuştur. Kendilerine tanınan çeşitli imtiyazlar sonucunda, İzmir'de ilk sanayileşme hareketini başlatan yabancılar olmuştur.2 1795 yılında Fransızlar tarafından yaptırılan, sonradan bulunduğu semte de ismini verecek olan, Basmahane'deki basma fabrikası İzmir'in ilk büyük sanayi girişimlerinden birisidir. 1834-1864 yılları arasında Osmanlı ekonomisi, yapılan ticaret anlaşmalarıyla dış etkilere açılmış böylece Avrupalı ticaret insanları ve sanayicilere özgür bir iş ortamının sağlanmasıyla şehirde yabancı sanayi yatırımları görülmeye başlanmıştır. 1800'lü yılların ortalarına kadar küçük ölçekte, basit araç gereçlerle ve daha çok tarıma dayalı bir sanayi yapısı görülürken ticaret hacminin giderek artmasıyla birlikte dokuma sektörü başta olmak üzere tekstil, gıda ve metal sanayilerinde çeşitli fabrika ve imalathaneler kurulmaya başlanmıştır3. Bu dönemde yerli sanayi girişimleri bulunsa da yabancılarla rekabet edemedikleri için işlerini durdurmak zorunda kalmışlardır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun büyük sermaye gerektiren yatırımlarda düzenleyici bir rol üstlenmeyi seçmesi ulaşım, haberleşme ve sanayi alanında yapılan yatırımlarda yabancılara etkin rol olmasını sağlamıştır. İzmir'de ve hinterlandında bulunan verimli topraklarda yetişen zeytin, incir, tütün, pamuk ve üzüm gibi değerli tarım ürünleri ve bunlara bağlı nihai ürünlerin üretim birimlerine, depolama alanlarına, limana ve sonrasında yurt dışına sevkiyatını kolaylaştırmak amacıyla İngiliz ve Fransız yatırımcılar tarafından İzmir'in demiryolu ulaşım altyapısı güçlendirilmiştir. Özellikle Türkiye'nin ilk demiryolu hatlarından olan 1860 yılında faaliyete geçen İzmir-Aydın demiryolu hattı ve 1866 yılında faaliyete geçen İzmir-Kasaba hattı endüstrinin kırsala yayılmasına öncülük etmiştir. Böylece merkez dışında kırsalda da çeşitli zeytinyağı, çırçır, un fabrikaları ve üretim tesisleri kurulmuştur. Ayrıca 1873 yılında İzmir Limanı'na büyük tonajlı gemilerin rahatça yanaşabilmesi için bir rıhtım yapılmıştır. Böylece, bu yatırımlar sonucunda İzmir, 19. yüzyıl boyunca sanayi kuruluşlarının sayısı ve faaliyet kolları açısından imparatorluk genelinde sanayinin İstanbul'dan sonra en yoğun olduğu bölgelerden birisi olmuştur4.

1900'lerin ilk çeyreğinde I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı sonucunda bölgede bir nüfus değişimi yaşanmıştır. Bu değişimle ticaret yapan yabancı, Levanten ve Rum azınlık nüfus bölgeden ayrılmıştır. Bu dönemde, Türk girişimcilerin gerek sayıca az, gerekse de maddi birikiminin olmayışı sonucu İzmir'in üretim endüstrisi ve ticaretinde durgunluk yaşanmıştır. Ayrıca 1922 yılında yaşanan Büyük İzmir Yangını sonucunda kıyı kesimi büyük oranda yok olmuş ve alanda bulunan yabancılara ait çoğu yatırım ortadan kalkmıştır. Bu gibi nedenler asırlar boyu önemli bir ticaret merkezi olan İzmir'i İktisat Kongresi'nin ilk düzenlendiği yer konumuna getirmiştir. 1923 yılında düzenlenen kongre sonrası Türkiye'nin ekonomi politikası belirlenmiştir. Toplumun tüm kesimlerinin temsil edildiği kongre sonrası Türk girişimcilerin ülkeyi terk eden yabancı tüccar ve girişimcilerin yerlerini alması önerilmiş; demiryolu, liman işletmeleri, tramvay, su, elektrik, havagazi gibi kamusal yatırımlar, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne bağlanmıştır.3 1927 yılında Sanayi Teşvik Kanunu'dan yararlanarak İzmir Bölgesi Türk Sanayi Birliği'nin kurulması ve 1928 yılında İzmir'e elektriğin gelmesi, kentte sanayileşme hamlesini başlatmış ve şehirde büyük çapta endüstri tesisleri kurulmaya başlanmıştır.5 6 Cumhuriyetin ilk yıllarında atılan bu adımlar, 20. yüzyılın devamında hız kazanmış ve İzmir bölgenin ve ülkenin önemli ticaret ve sanayi kentlerinden biri haline gelmiştir.

These processes apply to many former industrial cities, and İzmir is no exception. The geography and natural assets of İzmir have made the city a significant port city and trade hub throughout the history. As a port city, İzmir was a commercially vital spot during the 13th through 15th centuries. In the late 16th century, the Port of Çeşme lost its importance and the commercial activity shifted to the Eastern Mediterranean region due to the revival of old trade routes, and the foreign countries moved their consulates to İzmir where foreign nationals were granted privileges. Thus İzmir became one of the key port cities of the Ottoman Empire in the 17th century. Taking advantage of the privileges granted, foreigners started an industrialization drive in İzmir.2 In 1795, the French founded a printed calico cloth (basma) mill, which later gave the area its name "Basmane," [TN: meaning Basma House, but over time it was shortened to become Basmane]. It was one of the first industrial enterprises in İzmir. Trade agreements made from 1834 through 1864 opened the Ottoman economy to foreign interest. The liberal business environment attracted foreign investment and European merchants and industrialists flooded the city. While the economy was still dominated by mostly agriculture-based small-scale industrial organizations that rely on simple tools and instruments until the mid-1800s, constantly growing trade business resulted in the establishment of factories and plants operating in the textile (primarily weaving), food and metal industries3. Even though there were domestic industrial efforts at the time, they went out of business because they could not compete with the foreign enterprises.

As the Ottoman Empire chose to play a regulatory role in capital investments, foreign entrepreneurs actively invested in transport, communication and industry. British and French investors enhanced the railroad infrastructure of İzmir to facilitate transportation of olives, figs, tobacco, cotton, and grapes grown on the rich, fertile lands in İzmir and its hinterland, and the end-products of these agricultural products, to production units, storage areas, ports and eventually to overseas. One of Turkey's first railway networks, the İzmir–Aydın railway line was put into operation in 1860, and the İzmir–Kasaba line was commissioned in 1866. These lines led the efforts to spread the industry to rural areas. Thus, the ginney, olive oil and flour mills, and plants were built in rural areas well. Moreover, a pier was built at the Port of İzmir to accommodate heavy-tonnage ships in 1873. As a result of these investments, İzmir became the most industrialized 19th-century city in the entire Empire after Istanbul in terms of both concentration and variety4.

The population of İzmir underwent a drastic change after the World War I and the Turkish War of Independence in the first quarter of the 20th century. This drove the Levantine, and Greek minorities, and other foreign merchants out of the city, causing the production industry of İzmir to lapse into a recession since Turkish entrepreneurs were smaller in number and lacked the necessary financial resources. Moreover, the Great Fire of İzmir in 1922 largely destroyed the coastal area, wiping out most of the investments of the foreigners in the process. For those reasons, İzmir became the first city to host the Economic Congress in 1923. The economic policy of Turkey was defined in the congress. The Congress, which brought together the representatives of every segment of the society, urged Turkish entrepreneurs to replace the foreign tradesmen and entrepreneurs that left the country, and public investments such as railways, ports, trams, water, electricity and Coal-Gas were nationalized. 3 When the Turkish Industrial Association of İzmir was founded under the Industrial Incentive Law in 1927 and electric power was installed in İzmir in 1928, this helped kick off an industrialization movement triggering a strong drive to establish major industrial facilities in the city. 5 6 These developments in the early years of the Republic accelerated in the rest of the 20th century, making İzmir one of the key cities of industry and trade in the region.

Bu çalışma, İzmir kent merkezindeki ve ilçelerindeki endüstriyel mirasın listelenmesi ve sınıflandırılması amacıyla yapılmıştır. Ele alınan endüstriyel miras yapılarının bir bütün olarak dökümü, kültür varlıklarının birbirleriyle ilişkili, ancak farklı kategorilerde ele alınmasına, böylelikle temelde salt endüstriyel üretime temellenen yapılarla sınırlı kalmayıp, söz konusu üretim yapılarına hizmet veren ulaşım altyapısını ve depolama hizmetlerini içeren bir çerçevede çeşitlenmesine olanak tanımıştır. Kimi yapıların sürece içerisinde kentsel imge haline gelen nitelikleri ise dökümü yapılan tüm endüstriyel miras yapılarına yönelik stratejiler konusunda uzun vadede yönlendirici örnekler olarak kabul edilebilir. Bu temelde, çalışmada ele alınan endüstriyel miras yapıları, farklı sektör grupları altında ve ilçelere göre ayrılmış, bu ayrım içerisinde de farklı sektör türlerine göre bir gruplandırmaya gidilmiştir. Buna göre kent merkezinde endüstriyel miras yapılarının yoğunlukta olduğu Liman Arkası Bölgesi ile merkez ve çeper ilçeler olarak coğrafi bir sınıflandırmanın yanında, gıda, tütün, dokuma ve tekstil, ulaştırma ve diğer sektör grupları şeklinde gerçekleşen sektörel sınıflandırma ile de kapsamlı bir envanter oluşturulmaya çalışılmıştır.

İzmir'in Endüstriyel Mirası çalışması kapsamında, İzmir I ve II Numaralı Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kurulu izinleriyle koruma kurulları tescilli yapı arşiv taramaları gerçekleştirilmiştir. İlgili koruma kurulu arşivlerinde "endüstriyel miras" adı altında bir sınıflama olmadığı için sorgulamalar arşiv bütününde tek tek taranarak yapılmıştır. Tekil sorgulamalar sonucunda tescil kaydı bulunan endüstriyel miras varlıklarının dökümü yapılarak, tescil fişlerinde yer alan bilgilerin yanısıra yapı ve parsellerine dair literatür araştırmasında bulunulmuş, böylelikle her bir yapı özelinde bir kaynak arşivi oluşturulmasına çalışılmıştır. İlgili literatür araştırması, koruma kurulları tarafından tescil edilmemiş olup, akademik çalışmalara konu olmuş ve endüstriyel miras değeri taşıyan kimi yapı ve yapı grupları örnekleriyle zenginleştirilmeye çalışılmıştır.

Bu çerçevede çalışma, İzmir il bütününde var olan endüstriyel miras yapılarının kapsamlı olarak tespiti ve derlenmesi yoluyla bir bütün olarak ele alındığı ve kentin bu alandaki değerlerine kültürel miras olarak dikkat çekilmesine ve turizm potansiyeli taşıyanların yeniden işlevlendirilmesine yönelik bir ilk adım niteliğindedir. Gerçekleştirilen tespitler yalnızca farklı kategorilerde irdelenmiş endüstriyel miras varlıklarının yoğunlaştığı bölgelerin ve saklı kalmış kimi endüstriyel değerlerin ortaya çıkmasını sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda her bir endüstriyel yapı, yapı grupları ve yerleşkeler özelinde bir kaynak havuzu oluşturmaktadır. Endüstriyel miras yapılarına ilişkin bu çalışmanın, kentin merkez ve çeper ilçelerindeki bütünüñ ortaya konulması sağlanmakla kalmayıp, kentin kültür politikalarına yol gösterici olabileceği düşünülmektedir.

This study was made to list and classify the industrial heritage of the metropolitan and provincial districts of İzmir. Making an exhaustive list of industrial heritage structures allowed the researchers to consider cultural assets in different categories, but in an inter-relational sense. It also helped expand the scope of the study beyond the structures of industrial development to cover the transport infrastructure and storage facilities that served the same production structures. The morphing of some qualities of certain structures into urban images over time can be considered the guidebook examples for designing strategies for all industrial heritage structures listed. In this context, all industrial heritage structures included in the study were categorized under different industry groups and districts, and then under different sectorial types within the industry classification. Accordingly, the researchers conducted a comprehensive inventory analysis through a sectorial classification, i.e. food, tobacco, and textile, transport, and other industry groups, in addition to the geographical classification (metropolitan and provincial districts) as well as the Hinterland of the Port Zone where the industrial heritage structures of the city are mostly concentrated in the metropolis.

As part of the İzmir Industrial Heritage study, the researchers have obtained permits from the Regional Conservation Councils 1 and 2 (RCC–1 and RCC–2) of İzmir for Cultural Heritage Assets and went through the DLC (Designated Landmark Certificate) archives. Since the archives of incumbent Regional Conservation Councils (RCCs) have no classification set for "industrial heritage," the archives were screened in their entirety for each query made individually. Individual queries were made to produce a list of all registered industrial heritage assets, and the literature was reviewed for the structures and lots in addition to the review of data provided in the registration records. This way, a source archive could be made individually for each structure. This said literature review, however, was not registered with Regional Conservation Councils (RCCs), but instead received due credit in various academic research. The researchers also supplemented the literature review with examples of certain industrial properties and structure groups.

In this respect, the study is the first attempt to identify and compile the industrial heritage structures within the province of İzmir. These initiatives aim not just to highlight the cultural heritage assets of the city, but also to help repurpose the ones with a tourism potential. The findings will not only throw light on various undiscovered industrial assets and reveal the zones of concentration of industrial heritage assets (previously studied under different categories), but they will also help to create a pool of resources for each industrial property, structure group and compound. This study on industrial heritage structures may bring the metropolitan and provincial districts together in an integrated holistic analysis providing guidance to establish the cultural policies of the city.

BÖLÜM I LİMAN ARKASI BÖLGESİ ENDÜSTRİYEL MİRASI

PART 1 INDUSTRIAL HERITAGE OF THE PORT ZONE HINTERLAND

İzmir'in coğrafi konumu gereği çağlar boyunca ticaret kenti olması, kuşkusuz Endüstri Devrimi'nden sonra yapılan büyük ölçekli yatırımların gerçekleşmesi için en uygun lokasyon olarak tercih edilmesini sağlamıştır. İzmir sanayisinin ilk adımlarının Basmane semtine ismini veren ve 600 kişinin çalıştığı Basma Fabrikası ve Halkapınar Su Fabrikası'nın yakınlarında kurulan Kâğıt Fabrikası ile atıldığı söylenebilir. Sanayi ürünleri, her ne kadar hem yurtiçinde diğer kentlere, hem de denizaşırı ülkelere ulaştırılmış olsa da, altyapı yetersizlikleri ve özellikle 1838 Balta Limanı Antlaşması sonucu yabancılara sağlanan imtiyaz ve avantajların yerli girişimciyi kapsamaması ile koşullar farklılaşmıştır. Oluşan yeni koşullar, Müslümanların sermaye birikiminin engellenerek, büyük sermaye ve risk içeren sanayi yatırımlarının antlaşma sonrası süreçte yabancıların elinde gelişmesine, yabancı yatırımcılarla rekabet edemeyen yerli girişimlerin ise büyük ölçekli sanayi yatırımları açısından devre dışı kalmalarına neden olmuştur.

Diğer taraftan, İngiliz ve Fransız yatırımcılar tarafından İzmir'de ulaşım altyapısının güçlendirilmesi ile özellikle Türkiye'nin ilk demiryolu olan İzmir-Aydın demiryolunun son durağı Alsancak (Punta) yerleşkesi, Liman ve Liman Arkası Bölgesi, fabrika yapıları ve depolama alanları ile yeni bir merkez haline gelmiştir. İzmir, bu süreç sonunda 19. yüzyıl Osmanlısının endüstrileşmesini başlatmış en modern kentlerinden biri olmuştur. Liman kenti İzmir'in sanayi yapılaşmasının ilk tetikleyicisi, kuşkusuz İzmir-Aydın demiryolunun inşasıdır. Bugün liman arkası bölge olarak bilinen bölgede büyük ölçekli sanayi yapılarının 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren konumlanma tercihi, kentin endüstri mirasının kalbini oluşturan bir bölgeyi de ortaya çıkarmıştır. İzmir'in verimli topraklarında yetişen, zeytin, pamuk, tütün, incir, üzüm gibi işlenmiş ve işlenmemiş hammaddenin üretim birimlerine, depolama alanlarına ya da denizyoluna ulaşımını kolaylaştıran demiryolu ağı, endüstrinin kırsala yayılmasına da öncülük etmiştir. O dönemin kentsel yapılanmasına bakılacak olursa, merkezde endüstri yapılarının belirli akslar üzerinde gelişmiş olduğu söylenebilir. Punta (Alsancak) Tren İstasyonu'ndan başlayarak Bayraklı'ya doğru devam eden Darağaç aksı gıda faaliyetlerinin yoğunlaştığı ve Basmane Tren İstasyonu ile Halkapınar Su Fabrikası aksı ise deri işletmeleri ve yağ fabrikalarının yoğunlaştığı alanlar olarak ön plana çıkar.

İzmir's historical status as a trade hub is generally attributed to its geographical location. This has certainly made the city a center of attraction for capital investments in the post Industrial Revolution era. It is fair to say that the Sumerbank Basma Plant, which employed 600 people and gave the area its name (Basma), and the Paper Mill built near Halkapınar Water Plant were the first steps towards industrialization in İzmir. Even though industrial products were shipped overseas, the conditions for domestic and foreign trade were different because the infrastructure was poor and inadequate and the Turkish entrepreneurs were not provided with the same privileges and advantages the foreigners enjoyed under the 1838 Treaty of Balta Limani. These emergent conditions discriminated against Muslim businesses preventing them from accumulating capital and giving foreign investors a clear advantage in undertaking high-risk industrial investments that required large capital outlays. Accordingly, unable to keep up with their big foreign competitors, Turkish entrepreneurs were forced out of business.

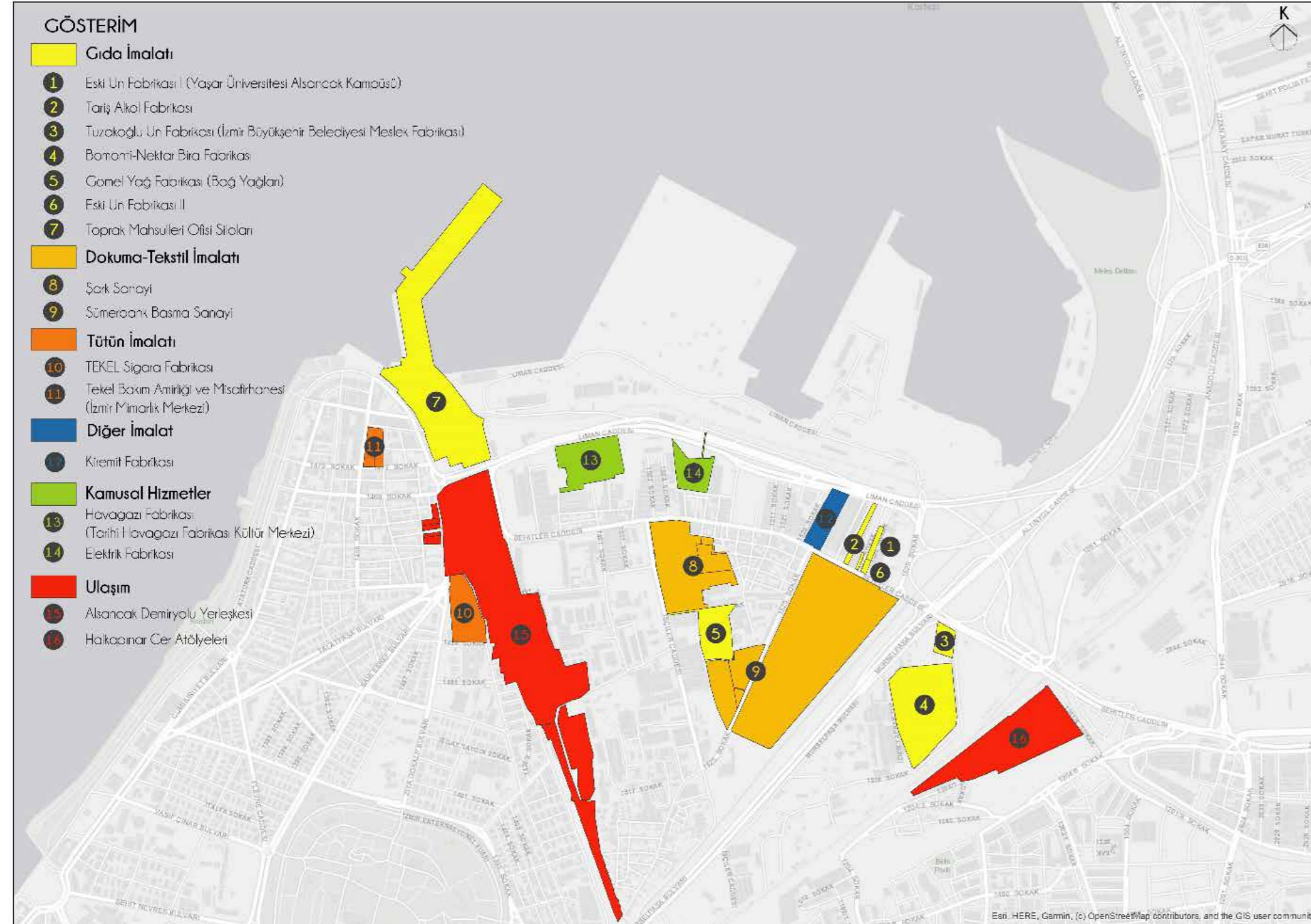
On the other hand, when British and French investors enhanced the transport infrastructure in İzmir, the Alsancak (Punta) Compound, which was the starting point of Turkey's first railway between İzmir and Aydın, the Port area and its Hinterland became a new industrial hub filled with factory buildings and storage areas. At the end of this rapid expansion, İzmir became one of the most modern Ottoman cities that kicked off the industrialization movement in the Empire in the 19th century. Undoubtedly, the İzmir–Aydın railway line triggered the industrial development of the port city of İzmir. Investors picked the area (what is known today as the Hinterland of the Port Zone) as a hub and built large industrial structures there beginning with the second half of the 18th century. This area constitutes today the heart of the city's industrial heritage that emerged. The railroad played a key role in the proliferation of industry in rural areas because it was the primary means of transporting agricultural products (such as olives, cotton, tobacco, figs, and grapes in the semi-processed or unprocessed form) grown in İzmir's rich, fertile plains to the production and storage facilities, and the seaports. Given the stage of urban evolution at the time, we can say that industrial structures developed along certain axes. While the Darağaç axis running from Punta (Alsancak) Train Station to Bayraklı stands out with its concentration in the food industry, the Basmane Railroad Terminal and Halkapınar Water Plant axis stands out with its concentration in the tannery industry and the oil mills.

Sanayi yapılanması, kırsala da yayılan etkisi ile, Kurtuluş Savaşı sonrasında Cumhuriyet'in ilk yıllarında farklı dinamiklerle gelişimini sürdürmüştür, yeniden yapılanma sürecinde endüstriyel üretim kentin gelişiminde önemli yer tutmuştur. Kurtuluş Savaşı sırasında yabancı tüccar ve girişimcilerin İzmir'i terk etmesi ve savaş sonrası dönemde Türk girişimcilerin gerek sayıca, gerek maddi birikim anlamında yetersizliği gibi sebeplerle, üretim ve ticarete durgunluk yaşanmıştır. Bu durgunluğun aşılması için atılan önemli bir stratejik adım ise, 1923 yılında ilki düzenlenen İktisat Kongresi'ne kentin ev sahipliği yapması olmuştur. Kongre sonrası Türk girişimcilerin ülkeyi terk eden tüccar ve girişimcilerin yerini alması ile iş hayatı millileştirilmiş, akabinde demiryolları, liman işletmeleri, tramvay, su, elektrik, havagazı gibi enerji üretim yapıları ile kamusal yatırımlar yabancı şirketlerden satın alınarak Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne bağlanmıştır. İzmir Sanayi Birliği'nin kurulması da planlı sanayi gelişimini hızlandıran koşulları hazırlamıştır. Birliğin kurulmasından sonra, erken Cumhuriyet Dönemi ile birlikte İzmir için İkinci Endüstri Devrimi başlamıştır. Bu dönemde, Şark Sanayi (1924), İzmir Pamuk Mensucat (1932), Kula Mensucat (1933), İzmir Yün Mensucat (1935), Çimentaş (1950) ve Sumerbank Basma Sanayi İşletmesi (1953) gibi birçok farklı alanda büyük işletmeler ve yerleşkeler kurulmuştur.

İzmir Endüstriyel Mirası'nın kalbini oluşturan Liman Arkası Bölgesi, adı geçen tesislerin bir arada yer aldığı ve kültür varlıkları olarak korunması gereken özel bir bölge olarak önemlidir. Günümüzde kültür varlıkları olarak tescillenen bu fabrikalar, yukarıda sözü edilen büyük ölçekli işletmeler ve yerleşkelerden oluşmaktadır. Bahsi geçen büyük ölçekli sanayi yatırım alanları, endüstrisizleşme süreçleri ile birlikte bugün özgün işlevlerini yitirmiş durumdadır. İlk dönem üretim yapıları arasında yer alan Havagazı Fabrikası (1859), Halkapınar Cer Atölyeleri (1865), Bomonti-Nektar Bira Fabrikası (1912), Kiremit Fabrikası (1918 öncesi bilinmeyen tarih), Elektrik Fabrikası (1928) gibi yapılar Cumhuriyet öncesi dönemin temsilcileri olarak ön plana çıkarken, milli ekonominin öncüsü olarak kabul edilebilecek çok sayıda fabrika ve imalathane yapısı ise erken Cumhuriyet Dönemi'ne tanıklık eden yapılar olarak önemlidir. Endüstriyel miras üretim yapılarının büyük çoğunluğu tescillenerek koruma altına alınmış, birkaçı yeniden işlevlendirilerek kente kazandırılmıştır. Geri kalanlarının restorasyon süreçleri sonrası kentlilerin erişimine açılması, endüstriyel mirasın korunması ve işlevlendirilmesi amacıyla yürütülecek çalışmaların hayata geçirilmesi ile mümkün olabilecektir.

With their far reaching influence even in rural areas, industrial structures continued to develop in the early years of the Republic. Marked by the overarching dynamics of the new Republic, industrial production played a key role in the development of the city during the reconstruction period that followed the Turkish War of Independence. Production and trade, however, suffered when foreign merchants and entrepreneurs had to leave İzmir at the end of the War of Independence. Unfortunately, Turkish entrepreneurs were not equipped to make up for the difference, not in numbers nor in financial means. A key strategic initiative taken to overcome this decline in economic output was the first Economic Congress of 1923 held in İzmir. Following the Congress, Turkish entrepreneurs replaced the merchants and entrepreneurs that had to leave Turkey, and the transportation infrastructure such as railroads, ports, trams and public utilities including water, electricity and Coal-Gas were purchased from the foreign companies and nationalized by the Republic of Turkey. The establishment of İzmir Association of Industry helped accelerate the rapid development of a well-planned industry. The establishment of the Association marked the start of the Second Industrial Revolution for İzmir in the early Republican Period. During that period, major enterprises and compounds were founded (e.g. Şark Sanayi 1924, İzmir Pamuk Mensucat 1932, Kula Mensucat 1933, İzmir Yün Mensucat 1935, Çimentaş 1950 and Sumerbank Basma Sanayi 1953).

The Hinterland of the Port Zone constitutes the heart of the Industrial Heritage of İzmir. It is ascribed a special significance because the said facilities are located there and they should be preserved as cultural heritage sites. Currently registered as cultural assets, these plants comprise the said major enterprises and compounds. Those major industrial investment areas lost their original functionality during the period of de-industrialization. While early production structures such as the Coal-Gas Plant (1859), Halkapınar Railroad Maintenance and Repair Shops (1865), Bomonti-Nektar Breweries (1912), Tile Factory (circa pre-1918), and Power Pant (1928) stand out as the hallmark of the pre-Republican Era, numerous other factories and plants built during the early years of the Republic are considered national landmarks and pioneers of the national economy. They are the standard bearers that bore witness to the birth and growth of the young Republic. While most of the production structures, which are part of the industrial heritage, are registered and preserved, a few of them have been repurposed and put into urban use. The rest of these structures will be opened to visitors once the efforts to preserve and repurpose the industrial heritage are put into action.

İzmir Liman Arkası Bölgesi (Darağaç) Endüstriyel Mirası / Industrial Heritage of Hinterland of Izmir Port (Darağaç)

İzmir Liman Arkası Bölgesinin Eski Görünümü / Historic View of the Hinterland of Izmir Port

ALSANCAK DEMİRYOLU YERLEŞKESİ /

ALSANCAK RAILROAD COMPOUND

İzmir-Aydın demiryolu hattının başlangıç noktası olan Alsancak Demiryolu Yerleşkesi Liman Arkası Bölgesi Umurbey Mahallesi'nde bulunmaktadır. Batısında Atatürk Caddesi, kuzeyinde Liman Caddesi ve doğusunda Şehitler Caddesi'ne cephedir. Yaklaşık 12 hektarlık yerleşim alanına sahip olan yerleşkenin, üç caddeden de girişi bulunmaktadır. Yerleşke içinde, Alsancak Garı, imalathaneler ve TCDD yapıları mevcuttur.

23 Eylül 1856 tarihinde Osmanlı Hükümeti'nden talep edilen imtiyazların kabulü sonucu İngiliz girişimi ile 30 Ekim 1858'de inşasına başlanan yerleşke, limana olan yakınlığı, merkezin trafiğinden uzak ve gayrimüslim nüfusun yoğun olduğu bölge olması gibi nedenlerle Punta'da konumlandırılmıştır. Küçük bir İngiliz kasabasını andıran gösterişli yapıları ve karma birimleri bulunan yerleşke, 28 Aralık 1860'ta çalışmaya başlamıştır. Zamanla kentin gelişimini etrafında toplayan yerleşke, konut alanlarını ve ticareti çektiği kadar fabrikaların ve depolama birimlerinin de özellikle bu alanda konumlanmalarına sebep olmuştur. Demiryolu Yerleşkesi Cumhuriyet'in ilanından sonra İzmir İktisat Kongresi'nde alınan karar üzerine 01.06.1935 tarihinde satın alınarak millileştirilmiş ve 2. İşletme Müdürlüğü kurulmuştur^{7 8}.

Yerleşke mimari açıdan dönem özelliklerini taşımasına karşın birçok farklı yapıyı bir arada bulunduran ve farklı ulaşım bağlantıları ile kullanım çeşitliliği gösteren gösterişli ve kompleks bir oluşuma sahiptir.

İzmir - Aydın hattına eklenen Buca banliyö hattının Alsancak ile bağlandığı yolcu bekleme alanında İzmir'in ilk saat kulesi bulunmaktadır. Bu yapı yerleşkenin güney-doğusundadır.⁷

In the Hinterland of the Port Zone, the starting point of the İzmir-Aydın railway line, the Alsancak Railroad Compound, is located in Umurbey Neighborhood. Its façades face Atatürk Avenue in the west, Liman Avenue in the north, and Şehitler Avenue in the east. Covering an approximately 12-hectare layout area, the compound is accessible from all three avenues. The compound covers the Alsancak Railroad Terminal, plants, and TCDD (Turkish State Railways) offices and shops.

Started as a British investment on October 30, 1858, following the grant of the privileges requested from the Ottoman Government on September 23, 1856, the compound was built in Punta because of its proximity to the port. Not affected by the congested traffic of the city center, it was largely populated by the non-Muslim community. Enclosing splendid buildings resembling those of a British town, and mixed units, the compound was commissioned on December 28, 1860. With time, the area around the compound rapidly developed to attract not only commercial but also residential demand as well as factories and warehouses. The Railroad Compound was purchased and nationalized on June 1, 1935, as resolved by the Economic Congress of İzmir, and the TCDD Directorate of Operations Region-2 was established.^{7 8}

While the architecture of the compound possess the characteristics of its time, it is an ostentatious and complex structure that incorporates many different units and serves several purposes with connections to different modes of transport.

The first clock tower of İzmir arises inside the passenger waiting area of the Alsancak junction of the Buca commuter train line added to the İzmir-Aydın railway axis. It is located in the southeast of the compound.⁷

Alsancak Gar Binası (Günümüz) / Alsancak Terminal Building (Current)

Alsancak Demiryolu Yerleşkesi'nin belgelenmesi için Koruma Kurulu'nda yapılan arşiv taraması sonucu yerleşke içerisindeki yapıların üç farklı bölgede yoğunlaştığı gözlemlenmiştir. Bu bölgeler içerisinde, 1. bölgede gar binası, TCDD 3. İşletme Müdürlüğü, hastane, tuvalet, telgrafhane, yatakhane, lojman ve bir konut olmak üzere sekiz yapının; 2. bölgede, lojman, yemekhane, su deposu, buharlı depo ve arşivi, malzeme deposu, iki adet depo, Revizörlük Müdürlüğü ve Matbaa/Basımevi Müdürlüğü olmak üzere on yapının; 3. bölgede, ESHOT Müşteriler Dairesi Teknik Kısım Amirliği, TCDD lojmanları, TCDD İşletme Sağlık Servisi Polikliniği ve bir konut olmak üzere beş yapının bulunduğu gözlemlenmektedir.¹⁰

Yerleşkenin batısında hangar yapıları, kuzeyinde teknik bakım yapıları ve depolama alanları, güneyinde yolcu bekleme ve idare yapısı bulunmaktadır. Yönetici konutları idari yapılara yakın meydan boyunca sıralanırken işçi konutları teknik bakım atölyelerine yakın konumlanmaktadır.⁷

Birinci bölge yapılarından **Gar binası** ön cephesi kesme taş derzli tek katlı bir yapıdır. Üzeri Marsilya kiremitli bir çatıyla örtülüdür. Bekleme salonu dıştan iki kat görünümü, içte tek katlıdır. İç kısmında, giriş kapısından sonra kare planlı bekleme salonuna geçişi sağlayan antre yer alır. Bilet gişesi bekleme salonunda olup, garın peronlara açılan kuzey cephesinde, peronlara geçişi sağlayan iki kapı bulunur.¹⁰

However, an archive review on the history of the Alsancak Railroad Compound revealed that the structures in the compound were concentrated in three areas. In Area-1, there were eight structures consisting of the terminal building, TCDD Operations Region-3, and other facilities such as a hospital, public toilet, telegraph office, dormitory, lodging, and residential units. In the second area, there were ten structures consisting of the Technicians' Office, Printing House, and other facilities such as cafeteria, water tower, steam depot, and archive, way depot, two warehouses, and lodging building. In the third area, there were five structures consisting of the ESHOT Customers Department Technical Supervision Office, TCDD Healthcare Service Clinics, TCDD lodging units, and a residential unit.¹⁰

The compound has hangar structures in the west, technical maintenance and storage facilities in the north, and passenger waiting area and administrative structure in the south. While the houses for the administrators were placed in a row close to the administrative structures, workers' houses were placed close to the maintenance shops.⁷

One of the Area-1 buildings, the Terminal building, is a single-story structure with a façade built from ashlar and joints. The roof is covered with Marseilles tiles. The waiting area is a one-story building that appears two-story from outside. Inside the building, there is a square-shaped doorway between the entrance door and the waiting area. The ticket booth is in the waiting area. There are two entrances in the north opening up to the platforms of the terminal.¹⁰

Alsancak Demiryolu Yerleşkesi Bölgeleme / Layout of Alsancak Railroad Compound

Alsancak Gar Binası Eski Görünümü / Historic View of the Alsancak Terminal Building

Yerleşkede **TCDD 3. İşletme Müdürlüğü** olarak kullanılan yapı, bodrum üzerine iki katlı kâgir bir yapıdır. Ön cephesi Şehitler Caddesi'ne, arka cephesi ise gar peronuna ve telgrafhaneye bakan yapının cephesi simetrik nizamlıdır. Cephe ortasında mermer basamaklı giriş kapısı bulunurken, arka cephe iç avluya açılmaktadır.¹⁰

The head office building of the TCDD Directorate of Operations Region-3 is a basement plus two-story masonry structure. The front façade faces Şehitler Avenue and the backside faces the platform of the terminal and telegraph office. The façades are symmetrical. At the center of the front façade, marble stairs lead to a wide gateway, and the back of the building opens to the interior courtyard.¹⁰

TCDD 3. İşletme Müdürlüğü Binası / The Head Office Building of the TCDD Directorate of Operations Region-3

Hastane binası bodrum üzerine iki katlı, gizli çatılı kâgir bir yapıdır. Giriş kapısı caddeye bakan ön cephenin solundadır. Hastane olarak kullanılan yapının batı cephesinin cephe yüzeyi püskürtme siva olup, diğer cephelerinin yüzeyi muntazam kesme taştır.¹⁰

The hospital building is a basement plus two-story masonry structure with a recessed gutter. The entrance from the main street is to the left of the building. The façades of the hospital building is spray-on stucco on the western front and clean-cut ashlar masonry on others.¹⁰

Hastane Binası / The Hospital Building

Tuvalet tek katlı, gizli çatılı kâgir bir yapıdır. Telgrafhane ile yatakhane binaları arasında yer alır. Yapının girişi kuzey cephesindedir. Gara bakan cephesinde altı penceresi bulunur. Çatı Marsilya tipi kiremitle örtülüdür.¹⁰

The public toilet is single-story masonry building with recessed gutter. It is situated between the telegraph office and the dormitory buildings. The entrance is on the north side of the building. It has six windows on the façade facing the station. The roof is covered with Marseilles tiles.¹⁰

Yatakhane tuvaletin ilerisinde bulunan, tek katlı, gizli çatılı kâgir bir yapı olup, çatısı alaturka kiremit kaplıdır.¹⁰

The dormitory is situated next to the public toilet and is a single-story structure with a recessed gutter. The roof is pantile-covered.¹⁰

Tuvalet ve Yatakhane / The Public Toilet and The Dormitory

Telgrafhane bodrum üzerine iki katlı kâgir bir yapıdır. Ön cephesi gara, arka cephesi 3. İşletme Müdürlüğü binasına bitişik, gar tuvaleti ile hareket dairesi binası arasında kalan yapıdır. Çatı alaturka kiremitle örtülüdür.¹⁰

The Telegraph Office is a basement plus two-story masonry structure. This building lies in between the terminal's Public Toilets and the Rail Transport Control Office and its front façade is adjacent to the terminal and the back faces the TCDD Operations Region-3 building. The roof is pantile-covered.¹⁰

Telgrafhane Binası / The Telegraph Office Building

Lojman, bodrum üzerine iki katlı, bahçeli kâgir bir yapıdır. Ön cephesi iki yandan çıkmalı olup, kuzeybatı köşesi saat kulesidir. Ön cephe bahçeye bakar. Çatı alaturka kiremitle örtülüdür.¹⁰

The **lodging unit** is a basement plus two-story masonry structure with a garden. Its front façade has overhangs on both sides featuring a clock tower on the north-east corner. The front façade faces the garden. The roof is pantile-covered.¹⁰

Lojman Binası / The Lodging Unit

İkinci bölge yapılarından **Lojman**, zemin + bir katlı, beşik çatılı, alaturka kiremitli taş bir yapıdır. Birinci kat giriş kapısı üzerindeki kapının önündeki ahşap asma merdiven ile yapının karşısında yer alan tek katlı depo yapısının terasına geçilmektedir.¹⁰

One of the Area-2 buildings, the **Lodging Unit** is a two-story masonry structure with a pantile-covered gable roof. The hanging staircase made of timber in front of the door situated right above the first floor entrance is used to reach the terrace of the single-story storage unit.¹⁰

Lojman Yapısı / The Lodging Unit

Konut birimi bodrum üzerine iki esas kat ve ara kattan ibaret kâgir bir yapıdır. Ön cephesinde giriş kapısı olan yapının yan cephesi bahçeye bakar. Çatı Marsilya tipi kiremitle örtülüdür.¹⁰

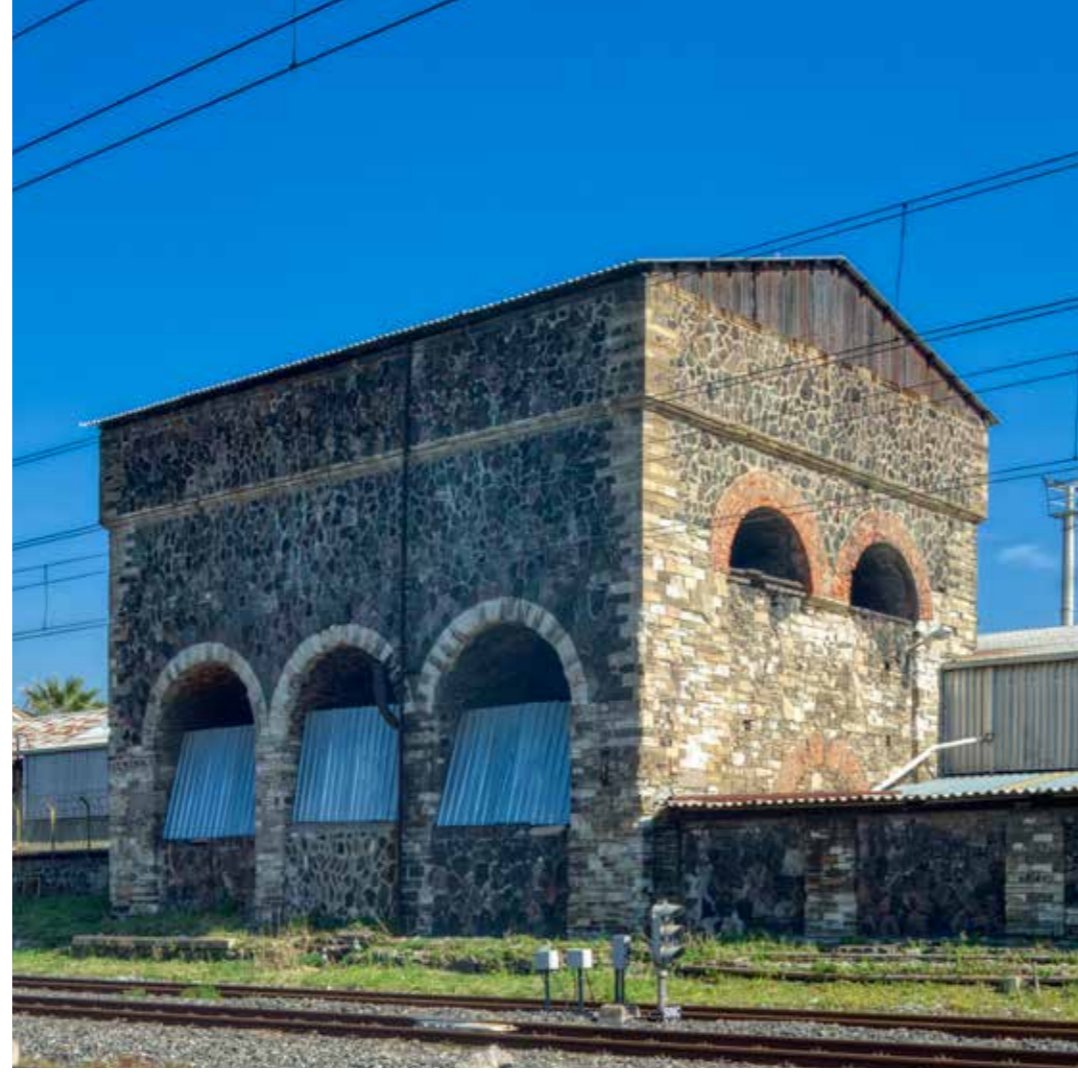
The **residential unit** is a basement and mezzanine plus two-story masonry structure. The building has a front entrance and a garden on one side. The roof is covered with Marseilles tiles.¹⁰

Konut Birimi / The Residential Unit

Yine ikinci bölgede bulunan **Su Deposu**, tek katlı, eternit çatılı taş bir yapıdır.¹⁰

One other Area-2 building is the **Water Tower**, which is a single-story masonry structure covered with a corrugated fiber cement (Eternit) roof.¹⁰

Su Deposu / Water Tower

Buharlı Depo Arşivi zemin + bir katlı, taş yığma, beşik çatılı, çatı örtüsü alaturka kiremitli bir yapıdır. Sağ bölümü arşiv bürosu olarak kullanılmaktadır. Arşiv bürosu tek katlıdır, cephe yüzeyleri poligonal taş olan yapının giriş kapısı ve pencere-leri taş yuvarlak kemerlidir.¹⁰

The **Steam Depot Archive** is a two-story stone masonry structure with a pantile-covered gable roof. The section on the right is used as an archive office. The archive office is a single-story section whose façades are covered with polygonal stonework. The entrance door and windows have round stone arches.¹⁰

Buharlı Depo Arşivi / The Steam Depot Archive

Buharlı Depo zemin + bir katlı taş yığma, beşik çatılı, çatı örtüsü alaturka kiremitli bir yapıdır. Birinci katın girişi sonradan yapılan merdiven ile sağlanmaktadır. Zemin kat girişi basık yay kemerli olup pencereleri de taş düz lentolu pencere üzerinde hafifletme kemerleri yer almaktadır. Birinci kat pencere ve giriş kapısı da basık yay kemerlidir. Üçgen alınlık bölümünde yuvarlak ışıklık penceresi vardır.¹⁰

The **Steam Depot** is a two-story stone masonry structure with a pantile-covered gable roof. The entrance to the first floor is through a staircase built later. The ground floor entrance has a skew arch and the windows have stone lintels and relieving arches. The first floor windows and entrance have skew arches. The triangular pediment is integrated with a circular port window.¹⁰

Buharlı Depo / The Steam Depot

Yemekhane Binası / The Cafeteria Building

Yemekhane tek katlı, taş yığma, beşik çatılı, çatı örtüsü alaturka kiremittir. Cephe yüzeyi poligonal taş örgü olan yapının ön ve arka cephesinde yuvarlak kemerli, kilit taşlı giriş kapıları olup, üzerinde üçgen alınlık ve alınlıkta yuvarlak ışık penceresi yer almaktadır.¹⁰

The **Cafeteria** is a single-story stone masonry structure with a pantile-covered gable roof. The front façade is covered with polygonal stonework and the two entrances in the front and the back have round arches with keystones and their triangular pediments are integrated with circular port windows.¹⁰

Malzeme Deposu tek katlı poligonal taş yığma kırma üçgen çatılı, sağ cephesi sundurmalı, çatı örtüsü alaturka kiremitli bir yapıdır. Ön cephesindeki girişlerden sol taraftaki düz atkılı, sağ taraftaki yayvan kemerlidir.¹⁰

The Way Depot is a single-story polygonal stone masonry structure with a pantile-covered triangular hipped roof. Its right front has a pent-roof. The two entrances in the front have a crossbar (left) and a skew arch (right).¹⁰

Malzeme Deposu / The Way Depot

Depolardan ilki tek katlı taş yığma bir yapı olup, beşik çatılı ve saçak altı silmesi çeyrek dilme motiflidir. Ön cephedeki üçgen alınlıkta yuvarlak süs penceresi yer almaktadır. **Diğer depo** tek katlı, sağ bölümü zemin + bir katlı, poligonal taş yığma ve beşik çatılı bir yapıdır. Pencere ve giriş kapısı kesme taş kemerlidir. Orijinal kullanımı depo olan yapı, günümüzde İzmir 1 ve 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü olarak kullanılmaktadır.¹⁰

The first depot is a stone masonry structure with a gable roof and a soffit molding with a quarter-slice motif. The triangular pediment on the front façade is integrated with a circular faux window. **The other depot** has two sections. One on the left is a single-story structure and the one on the right is a two-story structure. It is a polygonal stone masonry building covered with a gable roof. The window and entrance door have ashlar arches. Originally built as a depot, today, the building is used as the head office of the Directorate of Regional Conservation Councils (RCC-1 and RCC-2) of İzmir.¹⁰

Depo Yapısı 1 / Warehouse Facility-1

Depo Yapısı 2 / Warehouse Facility-2

Revizörlük Müdürlüğü tek katlı, taş yığma beşik çatılı, alaturka kiremitli bir yapıdır. İç kısmında yuvarlak kemerlerle bağlantılı sekiz adet kare ayaklar yer almaktadır. Çatı ahşap ve çelik konstrüksiyondur. Yapının sol cephesinde düz atkılı taş lentolu pencereler yer almaktadır.¹⁰

The Technicians' Office is a single-story stone masonry structure with a pantile-covered gable roof. Inside, there are eight square columns connected with round arches. The roof is wood and steel construction. On the left façade of the structure there are windows fitted with crossbar stone lintels.¹⁰

Revizörlük Müdürlüğü Binası / The Technicians' Office Building

Matbaa/Basım Evi Müdürlüğü, müdürlük ve atölye olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Atölye, kırtasiye bölümü olarak kullanılmaktadır.¹⁰

The Printing House comprises an administration office and a printing shop. The shop is used as the stationery department today.¹⁰

Matbaa Basımevi / Printing House

Halkapınar Tren İstasyonu Eski Görünümü / Historic View of the Halkapınar Terminal

HALKAPINAR CER ATÖLYELERİ / HALKAPINAR RAILWAY MAINTENANCE AND REPAIR SHOPS (1865)

Konak İlçesi, Alsancak-Halkapınar Mahallesi, 1201/8. Sokak üzerinde konumlanan Cer Atölyeleri yaklaşık 50.393 m²'lik parsel alanına sahiptir.

1856 yılında İzmir-Aydın demiryolu hattı imtiyazının İngilizlere verilmesi sonrasında 1865 tarihinde işletmeye açılan, hatta çalışan lokomotiflerin bakım ve onarımını sağlamak üzere kurulan yerleşke, Geç Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi yapılarından oluşmaktadır. Komplekste, (1) lojman binası, (2) loko bakım atölyesi, su depoları ve bu atölyenin yan birimi olan bir depo, (3) eski idare binası, (4) malzeme ambarı, (5) ağır bakım atölyesi, (6) elektrik santali, (7) tekerlek tornahanesi, (8) motorlu tren deposu binaları ve bu binaya hizmet veren sundurmalı yarı açık alan ile transportör adı verilen, ağır bakım atölyelerine giren lokomotifleri taşıyan raylı sistemler, (9) bunker olarak adlandırılan, lokomotiflere kömür vermek için kullanılan demir aparat, kepçe ve vinçten oluşan bölüm ve açık alanlar bulunmaktadır. Lojman binası, loko bakım atölyesi, su depoları ve eski idare binası 1865 yılına, diğer atölyeler ise Cumhuriyet Dönemi'nde 1950'li yıllara tarihlenmektedir. Yerleşke 20.12.2012 yılında tescillenmiştir.¹⁰

The Railway Maintenance and Repair Shops are situated on 1201/8 Street in Konak, Alsancak-Halkapınar Neighborhood. They cover a 50,393-square-meter plot.

This compound was commissioned after the British were given the İzmir-Aydın railway line concession in 1865, to provide maintenance and repair services for the rolling stock including the operational steam engine locomotives. The compound comprises late Ottoman and early Republican structures. The complex has several sections: (1) lodging unit, (2) locomotive maintenance shop, water towers and a contiguous depot, (3) old administration building (4) stock depot, (5) heavy maintenance shop, (6) power generation unit, (7) wheel turning/lathe shop, (8) motorized-train depots, transporters (railway transport systems connected to heavy maintenance shops) and pent-roof covered extensions attached to the building, (9) bunker section to store heavy-duty apparatus, dippers, and hoist cranes used to load coal to the steam engine locomotives, and other open areas. The lodging unit, locomotive maintenance shop, water towers and old administration building are dated back to 1865, and other shops to 1950, the Republican Era. The compound was registered on December 20, 2012.¹⁰

Yerleşkenin Vaziyet Planı (İzmir 1 No.lu KVKBK Arşivi) / Site Plan of the Compound (İzmir RCC-1 Archive)

Havagazı Fabrikası Eski Görünümü (R.Bayam Arşivi'nden aktaran Şimşek, 2006) / Historic View of the Coal Gas Plant (Courtesy of the R. Bayam Archive, submitted by Şimşek, 2006)

İZMİR HAVAGAZI FABRİKASI / İZMİR COAL-GAS PLANT (1859)

Eski Havagazı Fabrikası, Konak İlçesi, Umurbey Mahallesi'nde Liman Caddesi üzerinde konumlanmakta olup 23.250 m²'lik bir parsel büyüklüğüne sahiptir. İzmir'in sembol yapılarından biri haline gelen Havagazı Fabrikası, uzun süre atıl kaldıktan sonra, 2009 yılı itibarıyla yeniden işlevlendirilerek kente kazandırılmış olan 19. yüzyıl endüstri mimarisinin sayılı örneklerinden biridir.

Kentin havagazı ile aydınlatılması girişimleri ilk olarak Fransızlar ile başlasa da, yatırımcı Andre Marchais'in ölümü ile süreç sekteye uğramıştır. Ardından havagazı fabrikası kurmak için başvuran İngiliz gazeteci A. Edwards, 1 Kasım 1859 tarihinde fabrikayı kurup, 40 yıl işletmek üzere ruhsat almıştır. Fabrika için, kömür tozlarının yığılmasını önlemek amacıyla, kentin en rüzgârlı bölgesi olan Alsancak Darağacı Mevkii'nde yer seçilmiştir. Yabancı ülkelerle yapılan yazışmalar ve bazı politik nedenlerle fabrikanın yapımına 1862 yılında başlanmış, işletme 1867 yılında açılmıştır. Merkezi Glasgow'da bulunan Lanloux and Sons tarafından inşa edilen fabrikanın yapım aşamasında hem İngiltere hem de Almanya'dan teçhizat alınmıştır. Kent içi havagazı nakil şebekesi önce yabancıların yaşadıkları semtlere, daha sonra Karşıyaka, Bornova ve Türklerin yaşadıkları mahallelere uzatılmıştır. İlk olarak 25 Haziran 1864 tarihinde sokaklar aydınlatılmaya başlanmış, 1902'de ise tüm kentin havagazı ile aydınlatma sistemi hayata geçmiştir. 1904 yılında aydınlatma için elektriğin kullanılmasıyla, havagazı kullanımını mutfaklarla sınırlı kalmıştır. 1907-1913 yılları arasında fabrikaya gaz soğutucu, gaz emme ve basma pompalarının eklenmesi ile büyük ölçüde yenileme yapılmıştır.^{11 12 13 14}

Ülkede yaşanan savaş ve elektrik kullanımının artmasına karşın, fabrika Cumhuriyet Dönemi'nde de varlığını sürdürmüştür. Yabancı devletlerin imtiyazlarının reddedilmesiyle, 15 Eylül 1935 tarihinde mülkiyeti Belediye'ye devredilmiş ve onararak hizmete sokulmuştur. 1940 yılında kapsamlı onarım ve bakım çalışmaları yapılmış ve çeşitli işlev değişiklikleri ile 1994 yılına kadar faaliyetini sürdürmüştür. Ancak sonrası süreçte ekonomik ömrünü tamamlayan tesis İzmir Büyükşehir Belediye Meclisi kararı doğrultusunda 24 Ekim 1994 tarihinde kapatılmıştır. 1995 yılında fabrikaya ait birtakım teçhizat İstanbul'da bulunan Rahmi Koç Sanayi Müzesi'ne sergilenmek üzere verilmiştir. 1990'lı yılların sonlarına doğru, Belediye otobüsleri tamir ve bekleme yeri olarak kullanılmaya başlanmıştır.

The Old Coal-Gas Plant is situated on Liman Avenue in Konak, Umurbey Neighborhood. It is built on a 23,250-square-meter plot. Earning a fame as an iconic symbol of Izmir in time, the Coal-Gas Plant was repurposed in 2009 after a long period of disuse, becoming another win for the city. It is a rare example of 19th century architecture in the industrial world.

Although the idea of illuminating the City using Coal-Gas was first entertained by the French investor Andre Marchais, the project was shelved after his death. Then, the British journalist A. Edwards applied for a license to build a Coal-Gas plant and he was given the green light on November 1, 1859. He was given the franchise to build and operate the plant for 40 years. The location of the plant had to be the windiest spot in the City to avoid the accumulation of coal dust at the premises. And the Alsancak Darağacı location fit that requirement. Because of political reasons and lengthy correspondence with foreign countries, the ground breaking for the project did not happen until 1862 and the plant became operational in 1867. The plant equipment required for the construction was procured from both the United Kingdom and Germany. The gas distribution network first reached the urban neighborhoods where foreigners live and then extended to Karşıyaka, Bornova and the areas where Turks live. The streets were illuminated for the first time on June 25, 1864, and by 1902, the entire City had been switched to gas lighting. With the introduction of electricity for illumination in 1904, however, the gas use was limited to the kitchens mostly. During the period 1907 through 1913, the plant was modernized and upgraded with the addition of gas coolers, gas lift and force pumps.^{11 12 13 14}

Despite the ongoing war in the country and the increase in electricity use/demand, the plant continued to operate during the Republican Era. With the abolition of capitulations, the title was transferred to the Municipality on September 15, 1935, and the plant was recommissioned after minor repairs. In 1940, the plant had a comprehensive repair and maintenance, and various functional modifications continued and the plant remained operational until 1994. However, because it had completed its economic life, the plant was shut down on October 24, 1994, under the resolution passed by the Izmir Metropolitan Municipal Council. In 1995, some of the equipment was loaned to the Rahmi Koç Industry Museum in Istanbul to be exhibited. By the end of the 1990s, the facility was used for the repair and storage of municipal buses.

Bu dönemde tesis önemli ölçüde yıpranmaya maruz kalmıştır. 1998 yılında ilgili koruma kurulu tarafından bölgedeki diğer endüstri yapılarını da içeren elli dört yapı koruma altına alınmış, Havagazı Fabrikası da aynı karar ile tescillenmiştir.¹⁰

2001 yılında İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından İzmir Liman Bölgesi Uluslararası Kentsel Tasarım Fikir Yarışması düzenlenmiştir. Söz konusu yarışmada bölgenin, tarihi yapısı ile bir bütün olarak ele alınması hedeflenmiş, yarışma sonrası başlatılan planlama çalışmaları ile de tescilli alanların korunması ve çevre alanlarının yenilenmesi öngörülmüştür. Bu kapsamda, Havagazı Fabrikası Endüstri Yerleşkesi için, İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından, 2003 yılında Kültür Merkezi önerisinde bulunularak, alan 2005 yılında projelendirilmiştir. Yerleşke içerisindeki endüstriyel miras yapıları 2008 yılında restore edilerek 2009 yılı itibarıyla "Tarihi Havagazı Fabrikası Kültür Merkezi" olarak kullanıma açılmıştır.^{11 12 13 14}

Havagazı Fabrikası'nın 19. yüzyıldan 20. yüzyıl sonuna kadar uzanan gelişme evresinde sahip olduğu endüstri peyzajı, restorasyon öncesinde dökümhane, makine dairesi, idare binası, sayaç dairesi, malzeme ambarı, atölyeler, su deposu, baca, lojman, tamir atölyesi, ıslak mekânlar, su arıtma kazanı gibi birimleri kapsamaktadır.¹³ Endüstri kompleksinin önemli öğelerinden olan yatık ve şakuli fırınlar ile 15.000 m³ ve 4.000 m³ kapasiteli iki gazometre ise yıkılmıştır. Yaklaşık 23 dönümlük bir arazi üzerine kurulan endüstri kompleksi içerisinde sekiz adet yapı tescillidir. Restorasyon çalışması sonrası tescilli yapılar hariç diğer yapılar yıkılmıştır. Tesisteki tescilli yapıların yeniden işlevlendirilmesiyle, dökümhane binasının kafeteryaya, makine dairesinin okuma salonuna, idare binalarının tuvalet ve teknik servis-satış birimlerine, atölye yapısının restorana, yemekhane, personel binası ve atölye binasının atölye ve sergi salonuna ve su deposunun servis birimine dönüşümünü içeren restorasyon projeleri uygulanmıştır. 46,30 m yüksekliğindeki baca ise güçlendirilerek yenilenmiştir. Tesisin kimliğini oluşturan öğelerden olan 15.000 m³ kapasiteli gazometre zemin izi yoluyla korunmuş, 4.000 m³ kapasiteli gazometrenin ise bir modeli yapılmıştır. Yapı ölçeğindeki düzenlemeler dışında, açık hava seyir alanı, meydanlar ile süs havuzları oluşturulmuş, yeşil alan çalışmaları yapılmıştır.^{12 13 14 15 16}

Günümüzde fabrika kent için önemli bir kültür-sanat merkezine dönüştürülmüş durumdadır. Tarihi Havagazı Fabrikası Kültür Merkezi her yıl, çim konserleri, açık hava sineması gösterimi, resim ve fotoğraf sergileri ile şiir, tiyatro vb. atölye çalışmaları gibi birçok kültürel etkinliğe ev sahipliği yapmaktadır. Havagazı Fabrikası ülkemiz gündeminde yeni yer edinmeye başlayan endüstri mirası yapılarının restore edildiği ve yeniden işlevlendirilerek kente kazandırıldığı az sayıdaki örneklerden biri olarak önemlidir.^{11 12 13 14 15 16}

During this period, the facility was left to rot. In 1998, the incumbent RCC registered 54 structures as Designated Landmarks of historical and cultural heritage, including other structures in the area, and the Coal-Gas Plant was thus registered under the same resolution.¹⁰

In 2001, Izmir Metropolitan Municipality organized an International Urban Design Idea Competition For the Port Zone of Izmir. The competition asked the contestants to address the region as a whole, together with its historic value. Naturally, the post-competition planning efforts to be envisaged would be conducive to preserving the Designated Landmark areas and reconditioning the surrounding areas. In this context, the Izmir Metropolitan Municipality proposed in 2003 to turn the Coal-Gas Plant Industry Compound into a Cultural Center, and developed a design project for this purpose in 2005. The industrial heritage structures inside the compound were restored in 2008 and opened as "Historic Coal-Gas Plant Cultural Center" in 2009.^{11 12 13 14}

The industrial landscape of the Coal-Gas Plant during its development journey in the 19th through 20th centuries involves structures such as a pre-restoration foundry, engine house, administration building, metering house, stock depot, shops, water house, chimney, lodging unit, repair shop, wet areas, water treatment tank. 13 Key components of the industrial compound such as the lateral and vertical kilns and two gas holders with 15,000 cubic meters and 4,000 cubic meters capacity have been demolished. Eight structures in the industrial complex built on 5.6 acres are registered as a Designated Landmark. After the restoration work, all structures other than those registered as a Designated Landmark were demolished. As a result of the repurposing project, the facilities in the compound, which were registered as a Designated Landmark, were converted into different units. The foundry building was converted into a cafeteria, engine house into a reading hall, administration buildings into public toilets and sales departments, shop unit into a restaurant. With the restoration project, the cafeteria, machine shop and office buildings were converted into shops and exhibition hall, water house into a service department. The chimney, which is 46.30 m tall, was reinforced and reconditioned. Iconic elements of the facility's identity, the gas holders were preserved using modeling or outlining methods. The gas holder with 15,000 m³ capacity was represented by tracing the outline of its impression on the ground, and a model was built for the other one with 4,000 m³ capacity. Aside from the scale modifications made, new units were built such as an outdoor observation platform, plazas and ponds, and green space were created.^{12 13 14 15 16}

Today, the plant has been transformed into an important culture and arts center. The Historic Coal-Gas Plant organizes each year, many cultural events such as lawn concerts, outdoor cinema shows, painting and photography exhibitions, and workshops for poetry, theater, and alike. The Coal-Gas Plant in Izmir is important because it is one of the rare examples of reintegration of the industrial heritage structures with the city which is becoming a growing trend in the country. This is done by reconditioning and repurposing the structures.^{11 12 13 14 15 16}

Tarihi Havagazı Fabrikası Kültür Merkezi Günümüz Görünümü / Current View of the Historic Coal-Gas Plant Cultural Center

Tekel Sigara Fabrikası Eski Görünümü / Historic View of the Tekel Cigarette Factory

TEKEL SİĞARA FABRİKASI / TEKEL CIGARETTE FACTORY (1884)

Liman Arkası Bölgesi Alsancak Mahallesi'nde bulunan Tekel Sigara Fabrikası, Ziya Gökalp Bulvarı ve 1434 sokağın kesişiminde bulunur ve 15.500 m2'lik parsel alanına sahiptir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun dış borçlarının kapatılması amacıyla 1881 yılında kurulan Düyun-u Umumiye İdaresi'nin bir işletmesi olarak "Regie des Tabacs" kurulmuştur. 1884'te kurulan bu işletmenin üç yerleşkesinden biri olan Tekel Sigara Fabrikası günümüz Alsancak Garı'nın yakınlarında inşa edilmiştir. 1925 yılına kadar aktif kullanılmıştır. Bölge açısından önemli bir üretim alanı olan fabrikanın üretim miktarı 1940'lı yıllarda artış göstermiştir.^{12 17 18} Fabrika içerisinde kıyma, zıvana, sigara makinesi, tütün paketleme makinesi, tamirat ve mukavva kutu atölyeleri bulunmaktadır. 1928 yılı öncesinde 300'ü kadın 150'si de erkek olmak üzere toplamda 450 işçi çalışmıştır. Fabrika binasında döküm kolon ve kirişler, cephelerde ise kemerli pencere, silme gibi öğeler kullanılmıştır. 2001 yılında Tekel İşletmelerinin özelleştirilmesi ardından fabrika 2004 yılında kapatılmıştır.^{12 17 18} Fabrika 1979, 1985 ve 2007 tarihlerinde farklı Koruma Kurulu kararları ile tescillenen yapılardan oluşmaktadır.¹⁰

Tekel Sigara Fabrikası Günümüz Görünümü / Current View of the Tekel Cigarette Factory

In the Hinterland of the Port Zone, the Tekel Cigarette Factory is situated on a 15,500-square-meter plot located at the junction of Ziya Gökalp Avenue and 1434 Street in Alsancak Neighborhood.

As part of the efforts to retire its foreign debts, the Ottoman Empire established the Ottoman Public Debt Administration (Düyun-i Umûmiye İdaresi) in 1881. Under this regime, the "Regie des Tabacs" was founded in 1884 to operate as a monopoly to produce and sell tobacco products. One of the three plants of this operation was the Tekel Cigarette Factory built in the area close to the Alsancak Railroad Terminal and actively operated until 1925. An important industry for the region, the production capacity of this facility increased in the 1940s.^{12 17 18} The plant incorporates several machinery such as a tobacco shredder, filter installer, cigarette roller, packaging machine, repair shop, and carton-box shop. Prior to 1928, the total workforce was 450 in total, 300 women, 150 men. Cast-iron columns and beams were used in the factory construction and the façades featured arched windows and moldings. The factory was closed in 2004 after the privatization of Tekel operations in 2001.^{12 17 18} The Factory comprises various structures, which were registered as a Designated Landmark by the Regional Conservation Council (RCC) under different resolutions issued in 1979, 1985, and 2007.¹⁰

Eski Un Fabrikası I Genel Görünüm / General View of the Old Flour Mill-I

ESKİ UN FABRİKASI I / OLD FLOUR MILL I (1895)

YAŞAR ÜNİVERSİTESİ ALSANCAK KAMPÜSÜ / (YAŞAR UNIVERSITY ALSANCAK CAMPUS)

Eski Un Fabrikası I, Konak İlçesi Umurbey Mahallesi sınırları dahilinde Şehitler Caddesi'nin kuzeyindeki 1530 Sokak üzerinde konumlanmaktadır. Günümüzde Yaşar Üniversitesi Alsancak Kampüsü olarak kullanılmakta olup, 1.613 m² yüzölçümüne sahiptir.

1895 yılında inşa edilen un fabrikasının ilk sahibi Rum bir tüccardır. 1920'li yıllarda Rahmi Filibeli tarafından satın alınan fabrika bakımdan geçirilmiş, ancak bakım yeterli olmayınca yenilenmiştir. 1941 yılında Rahmi Filibeli İngiltere'de bulunan Robinson Şirketi'ne bir proje yaptırarak fabrikayı modernize etmiştir. Yapı 1980'li yıllarda tekrar yenilenmiş, ancak mevcut bacası yıkılmıştır. Bir dönem Tütünbank Emtia Deposu ve Gazete Ege olarak kullanılmıştır. 8 Ocak 1998 tarihinde ilgili koruma kurulu tarafından tescillenmiştir. 1996'da Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı'na devredilerek, 2002 yılında restorasyon projesi onaylanmıştır. Günümüzde Yaşar Üniversitesi Alsancak Kampüsü olarak kullanılmaktadır.¹⁴

Yapı tuğla ve taş dokusunun birlikte kullanıldığı özgün bir mimariye sahiptir. Farklı kat yüksekliklerine sahip üç ayrı bölümden oluşmaktadır. Zamanla geçirdiği yenileme çalışmaları ile büyük değişikliğe uğrasa da, yapının cepheleri özgünlüğünü korumuştur.¹⁴

The Old Flour Mill-I is situated on 1530 Street north of Şehitler Avenue in Konak, Umurbey Neighborhood. Used today, as Yaşar University Alsancak Campus, the compound covers 1,613 square meters.

The flour mill was built by a Greek merchant in 1895. It was purchased by Rahmi Filibeli in the 1920s and repaired, but when the repairs did not work, it was renovated. In 1941, Rahmi Filibeli hired the Robinson Company in the United Kingdom to develop a project, and he modernized the factory. The structure was reconditioned in the 1980s, but its chimney was demolished. Tütünbank used the building as a Bonded Warehouse for a few years and then it was used by Gazete Ege. It was registered as a Designated Landmark by the incumbent RCC under a resolution dated January 8, 1998. In 1996, it was transferred to Yaşar Education and Culture Foundation and its restoration project was approved in 2002. It is used today, as Yaşar University Alsancak Campus.¹⁴

The structure has a unique architecture with its combination of brick and stonework. It has three sections with different story heights. Even though its appearance changed a lot due to renovations, its façade still preserves its unique character.¹⁴

KİREMIT FABRİKASI / TILE FACTORY

Eski Kiremit Fabrikası, Konak İlçesi, Umurbey Mahallesi'nde Şehitler Caddesi'nin kuzeyinde, 1524 Sokak'ın doğusunda konumlanmaktadır. 9.416 m²'lik bir parsel büyüklüğüne sahiptir.

Fabrikanın yapım tarihinin 19. yüzyıl sonu veya 20. yüzyıl başı olduğu düşünülmektedir. Mülkiyeti, İzmir Kiremit Fabrikası TAŞ'ye aittir. 1918 yılı endüstri sayımlarında bulunan 31 fabrikaya dâhil olduğu düşünülmektedir. Tarihsel süreç içerisinde yapının bir kısmı yıkılmıştır. 1990'lı yıllarda otomobil tamir atölyesi olarak kullanılmıştır. 8 Ocak 1998 tarihinde ilgili koruma kurulu tarafından tescillenmiştir. 2005 yılında yenileme çalışmaları yapılmıştır. Yenileme çalışmaları sonrası mobilya satış mağazası olarak kullanılsa da, günümüzde inşaat malzemeleri satışı yapılmaktadır.^{12,14}

Geleneksel üretim tesisi mimarisinde inşa edilen yapı tek katlı ve dikdörtgen planlıdır. Sadece güney cephesi ile batı cephesinin bir kısmı özgünlüğünü koruyabilmiştir. Yığma taş sistemiyle inşa edilen duvarlara yenileme sonrası betonarme girişler eklenmiştir.¹⁴

The Old Tile Factory is situated to the north of Şehitler Avenue and east of 1524 Street in Konak, Umurbey Neighborhood. It is built on a 9,416-square-meter plot.

The Factory was built around the turn of the 20th century. Owned by İzmir Tile Factory TAŞ, the plant is believed to be one of the 31 factories included in the 1918 industrial assets census. A portion of the structure was ruined over time. In the 1990s, it was used as an automobile repair shop, and registered by the incumbent RCC under a resolution dated January 8, 1998. In 2005, the structure was renovated. Even though it was as a furniture sales store after the renovation, today, it is a store where construction materials are sold.^{12,14}

The structure is a single-story rectangular unit with traditional architecture usually seen in the manufacturing facilities. Only the south and part of the west façade preserved its authentic structure. Reinforced concrete beams were added to the stone masonry walls following the renovation work.¹⁴

Eski Kiremit Fabrikası (Günümüz) / Old Tile Factory Today

TARIŞ ALKOL FABRİKASI / TARIŞ DISTILLERY

Tariş Alkol Fabrikası, Liman Arkası Bölgesi Umurbey Mahallesi 1527 Sokak köşesinde sokağa dik konumlanmış bir yapıdır. Bulunduğu bölge itibarıyla çevresinde depolama ve ticaret alanları mevcuttur. Doğusunda tescilli Tarihi Un Fabrikası (bugünkü Yaşar Üniversitesi) ve güneyinde Sümerbank Basma Sanayi Yerleşkesi bulunmaktadır. 2.878 m² alana sahiptir.

İzmir'de 1920 sanayi sayımı sonucunda otuz üç alkol ve şarap fabrikası bulunduğu ve Tariş Alkol Fabrikası'nın da bunlardan biri olduğu belirtilmektedir. Tapu kayıtlarında şarap deposu olarak gözükten parsellerde tescillenen, yapım tarihi 19. yüzyıl sonu- 20. yüzyıl başı olarak tahmin edilen yapı kapsamlı onarım gördüğü için birçok dönem ekini kaybetmiştir. 1998 yılında tescillenmesinin ardından güncel kullanımı depo iken, günümüzde otopark olarak kullanılmaktadır.¹⁴

Tariş Alkol Fabrikası'na yapılan onarımlar neticesinde, pencere açıklıkları kapatılmış, iç mekândan üretim izleri tamamen silinmiş, çatı örtüsü tamamen yenilenmiş ve dış kısmına yapılan sıvalar döneme ait özgün niteliğini kaybetmesine sebep olmuştur.¹⁴

In the Hinterland of the Port Zone, the Tariş Distillery is situated at the corner of 1527 Street in Umurbey Neighborhood. Because of the industrial nature of the neighborhood, there are warehousing and commercial areas in its vicinity. Built on 2,878 square meters of land, Tariş Distillery is surrounded by the Historic Flour Mill (Yaşar University today) to the east and the Sumerbank Basma Sanayi Compound to the south (both are registered Designated Landmarks).

The industrial census of the region taken in 1920 notes that there were 33 distillers and wineries in İzmir at the time and Tariş Distillery was one of them. The structure was built around the turn of the 20th century. Even though the plots were shown as wine cellars at the land registry, the structure lost several extensions over time due to comprehensive repairs. It was registered as a Designated Landmark as a warehouse after it was last registered in 1998. Today the spot is used as a parking garage.¹⁴

Several repairs were done in the Distillery over time. Window openings were all bricked up. Any clues that hint to its production history were removed from the interior, and the roof was renewed. The stucco plaster applied to exterior surfaces destroyed the unique characteristics of its times.¹⁴

Tariş Alkol Fabrikası Şehitler Caddesi Cephesi / Şehitler Avenue Elevation of the Tariş Distillery (Şimşek, 2006)

Tuzakoğlu Un Fabrikası (Geçmiş) / Tuzakoğlu Flour Mill (Past)

TUZAKOĞLU UN FABRİKASI / TUZAKOĞLU FLOUR MILL

(19.YY. SONU - 20. YY. BAŞI) / (END OF 19TH CENTURY - BEGINNING OF 20TH CENTURY)

Konak İlçesi, Halkapınar Mahallesi, Şehitler Caddesi'nde yer alan Tuzakoğlu Un Fabrikası, günümüzde İzmir Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı Meslek Fabrikası yapısı olarak da bilinmektedir. Şehitler Caddesi'ne bakan yoldan girişi bulunan fabrika 4.370 m² yüzölçümüne sahiptir.

Kuruluş tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başı arasında bir tarihte kurulduğu düşünülmektedir. İlk buharlı un fabrikası olduğu düşünülen yapının bu alanda inşa edilmesinin en önemli nedeni su kaynağına olan yakınlığıdır. Fabrika, Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar girişimcilerinden biri olan Yuan Tuzakoğlu'nun soy ismi ile anılmış, 1914'te bütün üretim sektörleri arasında önemli bir işletme konumuna gelmiştir.¹² Fabrikanın önünde 9 Eylül 1922'de İzmir'e ilk giren Türk süvari ordusunun çatışmasını ve şehit düşen askerleri simgeleyen Dokuz Eylül Şehitler Abidesi bulunmaktadır.^{19 20}

Fabrika benzer mimari özelliklerde iki yapıdan oluşur. Bu iki yapı arasındaki bağlantı, yapının üstünü örten şeffaf çatı ve yapılar arasındaki köprü ile sağlanmaktadır. Ön cepheden ayırık, arka cepheden ise kesintisiz duvar örüntüsüne sahip dört katlı yığma taş bir yapıdır.¹² İlk restorasyon girişimi olarak 2006 yılında İZSU tarafından hazırlanan projeler doğrultusunda, ilgili Koruma Bölge Kurulu onayı sonrasında 2007-2008 yılında restorasyona başlanmıştır. Yapılan restorasyon kapsamında yapının özgün mimarisi korunmuş, cepheleri temizlenerek aykırı dönem eklerinden arındırılmıştır.^{13 14}

Fabrika Erken Cumhuriyet Dönemi'nde yerel yönetim tarafından satın alınarak TEDAŞ ve Güvenlik Mahkemesi olarak kullanılmıştır. Uzun süre atıl kalan yapı, günümüzde yeniden işlevlendirilmesi ile İzmir Büyükşehir Belediyesi Sosyal Projeler Dairesi Başkanlığı Meslek Fabrikası Şube Müdürlüğü'nün meslek edindirme kurslarını verdiği Meslek Fabrikası'na dönüştürülmüştür.²¹ Yapı aynı zamanda İyi Tasarım²⁷ gibi etkinliklere de ev sahipliği yapmaktadır.

Situated on Şehitler Avenue in Konak, Halkapınar Neighborhood, the Tuzakoğlu Flour Mill is known today, as a Vocational Practice Plant run by İzmir Metropolitan Municipality. The entrance to the mill is on Şehitler Avenue side of the structure, which is built on 4,370 square meters.

Although the exact date of its foundation is not known, it is believed to be built around the turn of the 20th century. Believed to be the first steam powered flour mill built in the region, the biggest reason the plant was built in this area was its proximity to the water source. One of the top industrial operations of its time in 1914, the plant was originally named after Yuan Tuzakoğlu, a pre-Republican Era entrepreneur.¹² The Dokuz Eylül Memorial Monument rises in front of the mill commemorating the liberation of İzmir on September 9, 1922. The monument was erected in honor of the Turkish cavalry that first entered the city and fell fighting the enemy.^{19 20}

The plant consists of two structures with similar characteristics. The connection between the two structures is provided by a bridge at the top. The entire structure is covered with a transparent roof. On its front elevation, the buildings appear separate, but the four-story stone masonry structure has a continuous wall connection on the back.¹² The first restoration work was kicked off in 2007 through 2008 upon the RCC's approval of the projects prepared by İZSU in 2006. The restoration preserved the authentic architecture of the structure and the façades were cleaned to remove all later work and anomalous additions.^{13 14}

The Plant was purchased by the local government in the early Republican Era and used as TEDAŞ and State Security Court. After sitting idle and rotting for many years, the plant was finally repurposed, and recently transformed into a Vocational Practice Plant. Today, İzmir Metropolitan Municipality's Social Projects Department, Vocational Training Directorate delivers practical workshops and vocational courses there.²¹ The unit also hosts various events such as Good Design.²⁷

Tuzakoğlu Un Fabrikası (Günümüz) / Tuzakoğlu Flour Mill (Current)

Tuzakoğlu Un Fabrikası (Günümüz) / Tuzakoğlu Flour Mill (Current)

Bomonti Nektar Bira Fabrikası Eski Görünümü (Ömer Durmaz Arşivi) / Historic View of The Bomonti-Nektar Breweries (Ömer Durmaz Archive)

BOMONTİ-NEKTAR BİRA FABRİKASI / BOMONTİ-NEKTAR BREWRIES (1912)

Konak İlçesi, Halkapınar Mahallesi'nde yer alan Bomonti Nektar Bira Fabrikası arazisi, günümüzde Mahall Bomonti olarak adlandırılan karma kullanım (kültür, sanat, ticaret ve konut) projesi alanında bulunmakta olup, 41.520 m²'lik yerleşim alanına sahiptir.

Bomonti Bira Fabrikası İsviçreli Bomonti Kardeşler tarafından İstanbul'da kurulmuş özel bir teşebbüstür. 1909 yılında Bomonti Bira Fabrikası'na rakip Nektar Bira Fabrikası'nın kurulması iki şirketi de ekonomik olarak etkilemiş ve 1912 yılında şirketler birleşme kararı alarak üretimlerine devam etmişlerdir. 1912-1913 yıllarında İzmir'in Halkapınar semtinde Aydın Bira Fabrikası isminde bir fabrika daha kuran Bomonti-Nektar Şirketi 1913-1915 istatistiklerinde, önemli şirketlerden biri olarak gösterilmektedir.

Başlarda biranın hammaddesi olan maltı İstanbul'dan temin eden tesis, sonrasında Bomonti'den sökülün ve İzmir'e getirilen teçhizat sayesinde kendi maltını üreten ve hızla büyüyen bir fabrika haline gelmiştir.^{23 24 25} Türkiye Tekel İdaresi'nin kurulması akabinde zarara uğrayan İsviçre kökenli şirket, 1928 yılında İzmir'deki fabrikalarını kapatmak durumunda kalmıştır. 8 sene kadar atıl kalan tesis 1936 ile 1944 yılları arasında şarap, 1944 ile 2004 yılları arasında ise rakı üretimine devam etmiştir.²⁶

Geniş bir alanda konumlanan yerleşke avlulu bir yapıya sahiptir. İçerisinde 19. yüzyıl ve 20. yüzyılda inşa edilen farklı dönem eklerine sahip yönetim binaları, ambar ve depolar, trafo merkezi, lojman ve yemekhane gibi yapılar bulunmaktadır. Yapılar inşa edildikleri dönem gereği yakındaki Tuzakoğlu Un Fabrikası ile benzer mimari özelliklere sahiptir.¹² Günümüzde, geçirdiği dönüşüm sonrasında dokuz adet tarihi fabrika yapısının restorasyonunun gerçekleştirilerek, kültür-sanat faaliyetleri ve alışveriş merkezi işlevleri ile yaşatılacağı belirtilmektedir.²⁶

Situated in Konak, Halkapınar Neighborhood, the Bomonti-Nektar Brewery covers a 41,520-square-meter layout area, which is part of a mixed-use development zone known as "Mahall Bomonti," (a mixed culture, arts, commerce, and housing project).

Bomonti Brewery is a private enterprise founded in Istanbul in 1891 by the Bomonti Brothers from Switzerland. In 1909, a competitor came into the market, and Bomonti Nektar was founded. But, because competition affected both companies negatively, the two decided to merge in 1912 and continued to operate as one entity. In 1912 through 1913, the Bomonti-Nektar Brewery built a third brewery (Aydın Brewery) in Izmir's Halkapınar quarters. This new company was shown as one of the important players in the market in the 1913-1915 business statistics.

Malt is one of the raw materials of beer production, and the brewery initially procured its malt need from Istanbul. Later the company dismantled the equipment at the Bomonti facility in Istanbul and brought it to Izmir and started producing its own malt. As a result, it quickly became a self-sufficient and a fast-growing brewery. ^{23 24 25} With the establishment of the Turkish Tekel Administration, however, the Swiss company incurred great losses and had to close its plant in Izmir in 1928. After sitting idle for eight years, the plant continued its operation by producing wine from 1936 through 1944 and then "Rakı" (arak, ouzo) from 1944 through 2004. ²⁶

The compound covers a large area and features a courtyard. Inside the plant, there are structures with different extensions from the 19th and 20th centuries, such as administration buildings, storage depots and warehouses, and a transformer substation, lodging unit and cafeteria. The structures share similar architectural characteristics with the nearby Tuzakoğlu Flour Mill because their construction dates back to the same period. ¹² The structures of nine historic plants will be repurposed and transformed. After restoration, they will be able to continue to function as shopping centers and venues for cultural and artistic events.

Bomonti Nektar Bira Fabrikası (Günümüz) / Bomonti-Nektar Breweries (Current)

Bomonti Nektar Bira Fabrikası (Günümüz) / Bomonti-Nektar Breweries (Current)

Eski Tekel Tütün Deposu - Günümüz Mimarlık Merkezi / Old Tekel Tobacco Warehouse—Architectural Center Today

TEKEL TÛTÜN DEPOLARI (İZMİR MİMARLIK MERKEZİ) / TEKEL TOBACCO WAREHOUSES (İZMİR ARCHITECTURAL CENTER)

Konak ilçesi, Alsancak Mahallesi, 1474 Sokak üzerinde bulunan ve 1.192 m²'lik parsel alanına sahip olan eski Tekel Tütün Deposu günümüzde İzmir Mimarlık Merkezi olarak kullanılmaktadır.

2003 tarihli tescil fişindeki verilere göre yapım tarihi 1905 yılı olup, üzerinde yapım yılının yazılı olduğu kitabeye sahiptir. 19. yüzyıl sanayileşme çabalarının yansıması olarak Alsancak İskelesi'ne yakın konumlanan, dönemin depolama işlevi açısından ilk örneklerinden sayılan ve 1940 yılında Spierer Tütün İhracat Sanayi AŞ mülkiyetinde olan yapı, uzun süre Tekel İdaresi tarafından kiralanarak kullanıldıktan sonra 1993 yılında ise Tekel Genel Müdürlüğü mülkiyetine geçmiştir. Tapu kayıtlarında parsel niteliği üç yanı duvarla kapalı, üstü örtülü sundurma anlamındaki "hangar" olarak görülen yapı İzmir Mimarlar Odası tarafından 11.08.2010 tarihinde satın alınarak restorasyonu gerçekleştirilmiş ve Mimarlık Merkezi olarak kullanılmaya başlanmıştır.²⁷

Yapı iki katlı yığma kâgir sistemde inşa edilmiştir. Orijinal mimari özelliklerine bakıldığında, 1474, 1472 ve 1460 Sokaklarında olmak üzere üç adet girişe sahip iki katlı yapının dış beden duvarları kâgir sistemle inşa edilmiştir. Her iki katın pencere ve kapıları taş sövelerle çevrilmiş ve alt kat boşluklarında demir kepenkler kullanılmıştır. Bina bitimi, dört adet yarı dairesel formlu tuğla parçalarının birbirleriyle geometrik şekil oluşturacak silmeyle yapılmıştır. 1474 sokaktaki ana giriş kapısının yanında "KAI 1905" yazısı bulunmaktadır. Bu yazının yapımı gerçekleştiren ustanın adının veya bir ismin kısaltması olabileceği belirtilmektedir. Giriş kapısının üstünde demir parmaklıklı, dört adet demir payandaya sahip balkon vardır. Yapının iç taşıyıcı sistemi dişli betonarme kolon ve bunlara bağlanan iki adet çelik putrelli kiriş sistemi ile sağlanmaktadır. Zemin katından asma kata orijinal ahşap tek kollu merdivenle ulaşılmaktadır. Misafirhane olarak kullanılan üst katta, işleve uygun oda düzenlemeleri mevcuttur. Katlar arasında birbirine bağlayan, üst katta orijinal ahşap tirabzanlarına sahip Art Nouveau stili betonarme merdiven vardır. Yapı ilgili koruma kurulu tarafından 2003, 2007 ve 2012 yıllarında farklı kararlar ile tescillenmiştir.¹⁰

Bugün Mimarlık Merkezi'nin bulunduğu bölge, dönemin depolama alanlarının yoğunlaştığı bir alandır. Aynı imar adası içerisinde, 1252 ada 2 ve 3 parseller ile 1249 ada 9 parselde Tekel'e ait depo yapıları bulunmaktadır. Yapılar aynı dönem mimari özelliklerini yansıtmaktadır. Ancak bu üç yapının tescil fişine ulaşılamamıştır. İlgili koruma kurulundan temin edilen tescil listesi doğrultusunda 2000'li yıllarda tescillenmiş oldukları tahmin edilmektedir.

Situated on a 1,192-square-meter plot on 1474 Street in Konak, Alsancak Neighborhood, the old Tekel Tobacco Warehouse is used today, as the Izmir Architectural Center.

There is a wall plate at the Plant, which says it was built in 1905. Naturally, this date also appears on its Designated Landmark Certificate issued in 2003. The Warehouse was built close to Alsancak Ferry Port, as expected of any 19th-century industry built in the region at the time. Its owner, Spierer Tütün İhracat Sanayi A.Ş., considered to be one of the first warehousing service providers of the period, leased the Warehouse to Tekel Administration in 1940 and renewed it for many years until the General Directorate of Tekel finally acquired it in 1993. The plot on which the warehouse is built is described as "hangar" at the land registry, meaning it is a pent-roof covered area with walls on three sides. Izmir Chamber of Architects purchased this Structure on August 11, 2010, and started using it as an Architectural Center after restoration.²⁷

The two-story building was built as a stone masonry structure. Part of its authentic architectural characteristics, the structure possesses stone masonry exterior walls on three sides with three different entrances opening to three different streets (1474, 1472 and 1460 streets). Both the windows and doors on each floor were framed with stone jambs and iron shutters are used on the ground floor openings. The building's endpoints were completed with moldings made out of four semi-circular brick pieces forming a sort of geometrical shape. The door on 1474 Street has an inscription next to it on the wall that says "KAI 1905." The letters could represent an abbreviation or the initials of the builder it is conjectured. Over the main entrance door, there is a balcony reinforced with four iron buttresses and is fitted with iron bars. The interior load-bearing system consists of reinforced concrete columns (threaded) and an integrated beam system (two steel joists). Access to the mezzanine from the ground floor is provided by an authentic single-flight wooden staircase. Used as a guest house, the upper floor has room arrangements suited to accommodate guests. An Art Nouveau-style reinforced concrete staircase connects the floors. The upper floor section has authentic timber banisters. The structure was registered as a Designated Landmark by the incumbent RCC under three different resolutions passed in 2003, 2007 and 2012.¹⁰

The area where the Architectural Center is located today was a section with high concentration of warehousing spaces at the time. Tekel has other warehouse structures on the same zoning block, the block-1252, parcels-2 and -3, and the block-1249, plot-9. The structures possess the architectural characteristics of the same period. But no registration certificate is available for these three structures. According to the registration logs obtained from the incumbent RCCs, it is surmised that they were registered in early 2000s.

Mimarlık Merkezi / Architectural Center

Şark Sanayi Günümüz Genel Görünümü / Current View of Şark Sanayi

ŞARK SANAYİ / ŞARK SANAYİ (1924)

Şark Sanayi Yerleşkesi, Liman Arkası Bölgesi Umurbey Mahallesi'nde, Şehitler Caddesi üzerinde, konut ve depo yapılarının bulunduğu 42.516,4 m²'lik bir alanda konumlanmaktadır.

1892 yılında "Couzinery-Pittaco" isimli bir un fabrikası olarak faaliyete başlamış olan Şark Sanayi Yerleşkesi, 1893 yılında Couzinery tarafından iplik imalathanesine dönüştürülmüş ve iki sene sadece iplik üretimi yapmıştır. 1895 yılında Ellie Guiffroy ve Charles Verbeke tarafından "Compagnie Industrielle du Levant" adında Brüksel merkezli bir şirket tarafından menşucat üretimi yapan bir fabrikaya çevrilmiştir. Ege Bölgesi'nin en eski kuruluşlarından birinin sahibi olan Verbeke Ailesi, şirketin merkezini İzmir'e taşıyarak 1924 yılında fabrikanın ismini "Şark Sanayi Kumpanyası" olarak değiştirmiştir. Şark Sanayi her ne kadar 1950'li yıllarda Türkiye ekonomisine önemli katkılarda bulunmuş olsa da, 1950'lerden sonra dışarıya açılma politikaları ve artan tekstil firmaları ile rekabet edememek şirketi sarsmıştır. Şirket, iplik tesislerini yenileyerek Almanya ile ticari ilişkilerini devam ettirmesine karşın, teknolojiye uyum sağlayamamış ve 1976 yılında fabrika içindeki teçhizatı satarak, tasfiye kararı almıştır. Aynı yıl Koru Ailesine satılan yerleşke işletilmeyerek atıl duruma düşmüştür. 1994 yılında mevcut birçok yapının yıkılması ile otel, konut, alışveriş merkezi ve eğlence merkezi olması ihtimalleri gündeme gelmiş, ancak herhangi bir çalışma başlatılmamıştır. Bir yangın felaketi atlatması sonrasında fabrikanın ancak su deposu ve peyzajı günümüze kadar ulaşabilmiştir. Peyzajdaki palmye, dut ve okaliptüs ağaçları ilgili koruma kurulu tarafından 1998 yılında tescillenmiştir.^{14, 17, 29}

Şark Sanayi, Osmanlı Dönemi ve Erken Cumhuriyet Dönemi izlerini taşıyan özgün üretim mekânları ve geniş bir peyzaja sahiptir. Yerleşke, Şehitler Caddesi üzerinde taş duvarlar ve İşçiler Caddesi üzerinde sıra yapılar ve taş duvarlar ile çevrilmiştir. Doğuda nispeten daha geç döneme ait imalathane ve buna bağlı oluşan yapılar sıralanırken, batı sınırında yola cephe alan yönetim yapıları ve atölyeler bulunmaktadır. Peyzajın ortasındaki makine dairesi ve su deposu haricindeki yapıların yıkılmış oldukları yerleşim izlerinden okunmaktadır. Kapanarak devri gerçekleşen yerleşkeye ait teçhizatın birçoğu sökülerek satılmış, bazıları da kullanılmaz hale gelmiştir.¹⁴

Situated in the Hinterland of the Port Zone on Şehitler Avenue in Umurbey Neighborhood, which is populated by warehouses and residential houses, the Şark Sanayi Compound covers 42,516.4 square meters.

Founded in 1892 as a flour mill named "Couzinery-Pittaco," the Şark Sanayi Compound was switched to yarn production in 1893 by Couzinery and the plant produced only yarn for two years. In 1895, the plant was converted into a textile manufacturing business by Ellie Guiffroy and Charles Verbeke partners, where a Brussels-based company, "Compagnie Industrielle du Levant," produced woven textile and hosiery. Owners of one of the oldest business establishments of the Aegean Region, the Verbeke Family moved the head office of the company to Izmir in 1924 and changed the name of the company to "Şark Sanayi Kumpanyası." Although Şark Sanayi provided significant contributions to the Turkish economy in the 1950s, the international liberalization policies of the 1960s and the company's inability to compete in an overcrowded domestic market greatly undermined its prospects. Even though the company was able to maintain good trade relations with Germany by modernizing its yarn production facilities, it could not adapt itself to the new technologies and decided to liquidate the business in 1976 by selling the equipment in the factory. The compound was sold to the Koru family in the same year, but its operations were halted. The facility remained idle until 1994, when the owners weighed new prospects because most structures in the compound had already been torn down. Options included a hotel, residential compound, shopping mall, or entertainment park, but nothing happened. A fire razed through the plant some years later, leaving almost nothing behind but the land. Only the Water Tower and the Landscape of the original Plant have survived. The palm trees, mulberries, and eucalyptus trees left on the land were registered as a Designated Landmark by the incumbent RCC under a resolution passed in 1998.^{14, 17, 29}

Şark Sanayi stretches over a vast terrain, and incorporates authentic production components that bear the hallmark of the Ottoman Era and the Early Republican Period. The compound is surrounded by stone walls along its Şehitler Avenue border and row housing and stone walls on the İşçiler Avenue front. While plants from the relatively modern times and the businesses they feed line up along the eastern border, the west side is laden with office buildings and shops that face the street. Except for the Engine House and Water Tower left on the terrain, all other structures were razed to the ground as this can be witnessed from their marks left on the ground. While most of its equipment, which belonged to the compound that was shut down and transferred a long time ago, was dismantled and sold, other items simply rotted and were scrapped.¹⁴

Şark Sanayi Eski Görünümü (Ömer Durmaz Arşivi) / Historic View of Şark Sanayi (Ömer Durmaz Arşivi)

GOMEL YAĞ FABRİKASI

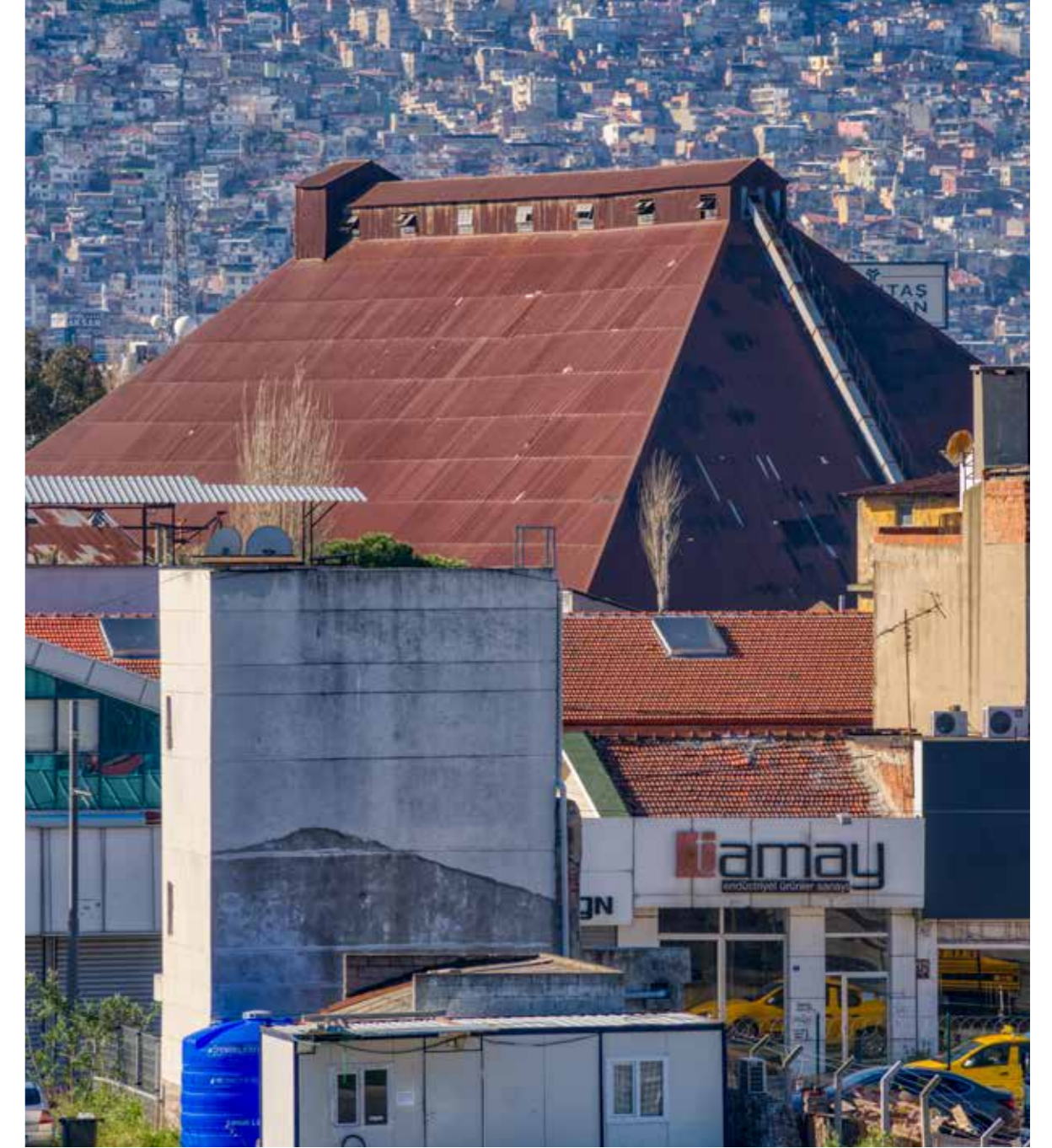
GOMEL OIL MILL (BAĞ YAĞLARI- 1928)

Günümüzde Bağ Yağları olarak kullanılan Eski Gomel Yağ Fabrikası, Konak İlçesi, Umurbey Mahallesi 1520 Sokak'ta konumlanmaktadır. Toplam 13.959,00 m²'lik bir parsel alanına sahiptir.

1928 yılında Manisalı Bohor Avram Gomel adında bir Yahudi tarafından kurulan yağ fabrikası, günümüzde Türkiye'nin önemli yemeklik bitkisel sıvı yağ üreticilerinden olan Bağ Yağları olarak faaliyet göstermektedir. Henüz tescillenmemiş olan yapı endüstriyel miras potansiyeli taşımaktadır. Şirket tarafından, 2016 yılında Aliağa Organize Sanayi Bölgesi'nde son teknolojileri barındıran yeni bir tesis yapılmıştır. Pamukyağı, pamuk küspesi, soya küspesi, ayçiçek küspesi gibi ürünlerin üretimi ve ihracatı gerçekleştirilmektedir. Eski yağ fabrikasının ve yerleşkesinin yapısal özelliklerine ilişkin bilgi elde edilememiştir.^{14 30 31}

Operating as Bağ Yağları today, the Old Gomel Oil Mill is situated on 1520 Street in Konak, Umurbey Neighborhood. It is built on a 13,959-square-meter plot.

Founded by Bohor Avram Gomel, a Turkish citizen of Jewish descent from Manisa in 1928, the oil mill operates as Bağ Yağları today, which is one of Turkey's most important vegetable oil producers. Although it has not been registered as a Designated Landmark yet, the Mill has is a prospective industrial heritage. In 2016, the Company built a new state-of-the-art facility in the Aliağa Organized Industrial Zone. The Company produces and exports products such as cotton oil, cottonseed meal, soybean meal, and sunflower seed meal. No information is available on the structural properties of the old oil mill and its compound.^{14 30 31}

Gomel Yağ Fabrikası Genel Görünüm / General View of the Gomel Oil Mill

ELEKTRİK FABRİKASI / POWER PLANT (1928)

Liman Arkası Bölgesi Umurbey Mahallesi'nde bulunan Eski Elektrik Fabrikası, batısında TEİAŞ, kuzeyinde Liman Caddesi, doğusunda depo yapıları ve tır otoparkı, güneyinde ise 1505 Sokak'a cephelidir. Çevresinde çeşitli depo ve işyeri yapıları bulunmaktadır. 10.720,00 m2 alana sahip olan fabrikanın ana giriş kapısı 1505 Sokak cephesinde bulunmaktadır.

1924 yılında kurulan Havagazı Fabrikası'nın şehrin elektriğini karşılamakta yetersiz kalması üzerine 1925 yılında yapılan bir anlaşma sonucu Belçikalı Traction-Electricite adlı şirkete İzmir'de elektrik üretimi ve tramvay işletimi hususunda imtiyaz verilmiştir. 12 Mayıs 1926 yılında fabrikanın temeli atılarak inşaat çalışmalarına başlanmıştır. Ancak arazinin tabanından su çıkması ve çöküntü olması sebebiyle açılış gecikmiş, fabrika 18 Ekim 1928 günü hizmete başlamıştır. Fabrikada deniz suyu kullanılarak, linyit ve kömür ile elektrik enerjisi üretilmiştir. Havagazı Fabrikası'ndan daha güçlü bir üretim sağlayan Elektrik Fabrikası bu sayede şehrin sadece elektrik ve aydınlatma ihtiyacını değil, tramvay hattı ile ulaşım ihtiyacını da desteklemiştir. Ulaşım sisteminin gelişmesine paralel endüstrileşmenin de hızlanmasıyla Elektrik Fabrikası kentin elektrik ihtiyacını karşılamada yetersiz kalmıştır. Savaş sonrası dönemde şehrin bazı kesimlerinin elektrik enerjisini Şark Sanayii ve Turyağ Fabrikası karşılamıştır.^{14 32}

Elektrik Fabrikası 27 Temmuz 1943 tarihinde Resmî Gazete'de yayınlanan "İzmir Tramvay ve Elektrik Türk Anonim Şirketi İmtiyazı ile Tesisatının Satın Alınmasına Dair Mukavelenin Tasdiki ve Bu Müessesenin İşletilmesi Hakkında Kanun" kapsamında kamulaştırılarak, mülki hakları 1944 yılında İzmir Büyükşehir Belediyesi'ne devredilmiştir. Fabrikanın elektrik gücü devir öncesi 5MW iken, fabrika yönetimi ESHOT'a bağlandıktan sonra alınan ek ünitelerle, 1955 senesinde 40 megawatta ulaşmıştır.^{14 32} 1958 yılında ETİBANK'ın işlettiği Türkiye Elektrik Kurumu'nun (TEK) kurulmasından sonra, Elektrik Santrali de 1 Temmuz 1971'de TEK'e devredilmiştir. Ekonomik ömrünü doldurduğu kabulü ile ilgili TEK Yönetim Kurulu kararı sonrasında, 30 Ağustos 1989 tarihi itibarıyla üretim dışı bırakılmıştır. TEK'in bölünmesinden sonra, 1995 yılında fabrikanın bulunduğu parsel tapuda TEDAŞ adına tescil edilmiş ve santral odası TEDAŞ tarafından hurda satışına çıkarılmıştır. Demontaj sırasında hatalı sökülme sonucu çıkan yangında yapı hasar görmüştür.^{14 17 32}

İzleyen süreçte mülkiyeti Özelleştirme İdaresi'ne geçen Elektrik Fabrikası'nın bulunduğu alan için ilgili imar planlarında turizm ve ticaret tesislerine izin verilen "Özel Uygulama Alanı" plan kararı öngörülmüştür. 1998 yılında ilgili koruma kurulu kararı ile fabrika "Korunacak Kültürel Miras" yapısı olarak tescil edilmiştir. Fabrika mülkiyetinin İzmir Büyükşehir Belediyesi'ne devredilmesi konusu ile ilgili bazı çalışmalar yapılmış ardından son olarak 16 Nisan 2019 tarihinde, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı tarafından yapılan ihale sonucunda fabrika İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından satın alınmıştır.^{17 32} İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından fabrikanın yeniden işlevlendirilmesi konusunu tartışmaya açan halk toplantıları gerçekleştirilmiştir.

İzmir Elektrik Fabrikası yerleşkesine girişin bulunduğu güney cephesi boyunca puantörün bulunduğu sivil savunma yapısı, telefon santrali, depo, yağ ardıyesi, marangozhane ve boyahane yapıları bulunmaktadır. Girişin hemen karşısında Atatürk heykeli ve yerleşkenin köşesinde Osmanlıca yazılmış bir kitabe bulunmaktadır. Peyzaj içerisinde iki okalıptüs ağacı tescillidir. Peyzajın doğu kısmı işçilerin soyunma alanları ve yemekhaneleri, batı kısmı ise geç dönemde yapılmış niteliksiz depo yapılarından oluşmaktadır. Fabrika yapısı ile Liman Caddesi arasındaki alanda geçmişte denizden su taşınmasını sağlayan kanallar vardır. Ayrıca kömürün fabrika içinde taşınmasını sağlayan dolaşım rayları hala peyzaj içinde bulunmaktadır. Bakımsız yeşil örtü sebebiyle kuyu soğutma ve tulumba dairesinin görünürlüğü azaldığı, az sayıda teçhizatın ise bakımsızlıktan çürüdüğü belirtilmektedir.¹⁴

In the Hinterland of the Port Zone, the Old Power Plant is situated in Umurbey Neighborhood. It is surrounded by TEİAŞ to the west, Liman Avenue on the north, warehouses and TIR parking lot on the east, and 1505 Street in the south. There are various warehouses and workplaces in its vicinity. The entrance to the plant, which is built on 10,720 square meters, is on the south of 1505 Street.

Because the Coal-Gas Plant founded in 1924 failed to meet the electricity demand of the City, an agreement was signed with the Belgian company Traction-Electricite in 1925 and the company was granted a concession to produce electricity and operate trams. The ground was broken on May 12, 1926, and the construction began. But because there was too much groundwater causing rifts and subsidence, the opening was postponed and the Plant was opened on October 18, 1928. In the plant, seawater was used and electric power was generated from lignite and coal. Because the Power Plant provided a much greater output than the Coal-Gas Plant, it was able to meet not just the electricity and lighting demand of the City but was also able to supply power for the trams and transportation needs. But soon the Power Plant would no longer be able to meet the growing electricity needs of the City because industrialization would continue to accelerate in line with the advances in the transportation systems. In wartime, Şark Sanayii and Turyağ Plant came to help to provide electricity to certain parts of the City making up for the shortfall in the Power Plant grid.^{14 32}

The Power Plant was expropriated under the "Law On The Approval Of The Agreement To Purchase The Concession Granted To İzmir Tramvay ve Elektrik Türk Anonim Şirketi In Conjunction With All Its Part And Parcel Installation And Equipment And The Subsequent Operation Of This New Entity," published in the Official Gazette Dated July 27, 1943, and all its title and property rights were transferred to the İzmir Municipality (Currently İzmir Metropolitan Municipality) in 1944. While the installed pre-transfer capacity of the Plant was 5 MW, after the transfer of title and management to ESHOT, new units were purchased and the output of the Plant was increased to 40 MW in 1955.^{14 32} After the establishment of the Turkish Electricity Administration (TEK) in 1958, ETİBANK took over the operation of TEK, and the Power Plant was transferred to TEK on July 1, 1971. On August 30, 1989, the Plant was decommissioned on the grounds it had completed its economic life by approval of the Board of Directors of TEK. After TEK was split into regional entities, the plot on which the Plant was built was registered in the name of TEDAŞ in 1995 and the plant's generator room contents were sold by TEDAŞ as scrap. The structure was damaged when a fire broke out during the disassembly/removal of the equipment.^{14 17 32}

After following the customary procedural steps, development plans were recommended for the land of the Power Plant, the title of which was transferred to the Privatization Administration. More specifically, the "Specialty Application" development plans typically sanctioned for facilities engaged in tourism and commerce were prescribed. The Plant was then registered as a "Designated Cultural Landmark," by the incumbent RCC under a resolution passed in 1998. Once the review of the transfer of title to the İzmir Metropolitan Municipality was completed, the purchase of the Plant by the İzmir Metropolitan Municipality was officially concluded on April 16, 2019, through a tender floated by the Directorate of Privatization Administration.^{17 32} Following that, the İzmir Metropolitan Municipality organized meetings with the public to discuss the topic of repurposing the Plant.

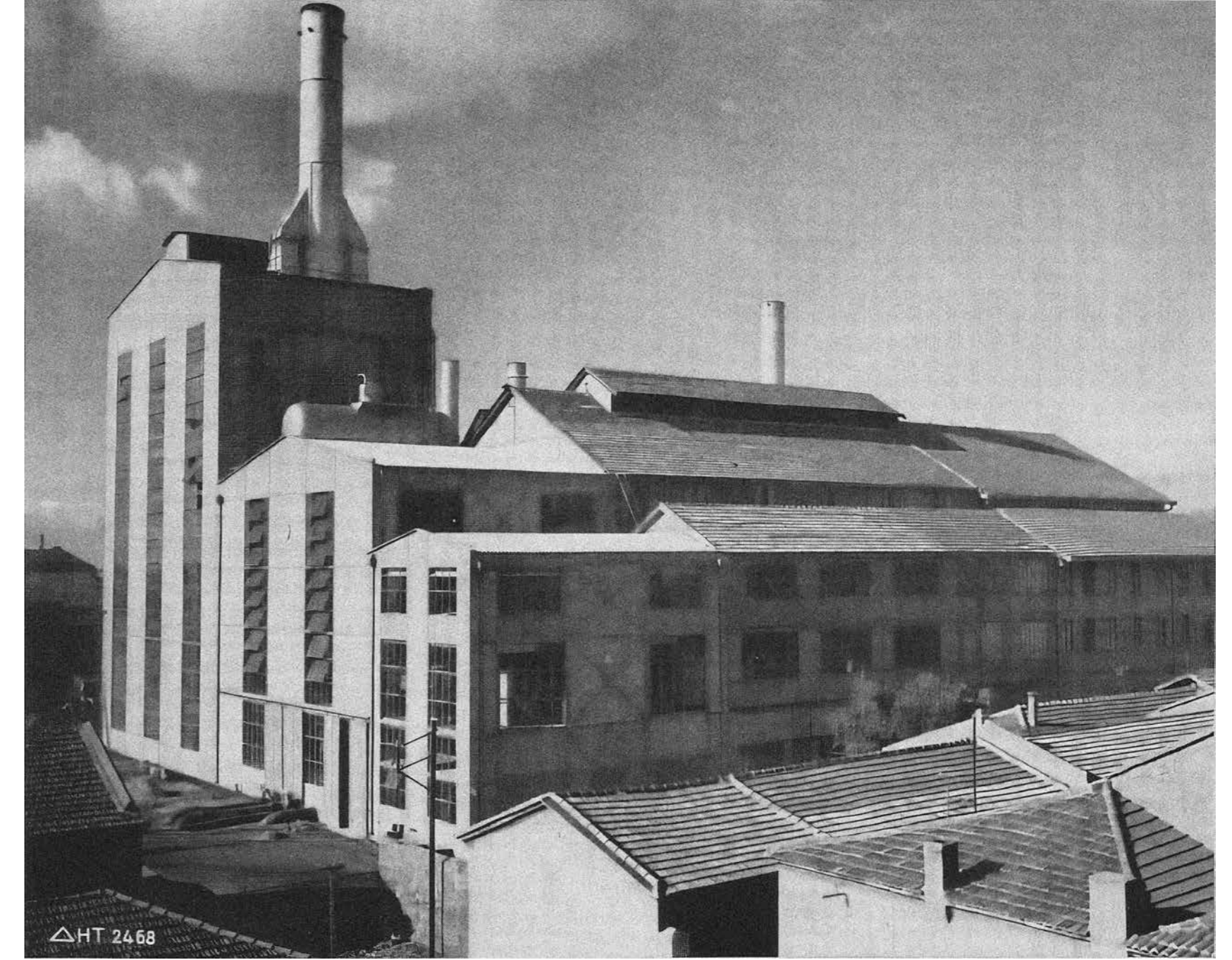
At the entrance area of the İzmir Power Plant Compound, on the south side of the building along the road, there are units such as the switchboard, general depot, oil storage unit, carpentry and paint shops, and the civil defense unit where the timekeeper's office is located, Right across from the entrance, there is an Atatürk statue, and at the corner of the compound, there is an inscription written in Ottoman. The two eucalyptus trees inside the compound are registered. To the east of the terrain, there are cafeterias and locker rooms for workers and to the west, general-purpose late-period storage units. Between the Plant and Liman Avenue there are canals that stretch across the compound. They were once used to transport seawater to the Plant. Also, the rails of the wagon system once used to transport the coal across the compound can still be seen on the ground. Because of the neglected landscape and overgrown plant cover, the well cooling system and pump station are hardly visible and any equipment that is left is rotting due to lack of proper care and maintenance.¹⁴

Elektrik Fabrikası Günümüz Genel Görünümü / General View of the Power Plant Today

Elektrik Fabrikasının Eski Görünümü / Historic Views of the Power Plant

Elektrik Fabrikasının Eski Görünümü / Historic Views of the Power Plant (Izmirmod, 2019)

SÜMERBANK BASMA SANAYİ (1928)

Sümerbank Basma Sanayi kompleksi, Konak İlçesi Umurbey Mahallesi'nde, İzmir Liman Arkası Bölgesi'nde konumlanmaktadır. Yerleşke, kuzeyde Şehitler Caddesi, batıda 1525 Sokak ve doğuda Melez Deresi ile çevrilidir. Toplam 133.673,52 m²'lik bir alana yerleşmiş bir endüstri kompleksidir.

İzmir Sümerbank'ın kuruluşunun temel sebepleri arasında, Nazilli ve Konya Sümerbank işletmelerinde savaş nedeniyle azalan işçi sayısı ve boş kalan tezgâhların değerlendirilebilmesi için yeni bir alan seçimi yer almaktadır. Boşta kalan 100'ün üzerinde tezgâh, Halkapınar'da üretim binası olması için kiralanana bir yapıya taşınacakken işçi açığı kapatılmış ve transferden vazgeçilmiştir. 1946 yılında montajına başlanan imalathane yapısı için İngiliz bir firmadan 140 adet tezgâh siparişi verilmiş ve 1947 yılında Nazilli Sümerbank Basma Sanayii için ham bez üretilmeye başlanmıştır. Resmi açılışı 1953 olan fabrika, 1964 yılına gelindiğinde çirçir fabrikalarından gelen pamuğun son ürününe kadar tüm üretim işlemlerini gerçekleştirebilen entegre bir endüstri tesisi olarak "İzmir Sümerbank Basma Sanayi İşletmesi" ismini almıştır.^{14 33}

Türkiye'nin milli teşebbüslerinden olan Sümerbank "3291 sayılı Devlet İktisadi Teşebbüslerinin Özelleştirilmesi Hakkında Kanun" kapsamında, 1987 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile özelleştirme programına dâhil edilmiştir. Özelleştirme sırasında Sümer Holding AŞ adını alarak bankacılık ve sanayi alanlarında faaliyetlerini bir süre daha sürdürmüştür. İzmir Sümerbank Basma Sanayi Yerleşkesi de Sümer Holding bünyesinde 2000 senesine kadar faaliyet göstermiştir. 14 Ekim 2000 tarihli ve 2000/83 sayılı Özelleştirme Yüksek Kurulu kararı ile eğitim hizmeti üzere kapatılmış, 19 Ağustos 2003 tarihinde İzmir İl Özel İdaresi'ne devredilmiştir. Kapanması ile geniş arazi ve konum avantajından sağlanabilecek rant sebebi pek çok dava süreci geçirmiştir. Erken Cumhuriyet Dönemi'nin fiziksel izlerinin yok edilmemesi için 8 Ocak 1998 tarihinde fabrika peyzajındaki dut, çam, palmiye ve okaliptüs ağaçları tescillenmiştir. Endüstri yerleşkesinde bulunan basma işletme binası, sosyal tesisler, buhar santrali ve su deposu 29 Mart 2001 tarihinde 2863 ve 3386 sayılı yasalar kapsamında "Korunması Gerekli Kültür Varlığı" olarak tescillenmiştir. Aynı kararda İzmir Sümerbank Basma Sanayi imalat sürecini yansıtan üretim teçhizatının da endüstri müzesine dönüşüm amaçlı korunması gerekliliği belirtilmiştir.^{14 17 33 34}

In the Hinterland of the Port Zone, the Sumerbank Basma Sanayi complex is situated in Konak, Umurbey Neighborhood. It is surrounded by Şehitler Avenue to the north, 1525 Street to the west, and Melez Stream's delta to the east. It is a large industrial complex built on 133,673.52 square meters.

One of the reasons for establishing İzmir Sumerbank was to select a new area for the looms that were left useless at Nazilli and Konya Sumerbank plants when the war started and the workforce population declined. Over 100 idle looms were scheduled to be moved to a new place in İzmir. A structure was leased in Halkapınar to move the production there. But, the relocation plans were canceled when the labor shortage was ended. The construction of the new production structure, however, had begun, and an order for 140 new looms was placed with a British firm in 1946. By 1947, the new plant in İzmir had already begun producing raw cloth for Nazilli Sumerbank. The official inauguration, however, did not take place until 1953. By 1964, the Plant would become a fully integrated industrial facility, working on cotton from start to end. That year, its name was changed to "İzmir Sumerbank Basma Sanayi İşletmesi."^{14 33}

One of Turkey's national enterprises, Sumerbank was incorporated in the privatization program in 1987 by a Council of Ministers Decree issued under Act 3291 on the "Privatization of State Economic Enterprises," enacted in 1984. During the privatization process, its name was changed to "Sumer Holding A.Ş.," and as a holding, the Sumerbank group continued its operations, then extended to the banking and industry sectors, for a few more years. The İzmir Sumerbank Basma Sanayi Compound continued to operate under the Sumer Holding umbrella until 2000. Its operations were terminated and the company was closed by the High Council for Privatization under Resolution 2000/83 dated October 14, 2000 to convert it to a school campus. It was transferred to the Special Provincial Administration of İzmir on August 19, 2003. After its termination, a litigation war started due to lucrative profit expectations and the potential its location and land holdings offered. The pine, palm, and eucalyptus trees in the compound were registered on January 8, 1998 to prevent from destroying the physical marks of the Early Republican Period heritage. The textile operations building located on the compound grounds, the social facilities, steam power station, and water tower were registered on March 29, 2001, as a "Designated Cultural Landmark" under Acts 2863 and 3386. The same resolution ruled that any equipment involved in İzmir Sumerbank Basma Sanayi's production processes must be preserved to reflect its heritage and for the possibility of a future conversion of the site to a museum.^{14 17 33 34}

Eski Hava Fotoğrafı (İzmir I No.lu KTVKK Arşivi'nden aktaran Şimşek, 2006) / Old Aerial Photograph (Courtesy of the İzmir RCC-I, submitted by Şimşek, 2006)

Buhar Santrali / Steam Power Plant (Uğursal, 2011)

Sosyal Tesis / Social Facility (Uğursal, 2011)

Sümerbank (Geçmiş) / Sümerbank (Past)

Sümerbank Basma Sanayi Yerleşkesi fonksiyonel olarak incelendiğinde üretim ve yaşam birimleri olarak farklı bölgelere ayrılabilir. Üretim ve üretime destek yirmi yedi adet yapı, konaklama ve yaşam ünitelerine bağlı sekiz adet yapı olmak üzere toplam otuz beş adet yapı bulunmaktadır. Yerleşke içerisindeki üretim yapıları, hazır giyim fabrikası, basma işletme binası ve iplik dokuma fabrikasından; fabrika destek yapıları, on adet ambar yapısı, itfaiye binası, buhar bakım dairesi ve santrali, atölye binası, kömür deposu, trafo binası, arıtma tesisi ve su deposundan; konaklama yapıları, altı adet lojman binası ve erkek öğrenci yurdu, idari yapıları, inşaat kısım şefliği ve Sümer Holding sosyal tesisleri, sosyal tesis binası, iki adet işçi yemekhanesi, mutfak ve kreşten; açık rekreasyon alanları ise sekiz adet süs havuzu ve çevresi, futbol sahası ve yazlık bahçeden oluşmaktadır.^{14,33}

Özgün işlevini kaybeden ve bir süre atıl durumda kalan Sümerbank Basma Sanayi Yerleşkesi'nin İl Özel İdaresi'ne devri ile 2006 yılında İzmir İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından Nevvar Salih İşgören Meslek Lisesi ve Eğitim Kampüsü olarak kullanılması amaçlı projeler hazırlanmaya başlanmış, tepki görmesine karşın 2007 yılında alanın bir kısmı bu amaç için kullanılmıştır. Eğitim Kampüsü Şehitler Caddesi'nden giriş almakta ve basma işletme binasına kadar beş adet eğitim yapısından (Bilgisayar Meslek Lisesi, Grafik Meslek Lisesi, Güzel Sanatlar Meslek Lisesi, Konfeksiyon Meslek Lisesi, Dokuma Meslek Lisesi) oluşmaktadır.³³

When we review the Sumerbank Basma Sanayi Compound from a functional perspective, we see that its sections can be classified into different parts as production and living spaces. There are 35 structures in the compound, including 27 production units and support services, and eight units as accommodation and living spaces. The compound comprises production structures, garment factory, textile operations building, and woven yarn factory, factory support structures, ten storage depot structures, fire station, steam maintenance plant and steam power plant, machine shop building, the coal depot, transformer building, treatment plant and water tower; accommodation structures, six lodging unit building, and male student dormitory, administration buildings, construction department, and Sumer Holding social facilities, social facility building, two cafeterias for workers, kitchen and day-care center; open recreation areas, eight ponds and their surrounding areas, football field, and summer garden.^{14 33}

Having lost its authentic function and had to sit idle for a while, the Sumerbank Basma Sanayi Compound was finally transferred to the Special Provincial Administration of İzmir in 2006. After this transfer, the Special Provincial Administration of İzmir prepared projects to use the area as Nevvar Salih İşgören Vocational High School Campus, and a portion of the compound was used for this purpose in 2007 despite the backlash and furor it caused. The school structures in the Campus Area comprised five vocational high schools, including Computer Sciences, Graphic Arts, Fine Arts, Garment Industry, and Textile Industry, which stretched from the entrance on Şehitler Avenue to the textile operations building on the compound grounds.³³

Su Deposu / Water Tower (Şimşek, 2006)

Basma İşletmesi İç Mekan / Interior of The Textile Operations Building (Şimşek, 2006)

Basma İşletmesi / Textile Operations Building (Uğursal, 2011)

ESKİ UN FABRİKASI II / OLD FLOUR MILL-2 (1954)

Eski Un Fabrikası II, Konak İlçesi Umurbey Mahallesi sınırları dahilinde Şehitler Caddesi üzerinde 1522 Sokak'ta konumlanmaktadır. Toplamda 1.062 m²'lik bir alana sahiptir.

1954 yılında eski değirmene ek olarak inşa edilen yapı Rahmi Filibeli adına kayıtlıdır. Ancak daha sonra iki yapının mülkiyetinin değişmesi ile birbirlerinden bağımsız olarak kullanılmıştır. Günümüze kadar depo, mobilya atölyesi, büro ve tamir atölyesi gibi işlevlerde kullanılmıştır. 8 Ocak 1998 tarihinde ilgili koruma kurulu tarafından tescillenmiştir. 2004 yılında Gönen Motorlu Araçlar Sanayi ve Ticaret Ltd. tarafından alınan ve restorasyonu yapılan yapı günümüzde büro olarak kullanılmaktadır.¹⁴

Fabrika, yapıldığı dönemin mimari kimliğini yansıtmaktadır. Doğudaki bölümü dört katlı, batıdaki bölümü ise üç katlıdır. Yapılar betonarme karkas taşıyıcı sisteme sahiptir. İki yapı arasında çelik konstrüksiyonlu bir tüp geçit bulunmaktadır.¹⁴

The Old Flour Mill-2 is situated on the 1522 Street junction of Şehitler Avenue in Konak, Umurbey Neighborhood. It is built on 1,062 square meters of land.

The structure that was built in 1954 as a detached extension to the old flour mill is registered in the name of Rahmi Filibeli. But since the owners of the two structures changed in time, they were used as independent units in later years. The structure has been used as a depot, furniture shop, office, and repair shop to date. It was registered by the incumbent RCC under a resolution dated January 8, 1998. It was purchased by Gönen Motorlu Araçlar Sanayi and Ticaret Ltd. in 2004 and restored accordingly. Today, it is used as an office.¹⁴

The plant bears the architectural stamp of the period it was built. The section on the east has four stories, and the section on the west has three. The structures have a load-bearing frame with reinforced concrete construction. The two structures are connected by a steel construction tube.¹⁴

Eski Un Fabrikası II / The Old Flour Mill-2

Toprak Mahsulleri Ofisi Siloları / Turkish Grain Board (TMO) Siloları

TOPRAK MAHSULLERİ OFİSİ (TMO) SİLOLARI TURKISH GRAIN BOARD (TMO) SILOS

Konak ilçesi, Umurbey Mahallesi, Liman Caddesi'nde konumlanan Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO), yaklaşık 5.000 m²lik alan büyüklüğüne sahiptir.

Tarihsel süreç içerisinde kentin demiryolu, liman ve endüstri merkezi üzerinde tarımsal depolama amacıyla yapılmış silindirik yüksek kule biçimde betonarme bir yapıdır. Alsancak Garı'nın karşısında yer alan yapı Türkiye'nin ikinci kuşak betonarme silolarından birisi olarak 1958 yılında inşa edilmiştir. Yapı her biri 125 tonluk on sekiz adet yıldız silo ile 500 tonluk otuz altı adet silindirik silolardan oluşmaktadır. Siloların üzerinde dolun bantları içeren bir mekân yer almaktadır. Siloların kuzey tarafında ise doldurma-boşaltma ve sınıflandırma gibi teknik nitelikler için inşa edilmiş olan on bir katlı düşey bir blok bulunmaktadır. Yapı günümüzde özgün durumunu koruyarak Toprak Mahsulleri Ofisi siloları olarak kullanılmaktadır. Liman Arkası Bölgesi'ne yönelik projeler kapsamında bu alanın boşaltılması gerektiğine dair görüşler bulunmaktadır.³⁵

The Turkish Grain Board (TMO) is situated on Liman Avenue in Konak, Umurbey Neighborhood. It is built on approximately 5,000 square meters of land.

It is a reinforced concrete structure built for agricultural storage purposes as part of an evolutionary process. It is made out of cylindrical-shaped tower structures built in the railroad-port-industry hub of the city. A structure that faces the Alsancak Railroad Terminal, the compound was built in 1958 as Turkey's second generation reinforced concrete grain silos. The compound incorporates eight star-shaped silos, each with a 125-ton capacity, and 36 cylindrical-shaped silos, each with a 500-ton capacity. At the top of the structure, there is an area that houses silo-filling conveyors. On the north side of the structure, there is an eleven-story vertical unit built for technical operations such as loading, unloading and classification. The structure is still used today, as TMO silos in line with its originally intended function. There are views, however, that this area should be vacated in accordance with the projects developed for the Hinterland of the Port Zone.³⁵

BÖLÜM II MERKEZ VE ÇEPERİN ENDÜSTRİYEL MİRASI

PART II INDUSTRIAL HERITAGE OF THE PORT ZONE HINTERLAND

İzmir'in endüstriyel miras yapıları varlığına bir bütün olarak bakıldığında, Darağaç olarak da ünlenen Liman Arkası Bölgesi içerisinde endüstriyel kültür varlıkları bölgesel olarak kümelenirken, özellikli bir bölge oluşturma niteliği taşımayan, ancak münferit olarak işlev gören yapıların temelde belirli sektörler üzerinden kentin üretim geçmişine ışık tuttıkları söylenebilir. Endüstri yapılaşmasının geçmişte hangi sektörler üzerinden kenti kalkındırdığı ve bu ekonomik kalkınma sürecinin mekâna ne şekilde yansımış olduğunun tespiti, temelde özellikle zeytin, tütün, pamuk gibi ürünlerin işlendiği gıda ve tütün imalatı ve depolama yapılarını, yanı sıra bölgenin ulaşım altyapısının temelini oluşturan demiryolu yerleşkelerini ve diğer kamusal hizmet yapılarını ön plana çıkarmaktadır. Bu temelde, Liman Arkası Bölgesi dışındaki endüstriyel miras yapıları belirli sektörler üzerinden ilerlemiş bir kentsel ekonomi geçmişi sunmakta olup bu bölümün kurgusu da aynı temeli yansıtmaktadır. Bu bölümde endüstriyel miras varlıkları tarihsel süreç içerisinde işlev gördükleri sektörler üzerinden incelenmektedir. İnceleme sektörler temelinde bir ayrışmanın yanı sıra merkez ve çeper ilçeler olarak da bir ayrışmanın ortaya konduğu kurguda aktarılmıştır. Böylelikle İzmir endüstriyel miras yapılarının gıda imalatı, tütün imalatı, ulaşım, kamusal hizmetler ve diğer yapılar şeklinde sınıflandırılan sektörel bir bakış açısıyla ve merkez-çeper olarak ayrışan bir coğrafi bütünlük içerisinde sunulması, kentin ekonomik tarihine farklı bir bakış olarak da nitelendirilebilir.

When we look at the collection of İzmir's industrial heritage as a whole, we see that the industrial establishments located in the Hinterland of the Port Zone (also known as Darağaç) are clustered based on regional preferences. The structures that have no specific regional reference or identifiers, but function more like individual entities, however, may hold more light to the evolutionary history of production in the City, especially when viewed through the lens of certain industries. When we try to identify (i) which sectors helped the industrial structures most in developing the city and (ii) how a specific component responded to the economic development process, we see that two factors that stand out: (a) the food and warehousing structures which were built to process, particularly olive, tobacco, and cotton; and (b) the public services structures and railroad compounds that formed the core of the transportation infrastructure in the region. Given this, the industrial heritage structures built outside the Hinterland of the Port Zone offer us a path for the history of the urban economy that develops through the sectors. The scenario in this section follows the same logic. This section covers the industrial heritage assets based on the sectors in which they operated and were functional. The study will highlight the distinction not only in terms of the sectors involved but also in terms of their geographical location (i.e., in metropolitan versus provincial districts). In this study, İzmir's industrial heritage structures are examined in terms of their sectors (food and tobacco processing, transportation, public services, and other structures), and geographical location (metropolitan versus provincial). This approach may be a fresh way of looking at the city's economic history.

GIDA İMALATI / THE FOOD INDUSTRY

Liman Arkası Bölgesi dışında olup, kentin merkez ilçelerinde yer alan gıda imalatı yapılarına bakıldığında, karşımıza yalnızca üç yapı çıkmaktadır. Konak ilçesi dışında başka bir merkez ilçede gıda imalatı örneğine rastlanamaması nedeniyle, ilçede yer alan zeytinyağı imalatı ile çikolata-şekerleme üretimini kapsayan üç adet endüstriyel miras yapısının koruma altında olduğu tespit edilmiştir.

Çeper ilçelerdeki gıda imalatı sektöründe işlev gören yapılar incelendiğinde, zeytinyağı üretiminde faaliyet göstermiş olup günümüzde endüstriyel miras nitelikleri ile koruma altına alınmış olan yirmi üç adet yapının on birinin Ödemiş, Bayındır, Tire ve Selçuk'un oluşturduğu doğu aksında, sekizinin Bergama, Dikili ve Foça ilçelerinin yer aldığı kuzey aksında ve geriye kalan dördünün Urla ve Çeşme'nin yer aldığı batı aksı ilçelerinde konumlandığı gözlenmektedir. Gıda imalatındaki diğer yapılar ise Ödemiş, Tire ve Urla ilçelerinde konumlanmaktadır.

When we look at the food processing structures located outside the Hinterland of the Port Zone, but situated in the metropolitan districts of the city, we see only three structures. There are no examples of food processing in a metropolitan district other than Konak. The three industrial heritage structures (including one olive oil and three chocolate-confectionery facilities) located in Konak were registered and placed under landmark protection.

When we review the structures that are part of the businesses operating in the food industry, which are situated in the provincial districts, we see that 11 of the 23 structures, which were once an olive oil mill but are registered today, as Designated Industrial Landmark are located on the eastern axis formed by Ödemiş, Bayındır, Tire, and Selçuk, eight are on the northern axis formed by Bergama, Dikili, and Foça and the remaining four are on the western axis formed by Urla and Çeşme. Other structures in the food production sector are located in the provinces of Ödemiş, Tire, and Urla.

Eski Bir Zeytinyağı İmthane Görünümü (Ömer Durmaz Arşivi) / View of Old Olive Oil Mill (Ömer Durmaz Archive)

ZEYTİNYAĞI İMALATI / OLIVE OIL PRODUCTION

Zeytin ve zeytinyağı geçmişten günümüze dek İzmir'deki kültürel ve ticari etkileşimin ana unsurlarından biri olmuştur. Kuzeyde Bakırçay Havzası, güneydoğuda Küçük Menderes Havzası ve bu havzaların yakınlarında konumlanan bölgeler ile İzmir'in batısında zeytin üretimi ve zeytinyağı işleme süreci geleneksel yöntemlerle başlayıp endüstriyel yapılanmalar sonrasında modernleşerek geçmiş yüzyıllardan günümüze değin varlığını sürdürmüştür. Urla'da yapılan Klazomenai kazıları bu durumun kanıtı niteliğindedir. Kazıda milattan önce 600 yılına tarihlenen, yeryüzünde bilinen en eski zeytinyağı işliklerinden birisi ortaya çıkarılmıştır. Yapılan çalışmalar sonucu söz konusu işlik özgün biçimiyle yeniden inşa edilerek günümüzde müze olarak işlevlendirilmiştir.^{42 43} İzmir'in de içinde bulunduğu Ege Bölgesi'nde bulunan zeytinyağı işliklerinde, zeytinyağı geçmiş dönemlerde çiğneme, taş baskı ve mengeneler gibi ilkel araç gereçlerle üretilmiştir. Endüstri Devrimi'yle beraber ilkel araç gereçler yerini buhar makineleri ve hidrolik baskılar gibi daha modern araç gereçlere bırakmıştır. Bu dönemde başta Ayvalık olmak üzere Ege Bölgesi'ndeki yağ işleme sanayinin mükemmelleşmesi hamlesi başlamıştır. Bu durum, zeytinyağı üretiminin ve buna bağlı olarak üretim tesislerinin artmasına neden olmuştur. Böylece söz konusu işlikler buldukları bölge ve boyutlarına göre çeşitli yağhanelere ve zeytinyağı fabrikalarına dönüşmüştür. Buhar gücüyle çalışan makineler de yerini daha sonra elektrik enerjisiyle çalışan motorlara bırakmıştır. Bu dönüşüm her ne kadar üretimin hızını artırsa da, fabrikalarda geleneksel üretim yöntemlerine de devam edilmiştir.^{43 44 45}

Yağhanelerin ve zeytinyağı fabrikalarının tipolojileri bölgenin coğrafi ve demografik yapısına, yapıların konumunu ve yerleşim alanı ile ilişkisine, yapıların üretim kapasitesine ve yapıların işletme biçimlerine göre değişiklik göstermektedir. Bölgenin bulunduğu coğrafyadaki zeytin alanlarının büyüklüğü o bölgedeki zeytinyağı üretiminin artmasına ve üretim yapısı ölçeklerinin büyümesine neden olmaktadır. Bölge topografyasının büyük yapılar için izin vermediği durumlarda ise küçük ve orta ölçekli çok sayıda işletmenin bölgeye yayıldığı görülmektedir. Yine coğrafyaya bağlı olarak bölgenin iklimi de yapı tipolojisinin değişmesine neden olabilmektedir. İklimin kısmen daha sert olduğu alanlarda bulunan üretim tesislerinde zeytin depolama alanları kapalı ambar ve depo şeklinde oluşturulurken, iklimin daha yumuşak olduğu alanlarda bulunan tesislerde açık döke alanları ve havuzlar oluşturulmuştur.⁴³

Ever since the dawn of the history, olives and olive oil have been one of the main determinants of the cultural and economic interaction in İzmir. Olive farming and oil extraction are done primarily in the west of İzmir, the Bakırçay Basin in the north, the Little Maeander Basin in the southeast, and their surrounding areas. Until recently, the mills used traditional methods to extract oil, but today, they are all modernized thanks to the development of industrial means. The Klazomenai excavations in Urla is a clear testament to this. The excavations unearthed one of the oldest olive oil press shops known in the world. It was dated back to circa 600 B.C. At the end of the restoration work, the particular press shop was preserved in its authentic form and but was reconditioned and repurposed as a museum.^{42 43} In the press shops founded in İzmir and other parts of the Aegean Region, olive oil was produced using primitive methods such as stomping as well as simple tools and equipment including stone mills and screw presses. The primitive tools and equipment of the old days were replaced by the modern machinery introduced by the industrial revolution, such as steam engines and hydraulic presses. During this period, a mechanization drive started in the oil processing mills in the Aegean Region, especially those in Ayvalık. This in turn helped grow olive farming and increased the number of olive oil production facilities. As a result, the small press shops turned into large seed/olive oil mills over the years with different production characteristics depending on the size and regional strengths of the operators. Eventually the machinery that worked with steam engines were outdated as well and replaced by electric-powered machinery. Although this transformation helped increase productivity, the traditional methods were still used in the mills.^{43 44 45}

The business models of the seed/olive oil mills vary depending on the geographic and demographic nature of the territory, the location of individual facilities and their relations with the local communities, as well as the production capacities and operational profile of the facilities. While the size of olive farming areas in the region helps improve the olive oil productivity, the production system helps create scale economies. In the cases where the territory is not suitable for constructing big structures, the gap is filled by many small- and medium-size establishments operating as proprietary businesses. Again depending on the territory, the climate and weather conditions in the region also affect the business models of the mills. In areas where the climate conditions are harsh, the olive storage areas in the production facilities are built more in the form of enclosed storage spaces and warehouses, while in areas where the climate is milder, open chutes and wells are formed to store olives in the production facilities.⁴³

Yapılar konumu ve yerleşim alanı ile ilişkisine göre yerleşim yerlerinin içinde, yerleşim yerlerinin çeperlerinde ve kırsal alanlarda olmak üzere üç farklı şekilde konumlanmıştır. Kırsal alanlarda konumlanan yapıların daha büyük parsel alanlarına sahip olduğu ve zeytinyağı işleme tesisleri dışında mevsimlik işçi çalıştırdıkları için konaklama ve hamam gibi ek yapılar barındırdıkları görülmektedir. Yerleşim yeri ve yerleşim yeri çeperinde konumlanan yapılarda ise buhar makine ve kazanlarının kullanıldığı yapılarda ortaya çıkan zararlı gaz salımının tehlikesini azaltmak için yükseklikleri yirmi metreyi bulan bacalara yer verilmektedir. Üretim kapasitesine bağlı olarak, yapıların ölçekleri ve bulundukları makine, teçhizat ve araç gereç sayıları değişiklik göstermektedir. Yapıların işletme yöntemleri ise yapı tipolojilerini etkileyen bir diğer unsurdur. Zeytinyağı işletmesinin tek bir kişiye ait olduğu, zeytin üreticilerinin ücreti karşılığında işletmeye zeytinlerini saktığı modelde işleyen yapılar farklı üreticilerden gelen ürünlerin karışmaması için birbirinden bağımsız çeşitli büyüklüklerde depo, ambar, dökme alanları, metal ve küp zeytinyağı depolama birimlerine sahiptir. Zeytin üreticileri tarafından kurulan bir kooperatif tarafından çalıştırılan işletme modelinde ise bir önceki yapı tipolojisine benzer bir tipoloji görülürken, fabrika sahibinin tek olduğu ve çeşitli zeytin üreticilerinden aldığı zeytinyağını kendi markası ile sattığı işletme modelinde büyük ve eşdeğer alanlara sahip depolama alanları ve atık biriktirme mekânları bulunmaktadır.⁴³

İzmir'in çeşitli bölgelerinde bulunan zeytinyağı üretiminin gerçekleştirildiği yapılar günümüzde zeytinyağı kültürünün tanıkları olarak korunması gereken endüstriyel miras varlıkları haline dönüşmüştür. Bu yapılardan kimisi günümüzde, sahip oldukları bina ve bina grupları, barındırdıkları özgün teçhizat ve donanımlarla nitelikli birer endüstriyel miras yapısı olma özelliğini korurken, kimisi de farklı amaçlarla yeniden işlevlendirilmiştir. İzmir I Numaralı ve II Numaralı Kültür ve Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlükleri'nde gerçekleştirilen arşiv taramalarında ve ilgili alan yazın taramasında endüstriyel miras unsuru olma özelliği taşıyan İzmir'in çeper ilçelerinde bulunan yirmi üç adet eski yağhane ve zeytinyağı fabrikasına rastlanmıştır. Bu bölümde sırasıyla İzmir'in güneydoğusunda yer alan Ödemiş'te yedi, Bayındır'da iki, Tire'de bir; İzmir'in kuzeyinde yer alan Bergama'da dört, Dikili'de üç, Foça'da bir; İzmir'in batısında yer alan Urla'da üç ve Çeşme'de bir adet yapı olmak üzere toplam yirmi iki yağhane ve zeytinyağı fabrikasına yer verilecektir. Tire'de bulunan Yörükoğlu Zeytinyağı ve Çırçır Fabrikası ise kitabın Doküman ve Tekstil İmalatı Endüstriyel Mirası bölümünde ele alınmaktadır.

Depending on the location of individual facilities and their relations with the local communities, the industrial structures are located in three different ways: (i) in urban settlements, (ii) on the peripheries of settlements, and (iii) in rural areas. Because the plants in rural areas are built on larger plots, and they hire seasonal labor from outside their production hinterland, they usually have additional facilities such as lodging and common baths. In the case of production structures built in urban settlements or on the peripheries of settlements, however, there are tall chimneys with heights exceeding 20 meters to mitigate the toxic gas emissions. The scale economies of the facilities and the size of their operations and equipment park vary depending on the production capacity of individual facility. The business models used by the plant is another factor that is instrumental in deciding the business models of the mills. An olive oil mill that is a proprietorship charges the growers a fee to press their olives. Its operational structures have several independent depots, storage spaces, dump grounds, metal tanks, big oil pots, and barrels to store its customers' inventory separately to avoid any mix-ups. An oil mill run by a cooperative of olive growers has a business model that is similar to the previous case. A proprietorship, on the other hand, has a different business model. The proprietor procures its olive oil from various producers and packages and sells it under a proprietary brand. The mill has storage areas that are large and commensurate in size for inventory and waste disposal needs.⁴³

Located in various parts of İzmir, the structures, which have been producing olive oil for many years, have become the industrial heritage assets of the City today. They must be preserved simply because they were witnesses to the development of the City. While some of these structures still hold onto their industrial heritage identity with their buildings and structural complexes, authentic equipment and installations, others have been repurposed for other reasons. During the reviews conducted in the archives of the Directorates of the Regional Conservation Councils 1 and 2 (RCC-1 and RCC-2) of İzmir for Cultural Heritage Assets and on the associated literature, there were 23 old seed/olive oil mills identified. They are located in the provincial districts of İzmir, which have the potential of being considered for an industrial heritage designation. A total of 22 seed/olive oil mills are covered in this section: Seven in Ödemiş, two in Bayındır, one in Tire (southwest of İzmir), four in Bergama, three in Dikili, and one in Foça (north of İzmir), three in Urla, and one in Çeşme (west of İzmir). The Yörükoğlu Ginnery and Olive Oil Mill is covered in the section on Industrial Heritage in the Textile Industry.

Konak İlçesi, Tepecik Mahallesi, Gaziler Caddesi üzerinde bulunan ve yaklaşık 2.227 m²'lik yapı alanına sahip olan Zeytinyağı Fabrikası, yapı olarak 19. yüzyıl Rum Mimarisi özelliklerini taşımaktadır. Fabrika yapısı, Dr. Suat Seren Cöğüş Hastalıkları ve Cerrahisi Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nin parselinde yer almaktadır. Moloz taş ve tuğla malzemeyle yığma sistemde inşa edilen yapı, birbirine bitişik ve paralel uzanan dikdörtgen planlı üst mekân ile bunlara dik uzanan enine dikdörtgen planlı üçüncü mekândan oluşmaktadır. Yapının hemen yanında tuğla malzeme ile inşa edilmiş bir baca bulunmaktadır. Yapı kompleksi tek katlı tasarlanmış olmasına karşın küçük bir bölüm üçgen alınlıklı kırma çatılı bir çatı katına sahiptir. Üçgen alınlık ile biten ön cepelerde basık kemerli, tuğla söveli kapı ve pencereler vardır. Bazı giriş açıklıkları ile yan cephenin bir bölümü değişikliğe uğramasına karşın, özgün pencerelerin basık kemerli ve tuğla söveli oldukları görülmektedir. Gaziler Caddesi'ne bakan ve bugün İzmir Büyükşehir Belediyesi Mezarlıklar Daire Başkanlığı olarak kullanılan kısım bozulmadan günümüze ulaşabilmiştir. Bazı mekânların bitkisel desenli zemin karoları orijinal haliyle günümüze ulaşabilmiştir. Yapı ilgili koruma kurulu tarafından 2003 yılında tescillenmiştir.¹⁰

İzmir'in doğu/güneydoğu aksında diğer bölgelere göre endüstriyel miras olarak değerlendirilebilecek yağhane ve zeytinyağı fabrikalarının daha fazla olduğu gözlemlenmiştir. Bunlardan ilki Ödemiş'in Emmioğlu Mahallesi'nde bulunan **Yanbastı Zeytinyağı Fabrikası**'dır. 9.448 m²'lik parsel alanına sahip fabrika, 1928 yılında inşa edilmiştir. Farklı zeytinyağı üreticilerinden ürünleri alarak zeytinyağını kendi markası altında satan bir işletme yapısına sahiptir. Fabrika, bu işletme yapısına bağlı olarak üretim kapasitesi yüksek olduğu için büyük depolama alanlarına sahiptir. Yapının bahçe duvarları arasında yer alan ve eskiden yağhane olarak kullanılan giriş bölümünün arkasında, fabrika yapısı bulunur. İki katlı lojman olarak kullanılan ve geniş saçak kullanımlı ana bölüm, payandalara ve sivri kemerli pencereye sahiptir. Yapının köşesinde yer alan lojman ise özgün bir kimliğe sahiptir. Kazas⁴⁶ yaptığı çalışmada, büyük parsel alanına sahip olan fabrikanın üretime devam etmemesine rağmen teçhizatının durduğunu belirterek hem mimari hem de zeytinyağı üretim tekniği açısından zengin bir endüstriyel miras kaynağı olduğunu belirtmiştir. Yapı, ilgili koruma kurulu tarafından 2006 yılında tescillenmiştir.^{36 43}

Bölgede bulunan bir diğer fabrika Ödemiş Bademli Mahallesi'nde bulunan, 2.816 m²'lik parsel alanına sahip **Bademli Zeytinyağı Fabrikası**'dır. Zeytinyağı fabrikasının tarihçesine ilişkin kesin bilgilere ulaşılamamıştır. Manisa ve Yerliyurt⁴³ yaptıkları çalışmada yapının işletme yöntemini tek sahipli ve zeytin üreticilerinin ürünlerini ücret karşılığında fabrikaya saktığı işletme yöntemi olarak tanımlar. Bu işletme yönteminde üreticilerin zeytinlerinin birbirine karışmasının önlenmesi ve kayıt altına alınması gerekir. Bu yöntemde dayalı olarak da yapı plan şeması içerisinde birçok ambar veya dökme bulunduğu görülür. Bu işletme yöntemi genellikle orta ve küçük ölçekli kırsal alanlarda yer seçen fabrikalar tarafından benimsenir. Fabrika, ilgili koruma kurulu tarafından 2008 yılında tescillenmiştir.³⁶

Situated on Gaziler Avenue in Konak, Tepecik Neighborhood, the Olive Oil Mill has an enclosed area of 2,227 square meters and possesses the characteristics of 19th century Greek Architecture. The structure is located on the same plot with Dr. Suat Seren Pulmonary Diseases and Chest Surgery Training and Research Hospital. The compound is a rubble-stone masonry structure with the upper part comprised of two conjoined longitudinal rectangular sections that run parallel to each other, and the third section with a transverse rectangular layout, which cuts perpendicular to the other two. There is a brick chimney right next to the structure. Even though the complex was designed as a single-story building, a small section has an attic with a hipped roof (jerkinhead) and a triangular pediment. On the façades integrated with a triangular pediment, the doors and windows have skew arches and brick frames. Even though some of the wall openings and a portion of the side façade were modified, the authentic windows also have skew arches and brick frames. The section which faces Gaziler Avenue and is used as İzmir Metropolitan Municipality Department of Cemeteries has made it to today. The floor tiles of certain sections, which have plant patterns, have made it to today. The structure was registered by the incumbent RCC in 2003.¹⁰

Our study has shown that there are more seed/olive oil mills with the potential of being classified as an industrial heritage along the east/southeast axis of İzmir, as opposed to other regions. The first one of these is the **Yanbastı Olive Oil Mill** built in 1928 on a 9,448-square-meter plot situated in Ödemiş in Emmioğlu Neighborhood. This is a plant, which procures olive oil from different mills and packages and sells it under its own proprietary brand. The plant has large storage areas because it has a big production capacity due to its operating model. The main plant building lies behind the entrance section located between the garden walls of the structure, which was used as a seed oil mill in the past. The main section, which is used as a two-story lodging unit and is integrated with wide eaves has buttresses and a window with a pointed arch. The lodging unit located at the corner of the structure has an authentic character. In his work, Kazas⁴⁶ notes that the equipment of the plant still remains intact even though it is no longer operational, and it is quite a trove of industrial heritage in terms of both its architecture and production technique. The structure was registered by the incumbent RCC in 2006.^{36 43}

One other plant in the region is the **Bademli Olive Oil Mill** situated in Ödemiş in Bademli Neighborhood and built on a 2,816-square-meter plot. No detailed information is available on the history of the olive oil mill. In their work, Manisa and Yerliyurt⁴³ define the operating model of the plant as a proprietorship, which charges the olive growers a fee for pressing their olives. In this operating model, the olives delivered by the growers must be recorded and traced to prevent any mix-ups. Using this methodology, one can easily derive from its floor plans that there are many storage units and dumping sites inside the facility. This operating model is usually adopted by small- and medium-scale mills located in the rural areas mostly. The Mill was registered by the incumbent RCC in 2008.³⁶

Konak Zeytinyağı Fabrikası 2003 Yılı Genel Görünümü / İzmir I No.lu KVKBK Arşivi / 2003 View of Konak Oliveoil Mill (İzmir RCC-I Archive)

Yanbastı Zeytinyağı Fabrikasının Genel Görünümü / General View of the Yanbastı Olive Oil Mill (Kzas, 2008)

Bademli Zeytinyağı Fabrikasının Plan Şeması / The Floor Plan of Bademli Olive Oil Mill (Manisa ve Yerliyurt, 2018)

Ödemiş Birgi Mahallesi'nde beş ayrı yağhane ve zeytinyağı fabrikası daha bulunmaktadır. Bu nedenle Birgi Mahallesi, zeytinyağı üretimine dair endüstriyel miras yapılarının yoğunlaştığı bir alan olarak önem kazanmaktadır. Bu miras alanlarından ilki Ödemiş girişinin kuzeyinde konumlanan 2.320 m²'lik parsel alanına sahip **Birgi Zeytinyağı Yağ Fabrikası-I'**dir. Yöre halkının eski mezarlık olarak adlandırdığı tepenin yamacında yer alan fabrika, konumu, manzarası ve yüksek bacası ile kentin silüetinde önemli bir simge yapı konumundadır. Yapı, Birgi yöresinin zeytinyağı fabrikalarının karakteristik mimari özelliklerine sahiptir. Üç ana mekândan oluşan fabrika dışı kapalı bir izlenim verir. Bu mekânlardan ilki, ön cephede yer alan giriş bölümüdür. Bu bölümde bölgeye elektrik gelmesiyle yerini elektrik motorlarına bırakan ve sökülerek kaldırılan bir buhar makinesi bulunur. Aynı bölümde artık kullanılmayan bir un değirmeni de yer alır. İkinci mekân, yapının en büyük mekânı olan, binayı biçimlendiren ve şeklini veren depolama ve üretim alanıdır.

Geniş olan depo bölümü boş, üretim bölümü ise teknik donanımlara sahiptir. Üretim bölümünde, zeytin ezme, sıkma makinesi, pompa, filtre ve zeytinyağı deposu yer alır. Üçüncü mekân, yapının arkasında kalan ve diğer bölümlerden ayrılan bir mekândır. Üretim bölümünde yer alan ezme makinesinin arkasında geçişi olan bu alan, işlenen zeytinyağı atıklarının depolandığı yerdir. Manisa ve Yerliyurt⁴³ çalışmalarında fabrikanın orta ölçekli bir üretim yapısı olmakla birlikte, içerisinde iki veya üç adet baskı makinesi ve iki adet taş değirmenin yer almış olabileceğini belirtmiştir. Günümüzde kullanılmayan yapı, ilgili koruma kurulu tarafından 2011 yılında tescillenmiştir.^{10 43 46 47}

Birgi Mahallesi'nde bulunan diğer fabrika yapısı ise mahallenin güneydoğusunda yer alan **Birgi Zeytinyağı Fabrikası-II'**dir. Yapı 1.893 ve 983 m²'lik parsel alanlarına sahiptir. Tek katlı olan yapı yığma taş sistemi ile inşa edilmiştir. Yakın zamana kadar zeytinyağı üretimi yapılan mekânda, taş değirmen, pres ve pompa gibi teçhizatlar yer alır. Üretim kapasitesi düşük olan yapının, ana üretim yapısı ile depolama alanı arasında dışarıdan direkt bağlantılı bir ara hol bulunur. Yapı, ilgili koruma kurulu tarafından 2011 yılında tescillenmiştir.^{10 43}

Bahsedilen zeytinyağı fabrikaları dışında Birgi'de üç adet de yağhane vardır. İsabey Sokak üzerinde konumlanan **Birgi Yağhanesi**, 2,410 m²'lik parsel alanına sahiptir. Eski yağhane yapısı tek katlı yığma taş üretim mekânı ve iki katlı yığma tuğla ofis kısmından meydana gelir. Yapının içerisinde zeytinyağı üretimine dair bir iz bulunmamaktadır. Ancak özgün halinde yapıyla orantılı olarak tek taş değirmen ile zeytinyağı presleri bulunmuştur. Sokağa cephe veren kuzeybatı köşesinde yer alan iki katlı kule kısmı kapatılmıştır. Yapı tescilli değildir.⁴³

There are five more seed/olive oil mills in the Ödemiş Birgi Neighborhood. This is why the Birgi Neighborhood is gaining importance as an area where the industrial heritage structures related to olive oil production are concentrated. The first one of these industrial heritage structures is the **Birgi Olive Oil Mill-1** built on a 2,320-square-meter plot situated in the north of the entrance road to Ödemiş. Located on the slopes of the hill, often referred to as the old cemetery by the locals, the mill stands out as an important icon with its location, panorama, and tall chimneys against the silhouette of the city. The structure possesses the architectural characteristics of the olive oil mills in the Birgi region. Consisting of three main sections, the factory structure gives the impression that it is closed to the outside. The first one of these sites is the entrance section located in front of the structure. A steam engine is on display in this section. Dismantled and decommissioned long ago, it was replaced by electric motors when the region was electrified. There is also a flour mill on display in the same section, but it is no longer in use too. The second site is the largest section of the structure, which houses the storage and production area that defines and forms the shape of the building.

The wider area, which is a storage section, is empty. The production section houses technical installations. In the production section, there are olive crushing machines and presses, pumps, filters, and the olive oil storage depot. The third site is an independent section located behind the structure. Used as a storage to collect the waste byproducts of olive oil production, this section is accessed through a passageway located behind the crushing machine in the production section. Although Manisa and Yerliyurt⁴³ argue in their studies that the plant was a mid-sized operation, it was still possible they suggest that there were once two or three presses and two querns in the unit. The structure, which is no longer in use, was registered by the incumbent RCC in 2011.^{10 43 46}

The other factory structure situated in the Birgi Neighborhood is the **Birgi Olive Oil Mill-2** located in the southeastern part of the neighborhood. The structure is built on 1,893- and 983-square-meter plots. It is a single-story stone masonry building. There are stone mills, presses, and pumps inside the structure, which was producing olive oil until recently. There is a hall outside the structure, which directly connects the main production unit and the storage section. The structure was registered by the incumbent RCC in 2011.^{10 43}

Besides these olive oil mills located in Birgi, there are also three seed oil mills. Situated on İsabey Street the **Birgi Seed Oil Mill** is built on a 2,410-square-meter plot. The old seed oil mill structure comprises a single-story stone masonry production facility and a two-story brick masonry administration office. No signs of any olive oil production were found in the structure. Only one quern and a number of olive oil presses were found, which could be part of the original structure. The two-story tower structure located on the northwest corner of the building facing the street was closed. The structure is not registered.⁴³

Birgi Zeytinyağı Fabrikası I'in Genel Görünümü / General View of the Birgi Olive Oil Mill-1 (Kazas, 2008)

Birgi Zeytinyağı Fabrikası II'nin Taş Değirmeni / Birgi Olive Oil Mill-1 Olive Presses (Yerliyurt ve Manisa, 2014)

Birgi Mahallesi, Sasalı mevkiinde konumlanan **Birgi Çukur Yağhane**, 202 m²'lik parsel alanına sahiptir. Eskiden Kırkkızlar (Sasalı) Hamamı olarak kullanılan yağhane yapısı günümüzde çallarla örtülü ve harap durumdadır. Ön avlusu özgün taş bahçe duvarla çevrilidir. Yakın zamana kadar hayvan barınağı olarak kullanılmıştır. Yapının içerisinde yuvarlak masif ezici büyük taşlar ve kırık bir yağ küpü yer alır. Yapı ilgili koruma kurulu tarafından 1995 yılında tescillenmiştir.^{10 46 47}

Ödemiş İlçesi, Birgi Mahallesi'nde bulunan bir diğer yağhane ise **Birgi Şefikbey Yağhanesi'**dir. Birgi Çayı kenarına inşa edilen ve 759 m²'lik parsel alanına sahip olan yapı "Şefik Bey'in Odaları", "Şefik Bey Hanı" ve "Şefik Bey Yağhanesi" olarak da bilinir. Yerleşim alanının doğusunda Papaz Deresi olarak bilinen vadinin batı yakasında yer alır. Günümüzde harap durumda olan yapı genel olarak iki katlı bir plan şemasına sahiptir. Zemin katına ait bazı duvarlar kısmi olarak korunmuştur. Bunun dışında özellikle ikinci kat ve örtü sistemi ile ilgili herhangi bir veri bugüne ulaşamamıştır. Büyük çoğunlukla taş malzeme (dere taşı) ile inşa edilen yapının, bazı birimleri toprak harçla, bazı birimleri ise kireç harçla inşa edilmiştir. Dış avlu, deve damı, iç avlu, çeşmeler, mutfak, hazine dairesi, konaklama yapıları ve zeytinyağı işliği bölümlerinden oluşan büyük bir komplekstir. Dış avlu, kompleksin ön dağılım mekânı fonksiyonundadır. Dış avlunun batı kanadında deve damı olarak nitelendirilen, günümüzde yalnızca duvar izleri algılanan ahır yer alır. İç avlunun güneyinde tuvalet, batısında bir çeşme, kuzeyde ortada yer alan ocağı bugüne ulaşmış bir mutfak ve iki yanında birer oda izi bulunur. Avlunun kuzeydoğu köşesinde yer alan eski fotoğraflardan iki kat olduğu anlaşılan ve zemin kat duvarları itibariyle günümüze ulaşabilmiş yapının, ana yapıdan bağımsız hazine dairesi olduğu tahmin edilmektedir. İç avlunun doğusunda, avludan yüksek bir su basmanı üzerine oturuyormuş izlenimi veren, ancak alt katında zeytinyağı üretiminin yapıldığı ana yapı kitlesi yer alır. Yapı, ilgili koruma kurulu tarafından 2014 yılında tescillenmiştir.^{10 47}

Güneydoğu bölgesinde bulunan zeytinyağı fabrikalarından iki tanesi Bayındır ilçesinde konumlanmaktadır. Zeytinova Mahallesi'nde bulunan **Bayındır Zeytinyağı Fabrikası-I** 2.620 m²'lik parsel alanına sahiptir. Zeytinova mahalle merkezinin batısında ve yerleşimin uzağında konumlanan zeytinyağı fabrikası 19. yüzyılın sonunda inşa edilmiştir. Taş malzemeden yığma yapım tekniği ile yapılan fabrika, dönemin mimari üslubunu ve özelliklerini yansıtan bir endüstri yapısıdır. İki yöne eğimli çatısı, alaturka kiremit örtülüdür. İç mekânında özellikle, 1970'li yıllarda üretim tekniğinde yaşanan değişimlerin bir gereği olarak ve statik güçlendirme amacıyla dönem dönem değişiklikler ve müdahalelerde bulunulmuştur. Yapının bahçesinde zeytin işleme havuzları vardır. Bulunduğu yörenin üretim ve çalışma yaşamına ilişkin bir belge niteliğinde olan yapı, ilgili koruma kurulu tarafından 2012 yılında tescillenmiştir. 2012 yılında hazırlanan tescil fişinde yapının kullanılmadığı belirtilmiştir.¹⁰

The **Birgi Çukur Seed Oil Mill** is built on a 202-square-meter plot situated at the Sasalı location in Birgi Neighborhood. The seed oil mill structure, which was once used as a bath (Kırkkızlar-Sasalı Bath), is in ruins today, all covered with bushes. The front courtyard is surrounded by a stone garden wall. It was used as an animal shelter until recently. Inside the structure, there are massive querns and a broken oil pot. The structure was registered by the incumbent RCC in 1995.^{10 46 47}

One other seed oil mill built in Ödemiş, Birgi Neighborhood is the **Birgi Şefikbey Seed Oil Mill**. The structure built on a 759-square-meter plot alongside the Birgi Stream is also known as "Şefik Bey's Rooms," "Şefik Bey Inn" and "Şefik Bey Seed Oil Mill." It is situated on the western side of the valley known as the Papaz (Priest) Stream located on the western part of the residential area. The facility, which is in ruins today, has a two-story floor plan in general. Some walls on the ground floor have been partially preserved. Aside from this, no details could be found about the second floor and the roofing system in particular. The boulder stones used as construction material in most parts of the structure were bonded with either clay mortar or lime mortar. The complex is a large compound consisting of an external courtyard, camel shed, interior courtyard, fountains, kitchen, treasury room (aerarium), accommodation units, and olive oil press shop. The courtyard located outside the structure functions as a common orientation area in front of the complex. There is a stable known as the camel shed located on the western side of the exterior courtyard, and only its wall marks are left. Only a few structures have made it to today, including a toilet to the south of the interior courtyard, a fountain on the west, and a furnace in the north. A kitchen has also survived and there are signs at the site that it had a room on each side. There is a two-story building shown in the old photographs, located on the northeastern corner of the courtyard. With only its ground-floor walls reaching the present day, the structure is believed to be a treasury room, built as an independent structure separate from the main building. On the eastern side of the interior courtyard, there is a structure, which appears as if it is built on an elevated basement. In fact, this is the main complex of the compound where olive oil production is made downstairs in the basement. The structure was registered by the incumbent RCC in 2014.^{10 47}

Two of the olive oil mills located in the southeastern region are situated in Bayındır. The **Bayındır Olive Oil Mill-1**, which is located in Zeytinova Neighborhood, is built on 2,620 square meters of land. Located to the west of Zeytinova Neighborhood's center and far from the settlement area, the olive oil mill was built at the end of the 19th century. A stone masonry structure, the plant is an industrial building, which possesses the architectural style and characteristics of the period it was built. Its pitched roof is covered with pantiles. Several modifications and reinforcements were made from time to time, especially in the interior of the structure, to accommodate for the changes introduced in the production techniques in the 1970s and as necessitated by the static fortification requirements. There are olive processing wells in the garden. A testament to the production and work-life of the period in the region, the structure was registered by the incumbent RCC in 2012, whose registration certification issued in 2012 says that the structure was no longer in use.¹⁰

Birgi Yağhanesi Genel Görünümü / General View of the Birgi Seed Oil Mill (Yerliyurt ve Manisa, 2014)

Birgi Çukur Yağhane Genel Görünümü / General View of the Birgi Çukur Seed Oil Mill (Kazas, 2008)

Birgi Şefikbey Yağhanesi Çeşme Yapısı (İzmir 1 No.lu KVKBK Arşivi) / Fountain Structure At The Birgi Şefikbey Seed Oil Mill (Izmir RCC-1 Archive)

İlçedeki diğer üretim tesisi olan **Bayındır Zeytinyağı Fabrikası-II**, Hacıbrahim Mahallesi'ndedir ve 4.414 m²'lik parsel alanına sahiptir. Yapının tarihçesi ve mimari özelliklerine ilişkin bilgiye ulaşılamamıştır. İlgili koruma kurulu tarafından 2009 yılında "Zeytinyağı Fabrikası" olarak tescillenen yapı, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Parsel Sorgulama Sistemi verilerine göre "Bahçeli Kâgir Pamuk Yağı Fabrikası" olarak kayıtlıdır.³⁰ Höbel ise çalışmasında yapının, günümüzde harap durumda olan bir Çırcır Fabrikası olduğunu belirtmiştir.

İzmir'in doğu aksında Küçük Menderes Havzası'nda bulunan bir diğer zeytinyağı fabrikası ise Tire ilçesindedir. **Tire Olivos Zeytinyağı Fabrikası** Duatepe Mahallesi'nde konumlanmaktadır. 1.251, 50, 116 ve 1.419 m²'lik parsel alanlarına sahiptir. 1900'lü yılların başında tabakhane olarak uzun yıllar kullanılan yapı, I. Dünya Savaşı'nda ordunun kösele ve bot ihtiyacını karşılamıştır. 1978 yılında Andaş Zeytinyağı Şirketi tarafından satın alınarak değişim sürecine giren fabrika, günümüzde çağdaş zeytinyağı üretim tekniklerinin kullanıldığı Olivos Zeytinyağı Fabrikası olarak işlevini sürdürmektedir. İlçe merkezinin güneydoğusunda, küçük imalathanelerin bulunduğu bölgede yer alan kompleks, taş duvarlarla çevrili bir avluda yer alır. Fabrikanın plan şemasına bakıldığında, üretimin yapıldığı ana blok, ona bitişik depolama birimi, girişte lojman ve yönetim bloğundan oluştuğu görülür. Ana binaya bitişik konumda bulunan taş yapı tabakhane olarak kullanılmaktadır. Fabrikanın çevresinde de tabakhane ve değirmen yapıları yer alır. Kompleksin güneyinde yer alan yönetim binası, fabrikanın yenileme sürecinde yapılmıştır. Depo bölümü özgün ahşap çatı ve iç taşıyıcı sistemden oluşur. Yapının girişinde eski yağ işliklerinde kullanılan zeytin ezme taşları ve avlu içerisinde demir baskı sergilenir. Yapı tescilli değildir. Tire ilçesinde bulunan Yörükoğlu Zeytinyağı ve Çırcır Fabrikası'na kitabın Dokuma ve Tekstil İmalatı Endüstriyel Mirası bölümünde yer verilmiş olması itibarıyla yapı bu bölümde ayrıca değerlendirilmemiştir.

İzmir'in doğu aksında bulunan bir başka zeytinyağı fabrikası ise Selçuk ilçesi Şirince Mahallesi'nde konumlanmaktadır. **Şirince Zeytinyağı Fabrikası** ve Zeytin Döküm Kanalları 531 ve 356 m²'lik parsel alanlarına sahiptir. 19. yüzyılda inşa edilen zeytinyağı fabrikası doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı, yüksek tek katlı moloz taş örgülüdür. Üretim mekânı büyük bir bahçenin güneyinde konumlanır. Zeytin döküm kanalları yapının kuzeyinde yer alan bahçeyi kuşatan moloz taş örgülü ve bölmelidir. Köy meydanına açılan bahçeye giriş, büyük çift kanatlı ahşap iki kapı ile sağlanır. Bahçe duvarları moloz taş örgülü ve düzgündür. Fabrikanın kuzey cephesinde insan ve ürün girişini sağlayan iki kapı ve yüksek dört adet pencere yer alır. Batı cephesinde fabrikaya sokaktan girişe olanak veren çift kanatlı ahşap bir kapı ve üzerinde bir tepe penceresi vardır. Zeytin döküm kanalları 60-70 cm yükseklikte, 150 cm genişliktedir. Zeytinyağı fabrikasının önemli bir parçası olan kanallar özgün yapısında bölmelere ayrılarak numaralandırılmıştır. Zeytinyağı üretimi yapılan düzenekler sağlam ve çalışır durumdadır. Kanallar, yapının aksine korunamamış ve tahrip olmuştur. Tescil fişi hazırlanan yapının, tescil tarihine ilişkin bilgiye ulaşılamamıştır.³⁶

The other production facility in **Bayındır is Bayındır Olive Oil Mill-2**. Situated in Hacı İbrahim Neighborhood, it is built on a 4,414-square-meter plot. No information is available on the history and the architectural characteristics of the structure. Registered as an "Olive Oil Mill" by the incumbent RCC in 2009, the General Directorate of Land Registry and Cadaster Plot Query System data shows the structure as a "Cotton Oil Mill Masonry Factory With Garden." 10 On the other hand, Höbel notes in his work that the structure is a Ginney, which is in ruins today.

One other olive oil mill located on the eastern axis of İzmir in the Little Maeander Basin is situated in Tire. The **Tire Olivos Olive Oil Mill** is situated on four plots with different sizes (1,251 square meters, 50 square meters, 116 square meters and 1,419 square meters) in Duatepe Neighborhood. Used as a tannery for many years at the beginning of the 1900s, the structure supplied cowhide leather and boots for the Ottoman Army in World War I. In 1978, it was purchased by the Andaş Olive Oil Company and underwent a transformation process. Today, the mill continues to operate as the Olivos Olive Oil Mill, which utilizes contemporary olive oil processing techniques. Built at the southeast end of the district in an area populated by small plants, the complex is located inside a courtyard surrounded by stone walls. When we review the floor plan of the plant, we see that the main block where the production takes place comprises an adjacent storage unit, a lodging unit at the entrance and the administration unit. The stone structure attached to the main building is used as a tannery. The area surrounding the plant is also populated with tanneries and mill structures. The administration building located on the south side of the complex was built when the plant was renovated. The storage section comprises an authentic timber-frame roof and an internal load-bearing system. The old oil extraction equipment used in press shops is exhibited at the site, old querns at the entrance, and iron presses in the courtyard. The structure is not registered. The Yörükoğlu Ginney and Olive Oil Mill located in Tire is discussed in the Industrial Heritage of the Textile Sector section of the book. This is why it was not included separately in this section.

One other olive oil mill located on the eastern axis of İzmir is situated in Selçuk, Şirince Neighborhood. The **Şirince Olive Oil Mill** and Olive Chutes spread out on two plots (531 and 356 square meters). Constructed in the 19th century, the olive oil mill is a tall single-story rubble stonework structure built on a rectangular floor plan. The production area is located to the south of a large garden. The olive chutes are random rubble stonework structures and are compartmentalized. They surround the garden, which is located in the northern part of the facility. The gate to the garden opens to the village center, and is fitted with an over-sized two-winged wooden door. Garden walls are smooth rubble stonework structures. On the northern side of the mill, there are two doors for personnel access and product deliveries and four tall windows. On the west entrance to the mill, access from the street to the building is provided through a two-winged wooden door integrated with a skylight window at the top. The olive chutes are 60 cm–70 cm tall and 150 cm wide. The chutes, which are an important component of the olive oil mill, are split into authentic compartments and enumerated. The apparatus used in olive oil production are all in good order and operational. The chutes, however, have not been preserved and are destroyed. No details could be obtained about the registration date of the structure for which a registration certification is being prepared.³⁶

Bayındır Zeytinyağı Fabrikası I'nin Genel Görünümü (İzmir 1 No.lu KVKBK Arşivi) / General View of the Bayındır Olive Oil Mill-1

Tire Olivos Zeytinyağı Fabrikası Eski Üretim Binası / Tire Olivos Olive Oil Mill Old Production Building (Yıldırım, 2007)

Şirince Zeytinyağı Fabrikasının Vaziyet Planı ve Genel Görünümü (İzmir 2 No.lu KVKBK Arşivi) / General View of the Şirince Olive Oil Mill (İzmir RCC-2 Archive)

İzmir'in kuzey aksındaki zeytinyağı fabrikaları ağırlıklı olarak Bergama ve Dikili ilçelerinde konumlanmakta iken Foça ilçesinde bir adet yapı bulunmaktadır. Bergama ilçesinin Sağancı Mahallesi bu yapıların yoğunlaştığı bölgedir. Bu mahallede üç adet zeytinyağı fabrikası bulunur. **Bergama Sağancı Zeytinyağı Fabrikası-I** 1.464 m²'lik bir parsel alanına sahiptir. Fabrika bulunduğu mahallede eski bir dere yatağının kenarında kurulmuş olup 1900'lü yılların başlarında inşa edildiği tahmin edilmektedir. İki ara bina ve binalara daha sonra ilave edilen eklenti ve müstemilatlardan oluşur. Yapılar, dikdörtgen planlı olup, yığma tarzda inşa edilmiştir. Yapıldığı dönemin özelliklerini taşıyan yapının kapı ve pencere söveleri kesme taştan yapılmıştır. Fabrikanın içerisinde eski yağ çıkarma makineleri bulunur. Ana binanın biri zeytinyağı işliği, diğeri ise zeytinyağı deposudur. Bahçesinde ateş tuğladan yapılmış bir baca bulunur. Yüksekliği on beş metreyi aşan bacalar, Bergama ve Dikili bölgesinde yer alan eski zeytinyağı işliklerinin karakteristik mimari öğelerinden biridir. Bacalar genellikle yağhane binalarından bağımsız olarak yer alır ve silüete önemli bir rol oynar. Zeytinyağı üretiminde ortaya çıkan ve sağlığa zararlı olan gaz salınımı nedeniyle, yerleşim yerlerinde bulunan ve yerleşim yerlerine yakın konumlanan işliklerde buna benzer yüksek bacalar yer alır. Yapı ilgili koruma kurulu tarafından 2003 yılında tescillenmiştir.^{36 43 50 51}

Aynı mahallede bulunan bir diğer yapı **Bergama Sağancı Zeytinyağı Fabrikası-II**'dir ve 559 m²'lik bir parsel alanına sahiptir. Geniş bir avlu içerisinde yer alan yapı 19. yüzyılın sonlarında inşa edilmiştir. Tek katlı, eternit kaplama malzemesi ile yenilenen beşik çatıya sahip yapı, taş malzeme ile yapılmıştır. Çatı örtüsü zaman içerisinde özgünlüğünü kaybetse de alaturka kiremit örtüsüne sahip olduğu düşünülmektedir. Yapının kuzey cephesinde üç adet taş söveli, basık kemerli, tuğla hafifletme kemeri olan penceresi yer alır. Avluya bakan cephenin ortasında, taş söveli ve basık kemer formunda giriş kapısı bulunur. Giriş kapısının her iki tarafında simetrik bir şekilde ikişer adet taş söveli pencere yer alır. Yapının bu cephesinde, kapı üzerinde denk gelen seviyede tek eğimli saç eternit gölgelik eklenmiştir. Parselin doğusunda tek katlı eklentiler ile fabrikanın kuzeyinde yine eklenti kırma çatılı, tek katlı bir yapı daha bulunur. İlgili koruma kurulunun 2010 yılında yaptığı tespit ve tescil çalışmaları sırasında yapının içine girilememesi nedeniyle, teçhizat durumuna dair tespit çalışması yapılamamıştır. Ancak dönem örnekleri ile karşılaştırıldığında, zeytinyağı yapımına yönelik özgün araç ve makineler olabileceği düşünülmektedir.³⁶

Bu mahallede bulunan son yapı ise hem bir zeytinyağı fabrikası hem de geniş bir alana sahip depodur. **Bergama Sağancı Zeytinyağı Fabrikası ve Deposu** olarak isimlendirilen yapı 636 ve 1.302 m²'lik parsel alanlarına sahiptir. 19. yüzyıla ait olduğu düşünülen bu fabrika, dikdörtgen planda yapılmış doğu-batı istikametine uzanan iki katlı bir Rum yapısıdır. Birinci katı taş, ikinci katı tuğla örgülüdür. Yapının özgün halinde tek katlı, beşik çatılı

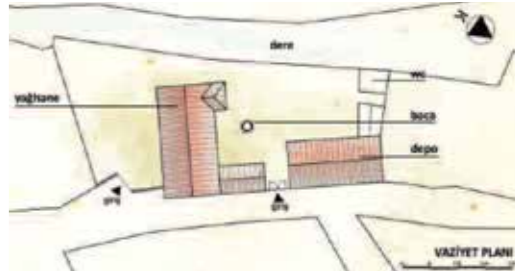
The olive oil mills on İzmir's northern axis are mostly concentrated in Bergama and Dikili. There is only one facility in Foça. The Sağancı quarter of Bergama is where these structures are concentrated. There are three olive oil mills in this quarter. The **Bergama Sağancı Olive Oil Mill-1** is built on a 1,464-square-meter plot. Believed to be constructed at the beginning of the 1900s, the mill was built near an old stream bed located in the same quarter. It consists of two main buildings and the extensions and outhouses added later. All rectangular in shape, the structures are masonry constructions. The windows and doors of the structure, which possess the characteristics of its period, are built from ashlar jambs. There are old oil extraction machinery in the mill. One of the main buildings contains the olive oil press shop and the other serves as an olive oil storage space. There is a chimney in the garden built from fire brick. In the Bergama and Dikili region, chimneys taller than 15 meters are a characteristic architectural component of the old olive oil press shops. Usually considered as distinct elements, the chimneys are built as independent components of the seed oil mills and play an important role in the silhouette. Because toxic gases are produced as byproducts during olive oil production, the press shops that are located at or close to the residential areas are required to build tall chimneys like these. The structure was registered by the incumbent RCC in 2003. ^{36 43 50 51}

One other structure located in the same quarter is the **Bergama Sağancı Olive Oil Mill-2** built on a 559-square-meter plot. Located in a big courtyard, the structure was built towards the end of the 19th century. It is a single-story stone masonry structure covered with a gable roof, which was later clad with corrugated fiber cement (Eternit) sheathing. Even though the roof cover has lost its authenticity over the years, it is believed to have a pantile cladding once. On the north side of the structure, there are three skew-arch windows framed with stone jambs and brick relieving arches. Right at the center of the building front, which overlooks the courtyard, there is an entrance door framed with stone jambs and a skew arch. There are two symmetrical windows framed with stone jambs on each side of the door. On this side of the structure, a singled-sloped galvanized Eternit canopy was added flush with the door top. There are single-story extensions on the east end of the plot, and a single-story structure covered with an add-on hipped roof at the north end. During the discovery and registration work done by the incumbent RCC in 2010, it was not possible to examine the interior of the structure. Accordingly, nothing could be learned about the condition of the apparatus inside. But judging by the conditions noted in most typical cases from the same period, it is quite plausible that the structure might contain authentic olive oil production machinery inside. ³⁶

One other structure located in this quarter is an olive oil mill, which is also a storage facility which covers a vast area. Known as the **Bergama Sağancı Olive Oil Mill and Depot**, the structure is built on two plots (636 and 1,302 square meters). Believed to be constructed in the 19th century, the mill is a rectangular two-story Greek structure stretching in the east-west direction. The first floor is stonework, and the second is brickwork. The authentic form of the structure was a single-story structure covered with a gable roof.

Bergama Sağancı Zeytinyağı Fabrikası I Vaziyet Planı / The Floor Plan of Bergama Sağancı Olive Oil Mill-1 (Manisa ve Yerliuyurt, 2013)

Bergama Sağancı Zeytinyağı Fabrikası I Plan Şeması / Site Plan of Bergama Sağancı Olive Oil Mill-1 (Manisa ve Yerliuyurt, 2013)

Bergama Sağancı Zeytinyağı Fabrikası II Kuzey Cephesi (İzmir 2 No.lu KVKBK Arşivi) / Bergama Sağancı Olive Oil Mill-2 North Façade (İzmir RCC-2 Archive)

olduğu, ikinci katta yer alan dolgu tuğla malzemeden yapılmış bölümün yaklaşık elli yıl önce eklenmiş olduğu anlaşılmaktadır. Tüm cephe duvarları sıvasız olan yapının, özgün bölümlerinin yer aldığı zemin katında iki adet giriş kapısı ile beş adet pencere yer alır. Tüm pencere ve kapılarda çift kanatlı demir kepenkler bulunur.

Pencerelerde demir parmaklıklar kullanılmıştır. Zemin katta yer alan tüm kapı ve pencereler taş söveli olup, üzerlerinde yuvarlak kemerli, tuğla hafifletme kemerleri yer alır. Zemin katta, düzgün kesme ile dört cephede köşe taşları kullanılmıştır. Dönem eki olan ikinci katta güney cepheye bakan parmaklık bulunmayan, ahşap, kanatsız beş adet düşey dikdörtgen formlu pencereler bulunur. Kat döşemesi doğu bölümünde ahşaptandır. Alaturka kiremit ile örtülü olan beşik çatıya sahiptir. Söz konusu yapılar, ilgili koruma kurulu tarafından 2003 ve 2011 yıllarında eski fabrika yapısı olarak tescillenmiştir. Kurul raporlarında zeytinyağı deposu olarak tescillenen yapının 2003 yılında saman deposu olarak kullanıldığı, 2010 yılında ise kullanılmadığı belirtilmiştir.³⁶

Bergama ilçesindeki diğer zeytinyağı fabrikası ise Zeytindağ Mahallesi'nde konumlanır. **Bergama Zeytindağ Zeytinyağı Fabrikası** 1.706 m²'lik bir parsel alanına sahiptir. Yapım tarihine ilişkin bilgiye ulaşılamayan zeytinyağı fabrikası, beşik çatılı ve dikdörtgen formlu taş bir yapıdır. Pencereleri basık kemerli ve dikdörtgen formludur. Geniş bir bahçe içerisinde yer alır. Ana yapının iç bölümünde yer alan ahşap tavan özgündür. Yakınında sıvı atıkların atılabileceği bir su kaynağı olmadığı için fabrikanın atık su havuzu bulunmaktadır. Yapı grubu bu havuzla birlikte yağhane, ofis ve depo bölümlerinden oluşur. Geniş bir parselde yer alması nedeniyle, plan şeması yatayda gelişmiştir. İlgili koruma kurulu tarafından 2002 yılında tescillenmiştir. Bergama Belediyesi tarafından 2007 yılında gerçekleştirilen sağlıklaştırma uygulamaları kapsamında çevresel düzenlemeler yapılmıştır.^{36 50}

Kuzey aksında zeytinyağı fabrikalarının yoğun olarak konumlandığı diğer ilçe Dikili'dir. Dikili'de Bademli Mahallesi'nde iki Çandarlı Mahallesi'nde ise bir adet zeytinyağı fabrikası bulunmaktadır. **Dikili Bademli Zeytinyağı Fabrikası-I** 4.225 m²'lik parsel alanına sahiptir. Bademli'de yaşayan Levanten bir aile olan Balladurlar tarafından inşa edilen fabrika, Bademli tarihi açısından önemlidir. Yapı kalın taş duvarlara sahiptir ve ana bina ile bahçesinde ek yapılar yer alır. Bir kompleks olarak nitelendirilebilen fabrikanın içerisinde büyük yağ küpleri, zeytinyağı kazanları ve makine kalıntıları yer alır. Bergama-Dikili bölgesinde yer alan eski zeytinyağı işliklerinin karakteristik mimari öğelerinden olan, uzun bir ateş tuğla bacası bulunur. Ana binanın yanında konumlanan bacanın üst kısmı zarar görse

Bergama Zeytinyağı Fabrikası ve Deposu Güney Cephesi (Giriş Cephesi), (İzmir 2 No.lu KVKBK Arşivi) / Bergama Olive Oil Mill and Depot South Façade (Entrance Façade), (Izmir RCC-2 Archive)

Judging by the solid brick material used in its construction, the section on the second floor was added approximately 50 years ago. Because all the façades of the masonry structure are not plastered and left exposed, the authentic sections of the ground floor also lay bare and it is clearly seen that there are two entrance doors and five windows there. All the windows and doors have two-winged iron shutters.

Iron bars are mounted on the windows. All windows and doors on the ground floor are framed with stone jambs and at the top, they have round relieving arches made of brick. Cornerstones built from finely dressed stones were placed on all four corners on the ground floor. There are four tall rectangular wooden windows on the southern façade on the second floor, fitted with no bars or sash. Wood flooring was used in the east section. It has a pantile covered gable roof. The structures were registered by the incumbent RCC in 2003 and 2011 as old factory structure. The RCC reports note that even though the structure was registered as an olive oil mill, it was used as a hayloft in 2003, and left unused in 2010.³⁶

The other olive oil mill in Bergama is located in Zeytindağ Neighborhood. The **Bergama Zeytindağ Olive Oil Mill** is built on a 1,706-square-meter plot. No information is available on the construction date of the Olive Oil Mill, which is a rectangular-shaped stone structure covered with a gable roof. The windows are rectangular and framed with skew arches. It is placed in a wide garden. The wooden ceiling inside the main structure is authentic. Because there is no water stream nearby, where liquid waste could be discharged, the mill has its own water treatment plant. The complex thus consists of an oil mill, offices, and warehouse sections besides the water treatment unit. Naturally, the floor plan was also developed horizontally because the property lies on a large plot. The structure was registered by the incumbent RCC in 2002. The improvement projects undertaken by the Bergama Municipality in 2007 helped create whole new landscaping.^{36 50}

One other district on the north axis, which is heavily populated with olive oil mills, is Dikili. There are two olive oil mills in the Bademli Neighborhood of Dikili, and one in the Çandarlı Neighborhood. The **Dikili Bademli Olive Oil Mill-1** is built on 4,225 square meters of land. Built by the Balladurs, a Levantine family that lived in Bademli, the mill is important for Bademli's history. The structure has thick walls and there are extensions attached to the main building and in the garden. Inside the factory, which is a big complex in a way, there are scattered pieces of big oil pots, olive oil cauldrons and machinery wreckage. A characteristic architectural component of the old olive oil press shops located in the Bergama-Dikili region, these plants have tall chimneys built from fire brick. Even though the top section of the chimney located next to the main building is damaged, it is in good shape in general. Strategically located in a rural setting, the mill's high output capacity helped shape its site plan. With time, the

Bergama Zeytindağ Zeytinyağı Fabrikası (İzmir 2 No.lu KVKBK Arşivi) / Bergama Olive Oil Mill (Izmir RCC-2 Archive)

de genel olarak iyi durumdadır. Kırsal yerleşim alanı içinde konumlanan fabrikanın, üretim kapasitesinin yüksek olması vaziyet planını şekillendirmiştir. Plan şeması yatayda büyüyerek, bölünmelere neden olmuştur. Parsel içerisinde yağhane ile birlikte işçilerin temel ihtiyaçlarını karşılamaları için konaklama gibi müştemilatlar ve depolar yer alır. Tek girişi olan kompleks, ortak bir avlu etrafında kümelenmiş yağhane ve müştemilatlardan oluşan bir vaziyet planına sahiptir. Yağhaneler beşik çatılı tek katlı yığma yapı iken, müştemilatlar sundurma çatılı ve yığma taş yapılarıdır. Üretim mekânı içerisinde, temizlenen zeytinlerin değirmene dökülmesini sağlayacak, uygun büyüklükte kısmi bir asma kat bulunur. Zeytinlerin kırılıp, ezildiği değirmen ve sıklığı preslerin üretim mekânının içerisinde bulunması gerekirken, sıhhi amaçlarla bitişiginde konumlanan ayrı bir mekâna yerleştirilmişlerdir. İlgili koruma kurulu tarafından 2017 ve 2019 yıllarında alınan kararlarla tescillenmiştir.^{36 50}

Aynı mahallede bulunan bir diğer fabrika **Dikili Bademli Zeytinyağı Fabrikası-II** olarak adlandırılmıştır ve 2.266 m²'lik parsel alanına sahiptir. 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başına denk gelen bir dönemde inşa edildiği tahmin edilen fabrikanın günümüze iki binası ve bacası ulaşabilmiştir. Her iki bina da tek katlı ve yığma yapılarıdır. Esaslı onarım geçirmeyen yapılar bakımsız durumdadır. Yapı kompleksinin yağhane, hamam, depo ve konaklama birimlerine sahip olduğu belirtilmektedir.⁵⁰ Uzun ateş tuğla bacası, bu fabrikada da vardır. Bir kompleks olarak nitelendirilen fabrika geniş bir parselde yayılmış olup, avlulu bir yapıya sahiptir. Yerelliği, malzeme ve yapım tekniği bakımından özel olan bu yapı grubu, kent ve çevre kimliğine katkı vermektedir. Yapı ilgili koruma kurulu tarafından 2018 ve 2019 yılında alınan kararlarla tescillenmiştir.^{36 50}

Dikili ilçesinde bulunan bir diğer zeytinyağı fabrikası ise Çandarlı Mahallesi'nde konumlanan ve 103 m²'lik parsel alanına sahip olan **Dikili Çandarlı Zeytinyağı Fabrikası**'dır. 20. yüzyılın ilk yarısında inşa edilen fabrika, tek katlı, taş duvarlı ve kırma çatılıdır. Günümüzde kullanılmayan yapının strüktürel açıdan ciddi sorunları vardır. Yağhaneye ilişkin hiçbir teçhizat mevcut değildir. Yapı, ilgili koruma kurulu tarafından 2012 yılında tescillenmiştir.³⁶

Kuzey aksında bulunan ve bu kısımda ele alınan son zeytinyağı fabrikası, Foça ilçesinde bulunmaktadır. Yeni Foça Mahallesi'nde konumlanan **Foça Eski Zeytinyağı Fabrikası (Griffon Butik Otel)**, 611 m²'lik parsel alanına sahiptir. Yüzyıllık eski bir zeytinyağı fabrikası olan avlulu taş yapı, fabrika ve depo binalarından oluşmaktadır. İlk olarak 1979 yılında tescillenen yapının, ayrıntılı tarihçesi ve mimari özelliklerine ilişkin bilgiye ulaşılamamıştır. Harap durumda bulunan eski zeytinyağı fabrikası, ilgili koruma kurulu onayı sonrası restore edilip, otel yapısı olarak yeniden işlevlendirilmiştir. 2010 yılında Griffon Butik Otel adıyla hizmet vermeye başlayan yapı, günümüzde bu işlevini sürdürmektedir.^{36 52}

plant was developed in a horizontal direction resulting in layout partitions. In addition to the seed oil mill, there are storage facilities and extensions (e.g., accommodation units built to satisfy the basic needs of workers) on the same plot. The complex has one entrance and a common courtyard surrounded by the seed oil mill and extensions. While the seed oil mills are single-story masonry structures fitted with gable roofs, the extensions are stone masonry buildings covered with pent-roofs. The mezzanine located in the production area is large enough for dumping the cleaned olives to the mill. Traditionally, all the production steps involved in olive oil extraction (cleaning, crushing, pitting, debris-removing, and pressing) are done in the same place. But for hygienic reasons, the milling and pressing units were installed in separate structures next to each other. It was registered by the incumbent RCC under resolutions passed in 2017 and 2019.^{36 50}

One other factory located in the same quarter is the **Dikili Bademli Olive Oil Mill-2** built on a 2,266-square-meter plot. Only two of the buildings and chimneys of this compound have survived, which was believed to be constructed around the turn of the 20th century. Both are single-story masonry buildings. The buildings had no substantial repairs, and are in bad condition. The complex incorporates a seed oil mill, bath, storage, and accommodation units. 50 Likewise, this mill is integrated with a tall chimney built from fire brick. Described as an industrial complex, the mill is built on a large plot, as a structure with a courtyard. A distinctive structure with endemic features, materials, and construction techniques used, this industrial complex significantly contributes to the identity of the town and its environment. The structure was registered by the incumbent RCC under the resolutions passed in 2018 and 2019.^{36 50}

One other olive oil mill located in Dikili is the **Dikili Çandarlı Olive Oil Mill** built on a 103-square-meter plot in Çandarlı Neighborhood. Built during the first half of the 20th century, the mill is a single-story stone masonry structure covered with a gable roof. Currently decommissioned, the building has some serious structural problems. None of the seed oil mill equipment has made it to today. The structure was registered by the incumbent RCC in 2012.³⁶

The last olive oil mill located on the northern axis and will be the topic of discussion here is situated in Foça. **The Old Foça Olive Oil Mill (Griffon Boutique Hotel)** situated in Yeni Foça Neighborhood is built on a 611-square-meter plot. A centenarian masonry structure integrated with a courtyard, the old olive oil mill comprises the extraction plant and storage facilities. No information is available on the detailed history and the architectural characteristics of the structure, which was first registered in 1979. The old olive oil mill was in ruins at the time of its registration. But, with the resolution passed by the incumbent RCC, it was restored and repurposed as a hotel structure. Commissioned in 2010 as the Griffon Boutique Hotel, the facility is still operational today.^{36 52}

Dikili Bademli Zeytinyağı Fabrikası I'n Genel Görünümü (İzmir 2 No.lu KVKBK Arşivi, 2017) / General View of the Dikili Bademli Olive Oil Mill-1 (Izmir RCC-2 Archive, 2017)

Dikili Bademli Zeytinyağı Fabrikası II Genel Görünümü (İzmir 2 No.lu KVKBK Arşivi) / General View of the Dikili Bademli Olive Oil Mill-2 (Izmir RCC-2 Archive)

İzmir'in batı aksında yağhane ve zeytinyağı fabrikası niteliğindeki yapılar, diğer bölgelere kıyasla daha az sayıdadır. Bu yapılardan üçü Urla ilçesinde, biri ise Çeşme ilçesinde bulunmaktadır. Altıntaş Mahallesi'nde bulunan 6.529 m²'lik yapı **Urla Zeytinyağı Fabrikası-I** olarak adlandırılmıştır. 19. yüzyıl sonu 20. yüzyıl başında inşa edildiği düşünülen fabrika, moloz taş malzemeli yığma duvarlar ile çevrili parsel içerisinde ana bina, depolama kuyuları ve sonradan inşa edilen nitelsiz iki ek binadan oluşur. Ana bina, moloz taş ve tuğla malzeme ile yığma sistemde inşa edilmiş tek katlı bir yapı olup, üst örtüsü tamamen yıkılmıştır. Yapının üç ayrı beşik çatı ile örtüldüğü, ortadaki çatının iki tarafındakine oranla daha yüksek olduğu, çatıya ait kalan izlerden tespit edilmiştir. Yapının duvarları üzerine beton girişler atılarak, üzeri demir konstrüksiyonlu eternit çatı ile örtülmüştür. Sağlam durumdaki ön cephesi sokağa bakan yapının, üst bölümünde ortası üçgen alınlıklı bir kalkan duvar yer alır. Simetrik bir düzen içeren cephenin ortasından bir giriş, iki yanında üçer pencere yer alır. Demir kepenkler ile örtülü pencereleri mevcuttur. Giriş açıklığının üzerindeki ahşap doğrama ve önündeki demir korkuluk dışında giriş aralığını örten kapı karnatları saç malzeme olarak yenilenmiştir. Girişin iki yanında yer alan pencerelerden ikincilerin üzerinde demir dökme birer kabara yer almaktadır. Duvara monte edilen bu kabaların birer aydınlatma aparatı olabileceği düşünülmektedir. Yapının içine girildiğinde birbiri ile bağlantılı üç birim bulunmaktadır. Günümüzde kapatılmış olan girişlerden diğer birimler ile irtibatın olduğu düşünülmektedir. Zeytinyağı üretimine ait olduğu düşünülen çelik bir kazan, dairesel formlu yüzeyleri tırtıklı iki adet dibek taşı, demir dökme silindirik dört ayaklı, üzerinde "Veraci Frenze" yazılı bir makine ve duvara monteli çember formlu bir makine yer almaktadır. Ana bina ile bağlantılı ocak ve tuğla örgülü, kare formlu baca sağlam olarak günümüze ulaşabilmiştir. Parselin arka tarafında yer alan ikinci yapı kısmen tek, kısmen iki katlı olup, moloz taş malzeme ile yığma sistemde inşa edilmiştir. Giriş açıklıklarında ve duvar örgüsünün bazı bölümlerinde ahşap hatıllar kullanılmıştır.

Cephesinin ve özellikle arka duvarlarının büyük bir bölümü yıkılmıştır. Yapının ön cephesinde yer alan betonarme balkonların ve terasın sonradan eklendiği düşünülmektedir. İki katlı, ahşap beşik çatılı bölümde, çelik putreller ile üst kat taşınmaktadır. Üst kata ahşap merdivenlerle çıkılmaktadır, ancak üst katın bir bölümü çökmüştür. Bu bina kitlesindeki en ilginç unsurlar, zeytinyağının dinlendirildiği düşünülen dikdörtgen ağızlı depolama kuyularıdır. Yapı ilgili koruma kurulu tarafından 2008 yılında alınan kararlar tescillenmiştir.¹⁰

There are fewer seed/olive structures built on İzmir's western axis compared to other regions. Three of these structures are located in Çeşme and one in Urla. The structure built on a 6,529-square-meter plot in Altıntaş Neighborhood is named the **Urla Olive Oil Mill-I**. Believed to be constructed around the turn of the 20th century on a plot surrounded by rubble-stone masonry walls, the compound comprises the main building, storage wells and two general purpose late-period extension buildings. The main building is a single-story masonry structure built from rubble-stone and brick, and its covering structure is completely destroyed. Judging by the rubble left from the authentic roof and the marks it left behind is that the structure was originally covered with three separate gable roofs, and the one in the middle was larger than the other two. Reinforced concrete beams were fitted to the walls of the structure and it was covered with an Eternit roof with steel construction. The front façade of the building is in good shape. At the top of this façade lies a gable wall integrated with a triangular pediment. Symmetrically constructed, there is one main entrance at the center and three windows on each side. It has windows fitted with iron shutters. Except for the woodwork installed above the entrance doorway and the iron guardrail in front of the door, the door wings that cover the doorway were replaced with galvanized material. A cast-iron hobnail is mounted on top of the second window installed on both sides of the entrance door. Mounted on the wall, these hobnails are believed to be some sort of lighting apparatus. Inside the structure, there are three units interconnected with each other. These entrances are closed today, but they are believed to be the access points to the other units. Inside, there is a steel cauldron (believed to be used in olive oil production), two round grinding stones with rough faces, a four-legged cast-iron cylindrical machinery with "Veraci Frenze" inscribed on it, and a piece of wall-mounted circular-shaped machinery. Among the components integrated with the main building and have made it to today, only the furnace and the square-shaped brickwork chimney remain intact. The second structure located in the back of the plot is partly a single- and partly a two-story rubble-stone masonry building. Bonding timbers are used in the entrance doorways and some parts of the stonework.

Most parts of the front façade and especially the rear walls are all destroyed. The reinforced concrete balconies and terrace in the front are believed to be added at later times. In the two-story section fitted covered with a wooden gable roof, the second floor is held up with steel joists. The second floor is accessed using a wooden staircase. But, part of the second floor has collapsed. The most intriguing elements in this complex are the storage wells with rectangular caps, which were used to float the olive oil. The structure was registered by the incumbent RCC in 2008.¹⁰

Urla Zeytinyağı Fabrikası I Makine ve Teçhizat Detayları (İzmir 1 No.lu KVKBK Arşivi) / Urla Olive Oil Mill-I Machinery and Equipment Details (Izmir RCC-I Archive)

İlçedeki bir diğer yapı Yeni Mahalle'de konumlanan ve 263 m²'lik parsel alanına sahip olan **Urla Zeytinyağı Fabrikası-II**'dir. 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başına denk gelen dönemde inşa edilen fabrika, tek katlı, ahşap çatılı yığma taş bir yapıdır. Pencereleri basık kemerlidir ve demirle kaplıdır. Kapının iki yanında sütunce görünümlü taş pervazlar yer alır. Zemin katta depolama, nakliye imalat ve ofis kullanımları yer almaktadır. Yapı ilk olarak 1982, sonrasında ise 1992 yılında alınan kararlarla, ilgili koruma kurulları tarafından tescillenmiştir.¹⁰

Aynı mahallede konumlanan **Urla Yağhane** ise günümüzde Urla Belediyesi Atatürk Kültür Merkezi ve İzmir Devlet Tiyatrosu Urla Atatürk Kültür Merkezi Sahnesi olarak kullanılmaktadır. 723 m²'lik parsel alanına sahip olan yapı 19. yüzyıl sonu - 20. yüzyıl başlarında yağhane yapısı olarak, tek katlı, ahşap çatılı yığma taş bir yapı şeklinde inşa edilmiştir. İşyeri olarak tescilleneni yapı, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Parsel Sorgulama Sistemi verilerinde zeytinyağı fabrikası ve müşterimlatı olarak görünmektedir. İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından hazırlanan İzmir Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri'nde yapının işyeri olarak ele alındığı, ancak yağhane olarak kullanıldığı belirtilmiştir.⁵¹ Yapı 1982 ve 1992 yıllarında ilgili koruma kurullarınca alınan kararlarla tescillenmiştir.¹⁰

Batı aksında bulunan bir diğer yağhane, Çeşme ilçesinde konumlanmaktadır. **Çeşme Alaçatı Yağhanesi**, 409 m²'lik parsel alanına sahiptir. Yapım tarihine ilişkin bilgiye ulaşılamayan eski yağhane yapısı yığma taş teknikle inşa edilmiştir. İlgili koruma kurulunda yapılan çalışmada, yapının öneri tescil fişine ulaşılmıştır. Ancak yapının günümüzdeki tescil durumuna dair bilgiye ulaşılamamıştır. Yapının içerisinde üzerinde gerekçe yazılar bulunan bir makine aksamı yer almaktadır. Kurul tarafından yapılan incelemede yalnızca yağhanedeki makine aksamının korunması önerilmiştir. Günümüzde yenilenerek "Atölye Yağhane" olarak kullanılan yapıda çeşitli kurslar ve etkinlikler düzenlenmektedir.^{10 53}

One other structure in the district is the **Urla Olive Oil Mill-2** situated in Yeni Mahalle Neighborhood. It is built on a 263-square-meter plot. Constructed around the turn of the 20th century, the mill is a single-story stone masonry building covered with a timber-frame roof. Its windows are framed with skew arches and fitted with iron bars. There are stone moldings on the two sides of the door, which look like columns. The ground floor incorporates storage, transportation and office facilities. The structure was registered under the resolutions passed by the incumbent RCCs, first in 1982 and then in 1992.¹⁰

Situated in the same quarter, the **Urla Seed Oil Mill** is used today, as the Urla Municipality Atatürk Cultural Center and İzmir State Theater Urla Atatürk Cultural Center Hall. A single-story stone masonry structure covered with a timber-frame roof built on a 723-square-meter plot, the complex was constructed around the turn of the 20th century as a seed oil mill. Although registered as a workplace, the General Directorate of Land Registry and Cadaster Plot Query System data shows the structure as an olive oil mill and extensions. In İzmir's Immoveable Cultural Heritage Inventory prepared by İzmir Provincial Directorate of Culture and Tourism, the function of the structure was declared as workplace, but that it was used as a seed oil mill.⁵¹ The structure was registered by the incumbent RCCs under the resolutions passed in 1982 and 1992.¹⁰

One other seed oil mill located on the western axis is situated in Çeşme. The **Çeşme Alaçatı Seed Oil Mill** is built on a 409-square-meter plot. No information is available on the construction date of the Old Seed Oil Mill, a stone masonry structure. After a search conducted by the incumbent RCC, the proposal document for the registration of the structure was found. However, no information is available on the current registration status of the structure. Inside the structure, there is a machinery assembly with explanatory instructions attached to the top. After reviewing the case, the RCC recommended preserving only the machinery assembly in the seed oil mill. Completely renovated, the mill is used as a "Seed Oil Mill Workshop," today, where various seminars and events are organized.^{10 53}

Urla Zeytinyağı Fabrikası II Genel Görünümü, (İzmir 1 No.lu KVKBK Arşivi) / General View of the Urla Olive Oil Mill (Izmir RCC-I Archive)

Urla Yağhane'nin Genel Görünümü (İzmir Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri,2012) / General View of the Urla Seed Oil Mill (Izmir Immoveable Cultural Heritage Inventory, 2012)

İncir İşçileri (Ömer Durmar Arşivi) / Fig Workers (Ömer Durmaz Archive)

GIDA İMALATINDAKİ DİĞER YAPILAR / OTHER STRUCTURES IN THE FOOD INDUSTRY

İzmir'de yüz yılı aşkın süredir hizmet veren Şekerci Ali Galip Efendi'nin Eski Çikolata Fabrikası (AL-GA), Konak İlçesi'nin Güzelyurt Mahallesi'nde, Havra Sokağı ile kesişen 926 Sokak üzerinde yer almaktadır. Biri tescilli (13 parsel), diğeri tescilsiz (67 parsel) olmak üzere iki yapıdan oluşan Şekerci Ali Galip Efendi'nin 1950'li yıllarda kullandığı Eski Çikolata Fabrikası, toplamda yaklaşık 414 m²'lik bir parsel alanına oturmaktadır. Tescilsiz olan kuzeydeki yapı bodrum kat ve üç kattandır. Tescilli olan güneydeki yapı ise üç katlıdır. Betonarme taşıyıcı sistemle inşa edilmiş olan yapılar yapıldıkları dönemlerin özgün cephe özelliklerini taşımaktadır.^{36 37 38}

İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından yaklaşık 252 hektarlık bir alanı kapsayan Kemeraltı Kentsel Sit ve Kadifekale Kentsel Dönüşüm Alanı'nda 2013 yılında başlatılan "İzmir-Tarih Projesi" kapsamında Kemeraltı Tarihsel Kent Merkezi on dokuz alt bölgeye ayrılmıştır. Eski Çikolata Fabrikası da anılan alt bölgeler arasındaki Havralar Bölgesi içerisinde yer almaktadır. Bölge için ayrıca Havralar Bölgesi Operasyon Planı hazırlanmış, söz konusu planda, bölgenin çok kültürlü yapısını canlandıracak ve yeni deneyimlerin gerçekleşeceği alanlara dair senaryolar oluşturulmuştur. Konumu bakımından da önemli bir yere sahip bölgede, terk edilmiş ve kullanılmayan alanların kente kazandırılması, gençleri ve sanatçıları bölgeye çekecek düzenlemeler yapılması ve diğer bölgeler ile ilişkilerin güçlendirilmesine dair kararlar alınmıştır.

Ayakkabı ve kundura imalatçıların taşınması sonrası önemini yitiren 926 Sokak'ta yer alan Eski Çikolata Fabrikası, diğer yapılarla birlikte bölgenin canlanmasını tetikleyecek bir yapı olarak belirlenmiş ve birden fazla ünitenin tümü için gerçekleştirilmesi gereken operasyonlardan biri olarak "Mutfak Kültürü, Yerel Sofralar" başlığı altında değerlendirilmiştir. Bu kapsamda, zengin bir Ege mutfak kültürüne sahip olan kentin, yerli ve yabancı kültürlerle ait mutfakların da eklenmesiyle bir çekim merkezi olabileceği ve bu sokaklarda yer alan yapıların da büyük oranda mutfak kültürüne evsahipliği yapacak şekilde yeniden işlevlendirilmesi önerilmiştir.^{39 40 41}

Günümüzde fabrikanın restorasyonuna ilişkin bir proje hazırlanmaktadır. Projenin aktarıldığı internet sitesinde, mevcut durum ve projeye dair ayrıntılı video ve görsellere ulaşılmaktadır.³⁷ Yapı, ilgili koruma kurulları tarafından, 1981 ve 1987 yıllarında farklı kararlar ile tescillenmiştir.^{36 37 39 41}

Üçüncü olarak, Ali Galip Efendi'nin Çikolata Fabrikası dışında, Konak İlçesi, Ahmetağa Mahallesi, 872 Sokak üzerinde yer alan ve bir dönem Şeker İmalathanesi olarak kullanıldığı bilinen bir yapı bulunmaktadır. İki katlı taş yapının, pencere üstü ay yıldızlı motifidir. Yapı, ilgili koruma kurullarının 1981 ve 1987 yıllarında farklı kararları ile tescillenmiştir.¹⁰

The Old Chocolate Factory of Şekerci Ali Galip Efendi (AL-GA), which has been in operation in İzmir for over a century, is situated at the intersection of Havra and 926 streets in Konak, Güzelyurt Neighborhood. Used by Şekerci Ali Galip Efendi in the 1950s, the Old Chocolate Factory comprises two structures. The one built on plot-13 is registered, but the one on plot-6 is not. The plant covers 414 square meters on two plots. The non-registered structure built in the north has one basement and three stories. The registered structure in the south was built in 1929 and has four stories. The structures have a load-bearing reinforced concrete construction, and possess the authentic façade characteristics of the period they were built.^{36 37 38}

The Kemeraltı Historical Urban Center, which was kicked off in 2013 by the İzmir Metropolitan Municipality in the Kemeraltı Designated Urban Heritage Landmark and Kadifekale Urban Transformation Site, which covers approximately 622 acres of land, was divided into nineteen sub-regions within the scope of the "Historical İzmir Project." The Old Chocolate Factory is also included in the Havralar Area, which is one of these sub-regions. Likewise, an Operational Plan was developed for the Havralar Area incorporating scenarios designed to create new experiences aimed at re-conceptualizing and revitalizing the cosmopolitan nature and multi-faceted cultural composition of the area. New decisions were made to revitalize the abandoned, underutilized or idle sections in this strategically positioned area with the aim of winning them back for the City. Plans were made to develop strong bonds and build new relationships with the other regions and make arrangements to attract the youth and the artists to the region.

Though it had lost its old importance and charm since the shoemakers in the area were relocated to somewhere else, the Old Chocolate Factory built on 926 Street was identified as the best bet to jump-start the drive to reinvigorate the area together with the help of other structures there. This project was envisaged as a "Culinary Culture, Local Cuisine," operation, which would have to be planned for the entire area. Given the reputation of the City as the home of the richest kitchen in the Aegean Region, it was envisaged that the area could become a center of attraction with the addition of other local and foreign cuisines. In this context, a recommendation was made to repurpose most of the structures located on these streets to host a global kitchen culture.^{39 40 41}

Currently, a new restoration project is being planned for the factory. Detailed videos and graphics about the current situation and the project have been posted on the website of the project.³⁷ The structure was registered by the incumbent RCC under different resolutions passed in 1981 and 1987.^{36 37 39 41}

Aside from the Ali Galip Efendi Chocolate Factory, there is another structure built on 872 Street in Konak, Ahmetağa Neighborhood, which was once used as a Sugar Mill. The two-story stone masonry structure has a star and crescent motif over its window. The structure was registered as a Designated Landmark by the incumbent RCC under different resolutions passed in 1981 and 1987.¹⁰

13 Parselde Yer Alan Kuzeydeki Tescilsiz Yapı (Tarkem, 2000)

67 Parselde Yer Alan Güneydeki Tescilli Yapı

Eski Çikolata Fabrikasının Genel Görünümü

Urla'da 19. Yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başına denk gelen dönemde inşa edildiği tahmin edilen **Üzüm Deposu** Yeni Mahalle, Dere Sokak üzerinde yer almakta olup, 254 m²'lik parsel alanına sahiptir.

Moloz taş kullanılarak inşa edilen yapının giriş kapısı orijinaldir. Asma katı bulunan yapının içinde önemli ölçüde tadilat yapılmış olup, zemin katın üstüne bölüm ilave edilerek pencereler açılmıştır. Giriş kapısı çift yuvarlak kemerli, kemer ortası akantus yaprağı ile süslenmiş, kilit taşlı, taş alınlıklı, sade başlıklı pervazlı, çift demir kanatlıdır. Kapı alınlığı üzerinde ara pervazı ortak basık kemerli, demir parmaklı iki adet küçük ışıklık penceresi bulunmaktadır. Esas girişin solunda iki tali kapı yer almaktadır. Yapı günümüzde harap durumdadır. İlgili koruma kurulları tarafından 1982 ve 1992 yıllarında farklı kararlar ile tescillenmiştir.¹⁰

Bir diğer gıda imalatı ürünü olan yapı ise Tire'de, Duatepe Mahallesi, Tabakhane Caddesi üzerinde yer alan ve 167 m²'lik parsel alanına sahip olan Un Değirmeni'dir. 20. yüzyılın başında yapılan değirmen, ilçedeki eski teknoloji ile üretim yapan değirmenlerden birisidir. Tek katlı olan yapı, taş duvarlı ve ahşap strüktürlüdür. Havuzu ve ambarıyla günümüze kadar gelmiştir. İlgili çalışmalarda yapının işlevini sürdürdüğü belirtilmekle beraber günümüzdeki işlevine dair bilgiye ulaşılamamıştır. Yapı tescilli değildir.^{10 49} Un üretimine konu olan bir başka yapı ise Bergama'da yer alan **Zağnos Çırcır ve Un Fabrikası**'dır. Ancak, yapının iki farklı sektöre hizmet etmesi nedeniyle, Dokuma-Tekstil İmalatı bölümünde ele alınmıştır.

Bu bölgedeki son yapı ise, Ödemiş İlçesi, Meşrutiyet Mahallesi, Ordu Caddesi üzerinde yer alan, 775, 210 ve 520 m²'lik parsel alanlarına sahip **Ödemiş Helva Fabrikası**'dır. Ödemiş kentsel sit alanı içerisinde yer alan fabrikanın yapım tarihine ulaşılamamıştır. Yapının ilk sahibinin Ödemiş'te ikamet eden bir Rum olduğu söylenmektedir. Yunan bir mimar tarafından yapılan fabrika ilçenin ulaşım aksında yer almaktadır. Zengin bir ulaşım olanağına sahip olması, yapının önemini artırmaktadır. Günümüzde kullanılmayan yapı, Ödemişli Ethem Efendi ailesine aittir. 1922 yılında beş işçinin çalıştığı fabrikada "384 kilo tahin, 128 kilo helva, 40 kilo susamyağı" elde edilmiştir.⁴⁶

Helva Fabrikası'nın yapısal özelliklerine baktığımızda, üç yapıdan oluştuğu görülmektedir. Saklı girişi olan avlulu bir yapıya sahip olan fabrikanın, girişe yakın konumlanan yapısı yığma strüktürde ve taş malzemeden yapılmıştır. Cadde kenarında konumlanan iki katlı, kemerli söve ve pencere modüllerine sahip özgün yapı, yönetim binası olarak kullanılmaktadır. Fabrika yapısının cephesinde dar pencere modülü kullanılmıştır. Kazas⁴⁶ çalışmasında, fabrikanın içerisinde yer alan çoğu teçhizatın yok olduğunu, ancak susamın yıkandığı havuzlara ait kalıntılar ve kısmen yıkılmış tuğla malzemeli helva yapım tezgâhlarının ayakta olduğunu belirtmiştir. Üç parselde oturan fabrikanın yalnızca altıncı parselde kayıtlı bölümü, ilgili koruma kurulu tarafından 2002 ve 2006 yıllarında farklı kararlar ile tescillenmiştir.¹⁰

⁴⁶

Believed to be constructed around the turn of the 20th century in Urla, the **Grape Warehouse** is built on a 254-square-meter plot situated on Dere Street in Yeni Mahalle Neighborhood.

The entrance door to the rubble-stone masonry structure is authentic. Major repairs were done in the structure, which also has a mezzanine. A new section was added above the ground floor and windows were opened. The entrance doorway has a bi-foil round-arch with the center decoration made of acanthus leaf, a keystone, stone pediment, molding with simple capital, and two-winged iron shutters. Above the door pediment, there are two skew-arch skylight windows fitted with iron bars and shared divider molding. There are two secondary doors to the left of the main entrance. The structure is in ruins today. It was registered by the incumbent RCC under the resolutions passed in 1982 and 1992.¹⁰

One other food industry structure is the Flour Mill situated in Tire, on Tabakhane Avenue in Duatepe Neighborhood, built on a 167-square-meter plot. Built at the beginning of the 20th century, the structure is one of the mills that use old technology. It is single-story stone masonry building fitted with wooden structures. It has somehow survived to this day with its well and storage spaces. Even though the studies made on the subject state that the structure is still functional, no information is available on its current functionality. The structure is not registered.^{10 49} One other structure used in flour production is the **Zağnos Ginnery and Flour Mill** in Bergama. However, because the structure was used in two different industries, it will be covered in the Textile Industry section.

The last structure in this region is the **Ödemiş Halva Factory**, situated on Ordu Avenue in Ödemiş, Meşrutiyet Neighborhood. The plant is built on three plots (775 square meters, 210 square meters, and 520 square meters). No information is available on the construction date of the plant, which is located in the protected urban site in Ödemiş. According to various accounts, the first owner of the structure was a Greek from Ödemiş. Built by a Greek architect, the structure is located on the transportation axis of the city. Its ample means of transportation increases the importance of the structure. No longer in use, the structure belongs today, to the Ethem Efendi family in Ödemiş. With only five workers, the plant was able to produce 384 kg sesame butter, 128 kg halva, and 40 kg sesame oil," in 1922.⁴⁶

When we look at the structural design of the Halva Factory, we see that it consists of three units. The factory has a courtyard with concealed entrance. The part that is close to the entrance is stone masonry construction. Situated on the avenue, this unique two-story structure has arch frame and window modules, is used as an administration building. Narrow window module was used on the façade of the factory. In his work, Kazas⁴⁶ noted that even though most of the equipment in the factory were missing, the ruins of the wells where sesame seed was washed and the partially destroyed brick tables used in halva production stood upright. The factory is built on three plots. Only its he section built on plot-6 was registered by the incumbent RCC under different resolutions passed in 2002 and 2006.^{10 46}

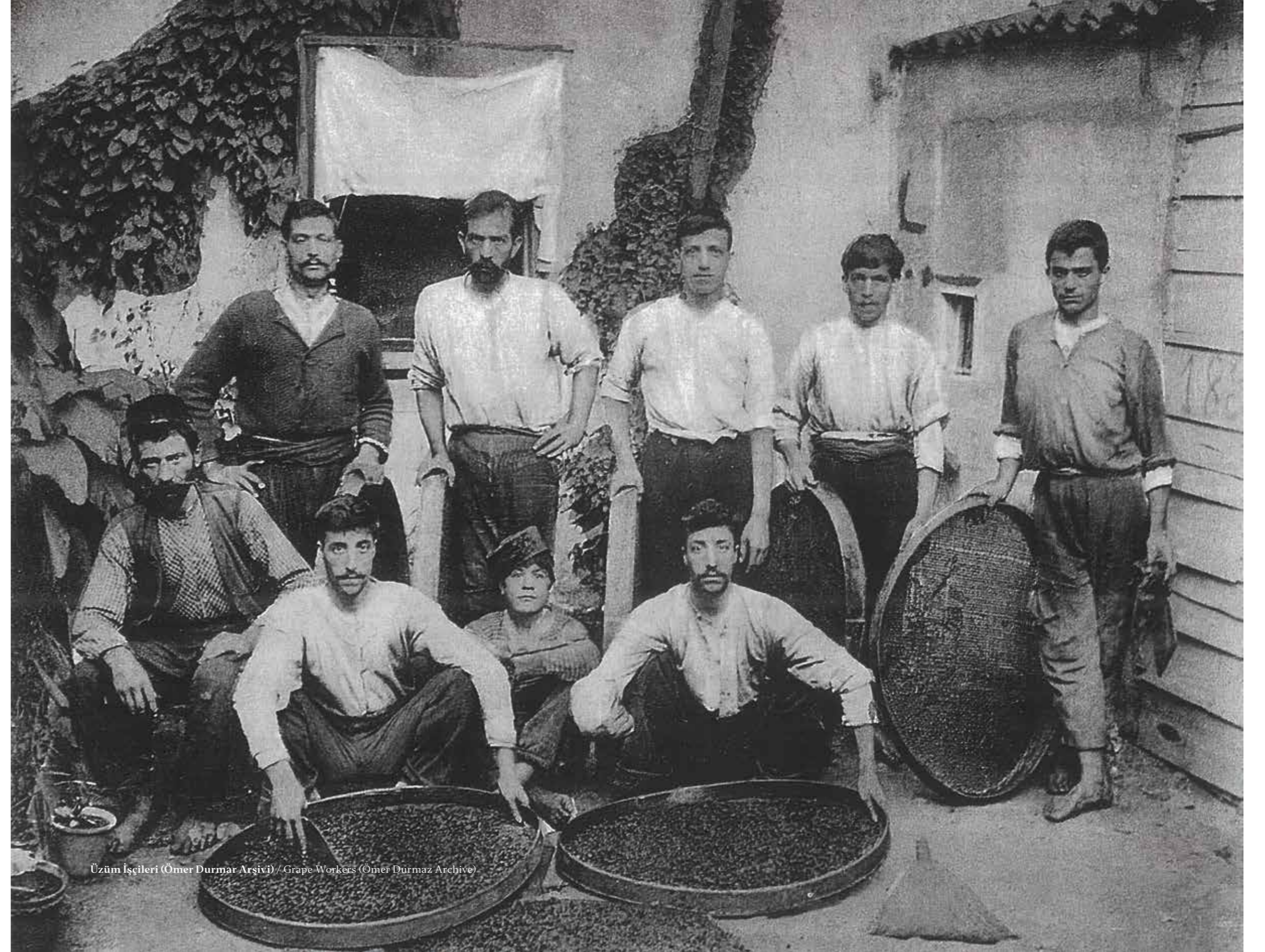
Üzüm Deposunun Eski Görünümü (İzmir 1 No.lu KVKBK Arşivi) / An Old Photograph of the Grape Warehouse (Izmir RCC-1 Archive)

2005 Yılında Eski Un Değirmeninin Genel Görünümü (Jülide Kazas Arşivinden Aktaran, Yıldırım, 2007) / General View of the Old Flour Mill in 2005 (Courtesy of Jülide Kazas Archive, submitted by Yıldırım, 2007)

Ethem Efendi Helva Fabrikasına Ait Yapılar / Facilities At Ethem Efendi Halva Factory (Kazas, 2008)

Üzüm İşçileri (Ömer Durmaz Arşivi) / Grape Workers (Ömer Durmaz Archive)

Tütün İşçileri (Ömer Durmar Arşivi) / Tobacco Workers (Ömer Durmaz Archive)

TÜTÜN İMALATI ENDÜSTRİYEL MİRAS YAPILARI / OTHER STRUCTURES IN THE FOOD INDUSTRY

Amerika kıtasının keşfiyle bilinmeye başlayan tütün, kısa sürede tüm dünyaya yayılmıştır. Osmanlı Devleti'ne girişi ise 17. yüzyılın başlarına rastlamaktadır. Osmanlı Devleti'nin verimli arazilere sahip olması nedeniyle de tüm bölgelere yayılarak, devletin önemli ziraat ürünlerinden biri haline gelmiştir. Bu sayede tütün imalatı, ülkenin önemli bir geçim kaynağı olmuştur. 19. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde ise Osmanlı Devleti dış borçlarını geri ödeyemeyeceğini ilan etmiş, yabancı devletlerce devletin önemli gelir kaynaklarını denetleyecek olan Düyun-i Umûmiye İdaresi kurulmuştur. Bu kurum, tütün gelirlerini daha iyi yönetebilmek amacıyla, 1883 yılında Osmanlı Devleti'nin verdiği 30 yıllık bir imtiyaz ile Reji İdaresi'ni (*Regie des Tabacs*) kurmuştur. Reji İdaresi'nin bu süreçte kendi çıkarları doğrultusunda tütün üretimine müdahale etmesi, birçok sorunu beraberinde getirmiştir. Bu nedenle, cumhuriyetin ilanı sonrasında 1925 yılına gelindiğinde devletleştirilmiştir. Bu kapsamdaki faaliyetler, Tekel'e devredilmiş, 2008 yılında özelleştirilene kadar devlet elinde kalmıştır.^{1112 54 55}

Tarihsel bağlamda yaşanan tüm bu sürecin yansımalarını ise İzmir üzerinden okumak mümkündür. İzmir'de ilk defa 1879 senesinde başlayan tütüncülük, kent her bölgesinde yetiştirilmesi nedeniyle oldukça önemli bir yer kaplamaktaydı. Tütün üretimi açısından büyük üretim bölgelerine yakın kentlerde yer seçen *Regie des Tabacs*, en büyük işletmelerinden birisini 1884 yılında İzmir'de kurmuş, sanayileşme adına ilk adımlar atılmıştır. Günümüzde Tekel Sigara Fabrikası olarak geçen ve Liman Arkası'nda yer alan yapı, ilk bölümde detaylı bir şekilde anlatılmıştır. İlerleyen yıllarda şirketin Alsancak dışında, Halkapınar ve Çiğli'de de yerleşkeleri kurulmuştur. Ayrıca, Konak, Pasaport ve Alsancak (özellikle Liman Arkası Bölgesi) bu dönem itibarı ile tütün işleme ve depolama birimlerinin yoğunlaştığı bir bölge haline gelmiş ise de günümüze kadar ulaşabilen yapı sayısı fazla değildir. Merkezde yer alan birçok yapının yanında demiryolu ağının gelişmesine bağlı olarak, kent çeper ilçelerinde de tütün imalatına ilişkin yapılar görülmektedir. Kent bütününe bakıldığında, Eski Reji İdaresi ve Tekel yapılarının mekânsal yapılanması içerisinde fabrika yapıları ve depolama birimlerinin yanında yönetim binaları da yer almaktadır.^{54 11 56 57 58}

Bu bölümde, İzmir'in merkez ve çeper ilçelerinde yer alan ve günümüze kadar ulaşabilmiş tütün imalatı ile ilgili endüstriyel miras yapıları incelenecektir. Konak'ta dört, Bergama'da iki, Çiğli, Bayındır, Ödemiş, Selçuk ve Urla'da birer adet olmak üzere, toplam on bir adet yapı ilerleyen alt bölümlerde aktarılacaktır.

İzmir Liman Arkası Bölgesi dışında olup, kentin merkez ilçelerinde yer alan tütün imalatı ile ilgili endüstriyel miras yapıları incelendiğinde, ilgili yapıların Merkez ilçelerin içerisinde yalnızca Konak ve Çiğli ilçelerinde bulunduğu gözlenmektedir. Konak ilçesinde yer alan bir adet Tekel Eski Başmüdürlük binası, üç adet tütün deposu ile Çiğli ilçesinde bulunan Eski Balatçık Yaprak Tütün İşleme Tesisleri (Kâtip Çelebi Üniversitesi) tütün imalatı sektöründeki temel yapılar olarak koruma altındadır.

The discovery of the American continent introduced tobacco first to the West. But, in a very short time, it rapidly spread all over the world. It was introduced to the Ottoman Empire at the beginning of the 17th century. Because the Ottomans ruled over a vast territory of rich, fertile lands, tobacco farming spread across the land, becoming one of the most lucrative agricultural products of the Sublime Porte. This way tobacco growing became an important means of livelihood in the country. But in the second half of the 19th century, when the Ottoman Empire declared that it was no longer solvent, the Ottoman Public Debt Administration was established to allow foreign creditor states to control the main revenue sources of the Ottoman Government. To control and better manage the tobacco revenues, the Ottoman Public Debt Administration established the Tobacco Monopoly (Regie des Tabacs) Administration in 1883 under the 30-year concession granted by the Ottoman State. The Tekel Administration's meddling with the tobacco production to better its own position created many problems with it. This is why it was nationalized later in 1925, after the declaration of the Republic. The activities in this context were transferred to Tekel and remained under the state administration until its privatization in 2008.^{1112 54 55}

It is possible to trace the development of this process in a historical sense through the impressions it left on Izmir. Started for the first time in Izmir in 1879, tobacco growing was an important economic activity for the region because it could grow everywhere in the area. The Regie des Tabacs organized its operations following the pattern of tobacco farming. It established itself in cities close to major tobacco-growing regions and opened one of its biggest operational facilities in Izmir in 1884 taking a bold step in the direction of industrialization. Referred to as the Tekel Cigarette Factory today, and situated in the Hinterland of the Port Zone, this structure was extensively covered in the first section. Later, the company established other compounds outside the Alsancak area, mainly in Halkapınar and Çiğli. In addition, even though Konak, Pasaport, and Alsancak (especially the Hinterland of the Port Zone) became in this period, an area packed with tobacco processing and warehousing facilities, the ones that were able to make it to today are but very few. In addition to several structures located in the metropolitan area, there were structures built for tobacco processing in the provincial areas as well, depending on how the railway network developed. When the City is viewed as a whole, one can easily see that the administration buildings are located next to the factory structures, and storage and warehousing units within the spatial organization of the Old Tekel Administration and the Tekel structures.^{54 11 56 57 58}

This section covers those industrial heritage structures of the tobacco sector, which are situated in Izmir's metropolitan and provincial districts and have made it to today. We will discuss a total of eleven structures in the subsections ahead, four in Konak, two in Bergama, and one each in Çiğli, Bayındır, Ödemiş, Selçuk and Urla.

When we study the tobacco sector's industrial heritage structures that are outside the Hinterland of the Port Zone but are in Izmir's metropolitan district, we see that these structures are situated only in Konak and Çiğli, and not in other metropolitan districts of the city. The Old General Directorate building of Tekel and three tobacco warehouses located in Konak, and the Old Balatçık Leaf Tobacco Processing Facilities (Kâtip Çelebi University) located in Çiğli are placed under landmark protection as iconic structures of the tobacco industry.

Tekel Eski Başmüdürlük Binasının Görünümü.

(İzmir I No.lu KTVKK Arşivi,2020) / General View of the Old Head Office Building

Tekel Tütün Bakım Deposunun Genel Görünümü

(İzmir Kent Rehberi, 2016) / Tekel Tobacco Maintenance Depot (Izmir City Guide, 2016)

Tütün imalatında kullanılan yapılardan ilki, Konak İlçesi, Akdeniz Mahallesi'nde, Cumhuriyet Bulvarı ve Akdeniz Caddesi üzerinde yer seçen, 314 m²'lik bir parsel alanına sahip **Tekel Eski Başmüdürlük Binası'**dır. 1922 İzmir yangınından sonra yaklaşık üç yüz hektarlık bir alan içerisinde dönemin yeni imar planı çerçevesinde inşa edilen yapılardan birisidir. Yapının inşaa tarihine dair kesin bir bilgi bulunmama ile birlikte 1926-1933 tarihleri arasında inşa edildiği bilinmektedir. Yapı zemin artı üç kat olarak inşa edilmiş olup, yan tarafında mekanik tesisat içeren ek yapı ve küçük bir avlu bulunmaktadır. Zemin katı inşa edildiği ilk yıllarda depolama alanı olarak, 1950-1970 tarihleri arasında ise satış mağazası olarak kullanılmıştır. Daha sonra bazı kapılar pencerelere dönüştürülerek girişlerin yönleri değiştirilmiş ve yapı bir dönem yeniden depolama alanı olarak kullanılmıştır.^{59 60}

Yapı, Millî Mimarî Rönesans'ı olarak adlandırılan “Birinci Ulusal Mimarlık Akımı” üslubu ile yapılmıştır. Betonarme olarak inşa edilen yapının Akdeniz Caddesi ve Cumhuriyet Bulvarı'na cephe veren köşe birleşiminde pah (eğik olarak kesilmiş kenar) başka bir cephe yapmış ve böylece yapı beş cepheden oluşturulmuştur. Yapı dönemin mimari özelliklerini yansıtan pencere ve kapılarla birlikte üçüncü kat pencerelerinin üzerinde çini panolara sahiptir. İlgili koruma kurulları tarafından 1982 ve 2008 yıllarında ayrı kararlarla tescillenmiştir.¹⁰ Dönem içerisinde birçok değişikliğe uğrayan yapı UMART Mimarlık tarafından orijinal haline sadık kalınarak restore edilmiştir.^{60 10}

Konak ilçesinde yer alan üç depo yapısından ilki, İsmet Kaptan Mahallesi, Hürriyet Bulvarı, Gazi Bulvarı, 1364 Sokak ve 1365 Sokak'in çevrelediği adayı kaplayan **Tekel Tütün Bakım Deposu'**dur. 4.133 m²'lik parsel alanına sahip olan yapı, “Cumhuriyet Dönemi Ulusal Mimarlık Üslubu” ile Christiani Nielsen tarafından 1931 yılında inşa edilmiş olup, günümüzde Konak İlçe Emniyet Müdürlüğü kullanımındadır. Hürriyet Bulvarı'na dikey, Gazi Bulvarı'na çapraz konumda uzanan dikdörtgen planlı bir yapıdır. Bodrum ve zemin kat üzerine üç kattan oluşan tütün bakım deposunun dış duvarları yığma taş sistemde inşa edilmiştir. Yapı kitlesi boyunca uzanan geniş mekânlarda katlar arasındaki taşıyıcı kiriş ve kolonlardan oluşan betonarme-karkas sistemiyle çözümlenmiştir. Kolonlar üzerine oturan teras, betonarme destekli, kurşun kaplamalı bir sundurma çatıyla örtülüdür. Yapı geniş betonarme saçaklar ile sınırlanmıştır. Kırmızı çatıyı andıran formda betonarme bir örtü sistemi vardır. Üst örtü boyunca aydınlatma fenerlerine yer verilmiştir. Kolon ve kiriş sisteminden oluşan geniş mekânlarda ahşap taban döşemesi kullanılmıştır. Mimarlıkta ortak bir anlatıma gidışı benimseyen “Ulusal Mimarlık Üslubu” ürünlerinden biri olan bu yapı, kübik kütle anlayışı, yatay şeritler, düşey çökertmeler, geniş çatı saçakları, yuvarlatılmış merdiven basamakları, girişler önündeki betonarme saçakları, cepheden taşan çıkmaları ile bu üslubun özelliklerini yansıtmaktadır. İlgili koruma kurulu tarafından 2003 yılında tescillenmiştir.¹⁰

The first one of the structures used in tobacco processing is the **Old Head Office Building of Tekel** built on a 314-square-meter plot situated at the intersection of Cumhuriyet Boulevard and Akdeniz Avenue in Konak, Akdeniz Neighborhood. It is one of the buildings built under the new development planning on the approximately 300 hectares of land that was devastated in the 1922 Great İzmir fire. Even though no clear information is available on the construction date of the structure, it is known that the construction was completed between 1926 and 1933. The structure was built as a ground-floor plus three-story building. Next to it, there is a courtyard and an additional structure built to house the mechanical systems. The ground floor was first used as a storage area in the years following its construction, but it was used as a sales office from 1950 through 1970. Later, some doors were converted into windows and the direction of the entrances was changed. The structure was used as a warehouse again for some time.^{59 60}

The structure was built with the “First National Architectural Movement,” style also known as the National Architectural Renaissance. Built as a reinforced concrete construction, the structure has effectively five fronts. Four are the originally intended front façades. The edge that is cut at a slanted angle on its corner that connects the façades facing the Akdeniz, and Cumhuriyet avenues, however, forms a beveled façade, and thus creating the fifth front. In addition to its doors and windows, which reflect the architectural hallmarks of its times, the structure also has glazed tiles above the third-floor windows. It was registered by the incumbent RCC under different resolutions passed in 1982 and 2008. ¹⁰ The structure, which had undergone several modifications during the period, was faithfully restored by UMART Architecture in its authentic form. ^{60 10}

The first one of the three warehousing structures located in Konak is the **Tekel Tobacco Maintenance Depot**, situated in the area that includes the Hürriyet and Gazi boulevards, and the 1364 and 1365 streets in the İsmet Kaptan quarter. Built on a 4,133-square-meter plot, the structure was constructed by Christiani Nielsen with the “Republican Era National Architectural Style,” in 1931. Currently, it is used as the Konak police station of the District Directorate of Security. It is a rectangular structure, which is perpendicular to Hürriyet Boulevard, and diagonal to Gazi Boulevard. The exterior walls of the tobacco maintenance depot are stone masonry construction. The structure has three-stories plus a ground floor and a basement. In the broad openings that stretch across the bulk of the structure, the problem was solved by using a reinforced concrete frame system formed of breast-summer and column construction between floors. The terrace, which sits on columns, is covered with a lead-sheathed pent-roof supported by reinforced concrete construction. The structure is edged with broad reinforced concrete eaves. There is a reinforced concrete construction beneath the form that looks like a hipped roof. There are lighting lanterns along the edges of the top cover. Wood flooring was used in the long spans to supported by columns and beams. An exemplary product of the “National Architectural Style,” which advocates a switch to a consensus in expression, the structure reflects the properties of this style with its cubic design approach, horizontal stripes, vertical recesses, broad eaves, rounded stair steps, reinforced concrete eaves at the entrances, consoles on façades. The structure was registered by the incumbent RCC in 2003. ¹⁰

İkinci olarak ele alınan **Depo Yapısı**, Konak İlçesi, Çorakkapı Mahallesi, Mürselpaşa Bulvarı, 1264, 1266 ve 1267 sokakların arasında yer almakta olup, 1.432,50 m²'lik bir parsel alanına sahiptir. 20. yüzyıla tarihlenen yapının, mimari çağı Cumhuriyet Sonrası olarak belirtilmiştir. Yapı, zemin ve ara kat üstüne bir kattan ibaret, kesme taş, tuğla malzeme ile almaşık teknikte inşa edilmiş, uzunlamasına dikdörtgen planlıdır. Düzgün kesme taş, moloz taş ve tuğla malzemenin almaşık teknikle, yer yer sandık tekniğinde kullanıldığı görülmektedir. 1267 Sokak yönünden çok açıklık düzenlenmesine yer verilmeyen yapının diğer üç cephesi zemin ve üst katlarda taş söve ve lentolu uzunlamasına dikdörtgen simetrik pencerelere sahiptir. Simetrik uzunlamasına dikdörtgen pencerelerin aralarında birer atlamalı olarak kareye yakın dikdörtgen ve daha küçük boyutlu pencereler yer almaktadır. Saçak altı süslemelerin çoğu ve çatı, geçirdiği yangın nedeniyle yok olmuş durumdadır. Yapı ilgili koruma kurulu tarafından 2002 ve 2012 yıllarında farklı kararlar ile tescillenmiştir.¹⁰

Konak ilçesinde ele alınan son yapı, Çorakkapı Mahallesi, 1264 Sokak üzerinde bulunan ve 2.225 m²'lik bir parsel alanına sahip Tütün Deposu'dur. Basmane Garı'nın yakınında yer almakta olup, zemin üstü üç katlı taş bir yapıdır. Cephede iki girişi ve birbirinin aynı altı penceresi bulunmaktadır. Mimarî çağına ilişkin bilgiye erişilemeyen tütün deposunun en göze çarpan özelliği saçacağı aşığıya taşıyan konsollar, saçak ucunda kurt dişi silmeleridir. İlgili koruma kurulları tarafından 1979 ve 1981 yıllarında farklı kararlar ile tescillenmiştir.¹⁰

Çiğli İlçesi'nde yer alan tek tütün imalatı yapı grubu, Balatçık Mahallesi'nde, Havaalanı Şosesi Caddesi üzerinde ve İzmir Atatürk Organize Sanayi Bölgesi'nin (İAOSB) kuzeyinde konumlanan ve 431.620 m²'lik parsel alanına sahip **Eski Balatçık Yaprak Tütün İşleme Tesisleri (Kâtip Çelebi Üniversitesi)'**dir.

Regie des Tabacs işletmesinin Alsancak Tekel Sigara Fabrikası ve Halkapınar Tekel İçki Fabrikası'ndan sonraki üçüncü yerleşkesi olma özelliğini göstermektedir. Atatürk Organize Sanayi Bölgesi'nin kurulması sonrası 1976 yılında yapımına karar verilen fabrika için ilk olarak, 13 hektarlık bir arazi kamulaştırılmıştır. Cumhuriyet sonrası üretim tesislerinin kuruluşuna öncelikle, tesisi kuracak teknik ve idari personele yönelik binaların inşası ile başlanmasi prensibi bulunmaktaydı. Bu nedenle fabrika için ilk olarak personel lojmanları planlanmıştır. 1977 yılında projesi mimar Salih Zeki Pekin ve mimar Serpil Pekin tarafından tasarlanan, 143 konutluk lojman binalarının inşası 1989-1990 yıllarında tamamlanmış, ancak politik nedenlerle kullanıma açılmamıştır.^{12 61}

2006 yılı için fabrikanın, tütün işleme ve bakım tesisi olduğu, işletmede kırk altı prefabrik depo, bir revir, dört idare binası ve bir kreşin yer aldığı tespit edilmiştir. İzmir Tekel Yaprak Tütün İşletmeleri bünyesindeki en büyük işleme ünitesine sahip olup, mevsimlik olarak işletilen tesiste, toplam 1.313 kişi çalışmaktaydı. 30.04.2006 tarihi itibarıyla Tekel AŞ Genel Müdürlüğü bünyesinde birleştirilerek, fabrikanın tüzel kişiliğine son verilmiştir. 2010 yılında özelleştirme kapsamına alınan tesis, Maliye Bakanlığı'ndan İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi'ne devredilmiştir. Fabrika içerisindeki yapılar tescilli değildir.^{62 63}

The second **Warehouse Facility** we will study is situated Mürselpaşa Boulevard in Konak, Çorakkapı Neighborhood, between streets nos. 1264, 1266, and 1267. It is built on a 1,432.50-square-meter plot. Built during the 20th century, the structure's architectural style places its construction in the Republican period. The structure has a ground floor, mezzanine, and first floor, built with alternating blocks of ashlar and brickwork. It has a longitudinal rectangular layout. fine-dressed ashlar, rubble, and brick are used in an alternating fashion and the box technique is used here and there. There are very few wall openings on the 1267 Street façade of the structure. However, on the other three façades, there are longitudinal rectangular windows on the ground floor and upper floors, framed with stone jambs and lintels. There are smaller square-like rectangular windows used alternately between every other symmetric elongated rectangular window. Most of the soffit decorations and the roof were destroyed in the fire that broke out years ago. The structure was registered by the incumbent RCC under different resolutions passed in 2002 and 2012. ¹⁰

The last structure in Konak, which we will study, is the Tobacco Warehouse built on a 2,225-square-meter plot situated on 1264 Street in Çorakkapı Neighborhood. It is a stone masonry structure located near the Basmane Railroad Terminal, with a ground floor and three upper floors. It has two entrances and six identical windows at the front. No information is available about its architectural period. The most conspicuous features of this tobacco warehouse are the latch-shaped moldings fitted on the edges of the eaves and the consoles that effectively lower the eaves. It was registered by the incumbent RCCs under different resolutions passed in 1979 and 1981. ¹⁰

The only tobacco production complex located in Çiğli is the **Old Balatçık Leaf Tobacco Processing Facilities (Kâtip Çelebi University)** situated in the Balatçık Neighborhood. It is built on a 431,620-square-meter plot, which stretches along the un-macadamized road (Airport Avenue) to the east of İzmir Atatürk Organized Industrial Zone (IA-OSB).

It is the third operations compound built by the Regie des Tabacs after its Alsancak Tekel Cigarette Factory and Halkapınar Tekel Distillery. With the establishment of Atatürk Organized Industrial Zone, the first thing done after its construction was approved in 1976, was to expropriate 13 hectares of land. During the Early Republic Era, the first thing done when building a production facility was, as a matter of principle, to start the construction of the buildings for the technical and administrative personnel. This is why the first thing done in the factory was to plan for the personnel lodgings. The project for the lodging complex, which incorporated 143 residential units, was designed by Architects Salih Zeki Pekin and Serpil Pekin in 1977. Even though the construction was completed in 1989 and 1990, they were not opened due to political reasons. ^{12 61}

As of 2006, the factory was operating as a tobacco processing and maintenance facility with 46 warehouses, one infirmary, four administration buildings, and one daycare center. Basically operated as a seasonal plant, the facility had a total headcount of 1,313 people and was the largest processing unit of the İzmir Leaf Tobacco Processing Facilities. As of April 30, 2006, it was merged under the General Directorate of Tekel A.Ş., ceasing to exist as a legal person. In 2010, the facility was included in the privatization list and later transferred from the Ministry of Finance to the İzmir Kâtip Çelebi University. The structures at the factory are not registered. ^{62 63}

Depo Yapısının Günümüzdeki 1267 Sokak

Görünümü (İzmir Kent Rehberi, 2016) / Current

View of the Warehouse Facility From 1267 Street (Izmir City Guide, 2016)

Tütün Deposunun Günümüz Genel Görünümü

(İzmir Kent Rehberi, 2016) / Current View of the

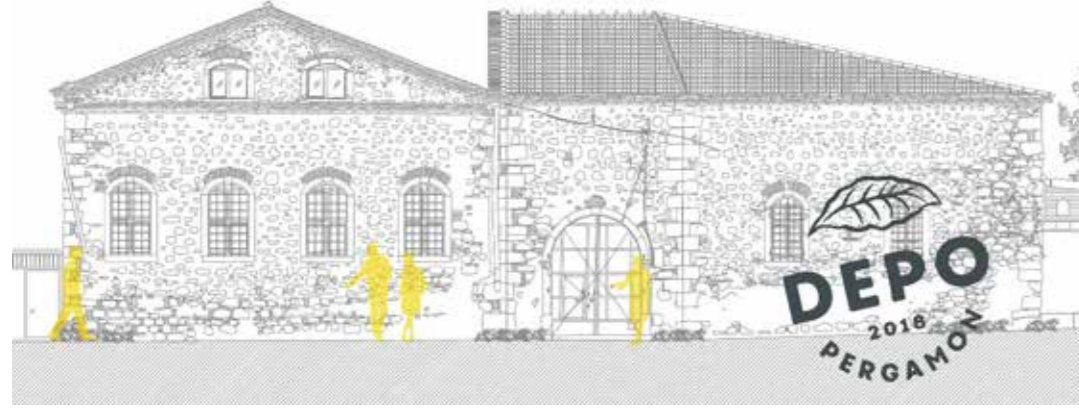
Tobacco Warehouse (Izmir City Guide, 2016)

Eski Balatçık Yaprak Tütün İşleme Tesisleri

/ Old Balatçık Leaf Tobacco Processing Facilities

(Kavruk, 2019)

Depo Pergamon (Depopergamon, 2020)

Depo Yapısına Dair Tasarım Kararları ve Müdahaleler / Design Decisions and Modifications Needed For The Depot Facility (Depopergamon, 2020)

İlk olarak İzmir'in kuzey aksında yer alan Bergama ilçesine bakıldığında, tütün imalatına ilişkin iki adet yapıya rastlanmaktadır. Bu yapılardan ilki Turabey Mahallesi, Emirsultan Sokağı üzerinde konumlanan ve 247 m²'lik parsel alanına sahip **Tütün Deposu (Depo Pergamon)**'dur. Yapıldığı tarihten 21. yüzyılın başına kadar tütün deposu olarak işlev gören yapı, yakın bir zamana kadar giyim fabrikası ve beyaz eşya deposu olarak kullanılmıştır. Tarihi kent merkezinde yer alan yapı, beşgen planlıdır ve zemin+bir kattan oluşmaktadır. Beden duvarları moloz taş-tuğla almaşık sistem ile inşa edilmiştir. Kuzey köşesinde kemerli, andezit blok çerçeveli ana giriş kapısı yer almaktadır. Giriş kapısı, özgün ve çift kanatlı metal bir yapıdadır. Kuzeydoğu cephesinde, andezit blok taş çerçeveli dört adet pencere ve yine aynı cephede, çatı kısmında tuğla silme ile belirlenmiş iki adet basık kemerli pencere bulunmaktadır. Yapının köşeleri dikdörtgen andezit taş örgüyle belirlenmiştir. Depo yapısının iki yöne eğimli, ahşap konstrüksiyonlu ve Marsilya kiremiyle kaplı iki adet çatısı bulunmaktadır. İlgili koruma kurulları tarafından 1984, 1993, 2001 ve 2013 yıllarında farklı kararlar ile tescillenmiştir.^{36 51 64}

Bir süre atıl durumda olan depo yapısı, günümüzde "Depo Pergamon" projesiyle yeniden işlevlendirilmektedir. Yıldız Teknik Üniversitesi Öğr. Y. Mimar Jose Manuel Garcia Torres'in ilçeye gelerek, Gabriel Castellana ortaklığında yapıyı satın almasıyla başlayan girişimler ile birlikte ortaya çıkan bu proje, gönüllü bir ekip ile gerçekleştirilmektedir. Projenin temel amacı "Akdeniz coğrafyasının sahip olduğu tarihi ve kültürel değerlerin korunması için ortak çalışma ve birlikte üretimi destekleyen 'yerel koruma modelini' üretmektir". Bu bağlamda restorasyon projesine yönelik faaliyetlerin gerçekleştirilmesi, kültürel mirasın korunması ve ilgili konuda çalışmalar yürüten kişi ve kuruluşlara destek vermek amacıyla "Depo Pergamon Derneği" kurulmuştur. Depo Pergamon projesi,

In Bergama, which is located on the northern axis of İzmir, there are two structures related to tobacco production. The first one of these structures is the **Tobacco Warehouse (Depot Pergamon)**, built on a 247-square-meter plot on Emirsultan Street in Turabey Neighborhood. Used as a tobacco warehouse before the 21st century, the structure was used until recently as a garment factory and home appliance depot. Located at the historic city center, the structure is built on a pentagonal layout and has a ground floor plus an upper floor. The walls of the bulk of the structure were built using an alternating rubble-brick system. Situated on its northern corner, there is an arched main entrance door, framed with andesite (volcanic rock) blocks. The entrance is fitted with an authentic two-winged metal door. In the northeast façade, there are four windows with andesite (volcanic rock) blocks, and on the same façade, there are two skew-arch windows fitted with brick molding in the roof section. The corners of the structure is highlighted with rectangular andesite stonework. The depot structure has two Marseilles tile-covered timber-framed roofs slanted in two directions. It was registered by the incumbent RCCs under different resolutions passed in 1984, 1993, 2001, and 2013.^{36 51 64}

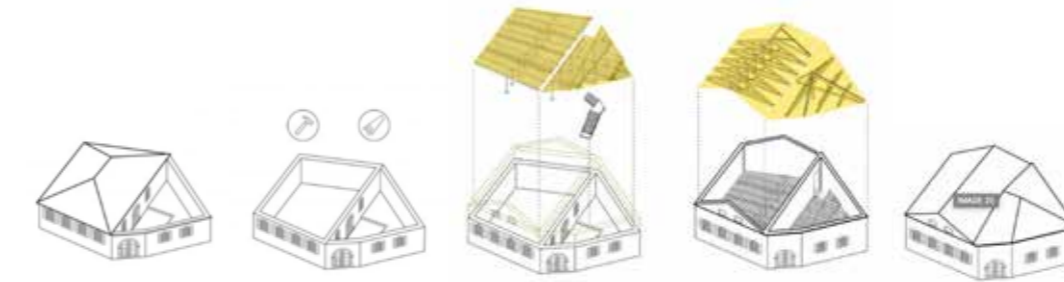
Left idle for a while, the depot structure is in the process of being repurposed today with the "Depot Pergamon," project. Executed by a team of volunteers, the project is the culmination of initiatives that started with Architect Jose Manuel Garcia Torres, M. Arch., an academician at Yıldız Technical University, coming to the city and purchasing the structure in partnership with Gabriel Castellana, The main objective of the project is "to produce a 'local conservation model,' which supports cooperation and collaboration for the preservation of the historical and cultural values of the Mediterranean region." The "Depot Pergamon Association," was established to perform the activities required by the restoration project, to preserve the cultural heritage, and to support the persons and organizations who work on this subject. With the tobacco depot, which is an

19. yüzyıl endüstri mirası olan tütün deposu ile kentin ruhunu çok işlevli ve esnek bir yapı ile canlandırmayı ve salt restorasyon projesi olmanın ötesinde "Akdeniz Kültür Feneri" olarak çalışmayı amaçlamaktadır.⁶⁴

Proje kapsamında, tütün deposunun, bağımsız bir sosyo-kültürel merkez olarak restore edilmesi hedeflenmektedir. Oluşturulması hedeflenen merkezde, yerellik teşvik edilerek Akdeniz halklarının ve kültürünün bilgi alışverişinde bulunması amaçlanmaktadır. Çalışmanın sosyal ve mekânsal yapısını oluşturmak için yerli ve yabancı uzmanlar, akademisyenler, öğrenciler, profesyonel ustalar ve destekçilerden oluşan bir ekip ile 2018 ve 2019 yaz aylarında farklı dönemlerde restorasyon atölyeleri düzenlenmiş ve çalışmalar yapılmıştır.⁶⁴

Proje kapsamında üretilen restitüsyon çalışmasına göre, yapının yapıldığı dönemde işlevi tam bilinmemekle birlikte tütün deposu olarak inşa edildiği veya daha sonra işlev değişikliği ile depoya çevrilmiş olabileceği düşünülmektedir. Bu dönemde yapı, dikdörtgen planlı bir mekân ile üçgen planlı bir bahçeden oluşmaktadır. Daha sonra depolama alanının yetmesi ile yapının duvarları yükseltilmiş, birinci kat döşemesi, ahşap dikmeler ve merdivenler eklenmiştir. Bahçenin üzerine ahşap konstrüksiyonlu çatının eklenmesi ile mekân depo haline gelmiştir. Üst katın yüksekliğini arttırmak için yapı kırma çatı yerine beşik çatı ile örtülerek günümüzdeki formuna ulaşmış ve bu formuyla yaklaşık 100 yıldır ayakta kalmayı başarmıştır.⁶⁴

Yapının yeniden işlevlendirilmesi için yapısal bir yenilemeye, altyapı ve güvenlik çözümlerine ihtiyaç duyulmuştur. Yapılan bu çalışmalar sonrasında, mekânların çok fonksiyonlu olmasının amaçlandığı, tasarım kararları ve müdahalelerin belirlendiği, mekân farklılıkları ve iç yaşantıya dair kararlar alındığı belirtilmektedir. Mekânların şekillenmesi esnek bırakılarak farklı talepleri karşılayabilmesi ve yeni fikirler ile sürekli bir değişim içinde olabilmesi hedeflenmiştir.⁶⁴

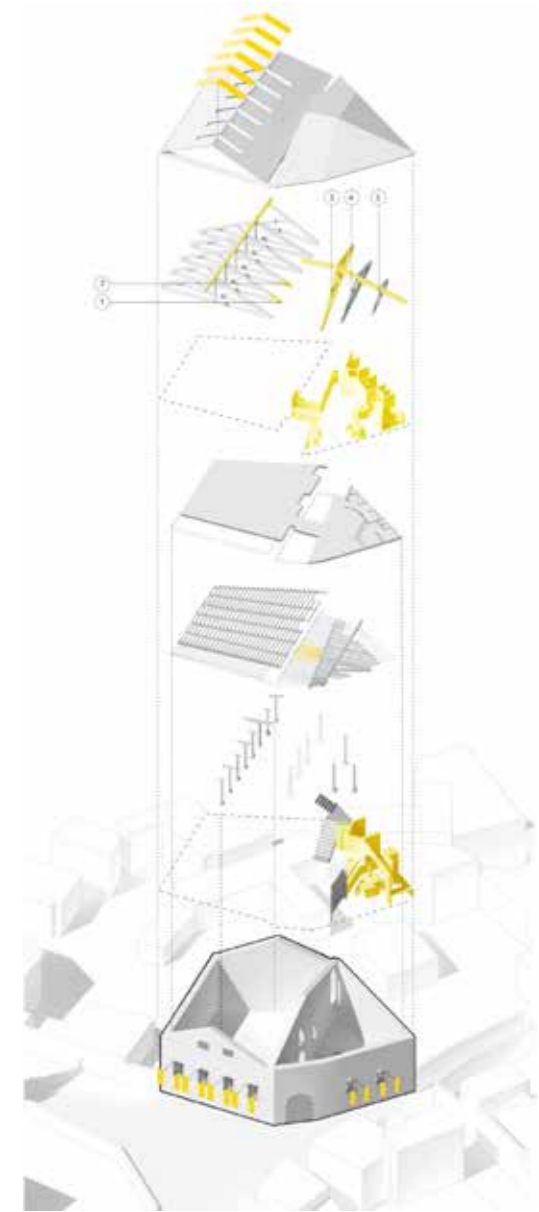
Depo Yapısının Restitüsyon Çalışması / The Restitution Work of the Depot Facility (Depopergamon, 2020)

industrial heritage from the 19th century, the project aims not just to revive and uplift the spirit of the city with the help of a structure that is multi-functional and versatile, but it also intends to work as a "Beacon of Mediterranean Culture," showing the world that Depot Pergamon is more than a restoration project.⁶⁴

Under the project, the goal is to restore the tobacco depot as an independent sociocultural center. By promoting the virtues of preserving local qualities, the targeted center is expected to encourage Mediterranean peoples and cultures to exchange information. To identify the parameters and to establish the social and spatial framework of the project, several restoration workshops were organized and studies were conducted in different time periods in the summer of 2018 and 2019 with a team of local and foreign experts, academicians, students, professional masters, and supporters.⁶⁴

Even though the restitution studies conducted under the project have revealed little about the function of the structure at the time of its construction, the consensus is that it was built originally as a tobacco warehouse and then converted to a depot after repurposing. Initially, the structure incorporated a rectangular layout and a triangular garden. Later, because the storage area was no longer sufficient, the walls of the structure were raised, and first-floor flooring, wood studs, and stairs were added. The structure was turned into a depot with the addition of a wooden roof over the garden. The structure was covered with a gable roof instead of a hipped roof to provide more clearance on the upper floor, attaining the form it has today. It has managed to survive in this form for almost 100 years.⁶⁴

In addition to infrastructure and security solutions, a structural renovation is needed to repurpose the structure. These studies have helped to target multi-functional facilities, make design decisions and determine the required modifications, and pass the resolutions related to facility diversity and interior life. Flexibility is aimed at determining the shape and form of the facilities to meet different demands and to provide versatility in the face of challenging ideas.⁶⁴

Bergama'da yer alan ikinci yapı ise Ertuğrul Mahallesi, Cumhuriyet Caddesi üzerinde yer alan, **Eski Reji İdaresi**'dir. 4.444 m²'lik parsel alanına sahip olan yapı, Eski Reji İdaresi tarafından, 19. yüzyılın sonlarına doğru inşa edilmiştir. Bir dönem Reji İdaresi olarak kullanılan yapı, daha sonra Bergama Lisesi olarak kullanılmıştır. Günümüzde ise Bergama İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü olarak kullanılmaktadır.³⁶

Yapı kuzey-doğu, güney-batı doğrultusunda bir plan göstermekte olup, güney ve kuzey cepheler kolları kısa (U) planı şeklindedir. Zemin kat hariç, iki katlı olan kesme taş yapının cephesi güney-batıya bakmaktadır. Cephenin ortasında, çift kanatlı ahşap bir giriş kapısı bulunmaktadır. Birinci katta, kapının her iki tarafında beşer adet dar dikdörtgen pencere bulunur. Pencereler, yanlarda sütunlarla bezenmiştir. İkinci kat, kapı üzerinde birleşik iki pencere ve yanlarında aynı tip beş pencereden oluşur. Zemin katta, merdivenin her iki tarafında kare şeklinde ikişer adet pencere ile birer adet küçük kapı yer alır. Ulusal Mimarlık döneminde yapılmış olsa da Batı sanatı etkileri gösterir ve yoğun bir süslemesi vardır. 1979 yılında özellikle dış cephesinde, pencerelerde aslına uygun olarak onarım yapılmıştır. Sağlam ve kullanılabilir durumda olan yapı, Bergama'da örnek olarak gösterilebilecek mimari bir tipe sahip tek yapıdır. İlgili koruma kurulları tarafından 1984, 1993 ve 2001 yıllarında alınan farklı kararlar ile tescillenmiştir.^{36 66}

The second building in Bergama is the **Old Tekel Administration** situated on Cumhuriyet Avenue in Ertuğrul Neighborhood. The structure, which is built on a 4,444-square-meter plot, was constructed by the Old Tekel Administration towards the end of the 19th century. Used as a Tekel Administration Building for a period, the structure was used as the Bergama High School later. Today, it is used as the Bergama District Directorate of National Education.³⁶

The layout of the structure stretches in the northeast and southwest directions, and its south and north fronts have a U-shaped layout with short arms. The front façade of the ashlar masonry structure, which has a ground floor plus two upper floors, faces the southwest direction. At the center of the front façade, there is a two-winged wooden entrance door. On the first floor, there are five narrow rectangular windows on each side of the door. The windows are fitted with columns on both sides. The second floor has two joined windows above the door and five same type windows on the sides. On the ground floor, there are two square windows and a small door on each side of the staircase. Even though it was built during the National Architecture period, it bears traces of western art and is heavily decorated. The curative repair work done in 1979, restored the exterior façade and windows to their original condition. In a healthy and functional condition, it is the only structure in Bergama, that is an example of architectural flair and style. It was registered by the incumbent RCC under different resolutions passed in 1984, 1993 and 2001.^{36 66}

Eski Reji İdaresinin Günümüz Görünümü (Bergama Belediyesi, 2020) / Current View of the Old Tekel Administration (Bergama Municipality, 2020)

İzmir'in doğu aksında yer alan Bayındır ve Ödemiş ilçelerinde, tütün imalatına ilişkin toplam iki adet yapı yer almaktadır. Bunlardan en eski olanı, Bayındır İlçesi Hacıbrahim Mahallesi, Baştaş Caddesi üzerinde yer almakta olup, 989 m²'lik bir parsel alanına sahip olan **Eski Tekel Han'**dır.

Öşür Hanı olarak da bilinen Eski Tekel Hanı, 1869 yılında inşa edilmiştir. Han, kuzey ve giriş cephesi olan doğu cephesinden ters L biçiminde iki katlı olup, güney cephesinde yer alan tek katlı dört sıra mekân ile yapının alt katında U biçimlidir. Alt katları depo ve ambar olarak kullanılan yapının, üst katı idare ve tüccarların kalmasına yönelik odalardan oluşmaktadır. Yapının inşa malzemesi oldukça çeşitli olup, kabayonu, kesme taş, moloz taş ve tuğla kullanılarak yapılmıştır. Yapının örtü sistemi ve taban döşemeleri ahşaptır.^{48 67}

Cumhuriyetin ilanı sonrası Maliye Hazinesi'ne kayıtlanan yapı, 1929 yılından 1975 yılına kadar Tekel Genel Müdürlüğü tarafından "*Bayındır Tekel Binası*" olarak kullanılmıştır. 1975 yılında onarılarak, depo olarak kullanılmak üzere Tekel Genel Müdürlüğü'ne satılmıştır. 1981 yılında bir onarım geçirmiş, ardından Mal Müdürlüğü tarafından hayvan derilerinin saklandığı bir depo olarak bir süre daha kullanılmaya devam edilmiş, sonrasında kullanım dışı kalmıştır. Oldukça harap durumda olan yapının, 2009 yılında restorasyon projesi hazırlanmıştır. 2010 yılında, Tarihi Kentler Birliği Uygulama Ödülü alan yapı 2011 yılında açılmıştır. Restorasyon sonrası geçici bir süre belediye hizmet binası olarak kullanılan han, günümüzde kütüphane, kültür merkezi ve kent müzesi işlevi ile kullanılmaktadır. İlgili koruma kurulları tarafından 1985, 1992 ve 2009 yıllarında alınan farklı kararlar ile tescillenmiştir.^{10 48 67 68 69}

Doğu aksında yer alan diğer yapı ise, Ödemiş ilçesi, Atatürk Mahallesi, Atatürk Caddesi üzerinde yer alan, 4.708 m²'lik parsel alanına sahip **Eski Tekel Binası'**dır. Günümüzde Ege Üniversitesi Sağlık Meslek Yüksekokulu'nun idari binası olarak kullanılan yapı, Cumhuriyet Dönemi'nde ilçede yaşanan çağdaşlaşma hareketlerinin yansması olarak nitelendirilebilir. Mimari karakteri ile dikkat çeken yapı, Ödemiş'in ilk imar planında yerleşimin kuzey-doğudan güneybatıya doğru gelişmesinin ön görülmesi ile kent içindeki mezarlığın kaldırılması sonucu yapılmıştır. 1997 yılında Ege Üniversitesi'ne devredilmiştir. Yapının yenilenmesi sonrasında iç mekân düzeninde dört sınıf, toplantı odası, kütüphane, uygulama laboratuvarı ve gösteri salonu yer almaktadır. İlgili koruma kurulu tarafından 2002 ve 2006 yıllarında alınan farklı kararlar ile tescillenmiştir.^{10 46}

In Bayındır and Ödemiş, the districts that lie on the eastern axis of İzmir, there are two tobacco industry-related structures. The older one is the **Old Tekel Inn**, built on a 989-square-meter plot and is situated on Baştaş Avenue in Bayındır, Hacı İbrahim Neighborhood.

The Old Tekel Inn, also known as Oşür Inn, was built in 1869. The Inn looks like an inverted L-shaped two-story structure when accessed from the north and east (where the entrance is), and is a U-shaped structure on the lower floor with four rows of single-story facilities located on its southern front. The lower floors of the structure are used as storage and depot units, the upper floor is used as an administration office and accommodation facilities for use by the merchants. Different materials were used in the construction of the structure. It is made up of pitch-faced stone, ashlar, rubble, and brick. The flooring and roof are made of wood.^{48 67}

Transferred to the State Treasury after the declaration of the Republic, the structure was used from 1929 until 1975 as the "Bayındır Tekel Building" by the General Directorate of Tekel. It was repaired in 1975 and sold to the General Directorate of Tekel to be used as a warehouse. After new repairs done in 1981, it was used by the Revenue Department as a leather warehouse for a period and then decommissioned. In 2009, a project was developed to restore the structure, which was in ruins.In 2010, the structure was re-opened and awarded the Historic Cities Association Application Prize. Used as a municipal services building for a period after the restoration, the inn is used today, as a cultural center and the city museum. It was registered by the incumbent RCC under different resolutions passed in 1985, 1992 and 2009.^{10 48 67 68 69}

The other structure situated on the eastern axis is the **Old Tekel Building** built on a 4,708-square-meter plot on Atatürk Avenue in Ödemiş, Atatürk Neighborhood. Used as the administration building of the Aegean University, Vocational College of Health today, the structure carries the reflections of the modernization movement undertaken in the city in the Republican Era. Quite a salient feature of the town, the structure begs for attention with its architectural character. It was built on a plot where there was once an urban cemetery but was removed later because the first development plans of Ödemiş called for an expansion in the northeast to southwest direction. It was transferred to the Aegean University in 1997. After the renovation of the structure, the interior layout was changed and the reorganization produced four classrooms, a meeting room, library, application laboratory, and performance hall. It was registered by the incumbent RCC under different resolutions passed in 2002 and 2006.^{10 46}

Eski Tekel Hanı'nın Restorasyon Öncesi (2005) ve Sonrası (2018) Genel Görünümü, 2005 / General View of the Old Tekel Inn Before (2005) and After (2018) The Restoration General View, 2005 (Sevin, 2005, Höbel, 2019)

Eski Tekel Binasının Genel Görünümü / General View of the Old Tekel Building (Kazas, 2008)

İzmir'in güney aksında sadece Selçuk ilçesinde İsa Bey Mahallesi, Namık Kemal Caddesi üzerinde konumlanan ve 518 m²'lik parsel alanına sahip **Eski Tekel Binası** bulunmaktadır. 19. yüzyılın ikinci yarısında, İzmir-Aydın demiryolunun yapımı sırasında inşa edilen yapı, Osmanlı döneminde reji ambarı olarak kullanılmıştır. Selçuk Tren İstasyonu'nun açılması sonrası, kente gelen tütün ve incirleri depolamak amacıyla yapılan yapı, Cumhuriyet Dönemi'nde Tekel'e devredilerek, 1985 yılına kadar tütün ambarı olarak kullanılmıştır. 1985 yılı sonrası tasfiye edilerek, 10 Ağustos 1992 tarihinde Maliye Bakanlığı'ndan Kültür Bakanlığı'na Etnografik Müze ve Kütüphane olarak kullanılması için tahsis edilmiştir. İlgili koruma kurulu tarafından 1993 yılında tescillenen yapı⁹⁰, Tarım Kültürleri Müzesi olarak düzenlenmek üzere büyük ölçüde restore edilmiştir. Ancak daha sonra bu projeden vazgeçilmiştir. 14 Şubat 2007 tarihinde yapı, Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan Selçuk Belediyesi'ne devredilmiştir. Selçuk Belediyesi tarafından iç mekânda ve cephelerde yenilemeler yapılarak, Selçuk'un 8.000 yıllık geçmişinin ve kültürel mirasının tanınması ve korunması amacıyla Selçuk Efes Kent Belleği Merkezi olarak yeniden işlevlendirilmiş ve 04.09.2012 tarihinde açılmıştır. Kent Belleği olarak yeniden tasarlanan yapının kurulması için kapsamlı bir çalışma yapılmıştır. İlçeye ilgi duyan ve yaşayanlarla sözlü tarih görüşmeleri, yemek, müzik vb. kültürler üzerine çalışmalar, çeşitli atölyeler yapılmıştır. Akademik Danışma Kurulu toplantıları yapılarak, kent müzeleri ve kent arşivlerinde çalışan birçok bilim insanından görüş ve destek alınmıştır. Bunların yanı sıra İstanbul, İzmir ve Ankara'da bulunan arşivlerden belgeler alınmıştır.^{70 71 72 73 74}

Selçuk'un belli bir dönemdeki ekonomik, sosyal ve politik yapısını yansıtan önemli bir endüstri mirası özelliği gösteren ve ilçenin ilk sivil mimari örneği olan yapı, taş bina üzeri ahşap çatı ve kiremitle kaplıdır. Kat bölmeleri ahşap olup, pencere sövelerinde tuğla işçiliği görülmektedir. Üç kattan oluşan yapının zemin katında, binanın kimliğini yansıtan tütün ve tütüne dair eşyalar, hikâyelerden oluşan sergi salonu yer almaktadır. Birinci katta arşiv, kütüphane ve sergi panoları yer almaktadır. İkinci katta ise sergi ve konferans salonu vardır. Günümüzde tam bir "Kent Belleği" işlevini üstlenen yapıda, toplumun her kesimine hitap eden konferans, söyleşi, sempozyum, süreli ve süresiz sergiler, atölyeler, çeşitli şiir ve müzik dinletileri gibi, kültür ve sanat etkinlikleri düzenlenmektedir. Bu etkinliklerin yanında sürekli genişleyen basılı ve dijital arşivi ile de kent kimliğine katkı vermeye devam etmektedir. İlgili koruma kurulu tarafından 1993 tarihli karar sonrasında 2001 yılında tescillenmiştir.^{70 71 75}

The **Old Tekel Building** is the only structure located on the southern axis of İzmir. Situated on Namık Kemal Avenue, in Selçuk, İsa Bey Neighborhood, it was built on a 518-square-meter plot during the construction of the İzmir-Aydın railway line in the second half of the 19th century. The structure was used as a Tekel Storage space during the Ottoman period. Built after the opening of the Selçuk Train Station, the structure was intended as a warehouse to store the tobacco and figs brought to the city. It was transferred to Tekel in the Republic Era and used as a tobacco warehouse until 1985. It was closed out in 1985 and transferred from the Ministry of Finance to the Ministry of Culture and Tourism on August 10, 1992, assigned for use as the Ethnography Museum and Library. Registered by the incumbent RCC in 1993, the structure was restored to a great extent to be arranged for use as the Agricultural Cultures Museum.¹⁰ But, this project was dropped later. On February 14, 2007, the structure was transferred from the Ministry of Culture and Tourism to the Selçuk Municipality. With its interior revamped and the façades reconditioned by the Selçuk Municipality, the structure was repurposed as the Selçuk Ephesus Urban Memory Center to promote the 8,000 years old history of Selçuk and to preserve its cultural heritage. It was commissioned on September 4, 2012. An extensive effort went into the reconstruction of the structure designed to serve as the Urban Memory. Cultural activities, discussion sessions, and workshops were organized, including historical conferences, luncheons and dinners, music events, and alike for the community who live or are interested in the city. Support was sought from various professional organizations, meetings were organized by the Academic Advisory Council, and the professional scientists working at the city museums and urban archives were consulted. Also, documents were summoned from the archives in İstanbul, İzmir, and Ankara.^{70 71 72 73 74}

One particular structure with an important industrial heritage character, reflecting the economic, social, and political essence of Selçuk in that certain period, is also the archetype of civilian architecture, a stone masonry building covered with timber-frame roof and tiles. The floor construction is made of wood and the window frames are brickwork. On the ground floor of the three-story structure, there is the exhibition hall, which displays tobacco products, and items related to tobacco, which reflect the identity of the building, as well as story spaces. There are display panels, an archive, and a library on the first floor. On the second floor, there is an exhibition hall and a conference hall.Various cultural and art events are organized at the facility, a paragon of the "Urban Memory," such as conferences, seminars, symposiums, limited-duration or indefinite exhibitions, workshops, various poetry recitations, and music concerts, which appeal to every cross-section of the society. In addition to these events, it also contributes to the urban identity with its continuously growing printed and digital archives. It was registered by the incumbent RCC in 2001 a resolution passed in 1993.^{70 71 75}

Selçuk-Efes Kent Belleği Günümüz Görünümleri (Google Maps, 2019; Çekül Vakfı, 2020) / Current Views of the Selçuk Ephesus Urban Memory Center (Google Maps, 2019; Çekül Foundation, 2020)

Selçuk-Efes Kent Belleği İç Mekân / Interior of the Selçuk Ephesus Urban Memory Center (İzmirdergisi, 2020)

Bu bölümde son olarak ele alınan yapı, kentin batı aksında yer alan, Urla ilçesi, Yelaltı Mahallesi, Park Sokak üzerinde bulunan ve 705 m²'lik parsel alanına sahip ***Eski Tekel- Lojman Binası (Arditi Köşkü)***'dir. Yapıya ait bahçe içerisinde ayrıca 766 m²'lik parsel alanına sahip üç katlı bir ambar binası bulunmaktadır. Urla kent belleğinde “Eski Tekel Binası” olarak yer eden yapı aslında, 19. yüzyılın ikinci yarısında, Urla Musevi cemaatinin önemli ailelerinden biri olan Arditi ailesine ait bir konut olarak inşa edilmiştir. Arditi Köşkü olarak adlandırılan yapı, sahiplerinin etnik kökenine rağmen Türk Mahallesi'nde yer almaktadır.⁷⁶

Yapının inşa edildiği dönem, İzmir'de yeni bir konut tipi ortaya çıkmıştır. “Modern konutun temel niteliklerini taşıyan, ancak biçimsel olarak geleneksel konut türlerini çağrıştıran”, 19. yüzyılın son çeyreğinde çıkan bu yeni yapı tipinin ilk örnekleri Alsancak'ta (Punta'da) inşa edilmiş, ardından da tüm kente yayılmıştır. Urla'da da oldukça fazla örneği olan bu yapı tipi, ilçenin kültürel mirasını oluşturan mekânsal doku içerisinde önemli bir yere sahiptir. Dönemin yeni yapı tipinin bir örneği olan yapı, 1930'lu yıllara kadar Arditi Köşkü, 1950'lere kadar kısa bir süre Hükümet Konağı, ardından Adliye Binası ve 1950'lerden itibaren de Tekel Binası olarak kullanılmıştır. Sonrasında tütün toplama deposu olarak kullanılan yapı, 1970'li yıllarda bahçesine ambar binasının inşa edilmesiyle, idare ve lojman olarak kullanılmıştır. Her iki yapı da 2001 yılında Urla Belediyesi'nin mülkiyetine geçmiştir.⁷⁶

Aynı dönemde yapılan diğer yapılara kıyasla oldukça büyük bir parselde konumlanan yapının bahçesi 65x25 m ölçülerinde ve dikdörtgen planlıdır. Yapı sokağa değil, bahçeye ana cephe vermektedir. Yapının yıllar içerisinde çeşitli kullanımlara ev sahipliği yapması, bazı yapısal ve fiziksel müdahaleleri de beraberinde getirmiştir. Yaklaşık 12x13 m ölçülere sahip olan yapı, yükseltilmiş bodrum üzerinde iki kattan oluşmaktadır. Oturtma-asma ahşap çatı ile örtülen yapının bodrum kat duvarları yığma, zemin ve birinci kat dış duvarları birleşik sistem, iç duvarları ise dolgulu ve dolgusuz ahşap karkas sistemle inşa edilmiştir. Bodrum katı çoğunlukla depolama amacıyla kullanılan üç bölümden oluşmaktadır. Zemin katta ise altı bölüm yer almaktadır. Zemin kattan birinci kata üç kollu ahşap merdivenle çıkılmaktadır. Birinci kat, yapının Tekel Binası olarak kullanılmaya başlanması ile lojman olarak işlevlendirilmiştir. Zemin kat planıyla aynı şemaya sahip olan birinci kattaki bazı odalar lojman işlevi için yeniden düzenlenmiştir. Yapının, geniş, orta ve dar akslardan oluşan asimetrik plan şeması, cephe düzeninde de görülmektedir. Bahçeye bakan ön cephesi, en gösterişli cephedir. Bodrumun basık kemerli ve taş söveli pencereleri, zemin kat ve birinci katın ise taş söveli ve silmeli pencereleri, dökme demir korkuluklu giriş sahanlığı, dökme demir kapısı, konsollu ve korkuluklu balkon ve cephenin köşelerine yerleştirilmiş alçı sütun başlıkları bulunmaktadır. Doğu cephesi ise en sade cephedir ve kapatılmış kapıların söveleri, servis mekânlarının küçük pencereleri izlenmektedir.⁷⁶

2013 yılında, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü tarafından rölöve, restitüsyon ve restorasyon projesi hazırlanan yapı, kurul tarafından projenin değerlendirileceği toplantının iki gün öncesinde bir yangın geçirmiştir. Yangın sonrası çatısının tamamı, birinci kat iç duvarlarının bir kısmı yanmış, merdiveni çökmüş, eşsiz süslemeleri söndürülme sırasında yoğun su nedeniyle zarar görmüştür. Yangın sonrası gerekli önlemlerin alınmaması sonucu yapıda geri dönüşü olmayan hasarlar meydana gelmiştir. Basında yer alan 18.08.2017 tarihli bir habere göre yapının Belediye'ye ait konukevi ve toplantı yeri olarak yeniden işlevlendirileceği belirtilmiştir. Geleneksel ile modern arasında duran bu yapı içerdiği birçok karakteristik unsurla, Urla için ayrıcalıklı bir yere sahiptir. İlgili koruma kurulu tarafından 1999 yılında alınan farklı kararlar ile tescillenmiştir.^{10 76 77}

The last structure covered in this section is the **Old Tekel Lodging Building (Arditi Mansion)** situated on a 705-square-meter plot on Park Street in Urla, Yelaltı Neighborhood, which lies on the western axis of the city. Inside the garden, which is part of the complex, there is also a three-story storage building built on a 766-square-meter plot. Also known as the “Old Tekel Building, the structure, which is part of the urban memory in Urla, was built as a house for the Arditi family, one of the important families of Urla's Jewish community, in the second half of the 19th century. Known as the Arditi Mansion, the structure was placed in the Turkish quarter, Türk Neighborhood, despite the different ethnic roots of its owners.⁷⁶

During the period the structure was built, a new type of building concept emerged in Izmir. This type of building concept, which first emerged in the last quarter of the 19th century, “carries the fundamental characteristics of a modern residence, but is more like a traditional residence in form and shape.” Its archetypes were built in Alsancak (Punta) and later spread out in the city. With so many examples found in Urla, this textbook building holds a significant place in the spatial fabric of the community as it forms the core of the cultural heritage of the district. An example of the new typology used in the structures of the period, the complex was used as the Arditi Mansion until the 1930s. Then until the 1950s, it was first used as the Government Office and then as the Courthouse. After the 1950s, it was used as the Tekel Building. Then used as a tobacco collection warehouse, structure was used as an administration and lodging unit, after the construction of a storage facility in its garden in the 1970s. The Urla Municipality became the owner of both structures in 2001.⁷⁶

The garden of the structure built on a plot much larger than other structures of the same period is a 65 meter by 25 meter rectangle. The front of the structure faces the garden and not the street. Because the structure was used for different purposes in its lifetime, certain physical and structural modifications were required over the years. Approximately 12 meter by 13 meter in base size, the structure has two stories built on a raised basement. Covered with a free-standing timber-frame hanging roof, the structure has a basement with masonry walls, ground and first-floor exterior walls built using the combined system, and filled and open timber-frame interior walls. The basement floor has three sections mostly used for storage purposes. There are six sections on the ground floor. The first floor is accessed from the ground level using a three-flight wooden staircase. The first floor was repurposed as a lodging unit when the structure was converted to the Tekel Building. The first floor has the same floor plan as the ground floor and some of the rooms there were re-designed to serve as a lodging unit. The asymmetrical floor plan of the structure built on wide, medium, and narrow axes is also seen in the design of the front façade. The front façade facing the garden is the most ornate façade. The skew-arch windows of the basement-floor are framed with stone jambs, the ground-floor and first-floor windows have stone jambs and moldings, the vestibule has cast-iron railings and a cast-iron door, the console-type balcony has guardrails, and the front façade is fitted with gypsum column-heads at the corners. The simplest façade is the one on the eastern front. It has the frames left from the bricked up doors, small windows of service areas.⁷⁶

A fire broke out at the facility just two days before the incumbent RCC would convene to discuss the project for the building survey, restitution, and restoration of the structure, which was developed by the Izmir Institute of Technology in 2013. The entire roof and part of the first-floor interior walls were demolished in the fire, the staircase collapsed, and the unique decorations were destroyed due to water damage caused by the fire extinguishing efforts. Because the necessary measures could not be taken after the fire, irreversible damage was caused to the structure. According to a news report of August 18, 2017, the structure would be repurposed as a guest house and convention facility run by the Municipality. A mix of modern and traditional architecture, the structure has a distinct importance for Urla with several of its characteristic elements. It was registered by the incumbent RCC under different resolutions passed in 1999.^{10 76 77}

Arditi Köşkü'nün Park Sokaktan Görünümü, Şubat 2016 (Solda) ve Yangın Sonrası Durumu, Eylül 2016 (Sağda) / View of the Arditi Mansion from Park Street, February 2016 (Left) and After the Fire, September 2016 (Right (Kul, Dönmez ve Püskülcü Aydın, 2017)

DOKUMA-TEKSTİL İMALATI ENDÜSTRİYEL MİRAS YAPILARI / INDUSTRIAL HERITAGE STRUCTURES OF THE TEXTILE INDUSTRY

Pamuklu dokuma ve pamuk-ipek karışımı kumaş ticaretinde, Osmanlı döneminden itibaren önemli bir yer edinmiş olan Anadolu toprakları, Endüstri Devrimi'nin bir sonucu olarak, üretim süreçlerini geleneksel el dokumacılığının aleyhine geliştiren makinelerin devreye girmesiyle, uluslararası pazarlara açılma ve bu pazarlarda rekabet etme gücünü kaybetmeye başlamıştır. Hammadde üreticisi konumundan işlenmiş ürün üreticisi konumuna geçmek amacıyla, II. Meşrutiyet'in ardından yabancı sermayenin çekilmesi ve yeni dokuma fabrikaların kurulması ile bu olumsuzlukların önüne geçilmeye çalışılmıştır. Pamuk üretiminde önemli bir yere sahip Ege topraklarından elde edilen hammaddenin değerlendirilmesi amacıyla Belçikalı yatırımcılar tarafından kurulan İzmir Şark Sanayi bu girişimlere bir örnektir.²⁹ Dolayısıyla, İzmir ekonomik sektörlerinin tarihsel gelişimine bakıldığında, pamuk üretimi ve tekstil imalatının önemi yadsınamaz. Buna rağmen, İzmir merkezinde bulunan ve Darağaç bölümünde ele alınan Şark Sanayi ve Sümerbank Basma Sanayi yapıları haricinde, günümüze kadar ayakta kalabilmiş ve endüstriyel miras olarak kabul edilebilecek tescilli yapıların sayısı çok azdır. İzmir'in merkez ve çeper ilçeleri bütününe bakıldığında Darağaç bölgesi dışında Bergama'da üç, Tire ve Konak'ta birer adet olmak üzere beş yapının koruma altında olduğu gözlenmektedir.

Dokuma ve tekstil sektörüne hizmet etmiş en eski yapılardan biri, Konak ilçesinde bulunan ve 657 m²'lik parsel alanına sahip **La Fontaine Halı Ambarı**'dır. Bugün, 1349 Sokak boyunca uzanan yapı, tek katlı taş bir yapıdır. 2015 tarihinde tescillenmiş olan yapı, taş pervazlı geniş kapı boşluğu, üçgen şeklindeki çatısı ve üç adet çift demir kanatlı giriş kapısı gibi özellikleri ile döneminin mimarisi hakkında önemli ipuçları sunmaktadır.

Bazı kaynaklar, yapının yapıldığı dönemde halı ticarethanesi ve deposu olduğunu belirtirken, İzmir'in "1905's Goad Insurance Plan" isimli planında, mevcut ambarın bulunduğu yer Sydney merkezli La Fontaine şirketine ait halı deposu olarak gösterilmiştir. Söz konusu şirketin ulaşılan en eski broşürünün tarihi ise yapının üzerinde yazılı olan 1895 tarihi ile tutarlıdır.^{78 79} Bu bölgenin hanları da içine alan kısmının Endüstri Devrimi sırasında, özellikle 1875 rıhtım dolgusundan sonra tütün, kereste, kuru incir ve kuru üzüm, meşe palamudu, şarap ve halılar gibi ticari nesnelerin depolanması amaçlı kullanıldığı da aynı kaynaklarca belirtilmiştir.⁷⁹

Tire'deki, **Yörükoğlu Zeytinyağı ve Çırçır Fabrikası**, tekstil sektöründe faaliyet göstermiş en eski tarihli üretim yapısıdır. 5.641 m² parsel alanına sahip fabrika, 1936 yılında zeytinyağı, un ve çırçır üretimi amacıyla kurulmuş, tüm teçhizatı İngiltere'den getirilmiştir. 1942 yılında geçirdiği yangın

A major player in the cotton weaving and silk-cotton textile trade during the Ottoman period, Anatolia started to lose its advantage in the international markets as a result of the Industrial Revolution. The introduction of industrial machinery helped develop the production processes at the expense of traditional hand weaving hurting Anatolia's chances of opening up to the international markets and competing in these markets. In the aftermath of the Second Constitutional Era, there was growing interest in building new textile mills despite the lack of foreign investment. New attempts were made to prevent such adversities with the aim of transitioning from raw material to finished goods production. Founded by the Belgian investors to utilize the raw materials grown in the Aegean region, which played an important role in cotton production, İzmir Şark Sanayi is an example of these initiatives.²⁹ Thus, when the historical development of İzmir's economic sectors is considered, the importance of cotton production and textile manufacturing cannot be denied. Nonetheless, with the exception of the Şark Sanayi and Sümerbank Basma Sanayi structures located in the metropolitan İzmir districts and covered in the Darağaç section, there are very few registered structures, which we can safely consider as industrial heritage assets that made it to today. When both metropolitan and provincial districts of İzmir are considered, we see that there are only five structures outside the Darağaç region are placed under landmark protection—three in Bergama, one in Tire and Konak, each.

One of the oldest structures, a veteran of the weaving and textile sectors, is the **La Fontaine Rug Depot** built on a 657-square-meter plot in Konak. Registered in 2015, the single-story stone masonry structure stretches along the length of 1349 Street today. Its wide door opening fitted with stone molding, triangular roof, and three two-winged iron entrance doors provide us ample hints about the architecture of the era.

While some sources say that the structure was originally used as a rug sales shop and depot, on the "1905 Goad Insurance Plan" plan for İzmir, the building of the storage facility is shown as the rug depot of the Sydney-based La Fontaine company. The date of the oldest existing brochure of the company matches with the figure 1895 inscribed on the structure.^{78 79} The same source, however, noted that this part of the region that includes the trade inns were also used, especially after the land-filling of the bay in 1875, for the storage of commercial items such as tobacco, timber, dried figs, raisins, acorn, wine, and rugs during the Industrial Revolution.⁷⁹

The **Yörükoğlu Ginnery and Olive Oil Mill** in Tire is the oldest textile production structure in the region. Built on a 5,641-square-meter plot, the mill was constructed in 1936 to produce olive oil, flour, and finery, and all its machinery was imported from the United Kingdom. The mill was renovated after the fire in 1942 and in this process, the open storage areas were covered and

Konak La Fontaine Halı Ambarı / Konak La Fontaine Rug Depot (Erolsasmaz, 2020; Levantinheritage, 2020)

sonrası yenilenmiş ve bu süreçte açık mekândaki depolama mekânlarının üzeri kapatılarak kendiri deposu olarak kullanılmaya başlanmıştır. İlçe merkezine yakın ve konutlarla çevrili bir bölgede yer alan fabrika, 1955 yılında Yalçın Yörükoğlu tarafından satın alınmış, zeytinyağı ve çırçır üretimi gerçekleştirilmiştir. Kompleks, yağhane binası, yağhane binasına bitişik çırçır imalathanesi ve avlu etrafında tek katlı yardımcı birimlerden oluşmaktadır. Ana yapının cephesinde kemerli pencereler bulunmaktadır. Fabrikanın tüm yapıları kâğır olmakla birlikte çatı ve iç taşıyıcı sistemleri ahşaptır. Fabrikada zeytinyağı üretiminin geliştirilmesine yönelik makine yenileme çalışmaları yapılmış, ancak zeytin ezme silindirleri ve havuzlar günümüze kadar ulaşabilmiştir. Yapı tescilli değildir.⁴⁹

Tekstil imalatına yönelik az sayıdaki endüstriyel miras yapıları arasında yukarıda bahsi geçen yapılar haricindekiler Bergama ilçesinde bulunmaktadır. Bunlardan ilki, **Zağnos Çırçır ve Un Fabrikası**'dır. 7.700 m²'lik parsel alanına sahip fabrika, tek katlı kâğır bir yapı olarak 20. yüzyılda inşa edilmiştir. Yapının en dikkat çeken özelliği duvar işçiliğidir. Duvarında, yontma taşların arasında tuğla sıraları kullanılarak estetik bir görünüm verilmiştir. Yapının köşeleri kesme taş ile belirginleştirilmiştir. Dikdörtgen planlı yapı, kirpi saçakları, basık kemerli kesme taş çerçeveli büyük pencereleri ve yuvarlak kemerli giriş açıklığı ile dikkat çeker. Kapının doğramaları korunmamıştır. Beşik çatıya sahip yapının çatı örtüsü özünde alaturka kiremiten yapılmış olsa da Marsilya kiremidi ile onarım görmüştür. Ancak büyük bir kısmı yıkılmış durumdadır.³⁶

Yapımına, 1954 yılında başlanan ve 1960 yılında işletmeye açılan **Sümerbank Bergama Pamuk İpliği ve Dokuma Fabrikası** ise hazır giyim, pijama ve gömlek imalatı amaçlı inşa edilmiştir. Fabrika, pamuklu mensucat üretiminde 400 işçi çalıştırılması üzerine planlanmıştır. Fabrikanın makine ve tesisatı Doğu Almanya'dan sipariş edilmiş olup, 1985 yılında 1.134 işçi ve 62 memur çalıştığı tespit edilmiştir. Özelleştirmeler kapsamında 2003 yılında kapanan fabrika, 2005 yılında Bergama Belediye Başkanlığı'na devredilmiştir. 2007 yılında iki farklı firmaya kiralanın fabrika, 305 kişinin işbaşı yapmasıyla tekrar üretime geçmiş olsa da 2008 yılında zarar ettiği gerekçesiyle kapatılmıştır. 2011 yılında fabrika teçhizatı satılmış, elde edilen gelirle restorasyon çalışmaları yapılmıştır. Bina restorasyon çalışmaları sonucunda Bergama Belediyesi ile Dokuz Eylül Üniversitesi arasında imzalanan protokol ile 2012'den bu yana Dokuz Eylül Üniversitesi Bergama Meslek Yüksekokulu olarak kullanılmaktadır.^{80 81 82}

Bu bölümde ele alınan son yapı, tekstil ve dokuma sektörlerinde ürün renklendirme amacıyla kullanılan palamutun depolanması için inşa edilen ve Bergama Turabey Mahallesi'ndeki 270 ve 145 m²'lik parsel alanlarına sahip **Bergama Palamut Deposu**'dur. Yapının tarihçesine ve genel özelliklerine ilişkin bilgiye ulaşılamamıştır. "*Bergama (İzmir) Kentsel Kültür Varlıkları Envanteri 2005*" adlı çalışmada yapının, palamut deposu olduğu belirtilmektedir.^{36 83}

used as hemp storage facilities. Situated close to the city center in an area that is surrounded by residential houses, the mill was purchased by Yalçın Yörükoğlu in 1955, and olive oil and cotton gin production began. The complex comprises the seed oil mill and an adjacent ginnery and the single-story auxiliary units surrounding the courtyard. There are arch windows on the front façade of the main structure. Even though the entire mill is a masonry structure, the roof, and the interior load-bearing systems are made of timber-frame construction. The olive oil extraction machinery in the plant was renovated to improve productivity, but only the olive crushing mills and the wells have made it to today. The structure is not registered.⁴⁹

Among the few industrial heritage structures in the textile sector, other than the ones mentioned above, all are located in Bergama. The first one of these is the **Zağnos Ginnery and Flour Mill** built on a 7,700-square-meter plot, which was built in the 20th century as a single-story masonry structure. Its most conspicuous feature is the wall work. On the walls, layers of brick rows were used in between the cut stones to give it an aesthetic appearance. The corners of the structure were highlighted using ashlar. Its saw-tooth eaves, big ashlar-framed skew-arch windows, and round-arch entrance opening are the high points of the rectangular structure. The woodwork of the door was destroyed. Even though the gable roof was originally covered with pantiles, it was repaired using Marseilles tiles. Still, the large part of the roof is destroyed.³⁶

Built to produce read-made garments, pajamas, and shirts, the construction of the **Sumerbank Bergama Cotton Yarn and Textile Mill** began in 1954 and the mill was operational in 1960. The mill was planned to employ 400 workers in cotton textile production. The equipment and mechanical installations of the factory were ordered from East Germany. As of 1985, there were 1,134 blue-collar and 62 white-collar personnel working at the factory. The plant was closed in 2003 due to privatization works and was transferred to the Bergama Municipality in 2005. Leased out to two different companies in 2007, the plant was operational again with 305 people working, but was closed in 2008 claiming that it was no longer profitable. In 2011, the machinery of the mill was sold and the proceeds were used in the restoration works. The building is being used as the Dokuz Eylül University, Bergama Vocational College since 2012 as per the protocol signed between the Bergama Municipality and the Dokuz Eylül University after the completion of the restoration work.^{80 81 82}

The last structure to be covered in this section is the **Bergama Acorn Warehouse** built on two plots (270 and 145 square meters) in Bergama, Turabey Neighborhood, to store the acorns used in dyeing the products in the textile and weaving sectors. No information is available on the history and general properties of the structure. According to the study titled "Bergama (İzmir) Urban Cultural Heritage Inventory 2005," the structure is an acorn warehouse.^{36 83}

Yörükoğlu Zeytinyağı ve Çırçır Fabrikası / Yörükoğlu Ginnery and Olive Oil Mill (Yıldırım, 2007)

Zağnos Çırçır ve Un Fabrikası Genel Görünümler (İzmir 2 No.lu KVKBK Arşivi) / Views of Zağnos Ginnery and Flour Mill (İzmir RCC-2 Archive)

Eski Sümerbank Bergama Pamuk İpliği ve Dokuma Fabrikası (DEÜ Bergama Meslek Yüksekokulu Müdürlüğü Kurumsal Arşivi) / Old Sumerbank Bergama Cotton Yarn and Textile Mill (Office of the Superintendent of DEU Bergama Vocational College, Institutional Archive)

ULAŞIM SEKTÖRÜ ENDÜSTRİYEL MİRAS YAPILARI / INDUSTRIAL HERITAGE STRUCTURES OF THE TRANSPORTATION SECTOR

Endüstri Devrimi sonrasında önce Avrupa ardından bütün dünyadaki sanayileşme ve gelişim hareketinin önemli yapıtaşlarından biri hiç kuşkusuz ulaşımdır. Ulaştırma sektörü endüstri faaliyetlerine göre şekillenirken aynı zamanda bu faaliyetler için en uygun yer seçimine de zemin hazırlar.

Özellikle demiryolu yapıları yapıldıkları dönemde endüstri faaliyetlerini yönlendirmekle kalmayıp, sosyal hayatı, kültürel faaliyetleri, turizmi, kentin mimari çizgisini ve elbette ekonomik durumunu etkilemiştir.⁹

Ticaret kenti İzmir için demiryolları, her dönemde su yolları ve üretim-ticaret bağlantıları üzerine kurulu akslar ile kentin gelişimini, yönelimini ve dönüşümünü belirleyen en önemli faktör olmuştur.¹⁰ İlk demiryolu girişi olan İzmir-Aydın demiryolunun yapımına 1857 yılında başlanmış olup, Osmanlı'nın İngilizlere tanıdığı imtiyaz ile Batı Anadolu'daki tarımsal artalanın merkeze ve deniz yoluna bağlanabilmesi amaçlanmıştır.⁷ ⁸⁶ Genel olarak Batı'nın en önemli ticaret aksı olan "*Kervan Yolu*"nun en önemli keşim noktaları bu hattın önemli yerleşkelerinin konumlandığı merkezlerde. Zamanla kentin gereksinimleri doğrultusunda bu hatta banliyö bağlantıları yapılmıştır. Sonrasında Gediz Havzası'nda yetiştirilen özel ürünlerin de merkeze ulaştırılması amacı ile 1863 yılında İzmir-Kasaba demiryolu hattı hizmete sokulmuş, böylelikle hem İzmir şehir içi ulaşımı kolaylaştırılmış, hem de kuzey bağlantısının sağlanması ile Küçük ve Büyük Menderes havzalarındaki tarımsal artalanın limana bağlanması mümkün olmuştur.⁸⁷⁸⁸⁸⁹

Undoubtedly, transportation is one of the important building blocks of the industrialization and development movement, which first began in Europe and then spread out to the entire world in the wake of the Industrial Revolution. The transportation sector not only takes shape depending on the industrial activities, but it also lays the groundwork for the right site selection—it helps pick the most appropriate choice for these activities.

Especially the railroad structures—they not only guided and streamlined the industrial activities with their construction, but they also affected the social life, cultural activities, tourism, and the architectural perspective of the city, plus its economic condition of course.⁹

For a trade city like İzmir, railroads—in addition to the waterways and axes built on the production-trade connections of the times—have always been the most important determinant of the city's development direction and parameters such as trends, tendencies, and transformation.¹¹ ⁸⁶ The construction of the İzmir-Aydın railway line, which was the first railroad initiative in the country, was kicked off in 1857. The concession given to the British by the Ottomans intended to connect the agricultural hinterland of western Anatolia to the center and the sea lines.⁷ ⁸⁶ The most important junctions on the "Caravan Road," which is the most important route on the trade axis of the west, coincide with the settlement centers formed along this line. Over the years, suburban lines were connected to the main line, based on the needs of the city. Later, the İzmir-Kasaba railway line was commissioned in 1863, which was actually intended to transport the special products grown in the Gediz Basin to the city. But this northern axis, not only helped to connect the agricultural hinterland in the Little and Greater Maeander basins to the port in İzmir, but it also solved the bulk of İzmir's urban transportation problems too.⁸⁷⁸⁸⁸⁹

İZMİR-AYDIN DEMİRYOLU HATTI / İZMİR-AYDIN RAILWAY LINE

İzmir-Aydın demiryolunun amacı, Aydın'dan çıkan hammaddenin ticari merkeze ulaştırılabilmesi, yurtdışına uygun fiyatlarla çıkarılabilen kömürün taşınabilmesi, aynı zamanda ticarete konu olacak verimli tarım üretiminin ham veya işlenmiş hali ile limana ulaşımının sağlanmasıdır.^{7 86 87} Hattın planlanması evresinde çevre karayolu bağlantısı izlenirken topoğrafyanın zorlayıcı oluşu, merkezdeki trafikten uzak olması gerekliliği, limana yakın bir alanın seçilmesinin ithalat ve ihracat açısından verimlilik sağlayacağı düşüncesi ve yabancı bir yatırım olması nedeni ile Levanten, Rum ve Musevi nüfusun yoğunlaştığı bir alana yakın olma isteği, hattın başlangıç noktasının şimdiki Alsancak eski adıyla Punta'da yer seçmesini sağlamıştır.^{7 86} Bu ulaşım bağlantısı, limanın güçlendirilmesi gerekliliğini de beraberinde getirmiştir. Liman bağlantısı potansiyelinin kullanılabilmesi amacıyla Punta'da konumlanan **Alsancak Gar Yerleşkesi**, hattın en gösterişli ve en büyük yerleşkesi olup, yerleşke içerisinde adeta küçük bir "İngiliz Kasabası" olarak kurgulanmıştır. Fiziksel olduğu kadar mimari ve sanatsal yönü ile kent için yeni bir yönelim başlatmış, çevresindeki alanlar imara açılmış, zamanla çevresine sanayi ve konut yapılarını çekmiştir. Kent içinde, yeni bir merkez niteliği gösteren bu alana ulaşımın zorluğu şehir içi ulaşımın güçlendirilmesi gibi kamusal yatırımlar için temel oluşturmuştur.⁹⁰ Özellikle zengin ve ayrıcalıklı kesimin ihtiyaçlarını karşılamak üzerine kurulan banliyö bağlantıları için de ayrı yolcu istasyonlarını içinde barındıran yerleşke karayolu, denizyolu ve şehir içi ulaşım için yeni kamusal yatırımların gerçekleşmesine ön ayak olmuştur.^{11 8 90}

Çalışma kapsamında İzmir-Aydın demiryolu hattının İzmir il sınırları dâhilinde olan bölümü için 1. Etap yerleşimleri olan Alsancak, Kemer, Şirinyer, Gaziemir, Cumaovası, Develiköy, Pancar, Kuşçuburun, Torbalı, Tepeköy, Sağlık, Kozpınar; 2. Etap yerleşimleri olan Selçuk Çamlık ve Ayasuluğ, Ödemiş-Tire Şube durakları olan Arıkbaşı, Çaylak (Karpuzlu), Bayındır, Çatal yerleşkeleri ortak olmak üzere Ödemiş yönünde Derebaşı, Hacıilyas (İlkkurşun), Ödemiş, Tire yönünde ise Tire yerleşkesine ve banliyö bağlantıları Buca ve Seydiköy yerleşimlerine yer verilmiş olup, bu hattın ilk ve en büyük yerleşkesi olan Alsancak Demiryolu Yerleşkesi Liman Arkası bölümünde ayrıntılı olarak incelenmiştir.⁷ Bu bölümde ise hattın yerleşkelerine sırasıyla yer verilmiş, envanterde tescil bilgilerine ulaşamaması sebebiyle yer verilmeyen bazı küçük ölçekli yerleşkelere anlatım bütünlüğünün bozulmaması ve İzmir - Aydın demiryolu hattının algılanabilirliğinin artırılması amacıyla değinilmiştir. Söz konusu hattın tüm yerleşkelerine (ilgili koruma kurulu arşivlerinde tescil fişine ulaşılabilen yerleşkelerin tam konumunda, ara yerleşkelerin ise tahmini konumlandırması yapılarak) ve bağlantılarına bakıldığında, yerleşkelerin merkezi, küçük ölçekli ve banliyö yerleşkeleri olarak yapılaşmış olduğu görülmektedir.

İzmir – Aydın Demiryolu hattının birinci etabının ikinci durağı **Kervan Köprüsü Demiryolu Yerleşkesi**'dir. Günümüzde **Kemer İstasyonu** olarak bilinen endüstriyel miras alanı, Konak ilçesi Güney Mahallesi'nde konumlanmakta olup 1857 yılında inşa edilmiştir. Kervanların kente giriş yaptığı bölgeye yakın bir yerde bulunması nedeniyle o dönemde Kervan Köprüsü İstasyonu olarak tanımlanan yerleşke, önceleri yalnızca yük taşımacılığı amacıyla kullanılmış, daha sonraları ise banliyö hattına dâhil olarak yolcu taşımacılığı da yapmaya başlamıştır. Önemli bir kesişim noktası olan Kemer'de zamanın Fransız yöneticileri ve orta kesim tüccarlarının buraya yerleşmesi ile bölgede gelişim gerçekleşmiştir.^{7 86}

The objective of constructing the İzmir-Aydın railway line was multi-fold. One was to transport the raw materials from Aydın to the commercial center. The other was to transport the commercially-viable rich and abundant agricultural goods (both raw and processed) to the port. One other reason was to transport the coal to the port so it could be exported at good prices.^{7 86 87} During the planning stage of the line, difficult decisions had to be made. First of all, the line had to follow a rough terrain to reach the beltway. Then there was the need to keep it away from the traffic congestion at the center. Third, a selection that is close to the port would provide increased productivity in exports and imports. Finally, because it was a foreign investment, it would be good to keep it close to the Levantine, Greek, and Jewish quarters. Therefore, the area, which is known as Alsancak today (previously Punta) was selected as the beginning of the line.^{7 86} This connection, however, called for the port to be strengthened. Positioned in Punta to leverage the full potential of the port connection, the **Alsancak Railroad Terminal Compound**, which was the most impressive and the biggest compound of the line, was therefore designed by mimicking a small "British Town," of sorts. This gave the city a new direction, not just in a physical sense, but also in an architectural and artistic sense. The surrounding areas were opened to development, attracting industrial structures and residential housing settlements. The difficulties encountered in the city, especially in terms of reaching this area, which had then become a new center, called for increased infrastructure investments by the public authority, such as propping up the urban transportation.⁹⁰ The compound, which housed separate passenger stations for the suburban connections established to meet the needs of the rich and privileged segment especially, paved the way for new public investments undertaken for land, sea, and urban transportation.^{11 8 90}

Within the scope of this study, the following complexes are examined in detail. They are the complexes situated the İzmir-Aydın railway line lying within İzmir's provincial borders: 1) the first-leg stations of Alsancak, Kemer, Şirinyer, Gaziemir, Cumaovası, Develiköy, Pancar, Kuşçuburun, Torbalı, Tepeköy, Sağlık, Kozpınar; 2) the second-leg stations of Selçuk, Çamlık and Ayasuluk, 3) the Ödemiş-Tire branch stations of Arıkbaşı, Çaylak (Karpuzlu), Bayındır, Çatal stations, after which the branch splits into two: 3a) the Ödemiş-line stations of Derebaşı, Hacı İlyas (İlk Kurşun), Ödemiş, and 3b) the Tire-line stations until the Tire station itself, and 4) İzmir's suburban stations of Buca and Seydiköy, and finally, 5) the first and the largest station of this line, that is the Alsancak Railroad Compound—covered in the Darağaç section, the Hinterland Area of the Port of İzmir.⁷ In this section, the complexes built on this rail line are covered in a specific order, and some small-scale complexes for which no registration information was available in the inventory list were mentioned briefly so that the integrity of the text is not compromised and the perception of the İzmir-Aydın railway line is strengthened. When all compounds and connections on the railway line are considered, we see that the communities around these compounds were formed as localized small-scale and suburban central communities. Note: The compounds whose registration certificates were available in the related RCC archives were evaluated on their exact spot, and the intermediate compounds were evaluated based on a guesstimate positioning.

The second station on the first leg of the İzmir-Aydın railway axis is the **Kervan Bridge Railroad Compound**. The industrial heritage compound, which is known as the **Kemer Station** today, was built in 1857 in Konak, Güney Neighborhood. The compound was called at the time "the Caravan Bridge Station," because it was located close to the area where the caravans entered the city. Initially, it was used only for cargo hauling purposes, but later it was added to the suburban line and used in passenger transportation. An important intersection of the trade routes, Kemer became popular in time and the area started to develop when the French administrators and the middle-class merchants of the time settled in the area^{a 7 86}

Yerleşke İstasyon binası, hangar binası ve lojman binalarından oluşmakta olup, İzmir 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 1988 yılında tescillenmiş, PAKBEN Mimarlık ve Restorasyon Şirketi tarafından restorasyon projesi tamamlanmıştır. Restore edilen yapılar günümüz İZBAN Kemer İstasyon durağında olup ulaşım amaçlı kullanılmamaktadır.¹⁰

Yığma tekniği ile taş kullanılarak inşa edilen istasyon binası zemin+1 kattan oluşmaktadır. Zemin ve ara katta, bekleme salonu, 1. katta ise lojman bulunmaktadır. Çatısı Marsilya kiremididir. Parsel içerisinde yer alan hangar binası tek katlı olup, yığma taş sistemiyle inşa edilmiştir. Yerleşke içindeki diğer yapılar ise lojman binalarıdır. Benzer mimari özellikleri gösteren lojman yapıları yığma taş sistemiyle inşa edilmiştir.^{10 91}

The compound comprises the station, hangar, and lodging buildings. It was registered by the İzmir Regional Conservation Council-1 in 1988 and restored by PAKBEN Architecture and Restoration Company. The restored structures are located at the station known as the İZBAN Kemer Station today and used as part of the transportation business.¹⁰

The train station building is a ground-floor-plus-one-flight stone masonry structure. There is a passenger waiting area on the ground floor and mezzanine, and a lodging unit on the first floor. The roof is covered with Marseilles tiles. The hangar building located on the plot is a single-story stone masonry structure. The other building in the compound are the lodging units. The lodging units, which display similar architectural characteristics, are stone masonry structures.^{10 91}

Kemer Yerleşkesi İstasyon Yapısı (İzmir 1 No.lu KVKBK Arşivi) / Station Building in Kemer Compound (Izmir RCC-1 Archive)

Lojman Yapıları (İzmir 1 No.lu KVKBK Arşivi) / Lodging Units (Izmir RCC-1 Archive)

Etabin üçüncü durağı olan **Paradiso (Kızılçullu) Demiryolu Yerleşkesi** ise Şirinyer semti Kızılçullu Mahallesi'nde yer almaktadır. Yerleşke yolcu taşımacılığı amacı ile 1970 yılında faaliyete geçen, çift hatlı ilk istasyon yapısıdır. Yolcu yoğunluğu ve zengin Levantenlerin işçi sınıfından ayrı olarak farklı istasyon ve ikramlı yolculuk talepleri sebebiyle ulaşım aksı çift hatta çıkarılmıştır. Aydın yönüne devam eden hat için tek katlı gösterişsiz bir istasyon yapısı bulunurken, Buca'ya devam eden ve zengin Levantenlerin kullandığı hattın istasyonu ise büyük yolcu bekleme, idare ve lojman yapısının bulunduğu gösterişli bir yapıdır. Günümüzde İZBAN hattının yer altından ilerlemesi sebebiyle, istasyon rayları sökülmüş, söz konusu istasyon yerleşkesi kullanım dışı kalmıştır. Sökülen raylar yerine döşeme yapılmış, alan park haline getirilirken, mevcut yapılar restore edilerek bazıları ticari kullanımda olmak üzere kamu kullanımına açılmıştır.⁷⁸⁶

Yerleşkedeki yolcu bekleme, idare, lojman ve eşya ambarı olarak kullanılan yapılar zemin + bir ve tek katlı yığma taş yapılardır. Yapı ilgili koruma kurulu tarafından 2007 yılında tescillenmiştir.¹⁰

Şirinyer İşçi İstasyonu / Şirinyer Workers Station (Ekizoğlu, 2012)

The third station on the leg, the **Paradiso (Kızılçullu) Railroad Compound** is situated in the Şirinyer quarter, Kızılçullu Neighborhood. The compound incorporates a two-story station structure commissioned in 1970 for passenger transportation. Because of the heavy commuting demand and the rich Levantine community wanting to be treated differently than the working class and accommodated in separate facilities offering complimentary services, the number of tracks was doubled. While the station built on the line that continues to Aydın is a single-story modest station structure, the station built on the line that continues to Buca and is used by the wealthy Levantine population is a grandiose structure comprised of a large passenger waiting area, administration, and lodging unit. Today, the compound is no longer in use because the İZBAN tracks run underground and the railway tracks are removed. After the tracks were removed, the area was converted into a public park, and the existing structures were restored. Some of the structures have been opened to public use as commercial entities.⁷⁸⁶

The facilities used as a passenger waiting area, administration, and lodging units, and storage depot in the compound are single-story and ground-floor-plus-one-flight stone masonry structures. The structure was registered by the incumbent RCC in 2007.¹⁰

Şirinyer Levanten İstasyonu / Şirinyer Levantine Station (Erolsasmaz, 2020)

Hattın dördüncü durağı **Gaziemir Demiryolu Yerleşkesi** Atıf Bey Mahallesi Havacılar Caddesi ile Ulaştırma Caddesi arasında yer almaktadır. Yerleşke demiryolu hattı yerleşkesi ile birlikte 191.382 m² iken, gar binası ve müştemilatının bulunduğu bölge, 2.515 m² yerleşim alanına sahiptir.

İzmir-Aydın demiryolunun 1861 yılında yapılan, ana hat üzerindeki banliyö bağlantısının son durağı Gaziemir yerleşkesidir. Bölgedeki maden ve tarım ürünlerinin kent merkezine ulaştırılabilmesi amacıyla kurulan istasyon yapısı bölgedeki kervanların sayısının azalmasıyla yoğunluğunu kaybetse de, 1876 yılında Gaziemir istasyonuna varmadan önce ayrılan yeni bir bağlantı olan Seydiköy banliyö hattının da eklenmesi ile eski önemini geri kazanmıştır. Yapıldığı dönemde kahve, yolcu bekleme ve idare yapılarından oluşan yerleşimin, günümüzde sadece yolcu bekleme ve idare yapısı özgün niteliğini korumakta, yeni yapılan peronlar kullanılmaktadır.⁷⁸⁶

Yerleşkedeki tren istasyonu enine dikdörtgen formlu bir kitleye sahiptir. Zemin kattan oluşan yapı moloz taş malzemeyle yığma sistemde inşa edilmiştir. Bugünkü sahibi Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları İşletme Genel Müdürlüğü olan yapı aynı kitle içerisinde bulunan, girişleri birbirinden bağımsız dört birimden oluşmaktadır. Bu birimlerin üçü lojman, biri bekleme salonu ve istasyon şefliğidir. Yapı ilgili koruma kurulu tarafından 2005 yılında tescillenmiştir.¹⁰

İzmir-Aydın Demiryolu hattının banliyö yerleşimlerinden Şirinyer istasyonuna bağlı olan ilk banliyö hattı **Buca Demiryolu Yerleşkesi**, Buca İlçesi, İnönü Mahallesi'ndedir. Yerleşke demiryolu aksı ile birlikte 39.660 m² yerleşim alanına sahipken, ahşap kahvehanesi, yazıhanesi ve müştemilat yapısının bulunduğu kısımları 3.771 m² parsel alanına sahiptir.

Buca İstasyonu'nun yapımına varlıklı Levanten ailelerin yerleşim alanları ile Alsancak (Punta) bağlantısının sağlanabilmesi amacıyla 1866 yılında imtiyaz alınarak başlanmıştır. Yük taşımacılığı için kullanılan Alsancak Garı'na Levantenlerin kullanımı için ayrı bir istasyon yapımı gerekmiştir. Günümüzde İzmir'in ilk saat kulesi olan Alsancak yerleşkesinin doğusunda yer alan istasyon Levanten İstasyonudur. Paradiso (Kızılçullu) üzerinden Buca'ya bağlanan 2.740 metrelik hat 1870 yılında tamamlanarak kullanıma açılmıştır. Hattın inşasından sonra Buca, boş zaman aktiviteleri için at yarışları, mesire yerleri ve rekreasyon alanları ile gelişmiş olan Batılı tarzda lüks bir yerleşime dönüşmüştür.⁷

Yerleşkede tek katlı bir yığma kahvehane, yazıhane ve müştemilat yapısı bulunmaktadır. Yapılar 1983 tarih ve 1986 tarihlerinde tescillenmiştir.¹⁰

The fourth station on the line is the **Gaziemir Railway Compound** built between the Havacılar and Ulaştırma Avenues in Atıfbey Neighborhood. While the compound covers 191,382 square meters, including the railway complex, the section where the terminal building and extensions are located covers a 2,515-square-meter layout area.

On the suburban connection of the main İzmir-Aydın railway axis constructed in 1861, the last station is the Gaziemir compound. The train station, which was built to haul the mineral and agricultural products of the region to the city center, lost its business volumes due to the decreasing number of caravans in the region. But the construction of the Seydiköy suburban line in 1876, which splits off before reaching the Gaziemir train station, helped the compound to recover its importance back. The complex, which consisted of a coffee house, passenger waiting area, and administration buildings at the time of its construction, only the passenger waiting area and administration building preserve their original condition. New platforms have been installed for passenger use.⁷⁸⁶

The train station in the compound is a structure, which has a transverse rectangular layout. Comprising only a ground floor, the building is a stone masonry structure. Owned by the Republic of Turkey, Directorate General of State Railways, the structure comprises four sections built in the same building block with separate independent entrances. Three of these sections are the lodging units, and one is the passenger waiting area and the office of the station master. The structure was registered by the incumbent RCC in 2005.¹⁰

One of the suburban complexes on the İzmir-Aydın railway axis, which is connected to the Şirinyer station, is actually the first suburban railway line constructed in the region, i.e., the **Buca Railway Compound** situated in Buca, İnönü Neighborhood. While the compound covers 39,660-square-meter layout area, including the railroad tracks, the section, which incorporates the wooden coffee house, administration and extensions covers a 3,771-square-meter plot.

The Buca Train Station was built to connect the wealthy Levantine neighborhood with Alsancak (Punta). The construction was kicked off in 1866 only after obtaining the concession. A separate station building had to be built for the Levantine population at the Alsancak Railroad Terminal, which was primarily used for cargo transportation. The train station located to the east of the Alsancak compound (the location of İzmir's first clock tower) is the Levantine Station. The 2,740-m track was completed and commissioned in 1870 connecting to Buca through Paradiso (Kızılçullu). After the rail line was constructed, Buca developed into a luxurious suburban settlement; filled with horse tracks, recreation sites, and other recreational facilities, it is almost like a western countryside.⁷

In the compound lies a single-story coffee house, an office, and an extension building. The structures were registered in 1983 and 1986.¹⁰

Gaziemir Yerleşkesi Günümüz Görünümü / Current View of the Gaziemir Compound (Ekizoğlu, 2012)

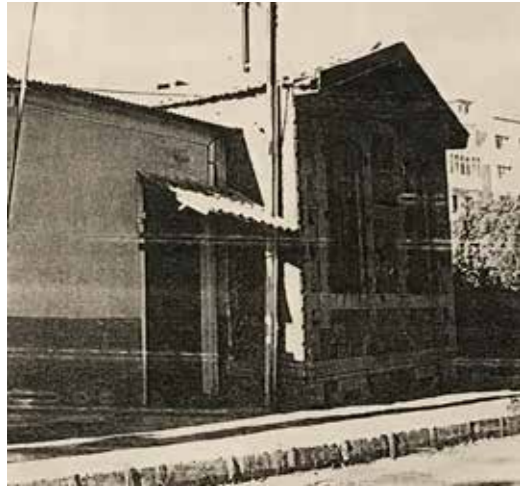
Gaziemir Yerleşkesi (İzmir 1 No'lu KVKBK Arşivi) / Gaziemir Compound (Izmir RCC-1 Archive)

Buca Yerleşkesi / Buca Compound (Ekizoğlu, 2012)

Seydiköy Tren İstasyonunun Eski Bir Fotoğrafı / An Old Photograph of the Seydiköy Train Station (Berent, 2006)

Tescil Fişinden İstasyon Yapısı (İzmir 1 No.lu KVKBK Arşivi) / Station Building—DLC (Izmir RCC-1 Archive)

İstasyon Yapısı / Train Station Structure (Berent, 2006)

Hattın birinci etap yerleşimi olan Gaziemir Yerleşkesi'ne bağlanan diğer bir banliyö bağlantısı ise 1.600 km mesafeli **Seydiköy Yerleşkesi**'dir. Gaziemir Atıfbey Mahallesi'nde bulunan yerleşke 1876 yılında açılan hattın son durağıdır. 1986 yılına kadar çalışan hat, yeterli yolcu olmaması nedeniyle kapatılmıştır. Günümüzde demiryolu hatları sökülmüş olup, yapının doğusunda Alsancak-Seydiköy hattında tek başına tam 110 yıl hizmet veren "kara tren" nostalji olarak sergilenmektedir. Gaziemir Belediyesi yapıyı TCDD'den 10 yıllığına kiralayarak restore ettirmiştir. Restorasyon sonrası yeniden işlevlendirilen yapı 1925-1950 yılları arasında yaşayan bir ailenin ev hayatını canlandıran ve dönemin izlerini sergileyen "*Gaziemir Anı Evi*" olarak 2011 yılından beri hizmet vermektedir.^{786 92}

Yolcu bekleme ve idare yapısı olarak kullanılan yapı, Levanten mimarisine sahiptir. Uzun dikdörtgen formlu kitlesiyle, bodrum ve zemin katın oluşmakta olup, moloz ve taş malzemeyle yığma sistemde inşa edilmiştir.¹⁰

İzmir-Aydın demiryolunun, birinci etap beşinci ve küçük ölçekli yerleşimi olan **Cumaovası Demiryolu Yerleşkesi**, Menderes İlçesi, Gölcükler Mahallesi'nde yer almaktadır. Demiryolu hattı yerleşkesi ile birlikte 117.113 m² yüzölçümüne sahip iken, gar binası ve müştemilatının bulunduğu bölge 4.250 m² büyüklüğündeki bir alanda yer almaktadır.

Yerleşke içme suyunun kente ulaştırılmasına hizmet etmiştir. Yapıldığı dönemde yolcu bekleme ve idari yapısı, lojman, ürün depolama alanları ve su depolarının bulunduğu yerleşkede ürün depolama ve yolcu hatları birbirinden makasla ayrılmaktadır. İZBAN'ın faaliyete geçmesi sonrası yolcu bekleme ve idari yapısı, lojman ve su depoları yıkılmamışken, yerleşimin güneyinde ürün depolama yapılarının yerine Cumhuriyet Dönemi'nde yapılmış olan yeni istasyon yapısı bulunmaktadır. İstasyon yapısı zaman içinde değişim geçirerek özgünlüğünü kaybetmiştir.⁷

One other suburban connection to the Gaziemir Compound, which is one of the first-leg stations built on the line, is the Seydiköy Compound located at 1,600 km line distance. Situated in Gaziemir, Atıfbey Neighborhood, the compound is the last station on the railway line opened in 1876. Operational since 1986, the line was closed due to lack of passengers. Presently, the tracks of the railway line have been removed, but the "vintage steam engine," which remained in service for 110 years running on the Alsancak-Seydiköy line by itself, is exhibited as a nostalgic reminiscence. The Gaziemir Municipality has leased the structure from TCDD for 10 years and restored it. Repurposed after the restoration, the structure has been in service as the "Gaziemir Memorial House," since 2011. The Structure is on exhibition as the venue that displays the home life of a family that lived from 1925 through 1950, and the life-style of the period.^{786 92}

Used as a passenger waiting area and administration unit, the structure has the Levantine architecture. With its long rectangular block structure, it is incorporated with a basement and a ground floor and is built as a rubble and stone masonry building.¹⁰

The fifth station built on the first leg of the Izmir-Aydın railway axis is a small-scale complex, the **Cumaovası Railroad Compound**, which is situated in Menderes, Gölcükler Neighborhood. While the railway line covers 117,113 square meters including its compound, the section where the terminal building and extensions are located sits on a 4,250-square-meter plot.

It helped transport the drinking water of the compound to the city. The compound incorporated a passenger waiting area and administration building, a lodging unit, product storage spaces, and water towers. The product storage facilities and passenger lines are diverted into different tracks with the use of a switch. While the passenger waiting area and administration building, the lodging unit, and water towers stood intact even after IZBAN became operational, the product storage facilities to the south of the complex were replaced long ago by the new train station built during the Republican Era. The station building, however, was modified later and lost its authentic nature.⁷

Enine dikdörtgen planlı olan, tek katlı, beşik çatılı, Marsilya kiremit kaplı olan ana yapının ön cephesi demir korkulukla çevrili avluya bakmaktadır. Yapının beden duvarı andezit taş ile yığma tekniikle inşa edilmiş olup, köşe bentleri düzgün kesme taş ile hareketli olarak örülmüştür. Yapı ilgili koruma kurulu tarafından 2008 yılında tescillenmiştir.¹⁰

Hattın birinci etap altıncı, yedinci ve sekizinci istasyonları olan sırasıyla **Develiköy, Pancar** ve **Kuşçuburun Yerleşkeleri** küçük ölçekli yerleşimlerdir. Koruma durumları hakkında bilgiye ulaşılamayan yapılara bu çalışmada sadece hattın bütünlüğünün sergilenebilmesi amacıyla değinilmiştir. Yapılan akademik çalışmalar incelendiğinde **Develiköy Yerleşkesi**'nin yine aynı ismi taşıyan Develi Mahallesi'de yer alan ufak bir yerleşim olduğu ve günümüzde kullanım dışı kaldığı ve sadece lojman yapısının TCDD personeli tarafından kullanıldığı bilgisine ulaşılmıştır.⁷

Pancar Yerleşkesi bölgede yetiştirilen tarım ürünlerinin İzmir Limanı'na ulaştırılması amacı ile inşa edilmiş bir yerleşkedir. Yolcu bekleme ve ikamet yapısının aynı yapı içerisinde yer aldığı tek yapı ölçeğinde bir yerleşim olup tarımsal üretim bulunmamaktadır. Günümüzde İZBAN Pancar İstasyonu olarak kullanılmaktadır.⁷

Develiköy Yerleşkesi Görünümü / View of the Develiköy Compound (Ekizoğlu, 2012)

A single-story unit with a transverse rectangular layout, the main structure is integrated with a gable roof covered with Marseilles tiles, and its front façade faces the garden surrounded by iron fences. The skeletal walls of the structure is made of andesite masonry, and its corner bevels are built with fine-dressed ashlar work in a shifted pattern. The structure was registered by the incumbent RCC in 2008.¹⁰

The sixth, seventh and eighth stations built on the first leg of the line are respectively, the **Develiköy, Pancar and Kuşçuburun Compounds** are small-scale complexes. This study covers the structures for which there is no information available on their conservation or registration status. The reason for doing this is to preserve the integrity of the line. A review of the academic studies made reveals that the **Develiköy Compound**, which is a complex located in the Develi Neighborhood, its namesake region, is no longer operational today and only the lodging unit of the compound is used by the Turkish State Railways (TCDD) personnel.⁷

The **Pancar Compound** is a facility built to transport the agricultural products raised in the region to the Port of Izmir. This is a single-structure complex where the passenger waiting area and lodging unit are fitted into one facility, and even though it was built to transport agricultural products, there are no storage facilities. It is used today as the IZBAN Pancar Station.⁷

Pancar Yerleşkesi Görünümü (Geçmiş) / View of the Pancar Compound (Past) (Ekizoğlu, 2012)

Diğer küçük ölçekli yerleşim ise **Kuşçuburun Yerleşkesi**'dir. Yapıldığı dönemde yolcu bekleme, idare ve lojman gibi yapılar bulunmasına karşın su deposu haricinde diğer yapıların izine rastlanamamıştır.⁷

Yerleşke krokilerine bakıldığında, bu istasyonların küçük ölçekli yerleşimler olduğu net olarak okunabilmektedir. Hala aktif bir şekilde varlığını sürdüren tek yerleşke Pancar Yerleşkesi'dir.⁷

Ana hattın birinci etap dokuzuncu yerleşkesi olan Torbalı İlçesi, Muratbey Mahallesi'nde bulunan **Torbalı Yerleşkesi** 53.631 m² alana sahiptir. Anahat demiryolunun 48. km'si üzerinde yer alan Torbalı istasyonu, Ödemiş-Tire hatlarının da bağlı olduğu orta ölçekli bir yerleşimdir. Önceleri kervan yolunda yer almadığı için gelişemeyen yerleşim, demiryolunun işletilmeye başlanması ile hızla gelişmiştir. İstasyonda yolcuların binebilmesi ve ürünlerin yüklenebilmesi için iki ayrı hat bulunmaktadır. Yolcular için ayrılan hat ise Aydın yönü ve Ödemiş-Tire yönü olmak üzere güney ve kuzey yönü olarak ayrılmıştır. Yerleşke içerisinde yolcu bekleme ve idare yapısı, ürün ve su depolama yapıları ve lojman bulunmakta olup, günümüzde ürün depolama yapılarından biri hariç diğer yapılar ayakta ve korunmuş durumdadır.^{7 86} Yerleşkedeki yapılar ilgili koruma kurulu tarafından 2006 yılında tescillenmiştir.¹⁰

Kuşçuburun Yerleşkesi Görünümü / View of the Kuşçuburun Compound (Ekizoğlu, 2012)

The other small-scale complex is the **Kuşçuburun Compound**. Even though there were facilities such as the passenger waiting area, administration, and lodging units at the time of its construction, there are no signs left of any other structures but the water tower.⁷

Looking at the diagrams of the compounds, one can clearly say that these train stations were actually small-scale complexes. The only complex, which is still operational, is the Pancar Compound.⁷

The ninth station on the first leg of the main railway line is the **Torbalı Compound** built on a 53,631-square-meter area in Torbalı, Muratbey Neighborhood. Lying on the

48th km of the main railway line, the Torbalı station is a mid-size complex. In the past, the complex did not have a chance to develop because it was not located on the caravan routes, but now, with the commissioning of the railroad, it would start developing really fast. There are two separate tracks in the station, one for accommodating the passengers and the other for the products. The tracks reserved for the passenger traffic were further divided into two, one for the Aydın direction and the other for the Ödemiş-Tire direction, i.e., the southbound and northbound directions, respectively. The compound incorporates a passenger waiting area and administration unit, product and water storage facilities, and the lodging unit. Today, except for one of the storage units, all other facilities are in sound and well-reserved condition.⁷⁸⁶ The structures in the compound were registered by the incumbent RCC in 2006.¹⁰

Torbalı Yerleşkesi Görünümü (Geçmiş) / View of the Torbalı Compound (Past) (Ekizoğlu, 2012)

Ana hattın birinci etap onuncu durağı olan **Tepeköy Yerleşkesi**'nin tescil bilgisine ulaşılamamıştır. Ancak Torbalı ve Tepeköy yerleşimleri dönemin önemli pazar alanlarıdır. Hatta trenlerin tarifeleri dahi buna göre düzenlenmiştir. Bununla birlikte Tepeköy bölgenin en büyük pazar yerine sahip olan ve İzmir, Tire, Ödemiş gibi merkezlerden oldukça fazla ziyaretçi çeken bir yerleşim olması nedeniyle istasyon yapısı Torbalı Yerleşkesi'nden daha önce inşa edilmiştir.⁷⁸⁶

Doğu batı doğrultusunda yerleşim gösteren istasyon alanı, ikamet yapıları ve istasyon yapısından oluşmaktadır.⁷¹⁰

Günümüzde istasyon yapısı kullanım dışı iken, yerleşkenin lojman yapıları TCDD tarafından kullanılmaktadır.⁷

Ana hattın birinci etap yerleşimlerinin son durakları (on birinci ve on ikinci) olan **Cellatkahve**, günümüz **Sağlık Yerleşkesi** ve **Kozpınar Yerleşkesi** tescil bilgilerine ulaşılamamıştır. Demiryolu hattının sırasıyla 60. ve 67. km'lerinde yer alan yerleşimlerin ikisi de kervan yoluyla çakışan bir bölgede yer almaktadır. Yerleşkeler kervan taşımacılığı ile demiryolu ulaşımının birleşmesini sağlayan küçük ölçekli de olsa önemli yerleşimlerdir.⁷

Yapısal olarak oldukça benzerlik gösteren iki yerleşke de istasyon, yolcu bekleme ve idare yapısı, ürün depolama yapısı, ikamet yapısı ve kahve yapısından oluşmaktadır. Özgün yapılarının günümüze ulaşmadığı Sağlık Yerleşkesi kullanıma açık iken, karayoluna uzak bir mevkide kalan Kozpınar Yerleşkesi'nin sadece istasyon ve idare yapısı günümüze ulaşmış olmakla beraber harap durumdadır ve kullanılmamaktadır.⁷⁹³

İzmir-Aydın demiryolu hattının ikinci etap yerleşimlerinin ilk durağı **Ayasuluk Yerleşkesi**'dir. Selçuk ilçesi Zafer Mahallesi'nde bulunan yaklaşık 99.646 m² yerleşim alanına sahip olan yerleşke hattın ilk planındaki tünel inşaatının çökmesi sonucu güzergâh olarak oluşturulmuştur. 15 Eylül 1862 tarihinde faaliyete geçen yerleşim Roma kemerlerinin altına inşa edilmiş, Alsancak demiryolu yerleşiminden sonra en büyük ikinci demiryolu yerleşimidir. Demiryolunun inşası sonrası kentsel gelişim, Kuşadası kervan yolunun bölgeye gelmesi ve demiryolunun yakın konumlandığı Efes harabeleri ve Meryem Ana Kilisesi'ne yapılan ziyaretler ile hızlanmıştır. Bölgeye gelen turistlere hizmet amacıyla istasyon yapısının arkasında inşa edilmiş olan otel yapısı, yerleşimi diğer demiryolu yerleşkelerinden farklı kılmaktadır.

Özgün örüntüsünde, yolcu bekleme ve idari yapı, lojman yapıları, ürün depolama ve su depolama yapıları, teknik bakım yapısı ve döner köprü'nün bulunduğu yerleşimden otel, günümüze ulaşmış, restore edilerek ticari kullanımda yeniden işlevlendirilmiş ve kafe olmuştur.⁷⁸⁶

No registration information is available for the tenth station on the first leg of the main railway line, which is the **Tepeköy Compound**. However, what we know is the fact that the Torbalı and Tepeköy complexes were important farmers market locations in the region at the time. Even the train schedules were arranged with this fact in mind. Nevertheless, because Tepeköy was the location with the biggest farmers market in the region, drawing lots of visitors from urban centers such as İzmir, Tire, and Ödemiş, the station building was constructed before the Torbalı Compound was built.⁷⁸⁶

Aligned along the east–west direction, the compound comprises the station grounds, lodging facilities, and station structure.⁷¹⁰

While the station building is out of commission today, the lodging units are used by TCDD personnel.⁷

The last stations (eleventh and twelfth) on the first leg of the main railway line are the **Cellatkahve** (presently **Sağlık Compound**) and the **Kozpınar Compound**, for which no registration information is available. The complexes situated on the 60th and 67th kilometers of the railway line are both located in a region which lies on the caravan routes. That is why these compounds, no matter how small-scale they may be, are important complexes given their capacity of connecting the caravan and railroad transportation modes together.⁷

Practically identical in a structural sense, the two complexes both comprise a station, passenger waiting area and administration units, product storage facilities, lodging units, and a coffee house. While the Sağlık Compound is still operational today, hardly any of its authentic structures have survived, unfortunately. On the other hand, while the train station and the administration building of the Kozpınar Compound have survived to see the present day, neither of them are used today, because of their desolate condition and distance to the highway.⁷⁹³

The first station on the second leg of the İzmir–Aydın railway axis is the **Ayasuluk Compound**. Built on an approximately 99,646-square-meter layout area in Selçuk, Zafer Neighborhood, the compound was established as the new destination point, after the tunnel included in the original blueprints of the line collapsed during construction. Commissioned on September 15, 1862, the complex, which was built right under the Roman arches, is the second biggest railroad complex after the Alsancak railroad complex. The construction of the railroad helped accelerate the urban development of the region. As a result, the Kuşadası caravan route was diverted so it would pass through the region, and the number of visitors to the Church of the Virgin Mary and the Ephesus Ruins, which are located close to the railroad, would see substantial increases. The hotel structure built behind the station to meet the hospitality needs of the tourists coming to the region sets the complex apart from the other railroad complexes.

The complex originally comprised a passenger waiting area and administration units, lodging units, product and water storage units, a technical maintenance shop, and a rotating railroad bridge, and a hotel. The hotel has survived to see the present day and after restoration, it was repurposed as a commercial facility and is being used as a cafe today.⁷⁸⁶

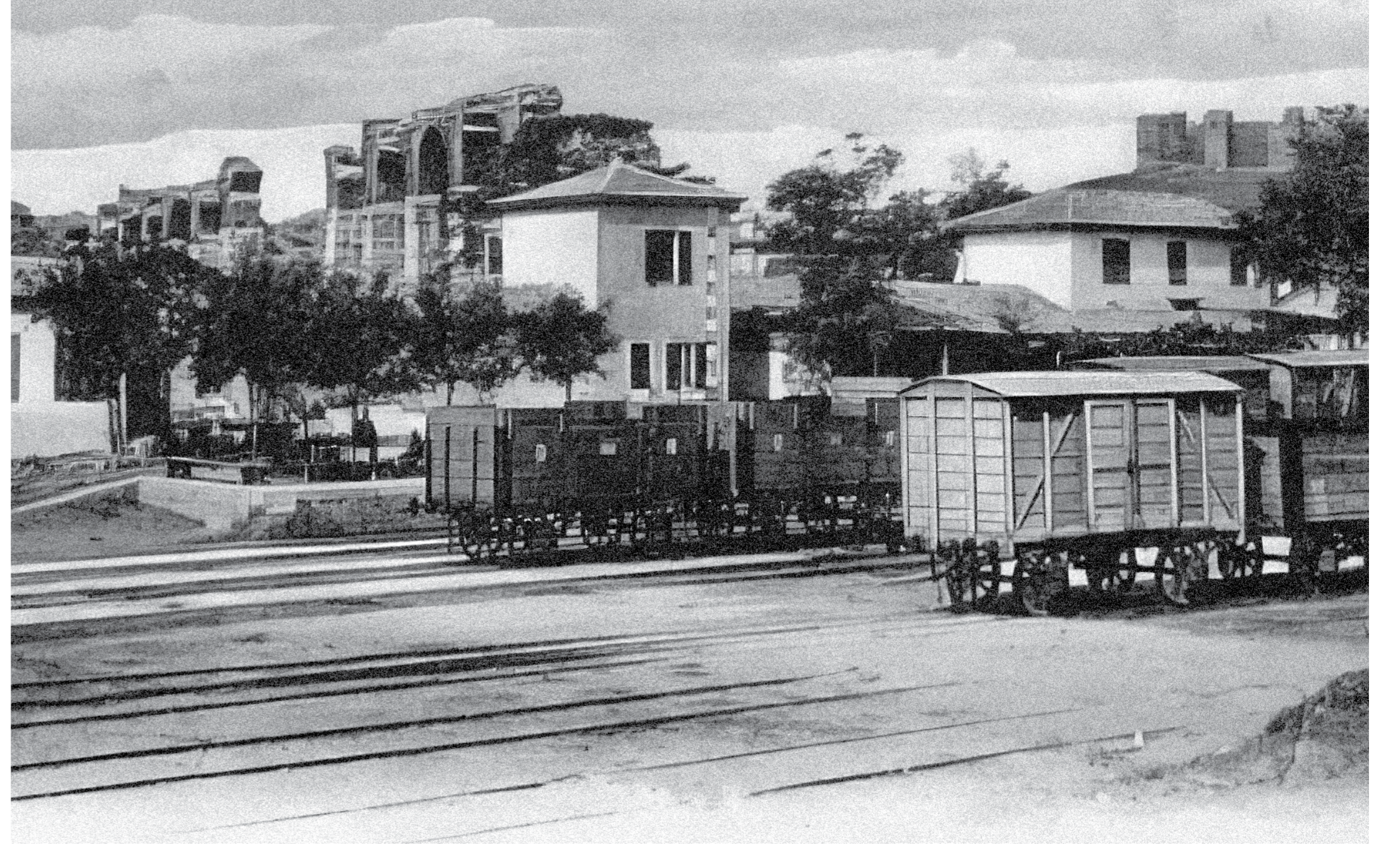
Yerleşkenin Görünümü (Raylardan) / View of the Compound (From the Rails), (Ekizoğlu, 2012)

Sağlık Yerleşkesi İstasyon Yapısı / The Train Station Structure At The Sağlık Compound (Ekizoğlu, 2012)

Kozpınar Yerleşkesi / Kozpınar Compound (Ekizoğlu, 2012)

Ayasuluk Yerleşkesi / Ayasuluk Compound (Ekizoğlu, 2012)

Tescil fişine ulaşılamayan ancak, İzmir 1 Numaralı Koruma Kurulu'ndan temin edilen tescilli yapılar listesi dahilinde tescil durumuna erişilebilen yapı ilgili koruma kurulu tarafından 1988 yılında tescillenmiştir.¹⁰

Tescil bilgisine ulaşamamış olup, Ödemiş-Tire şube hattının birinci ve ikinci yerleşimleri olan **Arıkbaşı ve Çaylak Yerleşkeleri** küçük ölçekli yerleşimlerdir. Torbalı'ya 14 ve 20 km uzaklıkta bulunan bu yerleşimler benzer özelliklere sahiptir. Özgün yerleşim planında istasyon idare yapısı, lojman yapıları ve depolama yapıları bulunmaktadır. Ancak bu yapılardan bazıları günümüzde yıkılmış, geri kalanı da kiralama yoluyla konut fonksiyonuna dönüşmüştür.^{7 93}

Tire-Ödemiş şube hattının önemli istasyonlarından biri olan **Bayındır Merkez Yerleşkesi**, Bayındır ilçesi, Sadıkpaşa Mahallesi'nde bulunmaktadır. 19.yüzyılda İngilizler tarafından inşa edilen yerleşke, Torbalı'ya 29 km uzaklıkta olup, iki adet Osmanlı ve İngiliz mimarisi ile yapılmış lojman yapısı, istasyon binası ve takım barakasından oluşmaktadır. Yerleşke, çavuş lojmanı ve istasyon şefi lojmanı, yolcu bekleme ve ürün depolama yapısına da sahiptir. Günümüzde bu yapılar restore edilerek kullanılmaya devam edilmektedir. İstasyon binası; bekleme salonu, memur salonları, gişe, depo, çeşme, su deposu, tuvalet, bakım evi, takım barakası ve hangarları ile bir bütün olarak inşa edilmiştir. Bina taştan yapılmış olup, üzeri alaturka kiremit kaplı kırma çatılıdır. Türk ve İngiliz mimari ve estetik anlayışından etkilenerek yapılmıştır. Yapı ilgili koruma kurulu tarafından 2005 yılında tescillenmiştir.^{7 10 93}

İkinci etabın, ikinci durağı olan **Çamlık Yerleşkesi**, diğer adıyla Aziziye Yerleşimi, Selçuk ilçesi Zafer Mahallesi'nde yer alan ve 1856 yılında yapılmış önemli yerleşimlerden biridir. Diğerlerinin aksine idari ve ikamet yapılarına ayrılan yerleşim, teknik bakım yerleşimlerinden daha küçük olması sebebiyle şantiyenin yönetim merkezi konumundadır. Hattı bağlayan tünel çalışmalarında yaşanan aksaklıklar sebebiyle yapımı geciken yerleşim, aynı zamanda inşasında görev alan mühendislerin de konaklama alanı olmuş, mühendisler Çamlık'ta kendilerine gösterişli bir konak inşa etmişlerdir. İstasyon hattının ilk planlarında hattın Selçuk Merkez (Ayasuluk) noktasına uğramadan geçebileceği bir tünel öngörülse de, yapımı sırasında tünelin çökmesi sonucu hat Selçuk Merkez'den farklı bir tünel inşası ile Çamlık (Aziziye) İstasyonu'na bağlanmıştır. Bu sebeple hat Çamlık Yerleşkesi'nde üç kola ayrılmakta, iki kol yerleşkeyi sarmakta ve bir diğer kol yolculara hizmet üzere istasyon yapısına ulaşmakta, hatların kesişiminde ise teknik bakım atölyeleri hizmet vermektedir. Günümüzde idari yapılar ve yolcu bekleme yapıları atıl durumda kalmış, teknik bakım yapılarının bulunduğu kısım Buharlı Lokomotif Müzesi olarak yeniden işlevlendirilmiştir.^{7 86}

Although no registration certificate is available for the structure, its registration status recorded in the list of registered structures obtained from the Regional Conservation Council 1 (RCC-1) of İzmir show that it was registered by the incumbent RCC in 1988.¹⁰

The **Arıkbaşı and Çaylak compounds**, for which no registration information is available, are small-scale complexes, the first and second stations built on the Ödemiş–Tire branch network. These two complexes located respectively at 14 km and 20 km from Torbalı have similar characteristics. The structures incorporated in the original layout include the train station, lodging units, and warehouses. However, some of these structures were destroyed, and what is left was converted to residential housing and leased out.^{7 93}

The **Bayındır Municipal Complex**, which is one of the important stations built on the Tire–Ödemiş branch network is situated in Bayındır, Sadıkpaşa Neighborhood. Built by the British in the 19th century, the compound is 29 km from Torbalı, comprising two lodging units with Ottoman and late English architecture, a station building and a tool shed. The compound comprises station guard and station master lodgings, passenger waiting area, and storage depot. The structures were restored and are still operational today. The station building was built complete with a passenger waiting area, officer halls, ticket booth, storage unit, fountain, water tower, toilets, maintenance shop, tool shed, and hangar. The building is a stone masonry structure integrated with a hipped roof covered with Marseilles tiles. The effects of the aesthetic approach of Turkish and late English architecture are clearly seen. The structure was registered by the incumbent RCC in 2005. 7 10 93

The second station of the second leg is the **Çamlık Compound**, otherwise known as the Aziziye Complex, which is one of the important complexes of the region built in 1856 in Selçuk, Zafer Neighborhood. Unlike the other complexes, it was divided into administration and lodging sections, and because its technical maintenance capabilities were limited, it was viewed as the administrative headquarters of the railroad construction site. The construction of the complex was delayed due to the mishaps encountered in the construction of the tunnel that connected the railway line. It was also the accommodation area used by the engineers who worked on the construction of the line. They built a deluxe mansion for themselves in Çamlık. Even though the line was not planned to go through the Selçuk metropolitan area (Ayasuluk), because the tunnel included in the original blueprints of the line collapsed during construction, the route was diverted and the line was connected to the Çamlık (Aziziye) Station passing through the Selçuk metropolitan area by constructing a new tunnel at a different location. This is why the line splits into three at the entrance of the Çamlık Compound, the first two lines follow the perimeter path of the compound on both sides, and the third one reaches the station building to serve the passengers. At the intersection of the three lines lie the maintenance shops. Today, the administration buildings and passenger waiting area structures sit idle, and the section where the technical maintenance shops are located has been repurposed and used as a Vintage Steam Engine Museum.^{7 86}

Arıkbaşı Yerleşkesi / Arıkbaşı Compound (Ekizoğlu, 2012)

Çaylak (Karpuzlu) Yerleşkesi / Çaylak (Karpuzlu) Compound (Ekizoğlu, 2012)

Bayındır Yerleşke Görünümü / General View of the Bayındır Compound (İzmir 2 No.lu KVKBK Arşivi)

Yerleşkede, iki katlı istasyon yapısı, tek katlı beş adet lojman, istasyon yapısına bitişik ürün depoları, tek katlı iki adet bakım binası, üç atölye ve üç ofis yapısı bulunmaktadır. Yapı ilgili koruma kurulu tarafından 1991 ve 1992 yıllarındaki farklı kararlarla tescillenmiştir.¹⁰

Çatal Yerleşkesi, Tire-Ödemiş şube hattının 37. kilometresinde yer alan küçük ölçekli bir istasyon olup, hattın ikiye bölündüğü kavşakta yer alması sebebiyle Çatal adını almıştır. Yerleşke, çavuş lojmanı, yolcu bekleme, idare ve istasyon şefi lojmanı ile ürün depolama yapısından oluşmaktadır. 1883 yılında dönemin İngiliz Şirketi tarafından inşa edilen yerleşke halen faaliyettedir.^{7 86 93}

Yerleşke yöredeki diğer istasyon yapıları gibi yığma taş tekniikle inşa edilmiş olup, dikdörtgen planlıdır. TCDD Genel Müdürlüğü sorumluluğunda olan gar kompleksi, tek katlı taş yığma istasyon yapısı, tek katlı yüksek tavanlı taş yığma hangar yapısı, tek katlı taş yığma işçi barakası ve tek katlı lojman yapısından oluşmaktadır. Yapıların tamamı dikdörtgen planlı olup beşik çatıları Marsilya kiremit örtülüdür. Yapı ilgili koruma kurulu tarafından 2012 yılında tescillenmiştir.^{7 10 86}

Çatal Yerleşkesi'nden sonra ikiye ayrılan hattın Ödemiş yönündeki ilk durağı **Derebaşı Yerleşkesi** ve ikinci durak **İlkkurşun (Hacıilyas) Yerleşkesi**'nin tescil bilgilerine ulaşamamıştır. Özgün yerleşim planlarında yolcu bekleme, idare ve depolama birimlerinden oluşan yerleşkeler, hattın güzergâhının değişmesi sebebiyle atıl durumdadır.^{7 93}

Ödemiş-Tire hattının son istasyonlarından biri olan **Ödemiş Yerleşkesi**, özgün mimarisini günümüzde de korumaya devam eden, içinde yolcu bekleme ve idari yapısı, ürün depolama yapıları ile su deposu, teknik bakım yapısı, hangar ve lojman yapılarının bulunduğu geniş bir yerleşimdir. Yerleşke, demiryolu hattı ile birlikte 70.070 m² alana sahip iken, istasyon yapısı, lojman, hangar ve depoların bulunduğu kısım 24.500 m² alan büyüklüğüne sahiptir. Restorasyonu yapılmış olan yolcu bekleme yapısı günümüzde özgün işlevi ile kullanılmakta, lojman yapıları bakımsız bırakılmakla beraber kullanılmaktadır. Depolama yapıları ise müdahaleler sonucu özgün niteliğini yitirmiş durumdadır.^{7 93}

Tescil fişine ulaşılamayan ancak, İzmir ilgili Koruma Bölge Kurulu'ndan temin edilen tescilli yapılar listesi dâhilinde tescil durumuna erişilebilen gar yapısı koruma altındadır.¹⁰

The compound comprises a two-story station structure, five single-story lodging units, storage facilities attached to the station building, two single-story maintenance buildings, three repair shops, and three office units. The structures were registered by the incumbent RCC under different resolutions passed in 1991 and 1992.¹⁰

Çatal Compound is a small-scale complex situated on the 37th km of the Tire–Ödemiş branch network. It is named “Çatal,” because it is located at the point where the line is split into two. The compound comprises station master’s and station guard’s lodgings, passenger waiting area, administration building, and product storage facility. Built by the British Company of the time in 1883, the compound is still operational.^{7 86 93}

The structure is a rectangular stone masonry unit as the other station buildings in the region. Managed by the TCDD General Directorate, the terminal complex comprises single-story stone masonry structures such as a station building, high hangar unit, workers’ shed, and lodging unit. All the structures are rectangular in shape and integrated with gable roofs covered with Marseilles tiles. The structure was registered by the incumbent RCC in 2012.^{7 10 86}

The first station on the railway line, which splits into two after the Çatal Compound, on the Ödemiş direction is the **Derebaşı Compound**, and the second station is the **İlk Kurşun (Hacı İlyas) Compound**, but no information is available on their registration details. The compounds, which comprise a passenger waiting area, administration, and storage units incorporated in their original layout plans, are left useless today because the route of the line was diverted during construction.^{7 93}

One of the last stations built on the Ödemiş–Tire railway line is the **Ödemiş Compound**, which still preserves its unique characteristic architecture today. It is a wide complex that comprises a passenger waiting area, an administration building, product storage facilities, water tower, technical maintenance shop, hangar, and lodging units. The compound covers a 70,070-square-meter area including the rail line, and the section that houses the station building, lodging unit, hangar, and storage units covers 24,500 square meters. The passenger waiting area is restored to its original condition and used as it was originally intended. The lodging units are still in use even though they have not been maintained properly. The storage units, however, have lost their unique authentic character due to several modifications done.^{7 93}

Although no registration certificate is available for the structure, its registration status recorded in the list of registered structures obtained from the incumbent Regional Conservation Council of İzmir show that the terminal structure is placed under landmark protection.¹⁰

Bayındır Çatal Yerleşkesi Günümüz Görünümü / Current View of the Bayındır Çatal Compound (Ekizoğlu, 2012)

Hacılıyas Yerleşkesi Yolcu Bekleme Yapısı / Passenger Waiting Area Structure At The Hacı İlyas Compound (Ekizoğlu, 2012)

Ödemiş Yerleşkesi İstasyon Yapısı / Train Station Structure At The Ödemiş Compound (Ekizoğlu, 2012)

Tire Yerleşkesi'ndeki Yapılar (İzmir 2 No.lu KVKBK Arşivi) / Structures in the Tire Compound (Izmir RCC-2 Archive)

İzmir-Aydın demiryolu aksının şube hattının son duraklarından biri olarak 1887'de inşa edilen **Tire Yerleşkesi**, 46.668 m² alana sahip önemli bir yerleşkedir. Yerleşke içerisinde yolcu bekleme ve idare yapısının bulunduğu istasyon yapısı, lojmanlar, ürün depolama yapıları, teknik bakım atölyesi ve işçi yatakhanelerinin bulunduğu gelişmiş bir yerleşim göstermektedir. Yapıldığı dönemde Tire, İzmir'in gelişmiş ilçelerinden biri konumundadır. İzmir ile sağlanan bağlantı sayesinde ürün akışı sağlanmış ve yolcular tarafından yoğun ilgi görmüştür.⁷⁹³

Binaların yapımında moloz taş, kesme taş ve tuğla kullanılmış olup, yığma sistemde inşa edilmiştir. İdare yapısının giriş kapısı üzerinde 1887 yazısı bulunmaktadır. İdari yapılar kırma çatılı, diğer yapılar beşik çatılıdır.¹⁰ Günümüzde yapıların restorasyonu yapılmış olup istasyon yapısı ve lojmanlar özgün işlevlerinde kullanılmaktadır. Yeniden işlev verilen yapılar arasında atölye ve yatakhane yapıları bir sanat galerisine, ürün depolama yapısı ise Belediye'ye kiralanmış olup, çok amaçlı salon olarak kullanılmaktadır.⁷⁹³

İstasyon Yapısının Günümüz Görünümü / Current View of the Station Structure (Ekizoğlu, 2012)

One of the last stations built on the branch network of the İzmir-Aydın railway axis, the **Tire Compound** is an important complex. Built in 1887, it covers a 46,668-square-meter area. The compound is a well-developed complex comprising lodging units, product storage facilities, a technical maintenance shop, workers' dormitories, and a station structure, which houses a passenger waiting area and an administration unit. At the time of its construction, Tire was one of İzmir's most developed provincial districts. Because of this new connection to İzmir, a new product flow mode was introduced and the service was heartily welcomed by the passengers.⁷⁹³

The buildings are all rubble, ashlar and brick masonry. Above the entrance door of the administration building, there is an inscription that reads 1887. While the administration units are integrated with a hipped roof, the other structures have a gable roof.¹⁰ Properly restored, the station structure and lodging unit are used in their original functions today. Among the structures that were repurposed, the shops and dormitory structures were converted to an art gallery, the product storage facility is leased to the Municipality and is used as a multi-purpose event hall.⁷⁹³

İstasyon Yapısı Tescil Fişinden (İzmir 2 No.lu KVKBK Arşivi) / The Station Building—DLC (Izmir RCC-2 Archive)

Basmane Tren İstasyonu (Ömer Durmaz Arşivi) / Basmane Train Station (Ömer Durmaz Archive)

İZMİR-AYDIN DEMİRYOLU HATTI / IZMİR-KASABA RAILWAY LINE

İzmir-Kasaba demiryolu hattı 4 Temmuz 1863 yılında Edward Price isimli İngiliz bir girişimciye tanınan imtiyaz ile “*Smyrna-Casaba Railway Company*” şirketi tarafından 1864 yılında yapılmaya başlanmıştır. Amaç Gediz Havzası’ndaki verimli tarım üretiminin limana ulaştırılmasının sağlanması, palamut, incir, üzüm, tütün gibi özel ürünlerin ihraç edilmesidir.^{87 88 89}

İngilizlerin iki demiryolu hattını da tekelinde tutma istekleri, İzmir Rıhtım Şirketi’nde söz sahibi olan Fransızlar ile demiryollarına hâkim olma çabasında olan İngilizler arasında bir güç savaşına sebep olmuştur. Hat 3 yıl içinde 93 kilometrelik İzmir-Kasaba (Turgutlu) demiryolunu, sırasıyla banliyö bağlantısı olan Bornova, Karşıyaka, Manisa ve Turgutlu’ya ulaştırmıştır.^{87 88 89}

Demiryolu hattı, geçtiği alanları hem Gediz Nehri’nin taşkınlarından olumsuz yönde etkilenmesi amacı ile Menemen civarında nehir yatağının değiştirilmesine neden olarak fiziksel, hem de İzmir’den Manisa’ya 65 km’lik yolun üç saat kadar kısa bir süreye düşmesinin kervan taşımacılığını baltalaması nedeniyle ekonomik olarak fazlasıyla etkilemiş, başta Menemen olmak üzere demiryolu öncesi taşra olarak kabul edilen alanlar hızla gelişim göstermiştir.^{87 88 89}

Hattın başlangıç durağı olan **Basmane Garı** günümüzde Oteller Sokağı olarak da bilinen Çorakkapı’ya uzanan ve 1860’lı yıllarda kentin en önemli anayolu olarak bilinen bir konumda yer almakta olup, kervanların kente giriş yeri olarak bilinmektedir. Hem ticaret merkezi hem de liman bağlantısı nedeniyle önemli olan bu yol, ilk olarak Ermeni ve Türk, daha sonra Yahudi mahallelerinden geçmektedir. 1936 yılında açılan İzmir Enternasyonal Fuarı ve Kültürpark’ın etkisiyle garın önemi Erken Cumhuriyet Dönemi’nde de sürmüştür. Yıllar geçtikçe yıpranmaya başlasa da çeşitli onarımlar geçirerek, günümüzde canlılığını korumakta, hem çeşitli sergilere ev sahipliği yapmakta, hem de metro istasyonu olarak kullanılmaya devam etmektedir. İzmir ilgili Koruma Bölge Kurulu tarafından 2005 ve 2006 yıllarında alınan farklı kararlar ile tescillenmiştir.^{10 87 91}

Mimar Eiffel tarafından klasisist tarzda tasarlanan Basmane Garı binası, “*Regie Generale*” adlı Fransız şirket tarafından 1876 yılında inşa edilmiş ve bir anlamda kent kapısı kimliği kazanmıştır. Gar aynı tarihlerde Fransa’da inşa edilen Lyon Gar binasının benzeridir. Batının mimari özelliklerini taşıyan yapı, Alsancak Gar yapısından farklı, kendine özgü karakteristik özellikler taşımaktadır. Kesse taştan yapılan, dikdörtgen planlı yapı “*üç bölümlü, simetrik ve ana girişin yer aldığı orta bölümün yükseltildiği bir kurguda inşa edilmiştir*”.⁹¹ Bekleme salonu, idari, hizmet birimleri, peronlar ve atölyeler gibi elemanlardan oluşmaktadır.^{10 87 91}

The construction of the İzmir-Kasaba railway line was kicked off in 1864 by the “Smyrna-Casaba Railway Company,” with the concession given to the British entrepreneur Edward Price on July 4, 1863. The objective was to transport the rich, abundant agricultural goods produced in the Gediz Basin to the port and to export special products such as acorn, figs, grapes, and tobacco.^{87 88 89}

The British had every intention of holding onto their monopoly on the two railway lines. This created tension and a tug of war between the British who wanted to control the railways and the French who had a sound grip on the Izmir Pier Company. In three years, the 93 km-long İzmir-Kasaba (Turgutlu) railway line was connected to the suburban locations in Bornova, Karşıyaka, Manisa, and Turgutlu.^{87 88 89}

The railway line, however, greatly affected the region both physically and economically. For example, the areas (primarily Menemen), which were considered countryside before the railroad, rapidly developed. Likewise, in the areas the line passed, the Gediz River’s bed near Menemen was diverted to prevent floods. The travel time from Izmir to Manisa (65-km distance), on the other hand, was cut down to around three hours adversely affecting the caravan transport business.^{87 88 89}

The starting point of the line is the **Basmane Railroad Terminal**, which is positioned at a location known as the most important main thoroughfare of the city in the 1860s. Stretching up to the area called Çorakkapı, which is known today as the Hotels Street, this main road was known as the entry point of the caravans to the city. An important main road because it was a commercial center and connected to the port, this road passed through the Armenian and Turkish neighborhoods first, and then the Jewish neighborhoods. With the commercial boost provided by the opening of the Izmir International Fair and Cultural Park in 1936, the importance of the terminal continued well into the Early Republic Period. Even though worn out with time, the structure continues to sustain its vitality thanks to various repairs done over the years. Today, it is used as a metro station besides being a host to various exhibitions. It was registered by the incumbent RCC of Izmir under different resolutions passed in 2005 and 2006.^{10 87 91}

The Basmane Railway Station building was designed by Architect Gustave Eiffel in a classicist style and constructed by the French company “Regie Generale,” in 1876, earning it the reputation of being the gate to the city. The Terminal is a spitting image of the Lyon Terminal built at the same time period in France. The structure, which reflects the architectural hallmarks of the west is different from the Alsancak Railway Station and bears unique characteristics of its own. Built of ashlar, the rectangular structure is designed as a “symmetric tripartite unit with a raised middle section where the main entrance is located.”⁹¹ It consists of components such as passenger waiting area, administration, service units, platforms, and shops.^{10 87 91}

Basmane Tren İstasyonu (Ömer Durmaz Arşivi) / Basmane Train Station (Ömer Durmaz Archive)

Basmane Tren İstasyonu / Basmane Train Station

Bornova İstasyonun Geçmiş Görünümü / Historic View of the Bornova Compound (Erolsasmaz, 2020).

İzmir-Kasaba demiryolunun banliyö bağlantısını oluşturan aks, Levantenlerin yoğunlaştığı Bornova (Birunabad) ile kent merkezi arasındaki bağlantıyı sağlayabilmek ve ulaşım süresini düşürülebilme amacıyla inşa edilen **Basmane-Bornova Hattı**'dir. Edward Price'a tanınan imtiyaz ile 19 Nisan 1964'te yapım çalışmalarına başlanmıştır. Basmane-Bornova arasında yaklaşık 5 km'lik hat 20 Temmuz 1965 tarihinde işletilmeye başlanmıştır. Büyük ilgi gören ve kent içi ulaşımı kolaylaştırdığı kadar, istihdam ve kentsel gelişim sağlayan istasyon yapısı 1996 yılında rayların sökülüp, hattın kapatılması ile işlevsiz kalmıştır. Aynı güzergâhı takip ederek inşa edilen ve 2000 yılında faaliyete geçirilen İzmir Metro'su yerin altında faaliyet göstermekte ve Bornova'da aynı istasyon yerleşkesini kullanmamaktadır. 2012 yılına kadar atıl durumda kalan gar yapısı restore edilerek kamu kullanımına açılmıştır.^{88 89}

Bornova ilçesi, Kazımdirlik Mahallesi'nde yer alan istasyon yapısı ve müştemilatının bulunduğu yerleşke ise 6.229 m² ve yerleşke demiryolu aksı ile birlikte 76.322 m² alana sahiptir. Yerleşkedeki ana gar yapısı tek katlı olup, yapı kırma çatılı ve Marsilya tipi kiremit ile örtülmüştür. Yapı 1987 yılında tescillenmiştir.^{88 89}

The axis, which forms the suburban connection of the İzmir–Kasaba railway network is the **Basmane–Bornova Railway Line**. It was built to establish the connection between the city center and Bornova (Birunabad) where Levantines lived and to reduce the travel time. The construction work was kicked off on April 19, 1864, with the concession given to Edward Price. The railway line between Basmane–Bornova, which is approximately 5 km-long, was commissioned on July 20, 1865. Quite popular, the station structure, which simplified urban transportation and provided employment and urban development, was disabled when the line was shut down and the tracks were removed in 1996. Built underground following the same route, the İzmir Built underground along the same route, the İzmir Metro was commissioned in 2000 but does not use the same station building in Bornova. Sitting idle until 2012, the terminal structure was restored and opened to public use later.^{88 89}

While the compound, which incorporates the station structure and its extensions situated in Bornova, Kazımdirlik Neighborhood, covers a 6,229-square-meter area, the entire complex including the railroad tracks covers a total of 76,322 square meters. The main terminal in the compound is a single-story structure integrated with a gable roof covered with Marseilles tiles. The structure was registered in 1987.^{88 89}

İzmir-Kasaba demiryolunun Basmane'den başlayarak Menemen'e ulaştığı yaklaşık 32 km'lik hat üzerindeki önemli duraklarından biri de 1865 yılında inşa edilmiş olan **Karşıyaka (Kordelyo) Tren İstasyonu**'dur. Gediz Nehri ve doğal sınırlarla uyumlu bir aksta ilerleyen hat ve istasyon noktaları Karşıyaka'da da olduğu gibi kentsel gelişimi hızlandırmıştır. Zaman içinde karayolunun öneminin artması ile raylı ulaşım yeraltında konumlanarak İZBAN hattı oluşturulmuş, tarihi tren istasyonu yerleşkesi ise işlevsiz kalmıştır. Yerleşkenin içinde farklı dönemlere ait bekleme salonu/bilet gişesi, ambar ve ikamet işlevleri taşıyan lojman yapısı ile birlikte altı adet yapı bulunmaktadır. Ulaşım yapısı olarak işlevini yitiren istasyon yerleşkesi, endüstriyel miras yapılarının yeniden canlandırılmasına yönelik kimi atölye çalışmalarına da konu olmaktadır.^{88 94} Günümüzde ise istasyon yapısı restore edilerek kafe olarak kullanılmaktadır.

Yerleşkedeki ana gar yapısı zemin üstü tek katlı olup, alt katta gar yapısına ait başlıca kamusal mekânlar bulunurken, üst katta idari birimler yer almaktadır. Müştemilat olarak tek katlı ambar ve lojman yapıları mevcuttur.¹⁰

İzmir-Kasaba Demiryolu'nun Basmane'den başlayarak Menemen'e ulaşan 31 kilometre 750 metrelik hattının duraklarından biri olarak **Çiğli İstasyonu**, 1865 yılında kullanılmaya başlanmıştır. Körfez kenarından ilerleyen aks Karşıyaka'dan Çiğli Kahve'ye oradan Gediz üzerine inşa edilen köprü üzerinden geçerek Ulucak ve Menemen'e ulaşmaktadır. 1934 yılında TCDD tarafından satın alınarak kullanılmaya devam edilmiştir. 2006 yılında İzmir banliyö çalışması kapsamında kapatılan ve 2010 yılında tekrar açılan yerleşke günümüz İZBAN aksının geçtiği güzergâh üzerinde Çiğli Durağı'nda yer almaktadır.^{88 89}

Büyük Çiğli Mahallesi'nde yer alan yerleşkedeki ana istasyon yapısı zemin + bir katlı yığma sistemde inşa edilmiş, ahşap beşik çatıyla örtülmüştür. Ufak onarım geçiren zemin katın bir bölümü lojman, bir bölümü büro, üst kat ise tamamen lojman olarak kullanılmaktadır. Yapının yan cephelerine bitişik tek katlı birimler sonradan inşa edilmiştir. Yapı ilgili koruma kurulu tarafından 2007 yılında tescillenmiştir.¹⁰

19 Nisan 1864'te inşasına başlanan İzmir-Kasaba demiryolu aksının önemli duraklarından bir diğeri olan **Menemen İstasyonu**, 1865 yılı haziran ayında tamamlanmıştır. İzmir-Menemen bağlantısının tamamlanmasından yaklaşık üç ay sonra ise Menemen-Manisa bağlantısı tamamlanmıştır. Basmane başlangıçlı, 31 kilometre 750 metrelik Kasaba demiryolu hattı Karşıyaka, Çiğli istasyonlarından geçerek ve Gediz Nehri ile uyumlu bir rota izleyerek Menemen'e ulaşmaktadır. İzmir ile Manisa arasında önemli bir noktada bulunmasına ve 1966 yılından itibaren faal bir istasyon olmasına karşın, İzmir'e olan yakınlığı sebebiyle merkez fonksiyonlarına bağımlı kalmış ve beklenildiği kadar gelişmemiş, ancak kervanlarla yapılan yük taşımacılığı açısından kolaylık sağlayan bir nokta durumuna gelmiştir.^{88 89}

Tescil fişine ulaşamayan, ancak ilgili Koruma Bölge Kurulu'ndan temin edilen tescilli yapılar listesi dâhilinde tescil durumuna erişilebilen yapı ilgili koruma kurulu tarafından 1992 yılında tescillenmiştir.¹⁰

One of the important stations located on the approximately 32 km-long line, which connects Basmane and Menemen on the İzmir–Kasaba railway network is the **Karşıyaka (Kordelyo) Train Station** built in 1865. Running alongside the Gediz River, the railway axis was adapted to the natural contours in the landscape. The network, including the stations built on the line, helped accelerate the urban development on the axis similar to the case in Karşıyaka. With increasing importance of highways, the rail transportation system was moved underground and the İZBAN line was established. As a result, the historic train station compound was disabled. The compound incorporates six structures, including a passenger waiting area, ticket booth, and storage and lodging unit built in different time frames. Having lost its function as a transportation structure, the station complex is used today, as a workshop venue in the revitalization efforts of industrial heritage structures.^{88 94} The station building is used as a cafe since its restoration.

The main terminal structure in the complex is a ground-floor-plus-one-flight building. While the ground floor houses the public spaces incorporated in the terminal unit, the upper floor includes the administration units. Its extensions include single-story storage and lodging units.¹⁰

One of the stations built on the 31.75 km-long line that runs from Basmane to Menemen on the İzmir–Kasaba Railway axis is the **Çiğli Station**, which was commissioned in 1865. Running alongside the bay shore, the axis ran along the Karşıyaka and Çiğli Coffee House route, crossed the bridge on the Gediz River, passed through Ulucak, and ended at Menemen. TCDD purchased the line in 1934 and used it until 2006 when it was shut down due to the construction works of İZBAN, the İzmir suburban line. Reopened in 2010, the complex is situated at the Çiğli Stop located on the route the İZBAN metro axis follows.^{88 89}

The main train station building in the compound, which is situated in the Greater Çiğli Neighborhood, is a ground-floor-plus-one-flight masonry structure covered with a gable roof. After minor repair work, parts of the ground floor are used today as a lodging unit, and office space, while the entire upper floor is used as a lodging unit. The single-story extension units attached to the sides of the structure were built later. The structure was registered by the incumbent RCC in 2007.¹⁰

One other station built on the İzmir–Kasaba railway axis is the **Menemen Station**. Its construction was kicked off On April 19, 1864, and completed in June 1865. After the completion of the İzmir–Menemen connection, the Menemen–Manisa connection was completed approximately three months later. Originating from Basmane, the 31.75 km-long Kasaba railway line passed through the Karşıyaka and Çiğli stations and reached Menemen following a route that is adapted to the contours of the Gediz River. Even though it was located at an important spot between İzmir and Manisa and was operational since 1966, the Menemen station was not able to develop as much as expected due to its proximity to İzmir. Its growth potential was curtailed due to heavy reliance on İzmir for centralized operations. In the end, it was viewed just as a convenient spot for the caravan cargo business.^{88 89}

Karşıyaka Tren İstasyonu Günümüz Görünümü / View of the Karşıyaka Train Station (Karabağ ve ark., 2014)

Çiğli İstasyon Yapısı (İzmir 1 No.lu KVKBK Arşivi) / Çiğli Station Building (İzmir RCC-1 Archive)

Menemen Tren İstasyonu / İzmir–Menemen Train (Kolay, 2011)

Tarihi Asansör (Ömer Durmaz Arşivi) / The İzmir Historic Elevator (Ömer Durmaz Archive)

DİĞER ULAŞIM YAPILARI / OTHER TRANSPORTATION STRUCTURES

İzmir-Aydın demiryolu ve İzmir-Kasaba demiryolu hattı üzerindeki önemli demiryolu yapıları haricinde yine ulaşım hizmet veren tarihi endüstriyel miras yapıları da bulunmaktadır. Bu yapılar arasında kentsel kimliğe doğrudan katkısı bulunan İzmir Tarihi Asansör yapısının yanı sıra fener yapıları koruma altındaki diğer endüstriyel miras yapıları olarak önemlidir.

TARİHİ ASANSÖR

Konak İlçesi, Karataş Mahallesi'nde bulunan İzmir Tarihi Asansör, 1907 yılında Karataş semtinde şu anda kendi ismiyle anılan meydanda, dönemin iş insanlarından Nesim Levi tarafından yaptırılmıştır. O zamanlar 155 basamaklı bir merdivenle çıkılan Mithatpaşa Caddesi ve Şehit Nihat Bey Caddesi arasındaki ulaşımı kolaylaştırmak amacıyla dönemin teknolojisi kullanılarak inşa edilen kule biçimli yapıdır. Yapı dört bölümden oluşmaktadır. I. Dünya Savaşı sırasında asansör yapısının alt katı kumarhane, orta katı fotoğrafane ve üst katı sinema olarak kullanılmıştır. Asansör zaman içerisinde çeşitli amaçlarla kiraya verilmiştir. 1942 yılında yapı Şerif Remzi Reyent'e satılmıştır. 1960 yılında İzmir Belediyesi ve Şerif Remzi Reyent arasında çıkan anlaşmazlık nedeniyle asansör kapatılmıştır. Kapatıldıktan sonra bir süre depo olarak kullanılmaya devam edilmiştir. 1973 yılında Şerif Remzi Reyent'in vefatından sonra asansör binası bir süre kaderine terk edilmiş halde bırakılmıştır. Yapı daha sonra Şerif Bey'in yeğeni Ayla Öktem'e miras olarak kalmıştır.

Ayla Öktem binayı 1983 yılında İzmir Büyükşehir Belediyesi'ne bağışlamıştır. Yapıdaki asansörler 1985 yılında elektrikli sisteme dönüştürülmüştür. 1992-1994 tarihleri arasında yapı İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından restore edilmiştir. Yapı günümüzde İzmir Büyükşehir Belediyesi mülkiyetinde ve işletmesindedir.

Asansör kulesi dikdörtgen planlı olup, 56 metre yüksekliktedir. Üst kotlarda lineer gelişen kütlelerle dengelenen yapı tuğla dikey kütlelerden ve çelik taşıyıcılardan oluşur. Kule dört bölümden oluşmaktadır. Alt bölüm taş, üstteki üç bölüm ise tuğladır. Her tuğla bölüm tuğla silmelerle ayrılmış ve en üst haricinde kütle köşelerinde köşe silmesi etkisini yaratacak çıkıntılar oluşturulmuştur. Taş bölümün alt kısmı, Fransızca ve İbranice olarak "Asansör, 1907 yılında Nesim Levi tarafından yaptırılmıştır" ibaresini içeren bir kitabe içermektedir.^{95 97}

Yapının ikinci ve üçüncü bölümlerinde giriş cephesine bakan, iki sıra halinde dikdörtgen formlu ve üstü üçgen saçaklı dörder pencere yer almaktadır. Üst bölümünde ise iki pencere bulunmaktadır. Kulenin en üst bölümü çeperinde dönen terasın uzantısı ve onu destekleyen dökme demir konsollarla bölünmüş ve tuğla saçaklarla sonlanmıştır. Yapı eğrisel örtülü metal bir şapka ile taçlanmaktadır.^{95 97}

Yapının giriş kapısından hole geçilmektedir. Giriş bölümünün karşısında iki adet asansör, batıda iki adet personel soyunma odası, doğuda ise geçmişte su pompası ile çalışan asansörün makine dairesi bulunmaktadır. Giriş holü tuğla duvarlıdır. Asansörün olduğu cephede yumurta frizi, bitkisel motifler ve yıldız motifleri bulunmaktadır. Asansör kabiniyle yukarıya çıkılırken kulenin küçük pencerelerinden dışarı görülebilmektedir. Üst kata çıkıldığında ise körfez manzarasıyla birlikte kent panoraması kullanıcıları karşılamaktadır. Bu katta kafe, bar ve restoranlardan oluşan sosyal mekânlar bulunmaktadır.^{95 97}

There are important historical industrial heritage structures other than the important railroad structures located in the İzmir-Aydın and İzmir-Kasaba railway networks. Among these structures, the İzmir Historic Elevator structure, which contributes directly to the urban identity, and the lighthouses are another group of industrial heritage structures designated as protected landmarks.

HISTORIC ELEVATOR (1907)

The İzmir Historic Elevator situated in Konak, Karataş Neighborhood was built in 1907 by Nesim Levi, a prominent business person of the period, in a namesake square located in the Karataş quarter. It was a tower structure built to facilitate the 155-step climb from Mithatpaşa Avenue to Şehit Nihat Bey Avenue using the technologies available at the time. The tower has four sections. During World War I, the ground floor of the elevator structure was used as a casino, the intermediate floor as a photography studio, and the top floor as a movie theater. The elevator was leased out in the past for several reasons. It was sold to Şerif Remzi Reyent in 1942. In 1960, the elevator was shut down due to a conflict between the İzmir Municipality and Şerif Remzi Reyent. The structure was used as a warehouse for some time after the closure. After Şerif Remzi Reyent passed away in 1973, the elevator building was left to rot for a while. In the end, it was inherited by Şerif Remzi Reyent's nephew Ayla Öktem.

Ayla Öktem donated the building to the İzmir Metropolitan Municipality in 1983. The elevators in the building were replaced by electrical elevators in 1985 and the structure was restored by the İzmir Metropolitan Municipality in 1992 through 1994. The structure is owned and operated by the İzmir Metropolitan Municipality today.

The elevator tower is rectangular and 56 meters tall. The structure is balanced using linearly expanding blocks in the upper floors supported by brick and steel construction. The tower has four sections. The lower section is made of stones and the three upper sections are made of bricks. Each brick section is separated by brick moldings and except for the top floor, the brick protrusions laid in the corners of each section give the impression of brick moldings. In the bottom half of the stone section, there is a tablet inscribed in French and Hebrew which reads, "the elevator was built by Nesim Levi in 1907."^{95 97}

On the façades of the second and third sections, which face the entrance front, there are two rows of four rectangular windows integrated with triangular eaves at the top. There are two windows in the top section. The extension of the terrace that surrounds the top section of the tower is supported by cast-iron console separators and ends with brick eaves. The structure is crowned with a curvilinear metallic top cover.^{95 97}

The entrance door opens to a vestibule. Facing the entrance section, there are two elevators. Two staff locker rooms are located in the western part and in the eastern part, there is an engine room, which houses the old water-pump-operated engine. The vestibule has brick walls. On the façade of the elevator section, there are plant motifs, an egg frieze, and a star motif. Going up in the elevator, the passengers can see the outside through the small windows of the tower. Reaching the top floor, they are greeted with the breathtaking bay view and panoramic city view. There are commercially operated social facilities such as cafes, bars, and restaurants on this floor.^{95 97}

Tarihi Asansör (Günümüz) / The İzmir Historic Elevator (Current)

FENERLER

Eski Foça'da, Foça Liman girişini gösteren **Foça-Deniz Feneri ve Lojmanı**, Atatürk Mahallesi'nde Fener Burnu Yarımadası'nın kuzey ucunda konumlanmaktadır. 1887 yılında inşa edilmiştir. Tek katlı avlulu kâgir bir bina ve bitişiğinde 12 m yüksekliğinde silindirik gövdeye sahip bir fener yapısından oluşmaktadır. Lojman binası olarak kullanılan tek katlı kâgir yapının üzeri kırma kiremit ile örtülüdür.

Fener ve lojman yapısının etrafı zamanla birçok eklentiye maruz kalmış, fener kulesinin üst kısmı hariç yapı okunamaz hale gelmiştir. Erken dönem fenerlerinden olan yapının sahip olduğu mimari özellikler ve tarihi açısından, etrafındaki eklentilerden arındırılarak özgün haliyle korunması gerekmektedir.

Günümüzde restoran olarak kullanılmaktadır. Yapı, ilgili koruma kurulu tarafından 2019 yılında tescillenmiştir.³⁶

Süngükaya (Pasparikos) Feneri, Süngükaya Adası olarak da adlandırılan Fener Adası'nda yer almaktadır. Batısında Sakız Adası bulunan adada, insan yapımı olarak sadece deniz feneri kulesi, yeni deniz feneri, müstemilat ve bekçi konutu yer almaktadır. Adada fener bekçisi ve iskele bulunmamaktadır. 1863 yılında inşa edilen fener, 1919 yılında onarım geçirmiştir. Orijinal fener kulesi dikdörtgen planlı olup, 9 metre uzunluğundadır. Günümüzde özgün fener kulesi yerine çelik konstrüksiyonlu yeni yapılmış bir deniz feneri kullanılmaktadır. Bekçi konutu ve deniz fenerinin çatısı yıkılmıştır. Müstemilat yapısı ise harap durumdadır. Fener yapısına ilişkin atölye ve akademik proje çalışmaları mevcuttur. İlgili koruma kurulu tarafından 2006 yılında tescillenmiştir.^{36,98}

Built in 1887 to mark the entrance of the Foça Port, the **Foça Lighthouse and Lodging unit** is situated on the northern tip of the Lighthouse Peninsula in Eski Foça, in Atatürk Neighborhood. The compound comprises a courtyard that encloses a single-story masonry building with an attached 12-meter-tall cylindrical lighthouse structure. The single-story masonry building used as a lodging unit is integrated with a tile-covered hipped roof.

Several extensions were built around the lodging unit and lighthouse over time and except for the upper part of the lighthouse tower, the structure is hard to identify. One of the early-period lighthouses, the structure must be preserved in its original condition to reflect its authentic architectural characteristics and history.

Currently, it is used as a restaurant. The structure was registered by the incumbent RCC in 2019.³⁶

Süngükaya (Pasparikos) Lighthouse is located on the Lighthouse Island, which is also known as Süngükaya Island. The island neighbors Chios in the west, and comprises several man-made structures such as a lighthouse tower, the new lighthouse tower, extensions, and a guardhouse. There is no jetty on the island and no guard lives there. Built in 1863, the lighthouse was restored in 1919. The original lighthouse a 9 m-tall rectangular tower. Today, the original lighthouse is no longer in use. Instead, the new steel-construction lighthouse is used. The guardhouse and the roof of the lighthouse are destroyed. The extension unit is in ruins. Workshops and academic studies are organized for the lighthouse structure. The structure was registered by the incumbent RCC in 2006.^{36,98}

Yapının Eski Görünümü (İzmir 2 No.lu KVKBK Arşivi) / Historic View of the Structure (Izmir RCC-2 Archive)

Pasparikos Fenerinin Genel Görünümü / General View of the Pasparikos Lighthouse (Başagaç, 2019)

KAMUSAL HİZMETLER / THE PUBLIC SERVICES SECTOR

İzmir'in endüstriyel miras kapsamında değerlendirilen kamu yapılarının çoğu, İzmir Liman Arkası bölümünde ele alınmıştır. Bu bölümde, yine tamamı kent merkezinde olan diğer kamu yapıları ele alınmaktadır. Bu yapılardan Halkapınar Su Fabrikası haricindekilerin, restorasyon çalışmaları geçirmiş olmaları ve bugün farklı amaçlarla kullanılıyor olmaları, endüstriyel miras yapılarının korunması ve farklı amaçlarla kullanıma açılması konusunda örnek teşkil etmektedir.

Günümüzde Konak Pier Alışveriş Merkezi olarak bilinen **Eski Gümrük Binası** ve çevresindeki yapı grubu, 19. yüzyılın ikinci yarısında 1,7 hektarlık bir alanda Fransız gümrük binaları olarak inşa edilmiştir. Gümrüklerin Fransızların elinde bulunduğu bu dönemde yer ve büyük gemilerin yanaşma sorununu giderebilmek için dönemin sadrazamından rıhtımı doldurma izni alınmış ve yine o dönemde Fransızların işletmesinde olan Basmane Garı'nı denize bağlayan yolun uzantısındaki alan doldurularak depolama alanı olarak kullanılmıştır. Depolama alanı, zamanla ve ihtiyaç duyuldukça doldurularak genişletilmiş ve yaklaşık 40 metre genişliğinde ve 100 metre uzunluğunda bir alan oluşmuştur. Limana gelen malların kontrollü bir şekilde geçirilmesi ve ofis alanları olarak kullanılmak üzere bu alana iki büyük kapısı olan tek katlı bir yapı inşa edilmiştir.

1880'den sonra aynı planda ikinci bir yapı daha inşa edilmiş, ayrıca yapılara 1900'lerin başında ikinci kat eklenmiştir. Bu alanlar da yetersiz kalınca iki uçta yer alan aynı planlı yapıların ortasındaki alana iki katlı taş bina eklenmiştir. 1870-1875 yılları arasında açık alanda kalan malları korumak amacıyla üç binanın arasına antrepo ve sundurma eklenmiştir. Yapının kitabesinde sadrazam talimatıyla yapıldığı için "*Osmanlı Gümrüğü Binası*" ibaresi yer almaktadır. 1905-1913 yılları arasında deniz doldurularak "*büyük hol*" inşa edilmiştir.^{99 100 101}

1955-1960 yılları arasında Belediye büyük holün güneyde kalan cephesini balık hali olarak düzenlemiştir. Bu yapı grubunda bulunan Kılavuz Kapitanlar Köşkü, 1960'lardan itibaren Türkiye Denizcilik İşletmeleri tarafından kullanılmıştır. 1974 yılında taş bina, antrepo binaları ve gümrük binası yapıları Deniz Kuvvetleri'ne verilmiş, 1988 yılında Belediye tarafından Türkiye Denizcilik İşletmeleri'nden kiralanarak otopark olarak kullanılmıştır. 1994 yılına kadar yapılar ve alan otobüs hareket amirliği ve atölye olarak kullanılmıştır. 1994 yılında yapı grubu yakın çevresi ile birlikte İzmir 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından sit alanı olarak ilan edilmiştir. 1995 yılında rölöve ve restorasyon proje çalışmalarına başlanan yapı grubu, çalışmalar tamamlandıktan sonra günümüzde mağazalar ve kafe restoranlardan oluşan bir alışveriş merkezine dönüştürülmüştür.^{100 101}

Most of the public structures that are considered as part of İzmir's industrial heritage were covered in the section on the Hinterland Area of the Port of İzmir (Darağaç). This section covers other public structures located in the municipal center of the city. Except for the Halkapınar Water Plant, these industrial heritage structures all set an example on restoration, repurposing, social engagement and preservation.

Known today as the Konak Pier Shopping Mall, the **Old Customs Building** and the surrounding structures were constructed by the French in the second half of the 19th century as customs buildings on a pier area that covers 4.2 acres. In those days, the customs were managed by the French, and to solve the storage space and berthing problems encountered by the big ships, the French obtained permission from the grand vizier of the day to fill the bay area in front of the road that connected to the Basmane Railway Station (also operated by the French) to be used as a storage space. The storage area was expanded over the years and as needed forming a land area of approximately 40 meters by 100 meters. A single-story structure with two great doors was constructed in this area. It would be used as office spaces and customs control facilities. The imported goods unloaded at the port would be inspected in a secluded and controlled environment.

After 1880, an identical second structure was built and at the beginning of the 1900s, an upper floor was added to both structures. And when they ran out of space, a two-story stone masonry structure was added between the twin buildings. During 1870 through 1875, to protect the goods left in the open storage space, a warehouse and a covered porch section were added between the three buildings. Because it was built by order of the grand vizier then, the inscription on the structure reads, "Ottoman Customs Building." From 1905 through 1913, part of the bay was filled to build the "Grand Hall."^{99 100 101}

From 1955 through 1960, the Municipal Authority organized the southern front of the Great Hall as a fish market. The Harbor Pilots Mansion, which is included in this building group, was used by the Turkish Maritime Operations after the 1960s. In 1974, the stone building, warehouses, and customs facilities were assigned to the Navy. In 1988, the Municipal Authority leased the complex from the Turkish Maritime Operations to use it as a parking facility. Until 1994, the structures and the area were used as the Transit Authority Operations Headquarters. In 1994, the complex and its immediate vicinity was designated as a protected site by the İzmir Regional Conservation Council-1. In 1995, the survey and restoration work began for the complex, and when the project was completed, the compound was turned into a shopping mall consisting of shops, cafes, and restaurants.^{100 101}

Büyük Holün Balık Hali Olarak Kullanıldığı

Zamanlardan İç Mekân Görünümü / Interior

View When the Big Hall was Used as a Fish Market

(Facebook, 2020a)

Konak Pier Günümüz / Konak Pier (Current)

Eski Gümrük Binası (Alman Arkeoloji Enstitüsü Arşivi) /

Old Customs Building (Archive of the German Archaeological Institute)

Aliğa Yenişakran Gümrük Binası (İzmir 2 No.lu KVKBK Arşivi) / Aliğa Yenişakran Customs Building (Izmir RCC-2 Archive)

Sayaç Atölyesinden eski bir görünüm / Historic View of the Meter Shop (Facebook, 2020c).

İtfaiye Merkezi'nin 1990'lı Yıllardan (İzmir 1 No.lu KTVKK) / General View of the Fire Station in 1990s (Izmir RCC-1 Archive)

Pasaport İskelesi, yine gümrük işlemlerinin yapılması amacıyla, men-direk yapısı ile birlikte ilk olarak 1800'lü yıllarda İngilizler tarafından bir Fransız şirketine inşa ettirilmiştir. Yapımına 1867 yılında başlanan ve inşası 1886 yılında tamamlanan rıhtım, iskeleye yanaşan yolcu ve yük gemileri ve atlı tramvaylarla birlikte, bugün hala İzmir'in en işlek caddesi olan Birinci Kordon'un kent merkezinde önemli bir yer edinmesine sebep olmuştur. Yapı Osmanlı Dönemi'nde pasaport dairesi olarak hizmet vermiş ve adını buradan almıştır. Rıhtımın bir ucu gümrük antrepoları olarak yapılmıştır. Dönemin pasaport dairesinin yanında bulunan yapı ise İzmir Hamidiye Va-pur İşletmeleri'nin idari yeri ve iskelesi olarak hizmet vermiştir. 1919-1922 yılları arasındaki Yunan işgali döneminde günümüzde Gümrük Muhafaza Başmüdürlüğü'nün olduğu binalar Liman Dairesi Başkanlığı olarak kulla-nılmıştır. Pasaport İskelesi, 1922 İzmir yangınında zarar görmüştür. Daha sonra 1926 yılında dönemin valisi Kazım Dirik tarafından "*Birinci Ulusal Mi-marlık Akımı*" kapsamında yeniden inşa edilmiştir.^{102,103} İskele yapı grubu, 1.858 m²lik bir parsel alanına sahiptir.

Bir diğer gümrük binası ise, **Aliğa Yenişakran Gümrük Binası**'dır. Böl-gede yer alan fabrika yapılarının yakınında ve 5.165 m²lik parsel alanda yer alan yapının tarihçesine dair bilgiye ulaşılamamıştır. Onarıma ihtiyacı olan iki katlı ve beşik çatılı taş yapı, ilgili koruma kurulu tarafından 2002 tarihin-de tescillenmiştir.³⁶

1800'lü yılların ortalarında "İzmir Atlı Tramvay İdaresi" olarak inşa edilen **Eski Sayaç Atölyesi**, Konak ilçesi Karataş Mahallesi'nde bulunmaktadır. Yaklaşık 1.048 m²lik bir parsel alanına sahip yapı, Levanten mimari üslupta zemin üstü bir kattan oluşmaktadır. Yapı, ESHOT tarafından sayaç atölyesi olarak kullanıldıktan sonra, Nevvar ve Salih İşgören tarafından aslına uygun olarak restore ettirilmiş ve İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından İzmir Kültür Sanat ve Eğitim Vakfı'na (İKSEV) müzik ve sahne sanatları merkezi olarak kullanılmak üzere kırkdokuz yıllığına kiralanmıştır.^{104,105}

Günümüzde Ahmet Piriştina Kent Arşivi ve Müzesi (APIKAM) olarak kulla-nılan **İtfaiye Müdürlüğü** ise 1922 yılındaki Büyük İzmir Yangını sonrasında alınan önlemler doğrultusunda 1932 yılında inşa edilmiştir. Şair Eşref Bul-varı üzerinde yer alan ve 2.304,75 m²lik bir parsel alanına sahip olan yapı, 1932 yılından 2001 yılına kadar yetmiş yıl boyunca İtfaiye Müdürlüğü olarak varlığını sürdürmüştür. Zaman içerisinde yapının etrafında yüksek katlı binaların inşa edilmesi ve trafik akışının yoğun olduğu bir bulvara çıkışı bulunması nedeniyle, kuruluş amacı olan İtfaiye Müdürlüğü hizmetine uy-gunluğunu yitirmiş ve müdürlüğün taşınmasına karar verilmiştir. Büyük-şehir Belediyesi, kent tarihini, geleneksel ve kültürel değerlerini koru-mak amacıyla bir kent arşivi müzesi kurma planı geliştirmiş, bu dönemde boşaltılan İtfaiye Müdürlüğü'nün hem bulunduğu konum hem de tarihi dokusu ve yapısı itibarıyla bu müze için en uygun bina olduğuna karar ve-rilmiştir. 2002 yılında yapının restorasyon çalışmalarına başlanmış ve 2004 yılında "İzmir Kent Arşivi ve Müzesi (İKEMA)" adıyla bina açılışı gerçekle-ştirilmiştir. Daha sonra, müzenin açılmasında büyük ilgisi, katkısı ve emek-leri olan dönemin Büyükşehir Belediye Başkanı Ahmet Piriştina'nın ismini ölümsüzleştirmek amacıyla müzenin adı **Ahmet Piriştina İzmir Kent Ar-şivi ve Müzesi (APIKAM)** olarak değiştirilmiştir.¹⁰⁶

The construction of the **Pasaport Ferry Port** was contracted, for the first time, to a French company by the British in the 1880s along with the break-water structure that would help carry out the customs operations. Thanks to the pier that was built in 1867 through 1886, the Shore Strand holds an important place at the heart of the city today. If the Strand is still the bus-iest street in Izmir, it is because of the pier bustling with passenger boats, cargo ships, and horsecars in the day. The structure was used as the pass-port office during the Ottoman Period, the reason why it was named "Pas-aport." One end of the pier was built as customs warehouses. The structure next to the passport office of the day was used as the Izmir Hamidiye Boat Operations administration office and ferry port. The Directorate General of Customs Enforcement buildings today were used as the Directorate of Port Operations during the Greek occupation of 1919 through 1922. The Pasaport Ferry Port was damaged in the 1922 Great Fire of Izmir. Later it was rebuilt in 1926 by the then-Governor Kazım Dirik as part of the "First National Archi-tecture Movement." 102 103 The pier complex sits on a 1,858-square-meter plot.

One other customs building is the **Aliğa Yenişakran Customs Building**. No information is available on the history of the structure, which is situated close to the factory units in the area and built on a 5,165-square-meter plot. The stone structure, which is covered with a gable roof and needs repairs, was registered by the incumbent RCC in 2002.³⁶

Situated in Konak, Karataş Neighborhood, the Old Meter Shop was built in the mid-1800s as an office building for the "İzmir Horsecar Administration." The 1,048-square-meter ground-floor-plus-one-flight structure is in the Le-vantine architectural style. The structure was used as Meter Shop by Elec-tricity Water Coal-Gas Bus and Trolley, later restored faithfully to its original state by Nevvar ve Salih İşgören and leased out for 49 years by Izmir Met-ropolitan Municipality to Izmir Foundation for Culture Arts and Education (İKSEV) be used as a music and performing arts center.^{104,105}

Used as the Ahmet Piriştina Urban Archive and City Museum (APIKAM) to-day, the Fire Department was built in 1932 as part of the measures taken in the aftermath of the 1922 Great Fire of Izmir. Situated on the Şair Eşref Boulevard on a 2,304.75-square-meter plot, the structure served as the Fire Department from 1932 through 2001. Because the structure was engulfed by high-rise buildings over time and the traffic on its fire engine access ways became extremely congested, it was no longer suitable to be used as a Fire Department and hence a decision was made to move it to another part of the city. At the time, there were plans developed by the Metropol-itan Municipality to establish a city museum to preserve the city's history and cultural and traditional heritage. Given its location and historical fabric and structure, the vacated Fire Department building was the most suitable spot for this museum. The restoration works were kicked off in 2002 and the structure was opened as the "Izmir Urban Archive and City Museum (İKEM)," in 2004. Later its name was changed to Ahmet Piriştina Izmir Ur-ban Archive and City Museum (APIKAM) to immortalize the name of Izmir's Metropolitan Mayor, who dedicated great time and effort and made great contributions to open this museum.¹⁰⁶

Pasaport İskelesi Yapısı / The construction of the Pasaport Ferry Port

Yapı Erken Cumhuriyet Devri'nde yapılmış ve mimari olarak Cumhuriyet Devri izlerini taşımaktadır. En sağdaki üst katlara çıkış kapısının bulunduğu bölüm dışında tamamen simetriktir. İtfaiye merkezi iken yapının ortasındaki beş bölümün zemin katları itfaiye araçlarının giriş-çıkış kapıları olarak kullanılmıştır.¹⁰ Yapının mimarı Mesut Özok'tur. Günümüzde ise arşiv ve müze olarak iki ana birimden oluşmaktadır. İkinci katta bulunan kent arşivi bölümü, tarih, kültür birikimi, mimari, sanat tarihi, etnografya gibi İzmir hakkındaki her türlü bilginin arşivlendiği ve bu arşivlenen dokümanların tasnif edilerek bilgisayar ortamına aktarılarak, halkın araştırmasına açık hale getirildiği bölümdür. İzmir tarihine yönelik her türlü yazılı ve görsel bilgi ve belgeye ulaşabilmenin mümkün olduğu bu bölüm, "*kentin hafızası*" olarak nitelendirilmektedir. Belgelerin asıllarını korumak amacıyla, belgeleri hem mikrofilme hem bilgisayar ortamına aynı anda aktarabilen "*hybrid*" kamera kullanılmaktadır. Bu kameradan Türkiye'de sadece Müze'de ve Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunmaktadır. Müze içinde 11 bin kitap kapasitesine sahip bir de kütüphane bulunmaktadır.^{106 107}

Zemin katta bulunan "kent müzesi" bölümü kentin tarihini görsel olarak sunmayı amaçlayan bölümdür. Objeler müzesinden ziyade okunur müze olarak tasarlanan bölümde, farklı temalarda sergiler düzenlenebilmekte, hedef kitleye göre sergiler değiştirilebilmektedir. Bu katta ayrıca bir de elli beş kişilik drama-toplantı salonu ve İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı yayınlarını içeren kitap satış bölümü bulunmaktadır. Tüm bunların yanında, Milli Kütüphane Koleksiyonu'ndan önemli miktarda gazete ve el yazması eser, Milli Kütüphane Araştırma Salonu'nda araştırmacıların kullanımına sunulmaktadır. Ayrıca avlusu geçmiş dönemde Ege'nin yöresel tatlarının da sunulduğu bir restoran olarak kullanılmış olup günümüzde sadece sergiler döneminde kullanılmaktadır.¹⁰⁷

Bu bölümde ele alınan son kamu yapısı, bugün İZSU Halkapınar Su İşletmesi tesisleri içinde bulunan **Halkapınar Su Fabrikası**'dır. İzmir'de 19. yüzyılda, su ihtiyacı Bizans Dönemi'nden kalma su kemerleri ve vakıflara ait su kaynaklarından karşılanmaktaydı. Ancak kentin temiz su ihtiyacını karşılamakta bu kaynaklar hem yetersiz kalıyor hem de suyun halka ulaşmasını sağlayan kanallarda oluşan hasarlar sebebiyle kesintiye uğruyordu. Bu sorunun çözülebilmesi amacı ile İzmir Suları Osmanlı Şirketi oluşumu ile, Belçikalı şirkete tanınan imtiyaz sayesinde 1893 yılında Halkapınar Gölü yanında Meles Çayı'ndan beslenen bir su fabrikası kurulmuştur.^{12 90 108 109} 20. yüzyılda kentin temiz su ihtiyacının karşılanması ile salgın hastalıklar önlediği gibi, kente elektriğin de girmesi ile birlikte Darağaç, Halkapınar ve Mersinli'deki sanayi tesislerinin su ihtiyaçları karşılanarak İzmir sanayisinin gelişmesi de sağlanmıştır. Yangın musluklarına su verilmesi, okullara ve kamu kurumlarına ve kamusal çeşmelere su dağıtımını sayesinde kentin ve kentlinin su ihtiyacı karşılanmıştır.^{12 109}

The structure was built in the Early Republican Era and bears the characteristic architectural hallmarks of the Republican Period. Except for the section where the entrance door to the upper floors is located, it is entirely symmetric. When it was used as a fire station, the ground floors of the five central sections of the structure were used as the fire engine access gates.¹⁰ The architect of the structure is Mesut Özok. It comprises two sections today as an archive and a museum. The urban archive section on the second floor is where all kinds of information about İzmir are kept. This includes history, cultural wealth, architecture, art history, and ethnography. In the archive, the documents are classified and digitalized and opened to the public for research purposes. This section, which stores all the written and graphic information and documentation on the history of İzmir is known as the "memory base of the city." To preserve the originals of the documents, it uses a "hybrid" camera, which simultaneously produces both microfilm and digital copies of the documents. There are only two of these cameras in Turkey. One is located in this museum and the other one is in the Ottoman Archive at the Office of the Prime Ministry. There is also a library in the museum with 11,000 books capacity.^{106 107}

The "city museum" section on the ground floor is where the City of İzmir is visually presented. Rather than being a collection of objects, the museum is designed as a visual collection. In this section, various thematic exhibitions are organized, which can be modified and reorganized depending on the target audience/demand. The ground floor also houses a drama/meeting hall that accommodates 55 seats and the bookstore where the publications of the İzmir Metropolitan Municipality City Library are sold. In addition to all these, large volumes of newspapers and hand-written works loaned from the National Library Collection are made available for the use of researchers at the National Library Research Hall. Used as a restaurant in the past, which offered the local dishes of the Aegean region, its courtyard is used today during the exhibition cycles only.¹⁰⁷

The last public entity covered in this section is the Halkapınar Water Plant within the **Halkapınar Water Operations** facilities. In the 19th century, the city's water supply in İzmir was provided from the aqueducts of the Byzantine Era and the water reservoirs of the foundations. But these supplies would hardly meet the clean water demand of the city and to make the matters even worse, they were often interrupted due to the damages caused to the open channels used to transport water to the city. To solve this problem, the İzmir Waters Ottoman Company was established and a concession was given to the Belgian company. Then in 1893, a water factory was founded near the Halkapınar Lake, and it was fed from the Melez Stream.^{12 90 108 109} Because the City was supplied with clean water in the 20th century, infectious diseases could be prevented. Also, with the introduction of electricity to the City, the water requirements of the industrial facilities in Darağaç, Halkapınar, and Mersinli were met, helping the development of İzmir's industry. The water distribution network helped pump clean water to fire hydrants, schools, public offices, and fountains supplying the city's water need.^{12 109}

Pasaport İskelesi Günümüz./ The Pasaport Ferry Port (Current)

Fabrikanın bulunduğu alanda Osmanlı Dönemi'nin ilk kâğıt fabrikasının kurulduğu, tütün kâğıdı üretimi konusunda öncü olduğu, fakat ekonomik sebeplerle kapatıldığı ve yerine su fabrikasının kurulduğuna dair bilgiler mevcuttur.¹¹⁰ Hazineye ait 48.890 m²lik bir yüzölçümüne sahip arazi üzerinde kurulan tesis, su fabrikası ve havuzu, müdüriyet, makinist evleri, fabrika amiri evi, kömürlük ve depolar, atölye ve demirhane yapılarını da içinde bulundurmaktaydı. Fabrikanın yapımını Belçikalı şirket üstlendiğinden makine dairesi ve kazan dairesindeki teçhizatın hepsi Belçika yapımıdır.⁹⁰¹⁰⁸¹⁰⁹ Fabrika yapısı taş ve tuğladan yapılmıştır. Dikdörtgen formda geniş bir strüktüre sahip kırma çatılı yapı, pencere, kapı ve çatı detaylarında döneminin izlerini taşıyan orijinal mimari özelliklere sahiptir.¹² Yerleşkede Hellenistik ve Roma Dönemi Diana Tapınağı'ndan kalma kalıntıların yapının inşası sırasında kullanıldığı rivayeti bulunmakta olup, birçok kaynakta hala bu kalıntıların alandaki varlığından söz edilmektedir.¹²¹¹⁰¹¹¹

Su Fabrikası (Geçmiş) / Water Plant (Past) (Facebook, 2020d)

According to some sources, the first paper mill of the Ottoman Era was founded in the area where the plant is located today and the mill played a pioneering role in the production of tobacco paper but was later closed due to economic reasons and a water plant was built in its place.¹¹⁰ The facility built on 48,890 square meters of land, which belonged to the Treasury, also included a water plant as well as other structures such as a pool, administration building, engineers' houses, plant manager's house, coal bunker and depots, workshop, and foundry. Because the plant was built by the Belgian company, all the equipment in the engine house and boiler room are Belgian made.⁹⁰¹⁰⁸¹⁰⁹ The plant is a masonry structure made of stone and brick. A broad rectangular structure fitted with a hipped roof, its window, door, and roof details bear the authentic architectural characteristics of the period.¹² There are rumors that the ruins of the Diana Shrine of the Hellenistic and Roman Periods were used in the construction of the structure, and several sources still state that these historical ruins remain in the area.¹²¹¹⁰¹¹¹

Su Fabrikası (Günümüz) / Water Plant (Current) (E-kemeraltı, 2020a)

DİĞER SEKTÖRLER ENDÜSTRİYEL MİRAS YAPILARI

İzmir ili içerisindeki endüstriyel miras yapılarına bakıldığında, gıda, tütün ve dokuma gibi temel üretim alanları dışında kalan, ancak söz konusu yerel sektörlerle doğrudan ilişkili sayılabilecek yapıların da endüstriyel miras yapısı olarak koruma altına alınmış olduğu ve çeper ilçelerde yoğunlaştıkları gözlenmektedir. Bu yapıların kuruluş ve kullanım amaçları temelinde, fabrika yapıları, depolar, tabakhaneler, haller, değirmenler, pak dökümhanesi ve bir de sağlıklı yerleşkesi olarak ayrıştırılması mümkündür.

Temel sektörlerin dışındaki alanlarda faaliyet göstermiş olup İzmir ili içerisindeki merkez ilçelerde koruma altında olduğu tespit edilen bir fabrika yapısı ile depo yapısı bulunmaktadır. Her iki yapının da Konak ilçesinde kentin tarihi merkezi olarak bilinen Kemeraltı Bölgesi'nde konumlandığı tespit edilmiştir.

Bu endüstriyel miras yapılarından ilki **Hamdi Dalan Sabun Fabrikası**'dır. Konak ilçesi, 864 sokakta 366 m²'lik parsel alanına sahip yapı, 1941 yılında Hamdi Dalan tarafından prinalı sabun üretimi amacıyla kurulmuştur.¹¹² Üç katlı taş ve tuğla kullanılarak inşa edilen yapının, üçüncü katında demir parmaklık ve iki pencere açılmış, kepenkleri kaldırılmıştır. İkinci kat pencereleri de aynı özellikte olmakla birlikte, pencere alınlıklarında dekoratif olarak tuğla kullanılmıştır. Şirvan katın penceresi demir kepenklidir. Birinci katta üç büyük giriş olup, giriş kapıları demir aksamlıdır. Bu kattaki bir pencere, duvar örülerek kapatılmıştır. Üst katta sokak cephele yedi pencere demir parmaklıklı olup, kepenkleri kaldırılmıştır. Alt katta dört demir kepenkli pencere vardır. Yapı, 1987 tarihinde tescillenmiştir.¹⁰ Günümüzde yirmi dokuz yaşına Konak Belediyesi'ne devredilen yapı Kemeraltı Koruma Amaçlı İmar Planı'nda sosyo-kültürel alan olarak görülmektedir. Konak Belediyesi tarafından, restorasyonunun yapılması ve "*Hamdi Dalan Sabun Müzesi*" olarak kullanılması kararı alınmıştır.¹¹³

İzmir ekonomisinin canlanmasında önemli rol üstlenen fabrika yapıları yanında, üretilen ve ticareti yapılan malların ve hammaddelerin depolandığı yapılar da bulunmaktadır. Bu depo yapılarından ilki, Konak ilçesi, Çorakkapı Mahallesi'nde 3.856 m²'lik parsel alanına sahip, "L" şeklinde inşa edilen ve ortak kullanım alanına açılan depo yapıları grubudur. Basmane Garı'na yakınlıkları sebebiyle, burada **Basmane Depoları** olarak adlandırılan yapı grubunun inşa tarihi bilinmemektedir. Alanda bulunan ve çiçeklik olarak kullanılan çok sayıda kurnanın, yakınlardaki bir hamamdan getirildiği söylenmektedir. Depolar yığma teknikle inşa edilmiştir. Grup içindeki bazı depoların açıklıklarının taş sövelerle çevrelediği görülmektedir. Diğer bir grup deponun ise, giriş açıklıkları ve pencereleri tuğla ile çevrelenmiştir. Yapılar içten tavanla kapatılmadığı için örtü sistemini oluşturan ahşap kirişler görülmektedir. Yapı grubu 2006 tarihinde tescillenmiştir.¹⁰

When the industrial heritage structures in the Izmir province are considered, the structures, which are not part of the basic production industries such as food, tobacco, and textiles, we see that there are structures that are closely knit with the local community and are directly related to the said local sectors. These structures are concentrated rather in the provincial districts and are protected as industrial heritage structures. Depending on their establishment purpose and usage, these structures can be categorized as factory buildings, warehouses, tanneries, wholesales, vegetable markets, mills, foundry, and health compounds.

Operating outside the basic production sectors, there are only two protected structures (one factory building and one warehouse) in the metropolitan districts of Izmir Province. Both structures are located in the Kemeraltı region of the Konak district, which is known as the historical center of the city.

The first one of these industrial heritage structures is the **Hamdi Dalan Soap Factory**. Situated on a 366-square-meter plot on 864 street in Konak, the factory was built in 1941 by Hamdi Dalan to produce soap bars made of olive pomace.¹¹² On the top floor of the three-story stone and brick masonry structure, there are two windows with no iron bars and shutters fitted. Even though the second-floor windows have the same properties, brick was used as a decoration on the window pediments. The window of the low-clearance mezzanine floor is fitted with iron shutters. There are three entrances on the first floor, fitted with entrance doors made of iron construction. A window on this floor is bricked up. Seven windows on the upper floor facing the street were fitted with iron bars but shutters removed. There are four windows on the lower floor fitted with iron shutters. The structure was registered in 1987.¹⁰ Operated by the Konak Municipality today under a 29-year lease, the building is recorded as a sociocultural area in the Kemeraltı Preservation Oriented Development Plan. The Konak Municipality has decided to restore the building and use it as the "Hamdi Dalan Soap Museum."¹¹³

In addition to the factory buildings, which played an important role in bolstering Izmir's economy, there are also warehouses where the produced and traded goods and raw materials are stored. The first warehouse compound is the block of warehouse units built as an L-shaped complex, which opens to a common area, built on a 3,856-square-meter plot situated in Konak, Çorakkapı Neighborhood. Called the Basmane Warehouses due to its proximity to the Basmane Railroad Terminal, the construction date of this warehouse complex is not known. In the complex, there are a lot of bath basins scattered around the area. They are used as a flower bed and rumor has it that they were brought from a bath nearby. The warehouse units are masonry structures. The wall openings on some of the warehouses in the complex are framed with stone jambs. The entrance doors and windows on some other warehouses are framed with brick jambs. Because the structures have no interior ceilings installed, the timber rafters under the roof cover are visible. The Complex was registered in 2006.¹⁰

Hamdi Dalan Sabun Fabrikası / Hamdi Dalan Soap Factory

Basmane Depoları (İzmir 1 No.lu KVKBK Arşivi) / Basmane Warehouses (Izmir RCC-1 Archive)

FABRİKALAR

Bir diğer sabun fabrikası, Urla ilçesi, İskele Mahallesi Fevzi Çakmak Cad-desi üzerinde ve 1.973 m²'lik parsel alanda konumlanan **Urla Sabun Fabrikası**'dır. 1924 tarihli Urla İskeleyi'ni tasvir eden Stephanos Grillis'e ait taş baskıda, bir fabrika binasının varlığı görülmektedir. Ancak, sabun fabrikasının günümüzde betonarme sisteme sahip olması, yapının yeniden inşa edilmiş olduğunu düşündürmektedir. "L" formlu plana sahip yapı zemin üstü tek kattan oluşmakta olup, moloz taş ile inşa edilmiş dış duvarlarında betonarme döşeme kirişler görülmektedir. Ahşap kırma çatıyla örtülü olan yapının cephelerinde dikdörtgen formlu pencere açıklıkları yer almaktadır. Tuğla malzeme ile inşa edilen iki bacasının yaklaşık çatı kotundan yukarısı yıkılmıştır. Fabrikanın avluya bakan arka cephesinin önünde sundurma örtülü, tek katlı nitelsiz ek binalar bulunmaktadır. Fabrika yıllarca sabun, çamaşır sodası, arap sabunu ve toz deterjan üreterek ilçe ekonomisine katkıda bulunmuştur. Yapı, 2008 tarihinde tescillenmiştir.¹⁰

Bir diğer fabrika yapı grubu, Aliağa ilçesi, Yenişakran Mahallesi'nde 2.490 m²'lik parsel alanındadır. **Aliağa Yenişakran Fabrika Yapıları**'nın üretim tiplerine ve tarihçelerine dair bilgiye ulaşılamamıştır. 2002 tarihinde tescil edilen yapılar, aynı parsel içerisinde iki adet fabrikadan oluşmaktadır. Aliağa sahilinde konumlanan diğer tarihi yapılar ile bütünlük sağlayan taş binalar beşik çatılıdır ve zaman içerisinde onarım geçirmiştir. Parsel içerisinde fabrikalarla birlikte iki katlı kırma çatılı taş konut yapısı da yer almaktadır.³⁶

Üretim tipi konusunda bilgiye ulaşılamayan fabrikalardan bir diğeri, Dikili ilçesi, Bademli Mahallesi'nde 101 ve 120 m²'lik parsel alanlarına sahip fabrika yapısıdır. Yapım yılı 19. yüzyılın sonu - 20. yüzyılın başı olarak tahmin edilen **Dikili Bademli Fabrika Yapısı** alanı içerisinde iki katlı konut yapısı da bulunmaktadır. Eski fabrikanın beden duvarları olduğu düşünülen bahçe duvarları bulunmaktadır ve fabrikanın bacası ve su kuyusu günümüze kadar ulaşabilmiştir. Konut yapısının arka bahçeye bakan cephesindeki duvar izlerinden, fabrika yapısının konutun arkasına kadar devam ettiği düşünülmektedir. İki katlı konut yapısının ön cephesi tamamen sıvanmıştır. Yapılar, 2018 tarihinde tescillenmiştir.³⁶

Bayındır ilçesi, Hacıbrahim Mahallesi'nde, 2.540 m²'lik parsel alana kurulu olduğu bilinen **Bayındır Fabrika Yapısı**, aynı zamanda Bahçeli Kâgır Fabrika olarak da bilinmektedir. İzmir 2 Numaralı Koruma Kurulu tarafından 2009 tarihinde *"han"* olarak tescillenen yapı için³⁶, Höbel⁴⁸ çalışmasında, yapının 14 parselde yer alan Çırçır Fabrikası'na ait, "Çırçır Fabrikası Hanı" olduğunu belirtmiştir.

FACTORIES

The Urla Soap Factory is another soap factory structure, and it is situated on a 1,973-square-meter plot on Fevzi Çakmak Avenue in Urla, İskele Neighborhood. On the 1924 lithograph made by Stephanos Grillis to depict the Urla Ferry Port, there is also another factory depicted. But because the soap factory today has a reinforced concrete construction, this is an indication that the structure was rebuilt in the past. The L-shaped ground-floor-plus-one-flight structure is fitted with exterior walls supported by reinforced concrete floor joists. Covered with a hipped timber-frame roof, the structure has rectangular window openings on its façades. The brick chimney sections higher than the roof elevation are destroyed. In the back of the plant facing the courtyard, there are single-story general-purpose extension buildings fitted with overhung pent-roofs. For years, the plant continued to produce soap, soda ash, soft soap, and powder detergent contributing to the district's economy. The structure was registered in 2008.¹⁰

One other factory complex is situated on a 2,490-square-meter plot in Aliağa, Yenişakran Neighborhood. No information is available on the business models and histories of the **Aliağa Yenişakran Factory Structures**. Registered in 2002, the structures comprise two plants situated on the same plot. The stone structures, which blend well with other historic structures on the Aliağa shoreline, are covered with a gable roof and repaired in time. There is a two-story stone housing unit covered with a hipped roof next to the plants situated on the plot.³⁶

There is another plant for which there is no information available on the business model. This is the factory structure built on 203 square meters located in Dikili, Bademli Neighborhood consisting of two plots (101 square meters and 102 square meters). The **Dikili Bademli Factory Complex**, which is believed to be built around the turn of the 20th century incorporates a two-story residential building as well. The garden walls are believed to be the exterior walls of the factory building, and the chimney and the water well have made it to today. Judging by the marks left on the ground by the house walls facing the garden in the back, the factory structure is believed to extend to the back of the house. The front façade of the two-story house is completely plastered. The structures were registered in 2018.³⁶

The **Bayındır Factory Complex** built on a 2,540-square-meter plot in Bayındır, Hacı İbrahim Neighborhood is also known as the Masonry Factory With Garden. For the structure, which was registered by the İzmir RCC–2 in 2009 as an "inn," 36 Höbel 48 says in his work that the structure is the "Ginnery Inn" that belongs to the Ginnery which covers a total of fourteen lots.

Urla İskeleyini Tasvir Eden Stephanos Grillis'e Ait Taş Baskı (İzmir 1 No.lu KVKBK Arşivi) / Lithograph by Stephanos Grillis of the Urla Ferry Port (Izmir RCC–1 Archive)

Aliağa Yenişakran Fabrika Yapısı (İzmir 2 No.lu KVKBK Arşivi) /Aliağa Yenişakran Factory Structure (Izmir RCC–2 Archive)

DEPO YAPILARI

Kent merkezindeki Basmane Depoları yanında, ilçelerde de tescilli depo yapıları bulunmaktadır. Bunlardan biri, Urla ilçesi, Camiatik Mahallesi Elmali Sokak üzerinde konumlanan ve 66 m²'lik parsel alanına sahip depo yapısıdır. Kare planlı olan **Urla Deposu**, tuğla ve taş malzemeden inşa edilmiştir. Kuzeyde olan giriş kapısı, geniş kanatlı saçtan ve etrafı sövedendir. Kapının her iki yanında geniş ve yüksek dikdörtgen pencereler yer almaktadır. Giriş kapısının üzerinde, tuğla malzemeden yapılmış yuvarlak kemerli bir alınlık içerisinde, inşa tarihi olduğu tahmin edilen 1853 tarihi yazmaktadır. Depo yapısı, ilgili koruma kurulu tarafından 1998 tarihinde tescillenmiştir.^{10 51}

İlçelerdeki depoyapılarına bir diğer örnek, Tire ilçesi, Kurtuluş Mahallesi'nde ve 1.056 m²'lik parsel alanda konumlanan depo yapısıdır. Kâgır olan **Tire Depo Yapısı**, iki katlı, kırma ahşap çatılı ve yığma teknikle inşa edilmiştir. Saçak altı silmelidir. İki aşamalı bir yapıdır. Köşesinde yer alan bölüm 1940'lı yıllara ait idare amaçlı yapılmış olup, pencereleri kare ve dikdörtgen şekillidir. Arkasındaki dikdörtgen planlı yapının pencereleri basık kemerli ve sövelidir. Pencereleri ahşap doğramalıdır ve zemin kat pencerelerinde demir kepenk vardır. Yapı, 2003 tarihinde tescillenmiştir.¹⁰

Deponun Genel Görünümü (İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2012) / General View of the Warehouse (Provincial Directorate of Culture and Tourism, 2012)

WAREHOUSE STRUCTURES

In the metropolitan districts of the city, there are other registered warehouse structures near the Basmane Warehouses located in the city center. One of these units is the warehouse structure situated on a 66-square-meter plot on the Elmali Street in Urla, Camiatik Neighborhood. A square-shaped facility, the **Urla Warehouse** is a stone and brick masonry structure. The entrance door located on the north side has wide-winged galvanized panels and is framed with jambs. There are broad and tall rectangular windows placed on both sides of the door. Figure 1853 is inscribed on the round-arch brick pediment placed above the entrance door, which is believed to be the construction date. The warehouse structure was registered by the incumbent RCC in 1998.^{10 51}

Another example to the warehouse structures in the district is the warehouse facility built on a 1,056 - square-meter plot in **Tire**, Kurtuluş Neighborhood. A two-story masonry structure, the Tire Warehouse Facility is covered with a hipped timber-frame roof and a soffit molding. It was built in two-stages. The corner section was constructed in the 1940s as an administration unit and its windows are square and rectangular in shape. The rectangular structure in the back has skew arches and jambs. The windows are woodwork and iron shutters are installed on the ground floor windows. The structure was registered in 2003.¹⁰

Deponun Genel Görünümü (İzmir 1 No.lu KVKBK Arşivi) / General View of the Warehouse (Izmir RCC–1 Archive)

TABAKHANELER

Diğer bölümlerde ele alınan sektörler dışında faaliyet göstermiş olan bir diğer yapı grubu, deri işleme atölyeleri, bir diğer ifadeyle tabakhanelerdir. Bunlardan ilki **Bergama Tabakhaneleri'**dir. İlçenin İslamsaray Mahallesi'nde, 484 ve 177 m²'lik parselde sahip iki tabakhane yapısı bulunmaktadır. Dikdörtgen planlı olan ilk tabakhane yapısı Bergama Çayı kenarında inşa edilmiştir. Yapıya giriş kuzeyden ve üç kapı ile sağlanmaktadır. Doğuda tek küçük oda, batıda ise daha büyük bir odadan oluşur. Üç ana girişi olan yapının, ortadaki giriş kapısı kemerlidir ve dikdörtgen andezit bloklarla çevrilidir. Ana giriş kapısının sağında mermer yazıt parçası yer alır. Tabakhane, tuğla ve andezit taş bloklar kullanılarak inşa edilmiştir. Kuzey cephesinde dört adet pencere andezit bloklarla çevrilidir. Yapı, beş büyük odaya bölünmüştür. Ahşap çatısı büyük bir miktarda çökmüştür. Doğuda yer alan tek odalı yapıya dışarıdan merdiven ile çıkılır. Bu yapının çatısı tamamen çökmüştür. Yapı iki katlıdır ve doğu tarafından bodrum katına giriş kapısı yer almaktadır. Kare planlı olan ikinci tabakhane yapısının batısında dikdörtgen bir avlu mevcuttur. Tabakhane moloz taştan inşa edilmiştir. Etrafı yüksek duvarlarla çevrili büyük bir bahçesi ve kemerli, andezit bloklarla çevrilmiş oldukça yüksek geniş bir bahçe kapısı vardır. Yapı üzerindeki izlere göre bahçe içerisinde ilave atölyelerin yapıldığı ve yıkıldığı anlaşılmaktadır. Atölye yapısı iki katlıdır ve alt kat ile doğu cephelerinde üçer adet, üstte ikişer adet pencere bulunmaktadır. Batı cephesindeki üç pencere ve kapı daha sonra tuğla ile kapatılmıştır. Güney cephesinde, alt ve üst katta üçer adet basık kemer şeklinde, etrafı tuğla ile çevrili pencere yer almaktadır. Tescilli yapılar, Bergama Belediyesi tarafından kamulaştırılarak, 2017 yılı itibariyle restorasyon projeleri onaylanmıştır.^{51 114 115}

İlçelerdeki tabakhanelere bir diğer örnek **Tire Tabakhaneleri'**dir. İlçenin, Duatepe Mahallesi'nde konumlanan iki tabakhane yapısı bulunmaktadır. Bunlardan ilki 154 m², ikincisi 228 ve 157 m²'lik parsel alanlarına sahiptir. 1936 yılında Hasan Övül tarafından kurulan ilk tabakhane yapısı, üç kuşaktır aynı aile tarafından işletilmektedir. Tire'nin en eski tabakhanesi olan yapıda, el işçiliği ile deri üretimi yapılmaktadır. Yapılan akademik çalışmalarda tespit edilen imalathanenin 37 parselde yer aldığı düşünülmektedir.⁴⁹ Tek katlı, taş duvarlı ve ahşap çatılı yapıda eski ahşap kireç kazanı, salamura havuzları ve el aletleri bulunmaktadır.

20. yüzyılın başında inşa edilen ikinci tabakhane yapısı bitişik tek katlı iki yapıdan meydana gelmektedir. Yapının kemerli ve özgün demir parmaklıklı pencereleri, taş duvarları ve alaturka kiremitleri bulunmaktadır. Günümüz sağlık standartları ve yaşanan teknolojik gelişmelerle birlikte işlevini kaybetmiştir. Yapılar tescilli olmamakla birlikte, endüstriyel miras anlamında önem arz etmektedir.⁴⁹

WAREHOUSE STRUCTURES

One other group of production facilities operating in the sectors not covered in the previous sections is the tanneries, i.e. the leather processing shops. The first one of these structure groups is the **Bergama Tanneries**, comprising two tanneries built on 484 and 177 square meter plots situated in the İslamsaray Neighborhood of the district. A rectangular structure, the first tannery is built next to the Bergama Stream. The structure is accessed through three entrances in the north. The is only one room in the west wing and a larger room in the east wing. The structure has three main entrances.

The entrance door in the middle is arched and framed with rectangular andesite (volcanic rock) blocks. A marble tablet is installed on the right side of the main entrance door. The tannery was built using brick and andesite (volcanic rock) blocks. The four windows located on the north front are framed with andesite (volcanic rock) blocks. The structure is divided into five big rooms. The timber-frame roof is partly collapsed. The single-room structure on the east side is accessed via stairs. The roof of this structure is completely collapsed. A two-story structure, it has an entrance door on the east side to access the basement floor. There is a rectangular courtyard on the west side of the square structure. The tannery is a rubble-stone masonry structure. It has a large garden surrounded by tall walls and a real tall arched garden door framed with andesite (volcanic rock) blocks. Judging by the marks left on the structure, additional shops were built in the garden and later demolished. A two-story structure, the shop has three windows on the eastern and ground floor façades and two windows on the upper floor. The door and three windows on the western front were bricked up later. On the southern front, there are three skew-arch windows on the bottom and upper floors each, fitted with brick frames. The registered structures were expropriated by the Bergama Municipality and their restoration projects were approved by 2017. 51 114 115

Another example to the tanneries in the district is the **Tire Tanneries**. There are two tanneries in the district, situated in Duatepe Neighborhood. One is built on a 154-square-meter plot and the other one, on two plots (228 and 157 square meters). Built by Hasan Övül in 1936, the first tannery is operated by the same family for three generations. The oldest tannery in Tire, the leather production is all hand-made. Our academic studies indicate that the plant sits on 37 different plots. 49 A single-story stone masonry structure covered with a timber-frame roof, there are old wooden lime containers, brine wells, and hand tools.

The second tannery structure constructed at the beginning of the 20th century comprises two contiguous two-story buildings. The structure has arched windows fitted with authentic irons bars, stone walls and pantile-covered roofs. The current health standards and technological advances make it impossible for the facility to operate. Although they are not registered, the structures are still important given their industrial heritage characteristics.⁴⁹

2005 Yılında Eski Bergamaa Tabakhanesinin Genel Görünümü ve İç Mekânı (Jülide Kazas Arşivinden Aktaran, Yıldırım, 2007) / General View and Interior of the Old Bergama Tannery in 2005 (Courtesy of the Jülide Kazas Archive, submitted by Yıldırım, 2007)

2006 Yılında Eski Tabakhaneinin Genel Görünümü General View of the Old Tannery in 2006 (Yıldırım, 2007)

HALLER

Bergama ilçesi, Barbaros Mahallesi'nde konumlanan hal yapısı **Bergama Et ve Sebze Hali'**dir. 1930 yılında inşa edilen ve 705 m²'lik parsel alanına sahip olan hal, günümüzde Kapalı Çarşı olarak kullanılmaktadır. Kuzey-güney doğrultusunda, çift cepheli ve simetrik çift girişli olan yapı dikdörtgen bir plana sahiptir. Doğu ve batı cephelerindeki ticaret yapıları 1930-1940 yılları arasında yapılmıştır. Çatıya kadar moloz taş kullanılarak inşa edilmiştir. Giriş kapılarının iki tarafında büyük dikdörtgen pencereler yer almaktadır. Pencerelerin üzeri aplike sivri kemer alınıklıdır. Üst örtüsü tamamen ahşap konstrüksiyonludur. Çatısı, üstte semerdam, yanlarda ise sundurma çatı şeklindedir. Yapının kuzeybatı köşesi ayrı bir cephe oluşturmaktadır. Üst kısmında üç adet dikdörtgen şekilli pencere yer almaktadır. Ortadaki pencerelerin önü demir korkuluklu küçük bir balkon şeklindedir. Tescilli yapı, 2010 yılında restore edilerek günümüzdeki şeklini almıştır.^{36 51 116}

Ödemiş Kasap Hali ise, ilçenin Bengisu Mahallesi'nde, yaklaşık 1.624 m²'lik alana kurulmuştur. 1930'lu yıllarda Ödemiş ilçesinde yapılan beş adet hal binasından biridir. Günümüzde sadece Kasap Hali ayakta. Çelik konstrüksiyonlu yapı, Paris hal binalarından esinlenerek yapılmıştır. Dikdörtgen avlulu plan yapısına sahip olmakla birlikte, geniş açıklıklı iç mekâna sahiptir. Avluyu çevreleyen dükkanlar bulunmaktadır. Orta mekânın üç kademedden oluşan çatısı, yapıldığı dönemde öncü mimari bir karaktere sahip olduğunu göstermektedir. Tescilli olan Kasap Hali, günümüzde varlığını sürdürse de eski ihtişamını kaybetmiştir.^{10 46}

Eski Et ve Sebze Hali'nin (Kapalı Çarşı) Günümüz Görünümü (ETM Mimarlık, 2020) / Old Meat and Vegetable Market (Covered Bazaar) Current View (ETM Architecture, 2020)

WAREHOUSE STRUCTURES

Built on a 705-square-meter plot in 1930, the **Bergama Meat and Vegetable Market** structure situated in Bergama, Barbaros Neighborhood is used today as a Covered Bazaar. With a layout stretching along the north-south direction, the rectangular structure has two fronts and symmetric two entrances. The commercial stores situated on its east and west fronts were built between 1930 and 1940. It is constructed as a rubble-stone masonry structure all the way up to the roof. There are large rectangular windows on both sides of the entrance doors. There is a pointed arch pediment above each window. It has a completely timber-framed roof construction. There is a saddle-back roof at the top and pent-roofs on the sides. The northwest corner of the structure forms a separate front. There are three rectangular windows in the upper part. The windows in the middle have a balcony, fitted with iron railings. The registered structure was restored in 2010 taking its form today.^{36 51 116}

The **Ödemiş Wholesale Meat Market** is built on a 1,624-square-meter plot in Ödemiş, Bengisu Neighborhood. It was one of the five wholesale market buildings built in the 1930s in Ödemiş. Only the wholesale meat market has made it to today. The design of the steel construction structure is inspired by the Parisian wholesale market structures. Although its layout incorporates a rectangular courtyard, its interior also has large openings. The courtyard is surrounded by stores. The roof construction of the central section is tiered into three levels. This points to the pioneering nature of its architecture, quite a vanguard choice for its period. A registered structure, the wholesale market has lost its old glamor even though it is still in operation today.^{10 46}

Halin Görünümü / General View of the Wholesale Vegetable Market (Kazas, 2008)

DEĞİRMENLER

Çeşme'de bugün ilçenin sembolü haline gelmiş değirmenlerden, farklı bölgelerde yedi tane bulunmaktadır. **Çeşme Değirmenleri**'nden altı tanesi Sakarya Mahallesi'nde bulunmaktadır. Bunlardan 18. yüzyılın sonu 19. yüzyılın başında inşa edilmiş iki adet tescilli değirmen yapısı harap durumdadır. Moloz taş ve kireç harcı ile yığma olarak yapılan yapıların girişi basık kemerlidir. Yapılardan birinin, çatıya yakın kısmı, çatısı ve mekanizmaları mevcut değildir. Diğer yapının ise gövde kısmı ayakta ve çatıya yakın bölümü, çatısı ve mekanizmaları eksiktir. Kapısının üzerinde ve arka duvarında derin bir çatlak oluşmuştur. Her iki yapı da 2005 tarihinde tescillenmiştir.^{10 51}

Yine Sakarya Mahallesi'nde konumlanan diğer iki tescilli değirmen yapısı da 18. yüzyılın sonu 19. yüzyılın başında inşa edilmiştir. Yapılardan birisi, moloz taş ve kireç harcı ile yığma tekniikle inşa edilmiştir. Gövde yüksekliğinin yaklaşık yarısı korunmuş olup, basık kemerli kapısı mevcuttur. Diğer yapı ise yarı işlenmiş taşlardan yığma tekniikle inşa edilmiş olup, büyük oranda yıkılmıştır. Alt çapı, üst çapından geniştir. Değirmenlerden ilki 2005, ikincisi 2007 tarihinde tescillenmiştir.^{10 51}

Sakarya Mahallesi'nde ve yine 18. yüzyılın sonu 19. yüzyılın başında inşa edilmiş iki adet tescilli değirmen yapısından birisi, moloz taştan yığma tekniikle inşa edilmiştir. Gövdesinin büyük çoğunluğu yıkılmış, güney duvarı yapının yaklaşık yarı yüksekliğine kadar, diğer kısımları temel seviyesinde korunmuştur. Diğer yapı ise Çeşme merkezinde orijinal olarak en iyi korunmuş değirmen olup, işlenmiş ve yarı işlenmiş taşlardan yığma tekniikle inşa edilmiştir. Çatısı hariç büyük oranda korunan yapının kapısı basık kemerlidir. Orijinal mekanizmasının ise bir kısmı korunmuştur. Her iki yapı da 2005 tarihinde tescillenmiştir.^{10 51}

Altinkum Mahallesi'ndeki 7. değirmen yapısı da 18. yüzyılın sonu 19. yüzyılın başında inşa edilmiş ve yakın zamanda moloz taş ve çimento harcı kullanılarak tamamen yenilenmiştir. Girişi batıdan olan yapının çatısı ve mekanizması mevcut değildir. Değirmen, ilgili koruma kurulu tarafından 2005 yılında tescillenmiştir.^{10 51}

Karaburun ilçesi, Mordoğan Mahallesi deniz kenarında 9 m²'lik bir parsel alanına sahip bir rüzgâr değirmeni bulunmaktadır. 19. yüzyılın sonlarında inşa edildiği düşünülen **Karaburun Rüzgâr Değirmeni**, yarımada'nın denizle burun oluşturduğu kıyı bölümünde yer almaktadır. Silindirik gövdeli olan yapı moloz taş duvar örgüsü tekniği ile inşa edilmiş olup, çatı kısmı tümüyle yenilenmiştir. Kuzey kesimde ana gövdenin hemen üzerinde rüzgâr kanatları yer almaktadır. Değirmen yapısının gövdesinde zaman içerisinde onarımlar yapılmıştır. Dış duvarların büyük bir kısmı sivalidir. Altta bir giriş

WINDMILLS

Windmills are the symbol of Çeşme today. There are seven windmills dispersed across different parts of the district. Six of the **Çeşme Windmills** are situated in Sakarya Neighborhood. Two of these windmills which were built around the turn of the 19th century are in ruins today. These registered masonry structures made of rubble-stone and lime mortar have skew-arched entrances. These structures are missing their upper sections, roofs, and internal mechanisms. One has only the lower parts of its body left. A large, deep crack crosses the façade above its door and on the back wall. Both structures were registered in 2005.^{10 51}

Situated in Sakarya Neighborhood, the two other registered windmill structures were constructed around the turn of the 19th century. One is a masonry structure made of rubble-stone and lime mortar. With its body preserved nearly halfway up, the structure has a skew-arched door. The other masonry structure, which was constructed using semi-dressed stones, is largely destroyed. Its lower part is wider than the upper part. The Windmills were registered in 2005 and 2007, respectively.^{10 51}

Situated in Sakarya Neighborhood, there are two other windmills constructed around the turn of the 19th century. One is a rubble-stone masonry structure. A large part of its body is destroyed today. Its southern wall is intact almost halfway up, but other parts stand only at the foundation level. Constructed as a masonry structure made of rough and semi-dressed stones, the other windmill is the best-preserved mill in the central part of Çeşme. Largely standing in its original condition except for its roof, the structure has a skew-arched door. Part of its original mechanism is preserved too. Both structures were registered in 2005.^{10 51}

The seventh windmill situated in Altinkum Neighborhood was constructed around the turn of the 19th century as well and was completely restored recently using rubble-stone and cement mortar. Accessed through the north, the structure is missing its roof and mechanism. The Windmill was registered by the incumbent RCC in 2005.^{10 51}

There is a windmill built on a 9-square-meter plot by the seaside, situated in Karaburun, Mordoğan Neighborhood. It is believed to be constructed at the end of the 19th century. The **Karaburun Windmill** is located on the sea-shore where the peninsula forms a tip. The cylindrical shaped structure is a rubble stonework, and the roof is completely renewed. Its wind vanes are located right above the body level in the north section. Repairs were done on the windmill body over time. Most parts of the external walls are plastered. There is an access opening at the bottom part and two embrasures in the upper section. The connection mechanism of the vanes is located

Değirmen Yapısı 1 / Windmill Structure-1

Değirmen Yapısı 2 / Windmill Structure-2

açıklığı, üst kısımda iki adet mazgal pencere yer almaktadır. Rüzgâr kanatlarının bağlantısı çatı içerisinde olup, kanatları oluşturan ahşap parçalar ve kanatların dönmesini sağlayan mekanizmanın bir bölümü sağlam durumdadır. Mordoğan Mahallesi'nde açık denize bakan başka rüzgâr değirmenlerinin inşa edildiği bilinmekle birlikte, günümüze sadece bu yapı ulaşabilmiştir. Değirmen, 2008 tarihinde tescillenmiştir.¹⁰

Bergama İlçesi, Ulucami Mahallesi'nde ise, 1.377 m²'lik parsel alanına sahip su değirmeni bulunmaktadır. 20. yüzyılın başlarında inşa edilen **Bergama Su Değirmeni**, dikdörtgen planlı, taş yapım tekniği ile inşa edilmiş olup, kırma çatıdır. Değirmen yapısının kuzeydoğu ucundaki bölümüne geçişi sağlayan ve biri diğerinden daha geniş olan iki adet kapısı bulunmaktadır. Değirmenin yer aldığı bahçe içerisinde ek yapılar yer almaktadır. Değirmen yapısının kuzeydoğusundaki bölümünün üst katının ön cephesinde demir kepenkli, ahşap doğramalı pencereler bulunmaktadır. Kuzeydoğusundaki bölümünün üretim alanı olduğu düşünülmekle birlikte, öğütme yapılan alanda dikdörtgen ve dairesel izler bulunmaktadır. Değirmen yapısının çatısı Marsilya kiremitten yapılmıştır. Değirmen, 2012 tarihinde tescillenmiştir.^{36 51}

Değirmen Yapısı 5 Windmill Structure-5

Değirmen Yapısı 6 / Windmill Structure-6

Değirmen Yapısı 7 / Windmill Structure-7

Değirmen Yapısı 3 / Windmill Structure-1

Değirmen Yapısı 4 / Windmill Structure-4

Rüzgâr Değirmeninin Genel Görünümü (İzmir Kent Rehberi, 2016) / General View of the Windmill (Izmir City Guide, 2016)

ÖDEMİŞ PAK DÖKÜMHANESİ /

Ödemişilçesi,Emmioğlu Mahallesi'nde bulunan Ödemiş Pak Dökümhanesi, 482 ve 877 m²'lik parsel alanlarına sahiptir. Yanbastı Zeytinyağı Fabrika-sı'nın güneyinde konumlanan dökümhane yapısı, 1942 yılından beri faali-yet göstermektedir. Pik, sfero, çelik ve paslanmaz çelik döküm üretilmekte ve tüm sanayi sektörlerinin döküm ihtiyacına yönelik hizmet vermektedir. Yiğma sistem ile yapılan yapının çatısı ahşap makasla taşınmaktadır. Çelik çatı konstrüksiyonuna sahip diğer birimler yapıya bağlanmaktadır. Yapı-nın güneyinde ek fabrika yapısı yer almaktadır. Yapı tescilli değildir.⁴⁶

URLA KARANTİNA ADASI

Endüstri Devrimi sonrası yaşanan teknolojik gelişmelerle birlikte uluslara-rası ticaretin yaygın hale gelmesi ve hızlanması, 18. yüzyılın ortalarına doğru Avrupa ve Asya'da görülen pek çok bulaşıcı hastalığın ciddi boyutlara ulaşarak yayılması sorununu beraberinde getirmiştir. Hızla artan salgın hastalıkların önlenmesi amacıyla bu dönemde şehirlere giriş ve çıkışlar sıkı bir denetim altına alınmaya başlanmış ve bu amaçla, insanların gözlemlen altında tutuldukları ve tedavi edildikleri “*karantina*” olarak adlandırılan ayrı binalar inşa edilmiştir. Osmanlı Dönemi'nde de denizyolu ile gelen yolcuların hastalığı taşıması ve yaymasını engellemek amacıyla, yapımına 1866-1869 yıllarında başlandığı düşünülen Klazomen / Urla Tahaffuzhane-si, Fransızlar tarafından yapılmıştır. “*Karantina Adası*” olarak adlandırılan adaya 1891 yılında etüv makinesi getirilmiş olup, 1892 yılında da yenilen-miştir.^{117 118 119}

Klazomenai antik kentinin bir kısmını da kapsayan bu ada, küçük ve büyük tahaffuzhane (tephirhane), tephirhaneye ait depolar (beş adet), konaklama üniteleri, kadınlar ve erkekler servisi olarak tanımlanan yapı grupları, Paşa Konağı ve hastane yapılarından oluşmaktadır. Büyük tahaffuzhane yapı-sı üç bölümden oluşmaktadır. Diğer tahaffuzhane yapısına oranla daha geniş ve kapsamlı olan yapının duvarları yiğma olup, günümüzde sıvalıdır. Ortadaki daha geniş olan mekân beşik çatılı, diğer iki mekân ise kırma çatılıdır. 19. yüzyıl mimari özelliklerini taşıyan yapının içerisinde dezenfekte işlemini yapan makineler, erkekler ve kadınlar için ayrı mekanlar, tuvalet ve mescit gibi yapılar yer almaktadır. Küçük tahaffuzhane yapısı, adanın uç kısmında yer almaktadır. Yan yana beşik çatılı üç bölümden oluşan yapı, yiğma duvar tekniği ile inşa edilmiş olup, duvarları sıvalıdır. 19. yüzyıl mimari özelliklerini taşıyan yapının ilk tahaffuzhane binası olduğu düşünül-mektedir. Beşik çatılı depo yapıları zemin üstü tek katlı olup, günümüzde sıvalı ve badanalıdır. Yaklaşık kare formunda, basık yuvarlak kemerli silme içinde dikdörtgen giriş açıklıkları bulunmaktadır. Özelliklerini yitirmiş olup, pansiyon olarak kullanılmaktadır.

ÖDEMİŞ PAK FOUNDRY

Situated in Ödemiş, Emmioğlu Neighborhood, the Ödemiş Pak Foundry is built on 482 and 877 square meter plots. The foundry, which is located to the south of the Yanbastı Olive Oil Mill, has been operational since 1942. The foundry produces iron pig, nodular cast iron, steel, and stainless steel and provides the casting needs of all industry sectors. The roof of the mason-ry structure has a timber-framed construction. Other units made of steel construction are integrated into the structure. There is an additional factory extension located to the south of the structure. The structure is not regis-tered.⁴⁶

URLA KARANTINA ISLAND

With international trade fast becoming a growing trend widespread around the world due to the technological advances that followed the Industrial Revolution, most of the infectious diseases seen in mid-18th century Eu-rope and Asia started to spread across the world posing a grave risk for the world population. To prevent the further spread of fast-growing infectious diseases and to take the risks under control, all access to the cities was put under close surveillance and separate “quarantine” structures were built where people are monitored and patients are treated. The Klazomenai/Urla Quarantine Station was built by the French to prevent the spread of any infectious diseases, which could potentially be carried and transmitted by passengers coming on boats during the Ottoman Era. Its construction is believed to be kicked off sometime during 1866 through 1869. An autoclave was brought to the island called “Karantina Island,” in 1891, and renewed in 1892.^{117 118 119}

The island, which covers part of the antique Klazomenai city incorporates the minor quarantine station and the fumatorium (main quarantine sta-tion), five storage units of the fumatorium, accommodation units, separate clinical facilities for women and men known as the support complex, the Pasha Mansion, and the hospital. The main quarantine station comprises three sections. The walls of the masonry structure, which is a much larg-er and extensive quarantine unit (main quarantine station) than the oth-er smaller quarantine unit (minor quarantine station) are plastered today. The much wider section in the middle is covered with a gable roof, while the other two are covered with hipped roofs. Inside the structure, which bears the architectural characteristics of the 19th century, there are disin-fection and sterilization equipment, separate facilities for men and women such as clinics, lounge sections, toilets, and prayer spaces (masjid). The mi-nor quarantine station is located at the long end of the island. The walls of the masonry structure, which is formed of three adjacent sections covered with a gable roof, are plastered. It is believed that the structure, which bears 19th-century architectural characteristics, is the first quarantine station built. The storage units covered with a gable roof are built as ground-floor-plus-one-flight structures, and their walls are plastered and painted today.

Dökümhanenin Çatı Yapısı / Roof Structure of the Foundry (Kazas, 2008)

Büyük Tahaffuzhane Binası (Üstte) ve Küçük Tahaffuzhane Binası (Altta) (İzmir 1 No.lu KVKBK Arşivi)

Konaklama üniteleri çoğunluğu dikdörtgen planlı, bir kısmı ise dikdörtgen planın ön bölümünün dışı doğru devam etmesiyle oluşan “T” planlı olup, kırma çatılı ve tek katlıdır. Adanın orta kesiminde hâkim bir noktada yer alan, ada yöneticisine tahsis edildiği düşünülen Paşa Konağı, dikdörtgen planlı tek katlı ve teraslı bir konut yapısıdır. Su deposu ise adanın orta ke-siminde yer almaktadır ve 18. yüzyıl öncesine ait olabileceği düşünülmek-tedir. Ayrıca adada tahaffuzhane ana binasının batısında yer alan, binanın aktif olarak kullanıldığı dönemde raylı bir sistemle bağlantı kurulan bir is-kele yer almaktadır. Denizyolu ile adaya ulaşan yolcuların eşyaları bu raylı sistemle taşınmıştır. Betonarme müdahaleler görse de, günümüzde raylı sistem ve eşyaları taşımak için kullanılan ahşap vagon mevcudiyetini ko-rumaktadır.^{10 51}

Urla ilçesinde, 323.680 m²'lik parsel alanına sahip Urla Karantina Adası'nda işlemler kısaca şu sırada uygulanırdı; gemilerden indirilen yolcular soyun-ma odalarına alınarak, kıyafetleri özel filelere konur, eşyaları özel dolaplar-da dezenfekte edilir, daha sonra özel duş odalarına alınır, özel dezenfeka-tanlarla temizlenir ve doktor muayenesine gönderilirdi. Hastalığı olmayan yolcular yollarına devam ederken, hasta olanlar ise tedavi edilmek ama-cıyla özel bölmelerde kontrol altında tutulurdu. Vefat eden bireyler için ise sönmüş kireç dökülmüş özel mezarlar hazırlanarak, mümkün olduğunca derine gömülürdü.¹¹⁸

1950'li yıllara kadar aktif olarak hizmet veren ada, 1955'te Deniz ve Güneş Tedavi Enstitüsü, 1960'larda Kemik ve Mafsal Hastalıkları Hastanesi olarak kullanılıp, 1986 yılında Urla Devlet Hastanesi'ne dönüştürülmüştür. Urla Devlet Hastanesi, 2014 tarihinde yeni binasına taşınmıştır. Adada diğer yapılara ek olarak, T.C. Sağlık Bakanlığı Dinlenme Tesisleri ve T.C. Sağlık Bakanlığı Ulusal ve Uluslararası Acil Afet Eğitim ve Simülasyon Merkezi bu-lunmaktadır.^{117 120 121}

Farklı bölümleri, 1982, 1992 ve 2015 tarihlerinde tescillenen Urla Karantina Adası, ilgili koruma kurulu tarafından 2017 tarihinde 1.Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak belirlenmiştir. Adanın iskele yapısı da tescillidir.^{10 122}

They have rectangular entrance openings framed with almost square-shaped skew-arched jambs. Since they have lost their functionality, they are used as lodging units today.

Most of the accommodation units are rectangular in shape. But some are T-shaped because a section in front of the rectangular layout is protruded. They are all single-story structures covered with hipped roofs. Situated on a high-ground in the central part of the island and believed to be the resi-dence of the administrator of the island, the Pasha Mansion is a single-story rectangular structure with a terrace. The water tower is located in the cen-tral section of the island. It is believed to be from the 18th century. Located to the west of the main quarantine station, there is a jetty on the island, con-nected to a railway system, which was heavily used back when the building was much more actively utilized. The personal belongings of people who came on a boat were transported using this railway system. Over time, the railway system was bolstered up with reinforced concrete modifications. The railway system and the wooden wagons used to carry personal belong-ings still exist today.^{10 51}

On the Urla Karantina Island, situated on a 323,680-square-meter plot in Urla, the procedural protocols would follow this sequence: passengers com-ing off the boats would be taken to the locker rooms where they would undress and put their clothes in special string bags, and have their belong-ings disinfected in special cabins, and then they would be taken to special shower rooms and cleaned with special disinfectants. After this, they would be sent to the examination room to see a doctor. While people who were healthy were allowed to go on, those who had contracted an infectious dis-ease were quarantined in special sections for treatment and surveillance. For those who die, special caustic lime-lined graves were dug up and they were buried real deep.¹¹⁸

Operational until the 1950s, the island was used as the Institute of Thalasso-therapy and Heliotherapy in 1955, and the Rheumatoid Arthritis and Osteo-arthritis Hospital in the 1969s, and finally converted into the Urla State Hos-pital in 1986. The Urla State Hospital was moved to its new location in 2014. In addition to the other structures on the island, there are the Recreation Facilities of the Ministry of Health, and the Urla Emergency and Disaster Training and Simulation Center of the Ministry of Health (R.O.T.) 117 120 121

The Urla Karantina Island, different sections of which were registered in 1982, 1992, and 2015, was designated as a Grade-1 Protected Site by the incumbent Regional Conservation Council in 2017. The jetty building on the island is also registered.^{10 122}

Depo Yapıları (Üstte) ve Konaklama Ünitesi (Altta) (İzmir 1 No.lu KVKBK Arşivi) / Warehouse Facilities (Top) and Accommodation Unit (Below) (Izmir RCC-1 Archive)

SONUÇ / CONCLUSION

İzmir'in Endüstriyel Mirası çalışması, İzmir merkez ve çevre ilçeler kapsamında var olan endüstriyel miras yapılarının kapsamlı olarak tespiti ve derlenmesi yoluyla bir bütün olarak ele alındığı ve kentin bu alandaki değerlerine kültürel miras olarak dikkat çekilmesine ve turizm potansiyeli taşıyanların yeniden işlevlendirilmesine yönelik bir ilk adım niteliğindedir. Bu çalışma ile yerel koruma kurulları tarafından tescil edilen endüstriyel yapıların, bütüncül bir bakış açısı ile ilk kez tüm il bazındaki tespitleri yapılmış ve ilgili literatürde kültürel miras potansiyeli taşıdığı ifade edilen endüstriyel yapıların da envantere dahil edilmesi ile kapsamlı bir veri tabanı elde edilmesi hedeflenmiştir. Gerçekleştirilen tespitler yalnızca farklı kategorilerde irdelenmiş endüstriyel miras varlıklarının yoğunlaştığı bölgelerin ve saklı kalmış kimi endüstriyel değerlerin ortaya çıkmasını sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda her bir endüstriyel yapı, yapı grupları ve yerleşkeler özelinde bir kaynak havuzu oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın ilk ve en önemli adımını İzmir Endüstriyel Miras Envanter Raporu oluşturmakta olup, söz konusu envanter çalışmasında il bütününe yönelik tüm yapıların tespiti türlerine dair bir ayrımla, yani üretim yapısı, depo, imge yapı ve ulaşım yapısı gibi kategoriler temelinde gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada ise özellikle yeniden işlevlendirilmiş veya dönüşme potansiyeli yüksek olan yapı ve yerleşkelerin ön planda tutulduğu bir sektörel gruplandırma yapılmıştır. Endüstriyel miras yapı ve yerleşkelerin yeniden işlevlendirilmesinde mevcut durumlarının ve mimari potansiyellerinin haricinde kimliklerinin de korunması gerekir. Bu koruma bakışı ise kuşkusuz yapıların endüstriyel kimlikleri, bir başka ifadeyle, sektörel değerleri ile ilişkili olmalıdır. Sektörel gruplama yapılmasının ardındaki temel gerekçe de bu bakış açısı olmuştur. Hiç kuşkusuz birbirleri ile benzer özellikleri gösteren yapılar arasında oluşturulabilecek sektörel veya ürün bazlı bağlantılar bütüncül bir koruma anlayışı çerçevesinde kültürel ve turistik çekiciliği artırabilecek rotaların oluşmasını sağlayabilir.

Envanter çalışması kapsamında toplanan veriler bütünü için, toplam 204 adet endüstriyel miras yapısına ilişkin listeye bu çalışmanın Ekler kısmından ulaşılabilir. İzmir I ve II Numaralı Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kurulları arşivlerinden faydalanılarak tespiti yapılan toplam 204 yapı içinde 182 adet tescilli yapıya erişim sağlandığı, bu arşivin yanısıra yapılan literatür taraması sonucunda yirmi iki adet koruma altında olmayan endüstriyel miras yapısı bulunduğu, beş yapının ise tescil bilgisine erişim sağlanamadığı belirtilmelidir. Diğer taraftan, tescilli ya da tescilsiz, özgün niteliklere sahip kimi endüstriyel yapıların işlevlerini yitirerek atıl duruma geldiklerinden harabeye dönüştükleri veya yıkılarak miras niteliği kazanmadığı örnekleri bulunmakta olup, bu çalışma ile il bütününde ortaya konulan güncel durum tespitleri öncelikli olarak müdahale edilebilecek olan yapıların belirlenmesini sağlayabilecektir. İzmir'in Endüstriyel Mirası çalışması bu amaçla sadeleştirilmiş bir bakışla, merkez ve çevre ilçeler ve farklı sektör gruplarına ayrılan toplam 105 yapı ve yerleşkeye odaklanmıştır.

Merkez ilçeler kapsamında incelenen on ilçeden altı adedinde toplam kırk iki endüstriyel miras yapısına bu çalışmada yer verilmiş olup sektörel çeşitliliğin Konak ilçesinde özellikle Liman Arkası Bölgesi'nde yoğunlaşmakta olduğunu söylemek mümkündür. Diğer merkez ilçelerindeki yapılar ise ağırlıklı olarak demiryolu yerleşke ve istasyonları ile Kâtip Çelebi Üniversitesi Kampüsü içerisinde eğitim yapısı olarak yeniden işlevlendirilen bütün deposundan oluşmaktadır.

The study on İzmir's Industrial Heritage is the first attempt to identify and compile the industrial heritage structures of İzmir in its metropolitan and provincial districts. These initiatives aim not just to highlight the cultural heritage assets of the city, but also to help repurpose the ones with a tourism potential. The study has helped us to identify the industrial structures registered by the regional conservation councils across the entire province for the first time and to take their inventory through a holistic approach. We were also able to create a comprehensive database by including in the inventory, the industrial structures that bear a cultural heritage potential given the facts cited in the related bibliographic literature. The findings will not only throw light on various undiscovered industrial assets and reveal the zones of concentration of industrial heritage assets (previously studied under different categories), but they will also help to create a pool of resources for each industrial property, structure group and compound.

The first and foremost step of this study involves İzmir's Industrial Heritage Inventory Report. In that inventory study, the identification of every structure spread across the province was accomplished by using a classification that helped distinguish the types of structures by creating operational categories such as business model, storage capacity, iconic structure, and transportation infrastructure. In this study, a special industry-oriented (sectorial) grouping was made with specific emphasis given to the structures and compounds that were already repurposed or have particularly high transformation potential. When repurposing the industrial heritage structures and compounds, identities must be protected in addition to prevailing conditions and architectural prospects. This preservation perspective requires that the industrial identities of the structures are unquestionably related to their sector benefits. The leading motive behind the sectorial grouping is this perspective. There is no doubt that the sectorial or product-based connections to be established between structures with similar characteristics could help form the links and routes that would increase the cultural and touristic appeal under a holistic preservation approach.

For the entire data set formed during this inventory study, please refer to the list of 204 industrial heritage structures, which can be accessed in the Annexes of this study. Out of a total of 204 structures screened using the İzmir Cultural RCC-1 and RCC-2 archives, we have been able to identify 182 registered structures. After conducting a thorough literature review, we have found out that there are 22 other industrial heritage structures that are not put under protection. Also, there is no information about the protection status of five structures. On the other hand, registered or non-registered, there are examples of industrial structures with genuine characteristic aspects, but because they have lost their functionality and are in ruins today since they have been left dormant for a long time or are demolished and therefore are not able to qualify for industrial heritage classification. This study will help us determine the current conditions and statuses of such structures across the province, pointing to the structures that should be given priority. The Study on İzmir's Industrial Heritage focuses on a total of 105 structures and compounds reviewed through a simplified perspective by metropolitan and provincial districts and differentiated sector groups.

This study covers 42 industrial heritage structures situated in six of the 10 metropolitan districts reviewed. We can safely say that the sectorial variety is the heaviest in Konak, concentrating particularly in the Hinterland of the Port Zone. Other structures in the metropolitan districts primarily consist of railroad compounds and stations, and the tobacco warehouse located in the Kâtip Çelebi University Campus area, which has been repurposed as an educational facility.

Çeper ilçelerde ise on dokuz ilçe içerisinde on dört ilçede toplam altmış üç endüstriyel miras yapısının dökümüne yer verilmiştir. Ödemiş ve Bergama olmak üzere, Urla, Tire, Bayındır ilçelerinde gıda sektörü üretim ve depolama yapıları yoğun olarak bulunduğu, üretim çeşitliliğinin havzalarda yoğunlaştığı ve demiryolu aksı boyunca ilerlediği gözlemlenmiştir.

Çalışmanın ilk kısmında sunulan, kentin önemli endüstriyel miras yapılarının birarada yer aldığı ve Darağaç olarak da anılan Liman Arkası Bölgesi ise, endüstriyel miras turizmi alanına dönüşme anlamında önemli bir potansiyel barındırmaktadır. Endüstriyel miras yapılarının, buldukları bölgelerin sanayileşme ve kalkınma süreçlerinin kanıtları olmaları yanında, yeniden işlevlendirilerek kullanıma açılması ve turistik çekicilikleri bünyesinde barındıran kültür-eksensel dönüşüm alanlarına dönüştürülmesi konusunda çok sayıda örnek vardır. İzmir gibi liman kenti olan ve endüstrisizleşme süreçleri sonrasında liman etrafındaki endüstriyel mirasın asli işlevlerini yitirerek atıl kaldığı, ancak farklı eksenlerde gelişime temellenen dönüşüm süreçleri ile yeniden canlandırılarak kent ekonomisine geri kazandırıldığı sayısız kent deneyimi vardır. Amerika'daki Baltimore, Londra'daki Docklands, Newcastle upon Tyne'daki Gateshead, Dublin'deki Temple Bar ya da Hamburg'daki HafenCity gibi birçok batı kenti deneyimi bir yandan keskin rekabet koşullarında değer kazanan endüstriyel mirasın yeniden canlandırıldığı örnek dönüşüm alanları olarak ünlenirken, diğer yandan bu dönüşüm süreçlerinde neoliberal zemindeki emlak-eksensel çekişmelerinin ne tür sonuçlar doğurabileceğini gözler önüne seren farklı deneyim örnekleri olarak da görülmelidirler.

Kentsel çekişmelerden bağımsız düşünüldüğünde ise, kültür ekonomisini yerel politika ve uygulamalarının bir parçası olarak görmeyi hedefleyen çoğu kent için endüstriyel mirasın yeniden işlevlendirilmesi önemli bir odak olmuştur. Bu yolla rekreasyon ve yaşam kalitesinin artırılmasına yönelik uzun soluklu planlar çerçevesinde liman bölgelerinin yeniden canlandırılması ve kentlerin önemli turizm ve iş merkezi konumuna dönüştürülmesi sağlanabilmiştir. Son yıllarda önemi giderek artan ve kitle turizmine kıyasla sürdürülebilir kalkınma ve planlamaya imkân sağlayan özel ilgi turizmi kapsamındaki endüstriyel miras turizmi, alternatif bir turizm türü olarak düşünülmelidir. İzmir Liman Arkası Bölgesi'nde bulunan endüstriyel miras yapılarının, bölgenin tamamını kapsayan ve bütüncül bir yaklaşımla hazırlanan plan ve programlar çerçevesinde, tıpkı diğer kentlerde olduğu gibi, yeni ekonomik ve sosyo-kültürel işlevler kazanması mümkündür.

Endüstriyel miras yapılarının işlevlendirilmesinde, yapıların mimari özelliklerinin restorasyon çalışmaları sırasında korunması kadar, bölge planlarına bağlı kalınarak hangi amaçlarla yeniden kullanıma açılacakları üzerinde titizlikle durulması gerekir. Bu çalışma kapsamında ele alınan İzmir endüstriyel miras yapılarından bazılarının kamu sektörü kurumları tarafından kullanıldığı, bir kısmının asli fonksiyonlarını devam ettirdiği, bir diğer grubun ise Selçuk Efes Kent Belleği Merkezi ve İzmir Ahmet Piriştina Kent Merkezi örneklerinde olduğu gibi kente kazandırılan yeni kültürel değerler olduğu görülmüş olmakla birlikte, yapıların büyük çoğunluğunun atıl kaldığı ve yanlış uygulamalar sonucunda bazı yapıların mimari özelliklerine ve içlerindeki teçhizata zarar verildiği de gözlemlenmiştir.

Bu çalışma kapsamında ele alınan yapılar haricinde, endüstriyel miras yapısı içerisinde bulunmadıkları halde, İzmir ve hatta dünya endüstri tarihine ışık tutan müzeleri göz ardı etmemek gerekir. Bu müzelerin ve sahip oldukları koleksiyonların, endüstriyel miras turizminin gelişimine yönelik hazırlanacak plan ve programlarda yer edinmesi kaçınılmazdır. Bu kapsamda değerlendirilebilecek İzmir müzelerini burada kısaca sıralamak mümkündür: Bornova ilçesinde 19. yüzyılda inşa edilmiş bir

This study also covers 63 industrial heritage structures situated in 14 of the 19 provincial districts reviewed. The districts of Ödemiş, Bergama, Urla, Tire, and Bayındır have a high concentration of food industry structures such as production and storage facilities, and the production variety is the heaviest in the basins, following along the railway axis.

On the other hand, the Hinterland of the Port Zone (a.k.a. Darağaç), which we have presented in the first part of the study, is the area where the important industrial heritage structures of the city are concentrated, and as such, it has quite a potential for becoming an industrial heritage tourism area. The industrial heritage structures are not just a testament to the industrialization and development of the areas they are located. There are many examples where they are repurposed and recommissioned, helping convert their surroundings into cultural-oriented transformation zones tagging along with the touristic appeal. In the aftermath of the de-industrialization processes that took place in the port city of İzmir, the industrial heritage structures located in the port area have lost their main functionality and become dormant. Yet, there are several examples of urban experiences, where the transformation processes that evolve along different axes, have helped to revitalize such structures and reintegrate them with the urban economy. A lot of western urban experiences gained in places such as Baltimore in the U.S., Docklands in London, Gateshead in Newcastle upon Tyne, Temple Bar in Dublin, or HafenCity in Hamburg have one common denominator. It is the fame they have acquired as examples of the transformation areas where the industrial heritage structures are revived as they become more valuable in the midst of cut-throat competition. On the other hand, they may also be viewed as examples of different experiences that reveal the nature of consequences one might expect from the real estate-based conflicts the neo-liberal cult encounter during these transformation processes.

When judged independently from contemporary urban conflicts, the repurposing of industrial heritage structures becomes a key focus for many cities that make the cultural economy part of their local policies and practices. By this token, it has been possible to revive the port areas with the help of long-term plans aimed at improving the quality of life and recreational activities in the city and transforming them into major urban centers of tourism and business. Given its growing importance in recent years, industrial heritage tourism should be viewed as an alternative to mass tourism as it has the potential to offer better sustainable development and planning when weighed as part of special purpose tourism. As in other cities, it is possible for the industrial heritage structures located in the Hinterland of the Port Zone in İzmir to gain new economic and sociocultural functionalities within the context of plans and programs prepared with a holistic approach covering the entire region.

In the purposing of industrial heritage structures, it is paramount that the architectural characteristics of the structures are preserved during the restoration works. But, it is equally vital for the repurposing decision to rigorously follow the regional plans as well. Even though some of the industrial heritage structures in İzmir reviewed in this study are used by various public sector organizations, some continue to perform their authentic functions, and some are converted into new cultural assets creating new value for the city (as is the case of the Selçuk Ephesus Urban Memory Center and the İzmir Ahmet Piriştina Urban Center examples), we have noted that most of the structures are left dormant. Furthermore, we have also noticed that the architectural characteristics of some of the structures and the equipment inside are damaged during the restoration works.

Although not included in this study and not considered an industrial heritage structure, we must not forget about the museums which throw light on the industrial history of İzmir and even the world. These museums and the collections they possess will inevitably become part and parcel of the plans and programs to be drawn for the development of industrial heritage tourism. We can list the museums in İzmir, which would be evaluated with the above considerations in mind: 1) the Arkas Center of

Levanten köşkünde gemi maketleri ve denizcilik tarihine ait çeşitli malzemelerin ve denizcilikle ilgili tabloların sergilendiği **Arkas Deniz Tarihi Merkezi**; Torbalı'da 2015 yılında açılan ve 1886 yılında üretilen ilk otomobilden bugüne dek üretilmiş 130 adet otomobilin, motosiklet, maskot, model otomobil, eşarp ve ilk benzin istasyonu örneklerinden biriyle bir arada yer aldığı **Key Müzesi**; İzmir'in en eski fotoğraf stüdyolarından birisi olan Hamza Rüstem Fotoğrafhanesinin kurucusunun adıyla kurulan ve fotoğrafçılık tarihine ışık tutan Karşıyaka'daki **Hamza Rüstem Fotoğraf Evi Müzesi**; Konak ilçe sınırları içerisindeki Aziz Vukulos Kilisesi'nin müstemilatında 2012 yılında açılan ve İzmir, Ege ve Türk basın tarihinin öyküsünü ziyaretçilerine aktarmayı hedefleyen **İzmir Gazeteciler Cemiyeti Basın Müzesi**; görsel, işitsel ve yazılı iletişim araç ve aygıtlarıyla haberleşmenin geçmişten günümüze teknolojik dönüşümünü yansıtmayı amaçlayan Karşıyaka'daki **Haberleşme Müzesi**; 19. yüzyıla ait bir binada 2011 yılında açılan ve geçmişten günümüze müzik kültürünü farklı enstrümanlar, ses arşivi, plak kütüphanesi ve çeşitli atölye çalışmaları ile sergileyen Alsancak'taki **İzmir Müzik ve Müzik Enstrümanları Müzesi (MÜZİKSEV)**; 2015 yılında bölgenin etnografik ve kültürel değerlerini yaşayan müze anlayışıyla sergilemek amacıyla açılan **Tire Kent Müzesi**; zeytin ve zeytinyağı üretiminin tarihine tanıklık eden çeşitli makine ve teçhizatın sergilendiği Urla'daki **Köstem Zeytinyağı Müzesi**; gemi dümenleri, maket gemiler, telsizler gibi denizcilikle ilgili çeşitli objelerin ve yine denizcilikle ilgili çeşitli bilgi, belge ve dokümanların bir arada bulunduğu Foça'daki **Denizciliği Tanıtma, Sevdirme ve Yaygınlaştırma Merkezi**; Ege Üniversitesi bünyesindeki kağıt ve kitap tarihine ışık tutan **Kağıt ve Kitap Sanatları Müzesi**, tarımsal üretimin geçmişten günümüze kadar kat ettiği serüveni anlatan **Atatürk 100. Yıl Tarım Makineleri Müzesi** ve eczacılık tarihine ilişkin çeşitli obje, araç ve gereçlerin sergilendiği **Süleyman Ferit Eczacıbaşı Şifa Eczanesi Sürekli Sergisi**; 2007 yılında Türk denizcilik tarihinin sergilenmesi amacıyla askeri müze olarak açılan **İnciraltı TCG Piri Reis ve TCG Ege Deniz Müzesi**; ve son olarak İzmir'in kültürel ve ticari kimliğini günümüze kalan arkeolojik ve etnografik eserler vasıtasıyla yansıtmak amacıyla 2003 yılında kurulan **İzmir Ticaret Odası Ticaret Tarihi Müzesi**.

Bu çalışmada böylelikle kentin merkez ve çeper ilçelerindeki endüstriyel miras değerleri bütünü'nün ortaya konulması sağlanmakla kalmayıp, envanter ile ortaya konulan tespitler üzerinden yapılabilecek yorumlar ve üretilebilecek stratejilerin kentin kültür politikalarına yol gösterici olabileceği düşünülmektedir.

Kültür ve yaratıcı endüstriler temelinde üretilecek stratejiler için envanter ile endüstriyel miras yapılarına yönelik olarak il bütününde kapsamlı tespitler sunulması ve her bir yapıya özel veri havuzu oluşturulması bu anlamda önemli bir adım teşkil etmektedir. Nitekim uzun vadede endüstriyel turizm amaçlı dönüşümlerin hangi yapılar ve/veya yapı grupları üzerinden gerçekleştirilebileceği ve kentin hangi bölgesi veya bölgelerinin öncelikli olarak ele alınabileceği sorularının yanıtlanması envanter ile ortaya konulan tespitler sayesinde kolaylaşabilecektir. Bir yandan sayıca az olmakla beraber kültür mekânına dönüşmüş Havagazi Fabrikası gibi endüstriyel yapıların bulunduğu Darağaç bölgesi bir kültür bölgesi olma potansiyeli taşımakla beraber, il bütününde sektörel bakışla ortaya konulan endüstriyel miras değerlerinin belirli kültür rotalarına oluşumuna olanak tanınması ve bu yönde çeşitli kurgular oluşturulması da mümkündür. Yere özgü politikalar ile benimsenecek kültür-eksensel dönüşüm stratejilerinde doğru bir yol haritası oluşturulması için gerekli veritabanı hazırdır. Bu çalışmanın endüstriyel miras yapılarının korunması ve atıl olanların kente kazandırılması süreçlerini yönlendirici ve endüstriyel turizm amaçlı dönüşümleri teşvik edici örneklerin oluşumuna hizmet edebildiği oranda değer kazanacağı açıktır.

Maritime History, which is located in a Levantine Mansion built in the 19th century in Bornova, where various ship models and materials and paintings related to the maritime history are on display; 2) the **Key Museum** inaugurated in 2015 in Torbalı where 130 cars made since the first automobile manufactured in 1886, plus other motorbikes, mascots, model cars, scarves, and the first prototypes of gas stations are on display; 3) the Hamza Rüstem Museum of Photography in Karşıyaka, founded in one of İzmir's oldest photography studios, the namesake of its founder, the **Hamza Rüstem Photography Studio**, to shine a light on the history of photography; 4) the **Press Museum of İzmir Association of Journalists** inaugurated in 2012 at the extension building of the Saint Vukulos Church in Konak to shine a light on the history of the press in İzmir, Aegean, and Turkey; 5) the **Communication Museum** in Karşıyaka, founded to shine a light on the story of technological transformation and the history of communication and the visual, audio and printed communication devices and equipment; 6) the **Izmir Museum of Music and Musical Instruments (MUZİKSEV)** inaugurated in 2011 in a 19th-century building in Alsancak to shine a light on the history of musical culture with the help of various instruments, sound archives, vinyl-record library on display and various workshops. The **Tire City Museum** inaugurated in 2015 to shine a light on the ethnographic and cultural values of the region in a museum setting; 8) the **Köstem Olive Oil Museum** in Urla, where various machinery and equipment used in olive oil production are on display; 9) the **Center for Promotion, Enjoyment, and Proliferation of Seafaring** in Foça, where various objects such as ship wheels, rudders, model ships, and marine radios and various other information, records, and documentation related to seafaring are collated and displayed in one place; 10) the **Museum of Paper and Book Arts**, founded as part of the Ege University to shine a light on the history of paper and printing arts; 11) the **Atatürk Centennial Museum of Agricultural Machinery**, founded to shine a light on the history of agricultural production; 12) the **Süleyman Ferit Eczacıbaşı Şifa Pharmacy Indefinite Exhibition**, where various objects, tools and equipment related to the history of pharmacy are on display; 13) the **TCG Piri Reis and TCG Ege Maritime Museum** in İnciraltı inaugurated in 2007 as a military museum to shine a light on the history of Turkish naval campaigns and enterprises; 14) the **History of Commerce Museum of the İzmir Chamber of Commerce** inaugurated in 2003 to reflect İzmir's cultural and commercial identity using the archaeological and ethnographic works that made it today.

In this way, this study not only puts forth the entire slate of the industrial heritage structures in the metropolitan and provincial districts of the city, but it also gives an opportunity to provide guidance for the cultural policies of the city by making comments and developing strategies through the use of issues identified with the help of the inventory study.

To develop new strategies on the basis of cultural and creative industries, and to build a specific data pool for each structure, it is paramount that we submit new extensive findings on the inventory of industrial heritage structures across the province. In the long-run, questions as to which structures and/or structure groups should be used and which section(s) of the city should be prioritized to achieve the transformations that suit industrial tourism would be better answered with the help of the findings on the inventory. We have seen that in the Darağaç area, there were industrial structures (though not that many) such as the Coal-Gas Factory which we did convert into a cultural space. Hence, it is possible that the industrial heritage structures identified across the entire province using sectorial parameters would also provide new cultural transformation routes and scenarios. We need a database to produce the right road map for the development of transformation strategies and align it with the cultural axes and structure-specific location-based unique policies. And that database is up and live today. This study would be valuable only to the extent it meets the needs of the city in creating new examples that promote the industrial tourism-oriented transformations, in realigning the processes involved in the preservation of industrial heritage structures, and in reintegrating the dormant ones with the city.

- Saner, M. (2012). Endüstri Mirası: Kavramlar, Kurumlar ve Türkiye'deki Yaklaşımlar, Planlama, 52(1-2), 53-66.
- Karataş, N. (2006). Ege Bölgesi'ndeki Sanayi Gelişim Süreci ve Mekânsal Yansımaları – İzmir Örneği, Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F. Dergisi, 2006(2), 191-210.
- Ünlü, D. (2012). İzmir İktisat Kongresi Kongre Öncesi Ekonomik Görünüm ve Türkiye Ekonomisine Etkileri (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uşak: Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Barbaros, R.F. (1994). 1830-1930 Döneminde Osmanlı İmparatorluğu'nun Sosyo-Ekonomik Çözüm Arayışları Çerçevesinde İzmir'de Sanayileşme (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özveren, E. (2003). Büyük Buhranda Bir Liman Kenti: İzmir, 1929-1932, İzmir Kent Kültürü Dergisi, (6), İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını.
- Baykara, T. (1993). Son Yüzyıllarda İzmir ve Batı Anadolu Uluslararası Sempozyumu. İzmir: Akademi Kitabevi.
- Ekizoğlu, G. (2012). Demiryolu Yerleşkelerinin Endüstriyel Miras Olarak Korunma Sorunları: İzmir- Aydın Hattı Üzerindeki Demiryolu Yerleşkeleri Örneği (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Bilsel, C. (2000). 19. Yüzyılın İkinci Yarısında İzmir'de Büyük Ölçekli Kentsel Projeler ve Kent Mekanının Başkalaşımı, Ege Mimarlık, (36), 34-37.
- Başar, M.E., Erdoğan, H.A. (2009). Osmanlı'dan Cumhuriyete Türkiye'de Tren Garları, Selçuk Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Dergisi, 24(3), 29-43.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, İzmir 1 No.lu KVKBK Arşivi, (Erişim tarihi: Aralık 2019 – Ocak 2020).
- Beyru, R. (2011). 19. Yüzyılda İzmir Kenti (1.Baskı). İstanbul: Literatür Yayınları.
- Kayın, E. (2013). Endüstri Yapıları Mimarisi İçinde; İzmir Kent Ansiklopedisi: Mimarlık (Birinci Cilt) 378-412, İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Kayın, E. ve Şimşek, E.(2009). İzmir Havagazı Fabrikası Endüstri Kompleksi Üzerine Yeniden Düşünmek, Ege Mimarlık, (70), 14-19.
- Şimşek, E. (2006). Endüstri Yapılarının Kültürel Miras Olarak İrdelenmesi ve Değerlendirilmesi: İzmir Liman Arkası Bölgesi Örneği. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Çetinkaya, Ç. (2015). Yeniden İşlevlendirilen Endüstriyel Mekânların Görsel Algı Değerlendirmesi: İzmir Tarihi Havagazı Fabrikası (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İzmir: Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- İzmir Büyükşehir Belediyesi. (2018). Tarihi Havagazı Fabrikası Kültür Merkezi, <https://www.izmir.bel.tr/tr/projeler/tarihi-havagazi-fabrikasi-kultur-merkezi/1382/4>, (Erişim tarihi: 28.11.2019).
- Esen, G. (2019). Deindustrialisation and Neoliberal Urbanisation: The Rear Port of İzmir, Alsancak (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Yurtoğlu, N. (2018). Türkiye Cumhuriyeti'nde Tütün Tekeli ve Sigara Fabrikalarının Tarihsel Gelişimi (1923-1950). Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, 5 (17), 81-116.
- E-kemeralti. (2020b). Un Fabrikası Binaları, <http://e-kemeralti.com/un-fabrikasi-binalari>, (Erişim tarihi: 10.11.2020).
- Erolsasmaz.com (2020a) Tarihi Un Fabrikaları – Merkez, <https://www.erolsasmaz.com/?oku=1101>, (Erişim tarihi: 10.11.2020).
- İbbmeslekfabrikasi.com (2020). Hakkımızda, <https://www.ıbbmeslekfabrikasi.com>, (Erişim tarihi: 10.11.2020).
- İzmir Büyükşehir Belediye Başkanlığı bünyesindeki İzmir Akdeniz Akademisi tarafından organize edilen İyi Tasarım etkinliklerine ait daha kapsamlı bilgilere <https://www.iyitasarimizmir.org/> adresinden ulaşılabilir.
- Turhan, D. (2018). Asırlık Fabrikanın Dönüşümü: Bomontiada, Aydın Sanat, 4(8), 95–106.
- Türk, Ş. (2004). Büyükdere Nektar Bira Fabrikası Restorasyon Projesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Saner, M. (2012). Industrial Heritage: Concepts, Institutions, Approaches in Turkey, and Planning, 52(1-2), 53-66.
- Karataş, N. (2006). The Industrial Development Process In The Aegean Region And Its Spatial Reflections – İzmir Example, Selçuk University, Karaman Faculty of Economics and Administrative Sciences Journal, 2006(2), 191–210.
- Ünlü, D. (2012). İzmir Economy Congress; Pre-Congress Economic Outlook and Its Effect on Turkish Economy (Unpublished Master's Thesis), Uşak: Uşak University, Institute of Social Sciences.
- Barbaros, R. F. (1994). Industrialization in İzmir in Light of Ottoman Empire's Search for Socio-Economic Solution During the 1830–1930 Period (Unpublished Doctoral Dissertation), İstanbul: İstanbul University, Institute of Social Sciences.
- Özveren, E. (2003). A Port City During Depression: İzmir, 1929–1932, Journal of İzmir Urban Culture, (6), İzmir Metropolitan Municipality Cultural Publication.
- Baykara, T. (1993). International Symposium On İzmir and Western Anatolia In Recent Centuries. İzmir: Akademi Bookstore.
- Ekizoğlu, G. (2012). Problems Involved in Preserving Railroad Compounds as Industrial Heritage Landmarks: Example—Railroad Compounds on the İzmir–Aydın Line (Unpublished Master's Thesis). İzmir: Dokuz Eylül University, Graduate School of Natural and Applied Sciences.
- Bilsel, C. (2000). Large-Scale Urban Projects and Metamorphosis of Urban Space in İzmir in the Second Half of the 19th Century, Ege Journal of Architecture, (36), 34–37.
- Başar, M. E., Erdoğan, H. A. (2009). Railroad Terminals in Turkey from Ottoman Time to the Republic, Selçuk University, Journal of Engineering and Architecture Faculty, 24(3), 29–43.
- R.O.T. Ministry of Culture and Tourism, İzmir RCC–1, (Date of Access: December 2019 – January 2020).
- Beyru, R. (2011). The City of İzmir in the 19th century (First Ed.). İstanbul: Literatür Publications.
- Kayın, E. (2013). Inside The Architecture of Industrial Structures; İzmir City Encyclopedia: Architecture (Vol. 1) 378–412, İzmir: İzmir Metropolitan Municipality Publications.
- Kayın, E. and Şimşek, E. (2009). Re-Imagining İzmir Coal-Gas Plant Industrial Complex, Ege Journal of Architecture, (70), 14–19.
- Şimşek, E. (2006). Study and Evaluation of Industrial Structures as Cultural Heritage: Example—Hinterland of İzmir Port. (Unpublished Master's Thesis). İzmir: Dokuz Eylül University, Graduate School of Natural and Applied Sciences.
- Çetinkaya, Ç. (2015). Evaluation of the Visual Perception of Repurposed Industrial Sites: İzmir Historic Coal-Gas Plant (Unpublished Doctoral Dissertation). İzmir: Ege University, Graduate Faculty of Natural and Applied Science.
- İzmir Metropolitan Municipality. (2018). Historic Coal-Gas Plant Cultural Center, <https://www.izmir.bel.tr/tr/projeler/tarihi-havagazi-fabrikasi-kultur-merkezi/1382/4>, (Date of Access: 11.28.2019).
- Esen, G. (2019). Deindustrialization and Neoliberal Urbanization: Hinterland of İzmir Port, Alsancak (Unpublished Master's Thesis). İzmir: İzmir Institute of Technology, Institute of Engineering and Natural Sciences.
- Yurtoğlu, N. (2018). Historical Evolution of Tobacco Monopoly and Cigarette Factories in the Republic of Turkey (1923-1950). Journal of Academic History and Thought, 5 (17), 81–116.
- E-kemeralti. (2020b). Flour Mill Buildings, <http://e-kemeralti.com/un-fabrikasi-binalari>, (Date of Access: 11.10.2020).
- Erolsasmaz.com (2020a) Historic Flour Mills – Metropolis, <https://www.erolsasmaz.com/?oku=1101>, (Date of Access: 11.10.2020).
- ıbbmeslekfabrikasi.com (2020). About Us, <https://www.ıbbmeslekfabrikasi.com>, (Date of Access: 11.10.2020).
- For more comprehensive information on the Good Design events organized by the İzmir Mediterranean Academy, which is part of the İzmir Metropolitan Municipality, please see <https://www.iyitasarimizmir.org/>
- Turhan, D. (2018). Transformation of the Century-Old Plant: Bomontiada, Aydın Sanat, 4(8), 95–106.
- Türk, Ş. (2004). Büyükdere Nektar Brewery Restoration Project (Unpublished Master's Thesis). İstanbul: İstanbul Technical University, Graduate School of Natural and Applied Sciences.

- Tanyeli, G. ve İkiz, D. (2009). İstanbul'da Bir Endüstriyel Miras Örneği: Bomonti Bira Fabrikası, TÜBA-KED, (7), 110-121.
- Mahallbomontizmir.com. (2020). Yaşam Burada, Tarihle İç İçte, <http://www.mahallbomontizmir.com/>, (Erişim tarihi: 10.11.2020).
- Topal, H. (2014). İzmir Mimarlık Merkezi, Ege Mimarlık Dergisi, (86), 5-17, <https://www.izmirdergisi.com/tr/mimari/1602-eski-tekel-binasi-artik-izmir-in-mimarlik-merkezi>, (Erişim tarihi: 10.11.2020). Tkgm.gov.tr (2020). Parsel Sorgulama Ekranı, <https://parselsorgu.tkgm.gov.tr/#ara/cografi/38.44061075923326/27.145366853415542>, (Erişim tarihi: 10.11.2020).
- Sipahioğlu, O. (2012). İzmir Şark Sanayi Kumpanyası Tekstil Fabrikasının 1924 Yılında Karadeniz Bölgesi'nde Yaptırdığı “Pamuk İpliği Pazarı” Araştırma Raporu, Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi 1(2), 92-106.
- Galanti, A. (1947). Türkler ve Yahudiler: Tarihi, Siyasal Tetkik, İstanbul: Tan Matbaası. <https://docplayer.biz.tr/114859151-Turkler-ve-yahudiler.html>, (Erişim tarihi: 10.11.2020).
- Bagyaglari.com. (2020). Hakkımızda, <http://www.bagyaglari.com/kurumsal>, (Erişim Tarihi: 18.02.2020).
- Topal, H. (2019). Cumhuriyetin Tanığı Olan Bir Endüstri Mirasının Kısa Öyküsü: İzmir Alsancak Elektrik Fabrikası, Ege Mimarlık, (103), 60-63.
- Uğursal, S. (2011). Tarihi Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesi: İzmir Sümerbank Basma Sanayi Yerleşkesi Örneği (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Aritan, Ö. ve Sayar, Y. (2009). İzmir Sümerbank Basma Sanayi Yerleşkesi ve Dönüşüm Süreçleri, Ege Mimarlık, (70), 20-25.
- Taddonio, S., Karabağ Aydeniz, N.E. ve Üstünes, Y. (2016). İzmir Alsancak Bölgesinde Toprak Mahsulleri Ofisi Silo Yapısı İçin Bir İşlevsel Dönüşüm Önerisi. İçmimar: İçmimarî, Tasarım ve Yaşam Kültürü Dergisi, (46), 76-81.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, İzmir 2 No.lu KVKBK Arşivi, (Erişim tarihi: Aralık 2019 – Ocak 2020)
- Tarkem.com. (2000). ALGA, <http://www.tarkem.com/projeler/alga/>, (Erişim tarihi: 10.11.2020).
- Aligalip.com. (2020). Şekerci Ali Galip Efendi Tarihçe, <http://www.aligalip.com/firma-profilii.html#tarihce>, (Erişim tarihi: 24.03.2020).
- İzmir Ticaret Odası (2020). 2020 Yönetim Kurulu Çalışma Programı ve Bütçesi Raporu. http://izto.org.tr/demo_betanix/uploads/cms/yonetim.ieu.edu.tr/5702_1582617497.pdf, (Erişim tarihi: 10.11.2020).
- İzmir Büyükşehir Belediyesi. (2017a). İzmir Tarih Projesi İzmir Tarih Projesi Tasarım Stratejisi Raporu, Beşinci Basım: İzmir, <http://www.izmirtarih.com.tr/pdf/OperasyonPlanlari1.pdf>, (Erişim tarihi: 10.11.2020).
- İzmir Büyükşehir Belediyesi. (2017b). İzmir Tarih Projesi Operasyon Planları Raporu, Dördüncü Basım: İzmir, <http://www.izmirtarih.com.tr/pdf/TasarimStratejisiRaporu.pdf>, (Erişim tarihi: 10.11.2020).
- Yerliyurt, B. ve Manisa, K. (2014). Küçük Menderes Havzası'ndaki Endüstri Mirası: Birgi'deki Eski Zeytinyağı İşlikleri, Ege Mimarlık, (87-88), 14-17.
- Manisa, K. ve Yerliyurt, B. (2018). Batı Anadolu'da Eski Zeytinyağı İşlikleri ve Mimari Özellikleri, Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi, (17), 49-61.
- Manisa, K. (2013). Endüstri Mirası Olarak Eski Zeytinyağı İşlikleri, Mimarlık (369), 73-77.
- Hadziiossif, C. (2016). Zeytin ve Zeytinyağının Tarihselliği. İçinde; A.Y. Kaya ve E. Akpınar (Editörler) Zeytinin Akdeniz'deki Yolculuğu Konferans Bildirileri, İzmir: Dinç Ofset Matbaa.
- Kazas, J. (2008). Endüstriyel Miras Kapsamındaki Alanların Kentsel Yenilemeyi Oluşturmadaki Rolünün İrdelenmesi "Ödemiş Örneği" (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Altınoluk, Ü. (2007). Geleneksel Kent Dokusu: Birgi. İstanbul: Ege Yayınları.
- Höbel, A. (2019). Bayındır Geleneksel Konut Dokusunun Kültürel Değerlerinin Tespiti ve Bilinirliğinin Arttırılmasına Yönelik Bir Araştırma (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

- Tanyeli, G. and İkiz, D. (2009). An Industrial Heritage Example in İstanbul: Bomonti Brewery, TU–BA–KED, (7), 110-121.
- Mahallbomontizmir.com (2020). Life Is Here, Living With History <http://www.mahallbomontizmir.com/>, (Date of Access: 11.10.2020).
- Topal, H. (2014). İzmir Architectural Center, Ege Journal of Architecture, (86), 5–17, <https://www.izmirdergisi.com/tr/mimari/1602-eski-tekel-binasi-artik-izmir-in-mimarlik-merkezi>, (Date of Access: 11.10.2020). tkgm.gov.tr (2020). Parcel Query Screen, <https://parselsorgu.tkgm.gov.tr/#ara/cografi/38.44061075923326/27.145366853415542>, (Date of Access: 11.10.2020).
- Sipahioğlu, O. (2012). Report on the “Cotton Yarn Market” Survey Conducted by İzmir Şark Sanayi Company Textile Plant in 1924 in the Black Sea Region, Dokuz Eylül University, Journal of Literature Faculty 1(2), 92–106.
- Galanti, A. (1947). Turks and Jews: Historical, Political Study, İstanbul: Tan Press, <https://docplayer.biz.tr/114859151-Turkler-and-yahudiler.html>, (Date of Access: 11.10.2020).
- Bagyaglari.com (2020). About Us, <http://www.bagyaglari.com/kurumsal>, (Date of Access: 02.18.2020).
- Topal, H. (2019). A Short Story of an Industrial Heritage That Witnessed the Birth of the Republic: İzmir Alsancak Power Plant, Ege Journal of Architecture, (103), 60–63.
- Uğursal, S. (2011). Repurposing Historic Structures: Example of İzmir Sümerbank Basma Sanayi Compound (Unpublished Master's Thesis). İzmir: Dokuz Eylül University, Graduate School of Natural and Applied Sciences.
- Aritan, O. and Sayar, Y. (2009). İzmir Sümerbank Basma Sanayi Compound and Transformation Processes, Ege Journal of Architecture, (70), 20–25.
- Taddonio, S., Karabağ Aydeniz, N. E. and Üstünes, Y. (2016). A Functional Transformation Proposal for the Turkish Grain Board's (TMO's) Silo Structure in İzmir Alsancak Region. Journal of Interior Architect: Interior Design, Culture and Lifestyle, (46), 76–81.
- R.O.T. Ministry of Culture and Tourism, İzmir RCC–2, (Date of Access: December 2019 – January 2020)
- Tarkem.com (2000). ALGA, <http://www.tarkem.com/projeler/alga/>, (Date of Access: 11.10.2020).
- Aligalip.com (2020). History of Şekerci Ali Galip Efendi, <http://www.aligalip.com/firma-profilii.html>, (Date of Access: 03.24.2020).
- İzmir Chamber of Commerce (2020), 2020 Board of Directors Meeting Schedule and Budget Report, http://izto.org.tr/demo_betanix/uploads/cms/yonetim.ieu.edu.tr/5702_1582617497.pdf, (Date of Access: 11.10.2020).
- İzmir Metropolitan Municipality. (2017a). İzmir History Project Design Strategy Report, Fifth Ed.: İzmir, <http://www.izmirtarih.com.tr/pdf/OperasyonPlanlari1.pdf>, (Date of Access: 11.10.2020).
- İzmir Metropolitan Municipality. (2017b). İzmir History Project Operation Plans Report, Fourth Ed.: İzmir, <http://www.izmirtarih.com.tr/pdf/TasarimStratejisiRaporu.pdf>, (Date of Access: 11.10.2020).
- Yerliyurt, B. and Manisa, K. (2014). Industrial Heritage at the Little Maeander Basin: Old Olive Oil Press Shops in Birgi, Ege Journal of Architecture, (87–88), 14–17.
- Manisa, K. and Yerliyurt, B. (2018). Old Olive Oil Press Shops in Western Anatolia and Their Architectural Characteristics, Turkish Academy of Sciences, Journal of Cultural Inventory, (17), 49–61.
- Manisa, K. (2013). Old Olive Oil Press Shops as Industrial Heritage Landmarks, Architecture (369), 73-77.
- Hadziiossif, C. (2016). Historic Nature of Olive and Olive Oil. Inside; A. Y. Kaya and E. Akpınar (Editors) The Journey of Olive in the Mediterranean, Conference Papers, İzmir: Dinç Ofset Press.
- Kazas, J. (2008). Study of the Role Industrial Heritage Zones Play in Driving Urban Regeneration “Ödemiş Example” (Unpublished Doctoral Dissertation), İstanbul: Yıldız Technical University, Graduate School of Natural and Applied Sciences.
- Altınoluk, U. (2007). Traditional Urban Fabric: Birgi. İstanbul: Ege Publications.
- Höbel, A. (2019). A Study on Identifying and Improving Awareness About Cultural Values of Traditional Housing Fabric in Bayındır (Unpublished Master's Thesis). İzmir: Dokuz Eylül University, Graduate School of Natural and Applied Sciences.

49. Yıldırım, N. (2007). Endüstri Arkeolojisi Kavramı ve Tire'de Bulunan Endüstri Yapılarının Endüstri Arkeolojisi Kapsamında İncelenmesi: Yeni "İşlev" Önerileri (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
50. Manisa, K. ve Yerliyurt, B. (2013). Endüstri Mirası olarak Dikili-Bergama Bölgesindeki Eski Zeytinyağı İşlikleri ve Mimari Özellikleri, *Ege Mimarlık*, (84), 50-53.
51. T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2012). İzmir Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri (Cilt 1), İzmir: İzmir Valiliği Yayınları.
52. Griffon Butik Otel. (2020). <https://www.griffonbutikotel.com/>, (Erişim tarihi: 22.03.2020).
53. Boneval, Z. (2020). İllbahar'da Alaçatı, <http://www.alacati.org.tr/read.php?id=94>, (Erişim tarihi: 18.03.2020).
54. Demir, K. (2019). II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Binasında Tütün Tarımı ve Reji Şirketi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 22 (41), 419-446.
55. Türkyılmaz, U. (2013). Birinci İzmir İktisat Kongresi ve Hukuki Etkileri (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
56. Oban, R. (2006). İzmir'in Eski Kentsel Dokusunun Korunması ve Turizm Açısından Değerlendirilmesi (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
57. Genç, H.H. (2010). 1929 İzmir'in Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapısı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
58. Cangören, E. (2011). Tarihsel Süreç İçinde İzmir Sanayisinin Alan Kullanımındaki Değişmeler (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
59. Karagözler, S. (2018). Tarihi Yapıların Enerji Performansının Maliyet Etkin İyileştirilmesi Üzerine Bir Çalışma: İzmir TEKEL Başmüdürlük Binası (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
60. izmirdergisi.com. (2020). Umart Mimarlık'tan Tarihi Bir Dokunuş Daha, <https://www.izmirdergisi.com/tr/mimari/2464-umart-mimarlik-tan-tarihi-bir-dokunus-daha>, (Erişim tarihi: 10.11.2020).
61. MATU Mimarlık Ofisi. (2020). Tekel Çiğli Sigara Fabrikası Lojmanları, <http://www.matu.com.tr/mimarlik/projeler.asp?pid=111>, (Erişim tarihi: 23.03.2020).
62. İzmir Ticaret Odası. (2020). Çiğli, http://www.izto.org.tr/portals/0/12_%C3%87%C4%B0%C4%9E1%C4%B0.pdf, (Erişim tarihi: 23.03.2020).
63. İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi. (2020). İKÇÜ Tarihi, <https://ikcu.edu.tr/S/15432/ikcu-tarihi>, (Erişim tarihi: 23.03.2020).
64. Depopergamon.com. (2020). Depo Pergamon, <http://depopergamon.com/>, (Erişim tarihi: 08.03.2020).
65. Arkeolojikhaber.com. (2020). Bergama'daki 150 yıllık tütün deposu restore ediliyor, <https://www.arkeolojikhaber.com/haber-bergamadaki-150-yillik-tutun-deposu-restore-ediliyor-23155/>, (Erişim tarihi: 08.03.2020).
66. Bergama Belediyesi. (2020). Tarihi Kentsel Doku- Bergama Eski Lisesi (1916-1926), <http://www.bergama.bel.tr/Home/Page/369>, (Erişim tarihi: 09.03.2020).
67. Sevin, E.İ. (2005). Bayındır'da Türk Dönemi Yapıları (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
68. Tarihi Kentler Birliği. (2011). Tarihi ve Kültürel Mirası Koruma Proje ve Uygulamalarını Özendirme Yarışması 2010 Yarışma Kataloğu, <http://www.tarihikentlerbirligi.org/doc/TKB2010.pdf>, (Erişim tarihi: 22.03.2020).
69. Sondakika.com. (2020). İzmir Özel İdare'den Bayındır'a 10 Milyon Lira, <https://www.sondakika.com/haber/haber-izmir-ozel-idare-den-bayindir-a-10-milyon-lira-2674594/>, (Erişim tarihi: 22.03.2020).
70. T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2012). İzmir Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri (Cilt 3), İzmir: İzmir Valiliği Yayınları.
71. izmirdergisi.com. (2020). Selçuk Efes Kent Belleği ile Zaman Yolculuğu, <https://www.izmirdergisi.com/tr/turizm/muzeler/2544-selcuk-efes-kent-bellegi-ile-zaman-yolculugu>, (Erişim tarihi: 12.03.2020).

49. Yıldırım, N. (2007). The Concept of Industry Archeology and the Study of the Structures in Tire as an Industry Architecture: New "Function" Suggestions (Unpublished Master's Thesis), İstanbul: Yıldız Technical University, Graduate School of Natural and Applied Sciences.
50. Manisa, K. and Yerliyurt, B. (2013). Old Olive Oil Press Shops in the Dikili–Bergama Region and Their Architectural Characteristics as Industrial Heritage Landmarks, *Ege Journal of Architecture*, (84), 50–53.
51. R.O.T. Ministry of Culture and Tourism İzmir Provincial Directorate of Culture and Tourism. (2012). İzmir Immovable Cultural Heritage Inventory (Vol. 1), İzmir: Governorate of İzmir Publications.
52. Griffon Boutique Hotel.(2020), <https://www.griffonbutikotel.com/>, (Date of Access: 03.22.2020).
53. Boneval, Z. (2020). Alaçatı in Spring Time, <http://www.alacati.org.tr/read.php?id=94>, (Date of Access: 03.18.2020).
54. Demir, K. (2019). II. Tobacco Farming and Tekel Administration in Ottoman Press During Constitutional Monarchy, Balıkesir University, Journal of Social Sciences Institute, 22 (41), 419–446.
55. Türkyılmaz, U. (2013). İzmir First Economy Congress and Legal Implications (Unpublished Master's Thesis). İstanbul: Istanbul University, Institute of Social Sciences.
56. Oban, R. (2006). Preserving Izmir's Old Urban Fabric and Its Evaluation From the Tourism Perspective (Unpublished Doctoral Dissertation). İzmir: Dokuz Eylül University, Institute of Educational Sciences.
57. Genç, H. H. (2010). Socio-Economic and Cultural Structure of İzmir In 1929 (Unpublished Master's Thesis). İzmir: Dokuz Eylül University, Institute of Atatürk's Principles and History of Turkish Revolution.
58. Cangören, E. (2011). Changes in Land Usage of Industry in İzmir Over Time (Unpublished Master's Thesis). İzmir: Ege University, Institute of Social Sciences.
59. Karagözler, S. (2018). Study on Cost-Effective Improvement of Energy Performance of Historic Structures: İzmir Tekel Head Office Building (Unpublished Master's Thesis). İzmir: Dokuz Eylül University, Institute of Social Sciences.
60. izmirdergisi.com (2020). Another Historic Touch From Umart Architecture, <https://www.izmirdergisi.com/tr/mimari/2464-umart-mimarlik-tan-tarihi-bir-dokunus-daha>, (Date of Access: 11.10.2020).
61. MATU Architectural Office. (2020). Tekel Çiğli Cigarette Factory Lodgings, <http://www.matu.com.tr/mimarlik/projeler.asp?pid=111>, (Date of Access: 03.23.2020).
62. İzmir Chamber of Commerce. (2020). Çiğli, <http://www.izto.org.tr/portals/0/12...pdf>, (Date of Access: 03.23.2020).
63. İzmir Kâtip Çelebi University. (2020). İKÇU History, <https://ikcu.edu.tr/S/15432/ikcu-tarihi>, (Date of Access: 03.23.2020).
64. Depopergamon.com (2020). Depot Pergamon, <http://depopergamon.com/>, (Date of Access: 03.08.2020).
65. Arkeolojikhaber.com (2020). The 150-year old tobacco warehouse in Bergama is under restoration, <https://www.arkeolojikhaber.com/haber-bergamadaki-150-yillik-tutun-deposu-restore-ediliyor-23155/>, (Date of Access: 03.08.2020).
66. Bergama Municipality. (2020). Historic Urban Fabric – Old Bergama High School (1916–1926), <http://www.bergama.bel.tr/Home/Page/369>, (Date of Access: 03.09.2020).
67. Sevin, E. İ. (2005). Turkish Era Structures in Bayındır (Unpublished Master's Thesis). İzmir: Ege University, Institute of Social Sciences.
68. The League of Historical Cities. (2011). Historical and Cultural Heritage Preservation Project and Applications Encouragement Competition 2010 Competition Catalog, <http://www.tarihikentlerbirligi.org/doc/TKB2010.pdf>, (Date of Access: 03.22.2020).
69. Sondakika.com (2020). 10 Million Turkish Lira to Bayındır from Special Provincial Administration of İzmir, <https://www.sondakika.com/haber/haber-izmir-ozel-administration-den-bayindir-a-10-milyon-lira-2674594/>, (Date of Access: 03.22.2020).
70. R.O.T. Ministry of Culture and Tourism İzmir Provincial Directorate of Culture and Tourism. (2012). İzmir Immovable Cultural Heritage Inventory (Vol. 3), İzmir: Governorate of İzmir Publications.
71. izmirdergisi.com (2020). Time Travel With Selçuk Ephesus Urban Memory, <https://www.izmirdergisi.com/tr/turizm/muzeler/2544-selcuk-efes-kent-bellegi-ile-zaman-yolculugu>, (Date of Access: 03.12.2020).

72. Çekül Vakfı. (2020). Selçuk Kenti Belleğini Tazeliyor, <https://www.cekulvakfi.org.tr/haber/selcuk-kenti-belleгинi-tazeliyor>, (Erişim tarihi: 12.03.2020).
73. Selçuk Belediyesi. (2020a). Selçuk Kent Belleği Merkezi Çalışmaları Sürüyor, <http://selcuk.bel.tr/icerik/136/824/selcuk-kent-bellegi-merkezi-calismalari-suruyor.aspx>, (Erişim tarihi: 12.03.2020).
74. Selçuk Belediyesi (2020b). Kent Belleği Gönüllüleri ile Yeniden Bir Arada, <http://selcuk.bel.tr/icerik/137/1558/kent-bellegi-gonulluleri-ile-yeniden-bir-arada.aspx>, (Erişim tarihi: 12.03.2020).
75. Efeslileylek.com. (2020). Selçuk Efes Kent Belleği, Efesli Leylek Dergisi- Efes Selçuk Belediyesi Kültür ve Sanat Dergisi, Ocak – Şubat Sayı 1, <https://www.efeslileylek.com/online-dergi/ocak-subat/>, (Erişim tarihi: 12.03.2020).
76. Kul, F.N., Dönmez, C. ve Püskülcü Aydın, A. (2017). Yandı Bitti Kül Oldu! Urla Eski Tekel Binasının (Arditi Köşkü) Hazin Öyküsü, *Ege Mimarlık*, (95), 10-15.
77. Hürriyet Gazetesi. (2020). Tekel Deposu Binasına Restorasyon, <https://www.hurriyet.com.tr/tekel-deposu-binasina-restorasyon-40554170>, (Erişim tarihi: 21.03.2020).
78. Erolasmaz.com. (2020b). Sydney La Fontaine Halı Ticarethanesi Ve Deposu – İzmir, <http://www.erolasmaz.com/?oku=1366>, (Erişim tarihi: 15.09.2020).
79. Levantineheritage.com. (2020). Sydney La Fontaine's Carpet Warehouse and Depot, <http://www.levantineheritage.com/note124.htm>, (Erişim tarihi: 10.11.2020).
80. Türk, S. (2017). Cumhuriyet Döneminde Sümerbank'ın Ülke Sanayileşmesindeki Rolü (1930-1960) (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
81. Çarboğa, E. (2011). Sümerbank Üniversite Oluyor, Yeniasır, <https://www.yeniasir.com.tr/izmir/2011/04/13/sumerbank-universite-oluyor>, (Erişim tarihi: 08.03.2020).
82. Güçlü, F. (2015). Yıkılan Bir Cumhuriyet Kurumu Sümerbank (1.Baskı). Ankara: Ürün Yayınları.
83. Binan, D.U., Kaptı, M., Kıraç, B. ve Töre, T. (2006). Bergama (İzmir) Kentsel Kültür Varlıkları Envanteri 2005, Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi, (5), 57-101.
84. Akbulut, G. (2010). Siyasi Coğrafya Açısından Türkiye'de Demiryolu Ulaşımı. Ankara: Anı Yayıncılık.
85. Öztürk, İ. (2009). Osmanlı İmparatorluğu'ndan Günümüze Demiryollarının Gelişimi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
86. Uzuntepe, G. (2000). Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Demiryolu: İzmir-Aydın-Kasaba(Turgutlu) (Yayımlanmamış yüksek lisans Tezi). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
87. Key, H. (2007). Osmanlı Demiryolu Faaliyetlerine Bir Bakış (İzmir-Aydın ve İzmir-Kasaba Hattı Örneği), T.C. Balıkesir Üniversitesi F.E.F. Karesi Tarih Kulübü Bülteni, 2007/1, 42-49.
88. Kolay, A. (2011). İzmir-Kasaba ve Uzantısı Demiryolu Hatları (1863-1897) (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
89. Kolay, A. (2017). Anadolu'da İşletmeye Açılan İlk Demiryolu Hattı: İzmir- Kasaba (Turgutlu) Demiryolu, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5(54), 89-106.
90. Kurt, S. (2012). İzmir'de Kamusal Hizmetler (1850-1950). İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı.
91. Kayın, E. (2013). Ulaşım Yapıları Mimarisi. İçinde; İzmir Kent Ansiklopedisi: Mimarlık (Birinci Cilt), 305-335, İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
92. Berent, O. (2006). 29 Ekim 2006 Seydiköy (Gaziemir) Gezi Notları, http://web.deu.edu.tr/berent/tren/geziler/trgz_290106_1.html, (Erişim tarihi: 10.11.2020).
93. Köşgeroğlu, F. E. (2005). An Approach For Conservation of Railway Heritage; Assessing and Experiencing the İzmir – Aydın Railway Line (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi , Doğa ve Uygulamalı Bilimler Enstitüsü.
94. Karabağ Aydeniz, N.E., Karabağ, K., Taddonio, S., Karabağ, A.P. (2014), Karşıyaka Eski Tren İstasyonu'nun Yeniden İşlevlendirilmesine Odaklanan Bir Atölye Çalışması, İçmimar dergisi, 61-65.

72. Çekül Foundation. (2020). The City of Selçuk Refreshes Its Urban Memory, <https://www.cekulvakfi.org.tr/haber/selcuk-kenti-belleгинi-tazeliyor>, (Date of Access: 03.12.2020)
73. Selçuk Municipality. (2020a). Selçuk Urban Memory Project Continues, <http://selcuk.bel.tr/icerik/136/824/selcuk-kent-bellegi-merkezi-calismalari-suruyor.aspx>, (Date of Access: 03.12.2020).
74. Selçuk Municipality (2020b). Urban Memory Volunteers Meet Again, <http://selcuk.bel.tr/icerik/137/1558/kent-bellegi-gonulluleri-ile-yeniden-bir-arada.aspx>, (Date of Access: 03.12.2020).
75. Efeslileylek.com (2020). Selçuk Ephesus Urban Memory, Efesli Leylek Magazine – Ephesus Selçuk Municipality Culture and Art Magazine, January–February Issue 1, <https://www.efeslileylek.com/online-dergi/ocak-subat/>, (Date of Access: 03.12.2020).
76. Kul, F. N., Dönmez, C. and Püskülcü Aydın, A. (2017). It Went up in Smoke! Tragic Story of Urla's Old Tekel Building (Arditi Mansion), *Ege Journal of Architecture*, (95), 10–15.
77. Hürriyet Newspaper. (2020). Tekel Warehouse Building Is Under Restoration, <https://www.hurriyet.com.tr/tekel-deposu-binasina-restorasyon-40554170>, (Date of Access: 03.21.2020).
78. Erolasmaz.com (2020b). Sydney La Fontaine Rug Shop and Depot – İzmir, <http://www.erolasmaz.com/?oku=1366>, (Date of Access: 09.15.2020).
79. Levantineheritage.com (2020). Sydney La Fontaine's Rug Shop and Depot, <http://www.levantineheritage.com/note124.htm>, (Date of Access: 11.10.2020).
80. Türk, S. (2017). Sumerbank's Role on the Industrialization of the Country in the Republican Era (1930–1960) (Unpublished Master's Thesis). Kocaeli: Kocaeli University, Institute of Social Sciences.
81. Çarboğa, E. (2011). Sumerbank Is Becoming a University, Yeniasır, <https://www.yeniasir.com.tr/izmir/2011/04/13/sumerbank-universite-oluyor>, (Date of Access: 03.08.2020).
82. Güçlü, F. (2015). A Crumbling Institution of the Republican Era (First Ed.). Ankara: Ürün Publications.
83. Binan, D. U., Kaptı, M., Kıraç, B. and Töre, T. (2006). Bergama (İzmir) Urban Cultural Heritage Inventory 2005, Turkish Academy of Sciences, Journal of Cultural Inventory, (5), 57–101.
84. Akbulut, G. (2010). Railroad Transportation in Turkey From a Geopolitical Perspective. Ankara: Anı Publications.
85. Öztürk, İ. (2009). The Development of Railroads From the Ottoman Empire Days To Today (Unpublished Master's Thesis). İstanbul: İstanbul University, Institute of Social Sciences.
86. Uzuntepe, G. (2000). The First Railroad in the Ottoman Empire: İzmir–Aydın–Kasaba (Turgutlu) (Unpublished Master's Thesis). Eskişehir: Anadolu University, Institute of Social Sciences.
87. Key, H. (2007). An Overview of the Ottoman Railroad Operations (Example of İzmir–Aydın and İzmir–Kasaba Lines), R.O.T. Balıkesir University, Faculty of Arts and Sciences Karesi History Club Bulletin, 2007/1, 42-49.
88. Kolay, A. (2011). İzmir–Kasaba Railway Lines and Extensions (1863-1897) (Unpublished Doctoral Dissertation). İstanbul: Marmara University, Institute of Turkic Studies.
89. Kolay, A. (2017). The First Railway Line Built in Anatolia: İzmir–Kasaba (Turgutlu) Railroad, *Academic Journal of Social Studies*, 5(54), 89–106.
90. Kurt, S. (2012). Public Services in İzmir (1850-1950). İzmir: İzmir Metropolitan Municipality City Library.
91. Kayın, E. (2013). Inside The Architecture of Transportation Structures; İzmir City Encyclopedia: Architecture (Vol. 1), 305-335, İzmir: İzmir Metropolitan Municipality Publications.
92. Berent, O. (2006), October 29, 2006 Seydiköy (Gaziemir) Travel Notes, http://web.deu.edu.tr/berent/tren/geziler/trgz_290106_1.html, (Date of Access: 11.10.2020).
93. Köşgeroğlu, F. E. (2005). An Approach To Conservation of Railway Heritage; Assessing and Experiencing the İzmir–Aydın Railway Line (Unpublished Master's Thesis). Ankara: Middle East Technical University, Graduate School of Natural and Applied Sciences.
94. Karabağ Aydeniz, N. E., Karabağ, K., Taddonio, S., Karabağ, A. P. (2014), A Workshop That Focuses On Repurposing Old Karşıyaka Train Station, Journal Of Interior Architect, 61-65.

95. Akyüz Levi, E. (2010). Tarihi Asansör Binası, <https://www.izmirdergisi.com/tr/mimari/81-tarihi-asansor-binası>, (Erişim tarihi: 18.02.2020).
96. İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2020). Tarihi Asansör, <https://izmir.ktb.gov.tr/TR-77365/tarihi-asansor.html>, (Erişim tarihi: 18.02.2020).
97. Kocabal, Y.Z., Candaş, A., Kayaoğlu, E., İmrak, C.E. (2012). 19. Yüzyıl Hidrolik Asansör Teknolojisi ve Tarihi Asansör, Asansör Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 04-06 Ekim 2012, İzmir.
98. Başağaç, Ö. (2019). Conservation of Lighthouses As A Part Of Maritime Heritage: The Case of Lighthouses in Aegean Coast, Turkey (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
99. Ekşioğlu Çetintahra, G., Atay Kaya, İ., Hepgüzel Hatip, B., Tezcan, S., Zengin Çelik, H., Sılaydın Aydın, B. ve Erdin, H.E. (2018). İzmir Kent Hikayeleri: Temel Tasarım Stüdyosunda Tarihi Kent Merkezinin Bellekteki İzlerini Keşfetmek, Tasarım ve Bellek Temalı Ulusal Tasarım Sempozyumu, 29-30 Eylül 2018, Trabzon.
100. Pekin, S.Z. (2012). İzmir'in Güzel Kızına Yakışır Makyaj. <https://www.izmirdergisi.com/tr/dergi-arsivi/39-15inci-sayi/271-izmir-in-guzel-kizina-yakisir-makyaj>, (Erişim tarihi: 18.02.2020).
101. Matu.com. (2020). Konak Pier, <http://www.matu.com.tr/mimarlik/projeler.asp?pid=8>, (Erişim tarihi: 18.02.2020).
102. Biryol, U. (2020). İzmir Körfezinin Vitrini: Pasaport, <https://www.izmirdergisi.com/tr/turizm/gezi-rehberi/1326-izmir-korfezinin-vitrini-pasaport>, (Erişim tarihi: 18.02.2020).
103. Erolasmaz.com. (2020e). Pasaport Vapur İskelesi – Merkez, <https://www.erolasmaz.com/?oku=752>, (Erişim tarihi: 18.02.2020).
104. İzmir Büyükşehir Belediyesi. (2020). Tarihi Sayaç Atölyesinde Sanat Eğitimi, <https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/tarihi-sayac-atolyesinde-sanat-egitimi/1274/156>, (Erişim tarihi: 18.02.2020).
105. Erolasmaz.com. (2020f). Eski Sayaç Atölyesi – Merkez, <https://www.erolasmaz.com/?oku=756>, (Erişim tarihi: 18.02.2020).
106. Apikam.org. (2020). Apikam'ın Kuruluş Öyküsü, <https://www.apikam.org.tr/tr/Apikam-Arsiv/1/29>, (Erişim tarihi: 18.02.2020).
107. Izmirdergisi.com (2020). İzmir'in Hafızası Apikam, <https://www.izmirdergisi.com/tr/dergi-arsivi/38-14uncu-sayi/1982-izmir-in-hafizasi-apikam>, (Erişim tarihi: 18.02.2020).
108. Kavakdipli, E. (2012). İzmir Halkapınar Su Yapıları (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Kadir Has Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
109. Çalışkan, T. (2014). İzmir Su Şirketinin Kuruluşu ve Faaliyetleri (1893-1944) (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uşak: Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
110. E-kemeraltı. (2020a). İzmir Su Fabrikası, <http://e-kemeralti.com/izmir-su-fabrikasi/>, (Erişim tarihi: 10.11.2020).
111. Erolasmaz.com. (2020c). Diana Hamamları ve Halkapınar Su Derleme Yapısı -Halkapınar – Merkez, <https://www.erolasmaz.com/?oku=969>, (Erişim tarihi: 10.11.2020).
112. Dalan.com (2020). Hakkımızda, <http://www.dalan.com.tr/kurumsal/hakkimizda-1.html>, (Erişim tarihi: 10.11.2020).
113. Konak Belediyesi. (2020). Hamdi Dalan Sabun Müzesi, <http://www.konak.bel.tr/sayfa/hamdi-dalan-sabun-muzesi>, (Erişim tarihi: 10.11.2020).
114. Fidanoğlu, İ. (2012). Bergama'da Kanlı Fabrika Olayı, <http://dagakactim.blogspot.com/2012/07/bergamada-kanli-fabrika-olay.html>, (Erişim tarihi: 08.03.2020).
115. 14 Eylül Bergama İlköğretim Okulu. (2020). Çırcır Fabrikası Olayı (1875), http://14eylulio.meb.k12.tr/icerikler/circir-fabrikasi-olayi-1875_7143667.html, (Erişim tarihi: 08.03.2020).
116. Bergama Belediyesi. (2020). Tarihi Kentsel Doku - Bergama Eski Lisesi (1916-1926), <http://www.bergama.bel.tr/Home/Page/369>, (Erişim tarihi: 09.03.2020).

95. Akyüz Levi, E. (2010). Historic Elevator Building, <https://www.izmirdergisi.com/tr/mimari/81-tarihi-asansor-binası>, (Date of Access: 02.18.2020).
96. Izmir Provincial Directorate of Culture and Tourism. (2020). Historic Elevator, <https://izmir.ktb.gov.tr/TR-77365/tarihi-asansor.html>, (Date of Access: 02.18.2020).
97. Kocabal, Y. Z., Candaş, A., Kayaoğlu, E., İmrak, C. E. (2012). 19. Hydraulic Elevator Technology of the Century and Historic Elevator, Elevator Symposium Proceedings Book, October 04-06, 2012, Izmir.
98. Başağaç, O. (2019). Conservation of Lighthouses as Part of Maritime Heritage: The Case of Lighthouses on the Aegean Coast, Turkey (Unpublished Doctoral Dissertation). Ankara: Middle East Technical University, Graduate School of Natural and Applied Sciences.
99. Ekşioğlu Çetintahra, G., Atay Kaya, İ., Hepgüzel Hatip, B., Tezcan, S., Zengin Çelik, H., Sılaydın Aydın, B. and Erdin, H. E. (2018). Izmir City Stories: Basic Design Studio Discovering the Traces of Historic City Center in the Memory, Design and Memory Themed National Design Symposium, September 29–30, 2018, Trabzon.
100. Pekin, S. Z. (2012). Makeup To Match Izmir's Beautiful Girl <https://www.izmirdergisi.com/tr/dergi-arsivi/39-15inci-sayi/271-izmir-in-guzel-kizina-yakisir-makyaj>, (Date of Access: 02.18.2020).
101. Matu.com (2020). Konak Pier, <http://www.matu.com.tr/mimarlik/projeler.asp?pid=8>, (Date of Access: 02.18.2020).
102. Biryol, U. (2020). Showcase of Izmir Bay: Pasaport, <https://www.izmirdergisi.com/tr/turizm/gezi-rehberi/1326-izmir-korfezinin-vitrini-pasaport>, (Date of Access: 02.18.2020).
103. Erolasmaz.com (2020e). Pasaport Ferry Port – Metropolis, <https://www.erolasmaz.com/?oku=752>, (Date of Access: 02.18.2020).
104. Izmir Metropolitan Municipality. (2020). Art Training at the Historic Meter Shop, <https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/tarihi-sayac-atolyesinde-sanat-egitimi/1274/156>, (Date of Access: 02.18.2020).
105. Erolasmaz.com (2020f). Old Meter Shop – Metropolis, <https://www.erolasmaz.com/?oku=756>, (Date of Access: 02.18.2020).
106. Apikam.org. (2020). Apikam's Establishment Story, <https://www.apikam.org.tr/tr/Apikam-Arsiv/1/29>, (Date of Access: 02.18.2020).
107. Izmirdergisi.com (2020). Izmir's Memory Apikam, <https://www.izmirdergisi.com/tr/dergi-arsivi/38-14uncu-sayi/1982-izmir-in-hafizasi-apikam>, (Date of Access: 02.18.2020).
108. Kavakdipli, E. (2012). Izmir Halkapınar Water Structures (Unpublished Master's Thesis). Istanbul: Kadir Has University, Graduate School of Natural and Applied Sciences.
109. Çalışkan, T. (2014). Foundation and Operations of Izmir Water Company (1893-1944) (Unpublished Master's Thesis). Uşak: Uşak University, Institute of Social Sciences.
110. E-kemeraltı. (2020a). Izmir Water Plant, <http://e-kemeralti.com/izmir-su-fabrikasi/>, (Date of Access: 11.10.2020).
111. Erolasmaz.com (2020c). Diana Baths and Halkapınar Water Collectors – Halkapınar – Metropolis, <https://www.erolasmaz.com/?oku=969>, (Date of Access: 11.10.2020).
112. Dalan.com (2020). About Us, <http://www.dalan.com.tr/kurumsal/hakkimizda-1.html>, (Date of Access: 11.10.2020).
113. Konak Municipality. (2020). Hamdi Dalan Soap Museum, <http://www.konak.bel.tr/sayfa/hamdi-dalan-sabun-muzesi>, (Date of Access: 11.10.2020).
114. Fidanoğlu, İ. (2012). Bloody Anti-Industry Uprising in Bergama, <http://dagakactim.blogspot.com/2012/07/bergamada-kanli-fabrika-olay.html>, (Date of Access: 03.08.2020).
115. 14 Eylül Bergama Primary School. (2020). Uprising Against Ginney(1875), http://14eylulio.meb.k12.tr/icerikler/circir-fabrikasi-olayi-1875_7143667.html, (Date of Access: 03.08.2020).
116. Bergama Municipality. (2020). Historic Urban Fabric – Old Bergama High School (1916-1926), <http://www.bergama.bel.tr/Home/Page/369>, (Date of Access: 03.09.2020).

117. Aksu, M., Başağaoğlu, İ. (2013). "İzmir Urla-Klazomenai Karantina Teşkilatı". Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi, VIII. Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Günleri Özel Sayısı, 30-31, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/758600>, (Erişim tarihi: 10.11.2020).
118. Urla Belediyesi. (2020). Urla Karantina Adası, <http://www.urla.bel.tr/Urla/2/urla-karantina-adasi>, (Erişim tarihi: 24.03.2020).
119. Böke, P. (2009). İzmir Karantina Teşkilatının Kuruluşu ve Faaliyetleri (1840-1900), DEÜ Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 8(18-19), 137-159.
120. T.C. Sağlık Bakanlığı İzmir İl Sağlık Müdürlüğü Urla Devlet Hastanesi. (2020). Tarihçe, <https://urladh.saglik.gov.tr/TR,103698/tarihce.html>, (Erişim tarihi: 24.03.2020).
121. İzmir Kent Rehberi. (2016). İzmir Kent Rehberi, <https://kentrehberi.izmir.bel.tr/izmirkentrehberi#>, (Erişim tarihi: 23.03.2020).
122. Resmî Gazete, 20 Aralık 2017 tarihli ve 30276 Sayılı, <https://www.resmigazete.gov.tr/ilanlar/eskiilanlar/2017/12/20171220-4-1.pdf>, (Erişim tarihi: 24.03.2020).

117. Aksu, M., Başağaoğlu, İ. (2013). "Izmir Urla–Klazomenai Quarantine Organization." Mersin University, Faculty of Medicine, Lokman Hekim Journal of History of Medicine and Folk Medicine, VIII. Lokman Hekim Medicine Lokman Hekim Days – Special Issue, Lokman Hekim Journal of History of Medicine and Folk Medicine, 30-31, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/758600>, (Date of Access: 10.11.2020).
118. Urla Municipality. (2020). Urla Karantina Island, <http://www.urla.bel.tr/Urla/2/urla-karantina-adasi>, (Date of Access: 03.24.2020).
119. Böke, P. (2009). Foundation and Activities of the Izmir Quarantine Organization (1840–1900), DEU Institute of Atatürk's Principles and History of Turkish Revolution – Journal of Modern Turkish History (CTAD), 8(18–19), 137–159.
120. R.O.T. Ministry of Health Izmir Provincial Directorate of Health Urla State Hospital. (2020). History, <https://urladh.saglik.gov.tr/TR,103698/tarihce.html>, (Date of Access: 24.03.2020).
121. Izmir City Guide. (2016). Izmir City Guide, <https://kentrehberi.izmir.bel.tr/izmirkentrehberi#>, (Date of Access: 03.23.2020).
122. Official Gazette Issue 30276 Dated December 20, 2017 <https://www.resmigazete.gov.tr/ilanlar/eskiilanlar/2017/12/20171220-4-1.pdf>, (Date of Access: 03.24.2020).

GÖRSEL KAYNAKÇASI / GRAPHICS BIBLIOGRAPHY

Arkitera.com. (2020). Tarihi Karşıyaka İstasyon Binası Yıkılmasın, https://www.arkitera.com/haber/tarihi-karsiya-ka-istasyon-binasi-yikilmasin/, (Erişim tarihi: 10.11.2020).

Başağaç, Ö.(2019). Conservation of Lighthouses As A Part Of Maritime Heritage: The Case of Lighthouses in Aegean Coast, Turkey (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Başar, M.E., Erdoğan, H.A. (2009). Osmanlı'dan Cumhuriyete Türkiye'de Tren Garları, Selçuk Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi, 24(3), 29-43.

Berent, O. (2006). 29 Ekim 2006 Seydiköy (Gaziemir) Gezi Notları, http://web.deu.edu.tr/berent/tren/geziler/trgz_290106_1.html, (Erişim tarihi: 10.11.2020).

Bergama Belediyesi. (2020). Tarihi Kentsel Doku- Bergama Eski Lisesi (1916-1926), http://www.bergama.bel.tr/Home/Page/369, (Erişim tarihi: 09.03.2020).

Binan, D.U., Kaptı, M., Kıraç, B. ve Töre, T. (2006). Bergama (İzmir) Kentsel Kültür Varlıkları Envanteri 2005, Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi, (5), 57-101.

Çekül Vakfı. (2020). Selçuk Kenti Belleğini Tazeliyor, https://www.cekulvakfi.org.tr/haber/selcuk-kenti-bellegini-tazeliyor, (Erişim tarihi: 12.03.2020).

Çelikoğlu, İ., Baylan, S., Dikmen, E., Kandilci Köran, E. (2009). Eski Havagazı Fabrikası, Ege Mimarlık Dergisi, (70), 32-35.

Depopergamon.com. (2020). Depo Pergamon, http://depopergamon.com/, (Erişim tarihi: 08.03.2020).

DEÜ Bergama Meslek Yüksekokulu Müdürlüğü kurumsal arşivi.

Egedebirgun.com. (2018). Tarihi Havagazı Fabrikası Kültür Merkezi, https://www.egedebirgun.com/tarihi-havagazi-fabrikasi-kultur-merkezi/19241/, (Erişim tarihi: 10.11.2019).

Egedesonsoz.com. (2020). İzmir'in Göbeğinde Tarih Yeniden Canlanıyor, http://www.egedesonsoz.com/haber/izmir-in-gobeginde-tarih-yeniden-canlaniyor/989121, (Erişim tarihi: 10.11.2020).

Egepostasi.com. (2020). Pasaport'a Yeni Gemi Ayarı, http://www.egepostasi.com/haber/pasaport-a-yeni-gemi-ayari/112110, (Erişim tarihi: 18.02.2020).

E-kemeralti. (2020a). İzmir Su Fabrikası, http://e-kemeralti.com/izmir-su-fabrikasi/, (Erişim tarihi: 10.11.2020).

Ekizoğlu, G. (2012). Demiryolu Yerleşkelerinin Endüstriyel Miras Olarak Korunma Sorunları: İzmir- Aydın Hattı Üzerindeki Demiryolu Yerleşkeleri Örneği (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Erolsasmaz.com. (2020a). Tarihi Un Fabrikaları – Merkez, https://www.erolsasmaz.com/?oku=1101, (Erişim tarihi: 10.11.2020).

Erolsasmaz.com. (2020b). Sydney La Fontaine Halı Ticarethanesi Ve Deposu – İzmir, http://www.erolsasmaz.com/?oku=1366, (Erişim tarihi: 15.09.2020).

Erolsasmaz.com. (2020c). Şirinyer Tren İstasyonu Buca, https://www.erolsasmaz.com/?oku=1190, (Erişim tarihi: 10.11.2020).

Erolsasmaz.com. (2020d). Tarihi Tren İstasyonu Bornova, https://www.erolsasmaz.com/?oku=1686, (Erişim tarihi: 10.11.2020).

Esen, G. (2019). Deindustrialisation and Neoliberal Urbanisation: The Rear Port of İzmir, Alsancak (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü.

Arkitera.com (2020). Save the Historic Karşıyaka Station Building, https://www.arkitera.com/haber/tarihi-karsiya-ka-istasyon-binasi-yikilmasin/, (Date of Access: 10.11.2020).

Başağaç, O. (2019). Conservation of Lighthouses as Part of Maritime Heritage: The Case of Lighthouses on the Aegean Coast, Turkey (Unpublished Doctoral Dissertation). Ankara: Middle East Technical University, Graduate School of Natural and Applied Sciences.

Başar, M. E., Erdoğan, H. A. (2009). Railroad Terminals in Turkey from Ottoman Time to the Republic, Selçuk University, Journal of Engineering and Architecture Faculty, 24(3), 29–43.

Berent, O. (2006), October 29, 2006 Seydiköy (Gaziemir) Travel Notes, http://web.deu.edu.tr/berent/tren/geziler/trgz_290106_1.html, (Date of Access: 11.10.2020).

Bergama Municipality. (2020). Historic Urban Fabric – Old Bergama High School (1916–1926), http://www.bergama.bel.tr/Home/Page/369, (Date of Access: 03.09.2020).

Binan, D. U., Kaptı, M., Kıraç, B. and Töre, T. (2006). Bergama (İzmir) Urban Cultural Heritage Inventory 2005, Turkish Academy of Sciences, Journal of Cultural Inventory, (5), 57–101.

Çekül Foundation. (2020). The City of Selçuk Refreshes Its Urban Memory, https://www.cekulvakfi.org.tr/haber/selcuk-kenti-bellegini-tazeliyor, (Date of Access: 03.12.2020).

Çelikoğlu, İ., Baylan, S., Dikmen, E., Kandilci Köran, E. (2009). Old Coal-Gas Plant, Ege Journal of Architecture, (70), 32–35.

Depopergamon.com (2020). Depot Pergamon, http://depopergamon.com/, (Date of Access: 03.08.2020).

DEU Bergama Vocational College Administration Institutional Archive.

Egedebirgun.com (2018). Historic Coal-Gas Plant Cultural Center, https://www.egedebirgun.com/tarihi-havagazi-fabrikasi-kultur-merkezi/19241/, (Date of Access: 10.11.2019).

Egedesonsoz.com (2020). History Is Recreated Again at the Heart of İzmir, http://www.egedesonsoz.com/haber/izmir-in-gobeginde-tarih-yeniden-canlaniyor/989121, (Date of Access: 10.11.2020).

Egepostasi.com (2020). New Boat Realigns Pasaport, http://www.egepostasi.com/haber/pasa-port-a-yeni-gemi-ayari/112110, (Date of Access: 18.02.2020).

E-kemeralti. (2020a). İzmir Water Plant, http://e-kemeralti.com/izmir-su-fabrikasi/, (Date of Access: 11.10.2020).

Ekizoğlu, G. (2012). Problems Involved in Preserving Railroad Compounds as Industrial Heritage Landmarks: Example—Railroad Compounds On The İzmir–Aydın Line (Unpublished Master’s Thesis). İzmir: Dokuz Eylül University, Graduate School of Natural and Applied Sciences.

Erolsasmaz.com (2020a). Historic Flour Mills – Metropolis, https://www.erolsasmaz.com/?oku=1101, (Date of Access: 10.11.2020).

Erolsasmaz.com (2020b). Sydney La Fontaine Rug Shop and Depot – İzmir, http://www.erolsasmaz.com/?oku=1366, (Date of Access: 09.15.2020).

Erolsasmaz.com (2020c). Şirinyer Train Station Buca, https://www.erolsasmaz.com/?oku=1190, (Date of Access: 10.11.2020).

Erolsasmaz.com (2020d). Historic Train Station Bornova, https://www.erolsasmaz.com/?oku=1686, Date of Access: 10.11.2020).

Esen, G. (2019). Deindustrialization and Neoliberal Urbanization: Hinterland of İzmir Port, Alsancak (Unpublished Master’s Thesis). İzmir: İzmir Institute of Technology, Institute of Engineering and Natural Sciences.

ETM Mimarlık. (2020). İzmir Bergama Kapalı Çarşı, http://etmmimarlik.com/portfolio-items/izmir-bergama-kapali-carsi/, (Erişim tarihi: 10.11.2020).

Facebook.com. (2020a). İzmir Old Photos, https://www.facebook.com/izmiroidphotos/photos/a.677760652308146/1201963843221155/?type%20=1&theater%20, (Erişim tarihi: 18.02.2020).

Facebook.com. (2020b). İzmir Old Photos, https://www.facebook.com/izmiroidphotos/photos/a.796148300469380/1953904748027057/?type, (Erişim tarihi: 18.02.2020).

Facebook.com. (2020c). İzmir Kız Lisesi, https://www.facebook.com/272036439502242/photos/a.865942813444932/1343865862319289/?%20type=1&theater, (Erişim tarihi: 18.02.2020).

Facebook.com. (2020d). Eskimeyen İzmir Fotoğrafları, https://www.facebook.com/izmiroidphotos/photos/a.796148300469380/1803509029733297/?type=3&theater, (Erişim tarihi: 18.02.2020).

Gezigezgini.com. (2020). Konak Pier (Eski Gümrük Binası), https://gezigezgini.com/konak/konak-pier-eski-gumruk-binasi/, (Erişim tarihi: 18.02.2020).

Google Earth. (2015). Özdede İnşaat ve Tekstil Malzemeleri, https://earth.google.com/web/search/Umurbey,+%c3%96zdede+%c4%b0n%c5%9faat+ve+Tesisat+Malz.+San.+Tic.+Ltd.+%c5%9eti.+Showroom,+%c5%9eehitler+Caddesi,+Konak%2f%c4%b0zmir/@38.43774704,27.15959915,3.30482171a,0d,60y,12.3618634h,88.51105246t,0r/data=CtcBGqwBEqUBCIQweDE0YmJkOTMyOTIzNWZjMzU6MHHlMTVjZiINTY4Mjg2ZmUzaxuQzgo4Q0AhKNoLu94oO0Aqa1VtdXJiZXksIMOWemRIZGUgxLBuxZ9hYXQgdmUgVGVzaXNhdBcBNYWw6LiBTYW4ulFRpYy4gTH-RkLiDFnnRpLiAtIFNob3dyb29tLCDFnMVoaxRsZXlqQ2FkZGVzaSw5S29uYWsvxLB6bWlyGAEgASlmcIQjNm-VAMiDcNEARNWVAMiDcNMAZUijNSN7ZPKAhHppqGXU71UcAiGgoWTOF4SEFtbYxv2pzMU1kd21Ssh1QRAC, (Erişim tarihi, 10.11.2020).

Google Earth. (2020). Dr. Suat Seren Göğüs Hastalıkları ve Cerrahisi Eğitim ve Araştırma Hastanesi, https://earth.google.com/web/search/Dr.+Suat+Seren+G%c3%b6%c4%9f%c3%bcs+Hastal%c4%bliklar%c4%b1+ve+Cerrahisi+E%c4%9fitim+ve+Ara%c5%9ft%c4%blrma+Hastanesi/@38.42327352,27.16201871,13.4930048a,0d,60y,338.14988507h,84.70779865t,0r/data=CsEBGpYBEo8BCiUweDE0YmJkOGY3ZTdiYWU3MmY6MHgzZWE4ZTQxNGYwZWVkmZ-ZjGd_KyA9LNkNAld_mQwaoKTtAKiREci4gU3VhdCBTZjIbiBHw7bEn8O8cyBIYXN0YWZEsWtsYXLEsSB2ZSB-DZXJyYWhpc2kgRcSfaXRpbSB2ZSBcmHFn3TEsXJtYSBIYN0Yw5lc2kYASABiiYKJAILgJL4FTthDQBEKoiMYC-DhDQBmTuerlASK7QCEq47HuwCg7QCIaChZiTtVphajQwUunctNEtoWk9iRWdoenNREAI, (Erişim tarihi, 10.11.20209).

Google Maps (2019). Selçuk Efes Kent Belleği, https://www.google.com.tr/maps/@37.9507354,27.3711718,3a,75y,31.79h,84.86t/data=!3m7!1e1!3m5!1sduJGLMmX5XjNjaH3kzqwXQ!2e0!6s%2F%2Fgeo3.ggph.com%2Fcbk%3Fpanoid%3DduJGLMmX5XjNjaH3kzqwXQ%26output%3Dthumbnail%26cb_client%3Dmaps_sv.tactile.gps%26thumb%-3D2%26w%3D203%26h%3D100%26yaw%3D289.939%26pitch%3D0%26thumbfov%3D100!7!16384!8i8192 (Erişim tarihi, 10.11.2020).

Google Maps. (2015). Ahmet Piriştina Kent Arşivi ve Müzesi, https://www.google.com/maps/@38.4249563,27.1382818,3a,90y,299.42h,105.3t/data=!3m6!1e1!3m4!1skmTLfmvCWlDUrQwVgQvqd!2e0!7!16384!8i8192, (Erişim tarihi: 18.02.2020).

Gökçen, Ş. (2011). Alsancak Garında Yazılan Tarih, Arredamento Mimarlık, 102-109.

Höbel, A. (2019). Bayındır Geleneksel Konut Dokusunun Kültürel Değerlerinin Tespiti ve Bilinirliğinin Arttırılmasına Yönelik Bir Araştırma (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

İzmod.org. (2019). İzmir Elektrik Fabrikası Ne Olmak İster Öğrenci Fikir Projesi Yarışması Yarışma Dokümanları, 2019, http://www.izmod.org.tr/v2/yarisma2019/149-, (Erişim tarihi.10.11.2019).

İzmir Büyükşehir Belediyesi. (2018). Tarihi Havagazı Fabrikası Kültür Merkezi, https://www.izmir.bel.tr/tr/Projeler/tarihi-havagazi-fabrikasi-kultur-merkezi/1382/4, (Erişim tarihi: 28.11.2019).

ETM Architecture. (2020). İzmir Bergama Covered Bazaar, http://etmmimarlik.com/portfolio-items/iz-mir-bergama-kapali-carsi/, (Date of Access: 10.11.2020).

Facebook.com (2020a). İzmir Old Photos, https://www.facebook.com/izmiroidphotos/photos/a.677760652308146/1201963843221155/?type%20=1&theater%20, (Date of Access: 18.02.2020).

Facebook.com (2020b). İzmir Old Photos, https://www.facebook.com/izmiroidphotos/photo/a.796148300469380/1953904748027057/?type, (Date of Access: 18.02.2020).

Facebook.com (2020c). İzmir Girls High School, https://www.facebook.com/272036439502242/photos/a.865942813444932/1343865862319289/?type=1&theater, (Date of Access: 18.02.2020).

Facebook.com (2020d). Ageless Izmir Photos, https://www.facebook.com/izmiroidphotos/photos/a.796148300469380/1803509029733297/?type=3&theater, (Date of Access: 18.02.2020).

Gezigezgini.com (2020). Konak Pier (Old Customs Building), https://gezigezgini.com/konak-pier-eski-gumruk-binasi/, (Date of Access: 18.02.2020).

Google Earth (2015). Özdede Construction and Plumbing Materials, https://www.google.com.tr/maps/place/%C3%96zdede+%C4%B0n%C5%9Faat+ve+Tesisat+Malz.+San.+Tic.+Ltd.+%C5%9Eti.+.+Showroom/@38.4378298,27.1596486,15z/data=!4m5!3m4!1s0x0:0xe15cf2b568286fe!8m2!3d38.4378298!4d27.1596486

data=CtcBGqwBEqUBCIQweDE0YmJkOTMyOTIzNWZjMzU6MHHlMTVjZiINTY4Mjg2ZmU- ZaxuQzgo4Q0AhKNoLu94oO0Aqa1VtdXJiZXksIMOWemRIZGUgxLBuxZ9hYXQgdmUgVGVzaXN- hdCBNYWw6LiBTYW4ulFRpYy4gTHRkLiDFnnRpLiAtIFNob3dyb29tLCDFnMVoaxRsZXlqQ2FkZ- CvzaSw5S29uYWsvxLB6bWlyGAEgASlmcIQjNmVAMiDcNEARNWVAMiDcNMAZUijNSN7ZPKAh-HpqGXU71UcAiGgoWTOF4SEFtbYxv2pzMU1kd21Ssh1QRAC, (Date of Access, 10.11.2020).

Google Earth. (2020). Dr. Suat Seren Chest Diseases and Chest Surgery Training and Research Hospital, https://www.google.com.tr/maps/place/Dr.+Suat+Seren+Chest+Diseases+Hospital/@38.4241657,27.1627201,15z/data=!4m5!3m4!1s0x0:0x3ea8e414f0eed36c!8m2!3d38.4241657!4d27.1627201

data=CsEBGpYBEo8BCiUweDE0YmJkOGY3ZTdiYWU3MmY6MHgzZWE4ZTQxNGYwZWVkmZ- ZjGd_KyA9LNkNAld_mQwaoKTtAKiREci4gU3VhdCBTZjIbiBHw7bEn8O8cyBIYXN0YWZEsWts- YXLEsSB2ZSBZDXJyYWhpc2kgRcSfaXRpbSB2ZSBcmHFn3TEsXJtYSBIYN0Yw5lc2kYASABiiY-

KJAILgJL4FTthDQBEKoiMYCdhDQBmTuerlASK7QCEq47HuwCg7QCIaChZiTtVphajQwUunctNE- toWk9iRWdoenN-REAI, (Date of Access, 10.11.20209).

Google Maps (2019). Selçuk Ephesus Urban Memory, https://www.google.com.tr/maps/place/Selcuk+Ephesus+Kent+Bellegi/@37.950728,27.3688019,17z/data=!3m1!4b1!4m5!3m4!1s0x14b94d507adb6d99:0x6b52ad6a666ddf2e!8m2!3d37.9507263!4d27.3709902 (Date of Access, 10.11.2020).

Google Maps (2015). Ahmet Piriştina Urban Archive and City Museum, https://www.google.com/maps/@38.4249563,27.1382818,3a,90y,299.42h,105.3t/data=!3m6!1e1!3m4!1skmTLfmvCWlDUrQwVgQvqd-g!2e0!7!16384!8i8192, (Date of Access: 18.02.2020).

Gökçen, Ş. (2011). The History Written in the Alsancak Railroad Terminal, Arredamento Architecture, 102-109

Höbel, A. (2019). A Study on Identifying and Improving Awareness About Cultural Values of Traditional Housing Fabric in Bayındır (Unpublished Master’s Thesis). İzmir: Dokuz Eylül University, Graduate School of Natural and Applied Sciences.

izmod.org. (2019). Competition Documents for the Student Idea Project “What Does İzmir Power Plant Want To Become?” 2019, http://www.izmod.org.tr/v2/yarisma2019/149-, (Date of Access: 10.11.2019).

İzmir Metropolitan Municipality. (2018). Historic Coal-Gas Plant Cultural Center, https://www.izmir.bel.tr/tr/Projeler/tarihi-havagazi-fabrikasi-kultur-merkezi/1382/4, (Date of Access: 11.28.2019).

İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2020). Tarihi Asansör, <https://izmir.ktb.gov.tr/TR-77365/tarihi-asansor.html>, (Erişim tarihi: 18.02.2020).

İzmir Kent Rehberi. (2016). İzmir Kent Rehberi, <https://kentrehberi.izmir.bel.tr/izmirkentrehberi#>, (Erişim tarihi: 23.03.2020).

İzmirdergisi.com. (2020). Umart Mimarlık'tan Tarihi Bir Dokunuş Daha, <https://www.izmirdergisi.com/tr/mimari/2464-umart-mimarlik-tan-tarihi-bir-dokunus-daha>, (Erişim tarihi: 10.11.2020).

İzmirdergisi.com. (2020). Selçuk Efes Kent Belleği ile Zaman Yolculuğu, <https://www.izmirdergisi.com/tr/turizm/muzeler/2544-selcuk-efes-kent-bellegi-ile-zaman-yolculugu>, (Erişim tarihi: 12.03.2020).

Karabağ Aydeniz, N.E., Karabağ, K., Taddonio, S., Karabağ, A.P. (2014), Karşıyaka Eski Tren İstasyonu'nun Yeniden İşlevlendirilmesine Odaklanan Bir Atölye Çalışması, İçmimar dergisi, 61-65.

Kavruk, D. (2019). Özelleştirme Sürecinde Tekel Fabrikasından İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Kampüsüne: Dönüşen Mekân, İş ve Hayatlar (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kazas, J. (2008). Endüstriyel Miras Kapsamındaki Alanların Kentsel Yenilemeyi Oluşturmadaki Rolünün İrdelenmesi “Ödemiş Örneği” (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Kentyasam.com. (2018). Ege Medeniyetleri Müzesi İçin Düğmeye Basıldı, <http://kentyasam.com/2018/01/10/ege-medeniyetleri-muzesi-icin-dugmeye-basildi/>, (Erişim tarihi: 18.02.2020).

Key, H. (2007). Osmanlı Demiryolu Faaliyetlerine Bir Bakış (İzmir-Aydın ve İzmir-Kasaba Hattı Örneği), T.C. Balıkesir Üniversitesi F.E.F. Karesi Tarih Kulübü Bülteni, 2007/1, 42-49.

Kocabal, Y.Z., Candaş, A., Kayaoğlu, E., İmrak, C.E. (2012). 19. Yüzyıl Hidrolik Asansör Teknolojisi ve Tarihi Asansör, Asansör Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 04-06 Ekim 2012, İzmir.

Kolay, A. (2011). İzmir-Kasaba ve Uzantısı Demiryolu Hatları (1863-1897) (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Köşgeroğlu, F. E. (2005). An Approach For Conservation of Railway Heritage; Assessing and Experiencing the İzmir – Aydın Railway Line (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi , Doğa ve Uygulamalı Bilimler Enstitüsü.

Kul, F.N., Dönmez, C. ve Püskülcü Aydın, A. (2017). Yandı Bitti Kül Oldu! Urla Eski Tekel Binasının (Arditi Köşkü) Hazin Öyküsü, Ege Mimarlık, (95), 10-15.

Kurt, S. (2012). İzmir'de Kamusal Hizmetler (1850-1950). İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı.

Levantineheritage.com. (2020). Sydney La Fontaine's Carpet Warehouse and Depot, <http://www.levantineheritage.com/note124.htm>, (Erişim tarihi: 10.11.2020).

Manisa, K. ve Yerliyurt, B. (2013). Endüstri Mirası olarak Dikili-Bergama Bölgesindeki Eski Zeytinyağı İşlikleri ve Mimari Özellikleri, Ege Mimarlık, (84), 50-53.

Manisa, K. ve Yerliyurt, B. (2018). Batı Anadolu'da Eski Zeytinyağı İşlikleri ve Mimari Özellikleri, Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi, (17), 49-61.

Mapa.group. (2020). What We Do, <https://mapa.group/>, (Erişim tarihi: 10.11.2020).

MATU Mimarlık Ofisi. (2020). Tekel Çiğli Sigara Fabrikası Lojmanları, <http://www.matu.com.tr/mimarlik/projeler.asp?pid=111>, (Erişim tarihi: 23.03.2020).

Menementarihi.net. (2020). 1984 – Menemen Tren İstasyonu, <http://www.menementarihi.net/menemen-haberleri/1984-menemen-tren-istasyonu.html>, (Erişim tarihi, 10.11.2020).

Mynet.com. (2020). Tarihi Asansörün Pek Bilinmeyen Hikayesi, <https://www.mynet.com/>

Izmir Provincial Directorate of Culture and Tourism. (2020). Historic Elevator, <https://izmir.ktb.gov.tr/TR-77365/tarihi-asansor.html>, (Date of Access: 02.18.2020).

Izmir City Guide. (2016). İzmir City Guide, <https://kentrehberi.izmir.bel.tr/izmirkentrehberi#>, (Date of Access: 03.23.2020).

Izmirdergisi.com (2020). Another Historic Touch From Umart Architecture, <https://www.izmirdergisi.com/tr/mimari/2464-umart-mimarlik-tan-tarihi-bir-dokunus-daha>, (Date of Access: 11.10.2020).

Izmirdergisi.com (2020). Time Travel With Selçuk Ephesus Urban Memory, <https://www.izmirdergisi.com/tr/turizm/muzeler/2544-selcuk-efes-kent-bellegi-ile-zaman-yolculugu>, (Date of Access: 03.12.2020).

Karabağ Aydeniz, N. E., Karabağ, K., Taddonio, S., Karabağ, A. P. (2014), A Workshop That Focuses On Repurposing Old Karşıyaka Train Station, Journal Of Interior Architect, 61–65.

Kavruk, D. (2019). From Tekel Factory To İzmir Kâtip Çelebi University Campus During the Privatization Period: Transformed Site, Work and Lives (Unpublished Master's Thesis). İzmir: Kâtip Çelebi University, Institute of Social Sciences.

Kazas, J. (2008). Study of the Role Industrial Heritage Zones Play in Driving Urban Regeneration “Ödemiş Example” (Unpublished Doctoral Dissertation), İstanbul: Yıldız Technical University, Graduate School of Natural and Applied Sciences.

Kentyasam.com (2018). Aegean Civilizations Museum Got the Green Light, <http://kentyasam.com/2018/01/10/ege-medeniyetleri-muzesi-icin-dugmeye-basildi/>, (Date of Access: 02.18.2020).

Key, H. (2007). An Overview of the Ottoman Railroad Operations (Example of İzmir–Aydın and İzmir–Kasaba Lines), R.O.T. Balıkesir University, Faculty of Arts and Sciences Karesi History Club Bulletin, 2007/1, 42-49.

Kocabal, Y. Z., Candaş, A., Kayaoğlu, E., İmrak, C. E. (2012). 19. Hydraulic Elevator Technology of the Century and Historic Elevator, Elevator Symposium Proceedings Book, October 04-06, 2012, İzmir.

Kolay, A. (2011). İzmir–Kasaba Railway Lines and Extensions (1863-1897) (Unpublished Doctoral Dissertation). İstanbul: Marmara University, Institute of Turkic Studies.

Köşgeroğlu, F. E. (2005). An Approach To Conservation of Railway Heritage; Assessing and Experiencing the İzmir–Aydın Railway Line (Unpublished Master's Thesis). Ankara: Middle East Technical University, Graduate School of Natural and Applied Sciences.

Kul, F. N., Dönmez, C. and Püskülcü Aydın, A. (2017). It Went Up In Smoke! Tragic Story of Urla's Old Tekel Building (Arditi Mansion), Ege Journal of Architecture, (95), 10–15.

Kurt, S. (2012). Public Services In Izmir (1850-1950). İzmir: İzmir Metropolitan Municipality City Library.

Levantineheritage.com (2020). Sydney La Fontaine's Rug Shop and Depot, <http://www.levantineheritage.com/note124.htm>, (Date of Access: 11.10.2020).

Manisa, K. and Yerliyurt, B. (2013). Old Olive Oil Press Shops in the Dikili–Bergama Region and Their Architectural Characteristics as Industrial Heritage Landmarks, Ege Journal of Architecture, (84), 50–53.

Manisa, K. and Yerliyurt, B. (2018). Old Olive Oil Press Shops in Western Anatolia and Their Architectural Characteristics, Turkish Academy of Sciences, Journal of Cultural Inventory, (17), 49–61.

Mapa.group. (2020). What We Do, <https://mapa.group/>, (Date of Access: 11.10.2020).

MATU Architectural Office. (2020). Tekel Çiğli Cigarette Factory Lodgings, <http://www.matu.com.tr/mimarlik/projeler.asp?pid=111>, (Date of Access: 03.23.2020).

Menementarihi.net (2020), 1984 – Menemen Train Station, <http://www.menementarihi.net/menemen-haberleri/1984-menemen-tren-istasyonu.html>, (Date of Access, 11.10.2020).

Mynet.com (2020). A Lesser Known Story of the Historic Elevator, <https://www.mynet.com/izmir-tarihi-asansor-un-pek-bilinmeyen-hikayesi-190101037761>, (Date of Access: 02.18.2020).

izmir-tarihi-asansor-un-pek-bilinmeyen-hikayesi-190101037761, (Erişim tarihi: 18.02.2020).

Otuzbeslik.com. (2017). Kemeraltı'ndan Çıkan Ünlü Markalar, <https://www.otuzbeslik.com/yazilar/kemeraltindan-cikan-cikan-unlu-markalar> , (Erişim tarihi: 16.02.2020).

Pakben.com. (2020). Kemer Tren İstasyonu Restorasyon Projesi – İZMİR, <http://www.pakben.com/portfolio-items/kemer-tren-istasyonu-izmir/>, (Erişim tarihi:18.02.2020).

Pinterest.com. (2020a). Menemen Tren İstasyonu, <https://tr.pinterest.com/pin/615867317768905332/>, (Erişim tarihi: 10.11.2020).

Pinterest.com. (2020b). Tarihi Asansör – İzmir, https://tr.pinterest.com/pin/615093261579424644/?nic_v2=1a4hl-Jetg, (Erişim Tarihi: 21.10.2020)

Sevin, E.İ. (2005). Bayındır'da Türk Dönemi Yapıları (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sozcu.com.tr. (2020). İzmir'deki O Bölgenin Kaderi Değişiyor, <https://www.sozcu.com.tr/kesfet/mahall-bomon-ti-izmir/izmirdeki-o-bolgenin-kaderi-degisiyor/>, (Erişim tarihi: 10.11.2020).

Şimşek, E. (2006). Endüstri Yapılarının Kültürel Miras Olarak İrdelenmesi ve Değerlendirilmesi: İzmir Liman Arkası Bölgesi Örneği. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2012). İzmir Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri (Cilt 1), İzmir: İzmir Valiliği Yayınları.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, İzmir 1 No.lu KVKBK Arşivi, (Erişim tarihi: Aralık 2019 – Ocak 2020).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, İzmir 2 No.lu KVKBK Arşivi, (Erişim tarihi: Aralık 2019 – Ocak 2020).

Tarkem.com. (2000). ALGA, <http://www.tarkem.com/projeler/alga/>, (Erişim tarihi: 10.11.2020).

Tkgm.gov.tr (2020). Parsel Sorgulama Ekranı, <https://parselsorgu.tkgm.gov.tr/#ara/cografi/38.44061075923326/27.145366853415542>, (Erişim tarihi: 10.11.2020).

Topal, H. (2014). İzmir Mimarlık Merkezi, Ege Mimarlık Dergisi, (86), 5-17, <https://www.izmirdergisi.com/tr/mimari/1602-eski-tekel-binasi-artik-izmir-in-mimarlik-merkezi>, (Erişim tarihi: 10.11.2020).

Twitter.com. (2020a). Fotoğraflarla İzmir, Nostalji İzmir, https://twitter.com/nostalji_izmir/status/705858164537868288, (Erişim tarihi: 18.02.2020).

Twitter.com. (2020b). Fotoğraflarla İzmir, Nostalji İzmir, https://twitter.com/nostalji_izmir/status/863105371141001222, (Erişim tarihi: 18.02.2020).

Uğursal, S. (2011). Tarihi Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesi: İzmir Sümerbank Basma Sanayi Yerleşkesi Örneği (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Wowturkey.com. (2020). İzmir Tarihi Savaş Atölyesi, http://wowturkey.com/t.php?p=tr04/35_iksev_35.jpg, (Erişim tarihi: 18.02.2020).

Yaşar Üniversitesi. (2020). Tarihi deniz fenerlerini yaşatacak tasarımlar, <https://haberyasar.edu.tr/basari/tarihi-deniz-fenerlerini-yasatacak-tasarimlar.html>, (Erişim tarihi: 23.03.2020).

Yerliyurt, B. ve Manisa, K. (2014). Küçük Menderes Havzası'ndaki Endüstri Mirası: Birgi'deki Eski Zeytinyağı İşlikleri, Ege Mimarlık, (87-88), 14-17.

Yıldırım, N. (2007). Endüstri Arkeolojisi Kavramı ve Tire'de Bulunan Endüstri Yapılarının Endüstri Arkeolojisi Kapsamında İncelenmesi: Yeni “İşlev” Önerileri (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Otuzbeslik.com (2017). Famous Brands Born in Kemeraltı, <https://www.otuzbeslik.com/yazilar/kemeraltindan-cikan-unlu-markalar>, (Date of Access: 02.16.2020).

Pakben.com (2020). Kemer Train Station Restoration Project – İzmir, <http://www.pakben.com/portfolio-items/kemer-tren-istasyonu-izmir/>, (Date of Access:02.18.2020).

Pinterest.com (2020a). Menemen Train Station, <https://tr.pinterest.com/pin/615867317768905332/>, (Date of Access: 11.10.2020).

Pinterest.com (2020b). Historic Elevator – İzmir, https://tr.pinterest.com/pin/615093261579424644/?-nic_v2=1a-4hIJetg, (Date of Access: 10.21.2020)

Sevin, E. İ. (2005). Turkish Era Structures in Bayındır (Unpublished Master's Thesis). İzmir: Ege University, Institute of Social Sciences.

Sozcu.com.tr. (2020). The Future of This Part of İzmir Is Changing, <https://www.sozcu.com.tr/kesfet/mahall-bo-monti-izmir/izmirdeki-o-bolgenin-kaderi-degisiyor/>, (Date of Access: 11.10.2020).

Şimşek, E. (2006). Study and Evaluation of Industrial Structures as Cultural Heritage: Example—Hinterland of İzmir Port. (Unpublished Master's Thesis). İzmir: Dokuz Eylül University, Graduate School of Natural and Applied Sciences.

R.O.T. Ministry of Culture and Tourism İzmir Provincial Directorate of Culture and Tourism. (2012). İzmir Immovable Cultural Heritage Inventory (Vol. 1), İzmir: Governorate of Izmir Publications.

R.O.T. Ministry of Culture and Tourism, İzmir RCC–1, (Date of Access: December 2019 – January 2020).

R.O.T. Ministry of Culture and Tourism, İzmir RCC–2, (Date of Access: December 2019 – January 2020).

Tarkem.com (2000). ALGA, <http://www.tarkem.com/projeler/alga/>, (Date of Access: 11.10.2020).

tkgm.gov.tr (2020). Parcel Query Screen, <https://parselsorgu.tkgm.gov.tr/#ara/cografi/38.44061075923326/27.145366853415542>, (Date of Access: 11.10.2020).

Topal, H. (2014). İzmir Architectural Center, Ege Journal of Architecture, (86), 5–17, <https://www.izmirdergisi.com/tr/mimari/1602-eski-tekel-binasi-artik-izmir-in-mimarlik-merkezi>, (Date of Access: 11.10.2020).

Twitter.com (2020a). Izmir in Photos, Nostalgic Izmir, https://twitter.com/nostalji_izmir/status/705858164537868288, (Date of Access: 02.18.2020).

Twitter.com (2020b). Izmir in Photos, Nostalgic Izmir, https://twitter.com/nostalji_izmir/status/863105371141001222, (Date of Access: 02.18.2020).

Uğursal, S. (2011). Repurposing Historic Structures: Example of İzmir Sumerbank Basma Sanayi Compound (Unpublished Master's Thesis). İzmir: Dokuz Eylül University, Graduate School of Natural and Applied Sciences.

Wowturkey.com (2020). Izmir Historic Meter Shop, http://wowturkey.com/t.php?p=tr04/35_ik-sev_35.jpg, (Date of Access: 02.18.2020).

Yaşar University. (2020). Designs for Preserving the Historic Lighthouses, <https://haberyasar.edu.tr/basari/tarihi-deniz-fenerlerini-yasatacak-tasarimlar.html>, (Date of Access: 03.23.2020).

Yerliyurt, B. and Manisa, K. (2014). Industrial Heritage at the Little Maeander Basin: Old Olive Oil Press Shops in Birgi, Ege Journal of Architecture, (87–88), 14–17.

Yıldırım, N. (2007). The Concept of Industry Archeology and the Study of the Structures in Tire as an Industry Architecture: New “Function” Suggestions (Unpublished Master's Thesis), İstanbul: Yıldız Technical University, Graduate School of Natural and Applied Sciences.

KAYNAKÇA

14 Eylül Bergama İlköğretim Okulu. (2020). Çırçır Fabrikası Olayı (1875), http://14eylulio.meb.k12.tr/icerikler/cir-cir-fabrikasi-olayi-1875_7143667.html, (Erişim tarihi: 08.03.2020).

Akbulut, G. (2010). Siyasi Coğrafya Açısından Türkiye’de Demiryolu Ulaşımı. Ankara: Anı Yayıncılık.

Aksu, M., Başağaoğlu, İ. (2013). “İzmir Urla-Klazomenai Karantina Teşkilatı”. Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi, VIII. Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Günleri Özel Sayısı, 30-31, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/758600, (Erişim tarihi: 10.11.2020).

Akyüz Levi, E. (2010). Tarihi Asansör Binası, https://www.izmirdergisi.com/tr/mimari/81-tarihi-asansor-binası, (Erişim tarihi: 18.02.2020).

Aligalip.com. (2020). Şekerci Ali Galip Efendi Tarihçe, http://www.aligalip.com/firma-profilii.html#tarihce, (Erişim tarihi: 24.03.2020).

Altınoluk, Ü. (2007). Geleneksel Kent Dokusu: Birgi. İstanbul: Ege Yayınları.

Apikam.org. (2020). Apikam’ın Kuruluş Öyküsü, https://www.apikam.org.tr/tr/Apikam-Arsiv/1/29, (Erişim tarihi: 18.02.2020).

Aritan, Ö. ve Sayar, Y. (2009). İzmir Sümerbank Basma Sanayi Yerleşkesi ve Dönüşüm Süreçleri, Ege Mimarlık, (70), 20-25.

Arkeolojikhaber.com. (2020). Bergama’daki 150 yıllık tütün deposu restore ediliyor, https://www.arkeolojikhaber.com/haber-bergamadaki-150-yillik-tutun-deposu-restore-ediliyor-23155/, (Erişim tarihi: 08.03.2020).

Bagyaglari.com. (2020). Hakkımızda, http://www.bagyaglari.com/kurumsal, (Erişim Tarihi: 18.02.2020).

Barbaros, R.F. (1994). 1830-1930 Döneminde Osmanlı İmparatorluğu’nun Sosyo-Ekonomik Çözüm Arayışları Çerçevesinde İzmir’de Sanayileşme (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Başağaç, Ö.(2019). Conservation of Lighthouses As A Part Of Maritime Heritage: The Case of Lighthouses in Aegean Coast, Turkey (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Başar, M.E., Erdoğan, H.A. (2009). Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Türkiye’de Tren Garları, Selçuk Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi, 24(3), 29-43.

Baykara, T. (1993). Son Yüzyıllarda İzmir ve Batı Anadolu Uluslararası Sempozyumu. İzmir: Akademi Kitabevi.

Berent, O. (2006). 29 Ekim 2006 Seydiköy (Gaziemir) Gezi Notları, http://web.deu.edu.tr/berent/tren/geziler/trgz_290106_1.html, (Erişim tarihi: 10.11.2020).

Bergama Belediyesi. (2020). Tarihi Kentsel Doku - Bergama Eski Lisesi (1916-1926), http://www.bergama.bel.tr/Home/Page/369, (Erişim tarihi: 09.03.2020).

Bergama Belediyesi. (2020). Tarihi Kentsel Doku- Bergama Eski Lisesi (1916-1926), http://www.bergama.bel.tr/Home/Page/369, (Erişim tarihi: 09.03.2020).

Beyru, R. (2011). 19. Yüzyılda İzmir Kenti (I.Baskı). İstanbul: Literatür Yayınları.

Bilsel, C. (2000). 19. Yüzyılın İkinci Yarısında İzmir’de Büyük Ölçekli Kentsel Projeler ve Kent Mekanının Başkalaşımı, Ege Mimarlık, (36), 34-37.

14 Eylül Bergama Primary School. (2020). Uprising Against Ginnery(1875), http://14eylulio.meb.k12.tr/icerikler/cir-cir-fabrikasi-olayi-1875_7143667.html, (Date of Access: 03.08.2020).

Akbulut, G. (2010). Railroad Transportation in Turkey From a Geopolitical Perspective. Ankara: Anı Publications.

Aksu, M., Başağaoğlu, İ. (2013). "İzmir Urla-Klazomenai Quarantine Organization." Mersin University, Faculty of Medicine, Lokman Hekim Journal of History of Medicine and Folk Medicine, VIII. Lokman Hekim Days – Special Issue, Lokman Hekim Journal of History of Medicine and Folk Medicine, 30-31, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/758600, (Date of Access: 11.10.2020).

Akyüz Levi, E. (2010). Historic Elevator Building, https://www.izmirdergisi.com/tr/mimari/81-tarihi-asansor-binası, (Date of Access: 02.18.2020).

Aligalip.com (2020). History of Şekerci Ali Galip Efendi, http://www.aligalip.com/firma-profilii.html, (Date of Access: 03.24.2020).

Altınoluk, U. (2007). Traditional Urban Fabric: Birgi. İstanbul: Ege Publications.

Apikam.org. (2020). Apikam’s Establishment Story, https://www.apikam.org.tr/tr/Apikam-Arsiv/1/29, (Date of Access: 02.18.2020).

Aritan, O. and Sayar, Y. (2009). İzmir Sumerbank Basma Sanayi Compound and Transformation Processes, Ege Journal of Architecture, (70), 20–25.

Arkeolojikhaber.com (2020). The 150-year old tobacco warehouse in Bergama is under restoration, https://www.arkeolojikhaber.com/haber-bergamadaki-150-yillik-tutun-deposu-restore-ediliyor-23155/, (Date of Access: 03.08.2020).

Bagyaglari.com (2020). About Us, http://www.bagyaglari.com/kurumsal, (Date of Access: 02.18.2020).

Barbaros, R. F. (1994). Industrialization in İzmir in Light of Ottoman Empire’s Search for Socio-Economic Solution During the 1830–1930 Period

(Unpublished Doctoral Dissertation), İstanbul: İstanbul University, Institute of Social Sciences.

Başağaç, O. (2019). Conservation of Lighthouses as Part of Maritime Heritage: The Case of Lighthouses on the Aegean Coast, Turkey (Unpublished Doctoral Dissertation). Ankara: Middle East Technical University, Graduate School of Natural and Applied Sciences.

Başar, M. E., Erdoğan, H. A. (2009). Railroad Terminals in Turkey from Ottoman Time to the Republic, Selçuk University, Journal of Engineering and Architecture Faculty, 24(3), 29–43.

Baykara, T. (1993). International Symposium on İzmir and Western Anatolia in Recent Centuries. İzmir: Akademi Bookstore.

Berent, O. (2006), October 29, 2006 Seydiköy (Gaziemir) Travel Notes, http://web.deu.edu.tr/berent/tren/geziler/trgz_290106_1.html, (Date of Access: 11.10.2020).

Bergama Municipality. (2020). Historic Urban Fabric – Old Bergama High School (1916–1926), http://www.bergama.bel.tr/Home/Page/369, (Date of Access: 03.09.2020).

Bergama Municipality. (2020). Historic Urban Fabric – Old Bergama High School (1916-1926), http://www.bergama.bel.tr/Home/Page/369, (Date of Access: 03.09.2020).

Beyru, R. (2011). The City of İzmir in the 19th century (First Ed.). İstanbul: Literatür Publications.

Bilsel, C. (2000). Large-Scale Urban Projects and Metamorphosis of Urban Space in İzmir in the Second Half of the 19th Century, Ege Journal of Architecture, (36), 34–37.

Binan, D.U., Kaptı, M., Kıraç, B. ve Töre, T. (2006). Bergama (İzmir) Kentsel Kültür Varlıkları Envanteri 2005, Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi, (5), 57-101.

Biryol, U. (2020). İzmir Körfezinin Vitrini: Pasaport, https://www.izmirdergisi.com/tr/turizm/gezi-rehberi/1326-izmir-korfezinin-vitrini-pasaport, (Erişim tarihi: 18.02.2020).

Boneval, Z. (2020). İlkbahar’da Alaçatı, http://www.alacati.org.tr/read.php?id=94, (Erişim tarihi: 18.03.2020).

Böke, P. (2009). İzmir Karantina Teşkilatının Kuruluşu ve Faaliyetleri (1840-1900), DEÜ Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 8(18-19), 137-159.

Cangören, E. (2011). Tarihsel Süreç İçinde İzmir Sanayisinin Alan Kullanımındaki Değişmeler (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü.

Çalışkan, T. (2014). İzmir Su Şirkentinin Kuruluşu ve Faaliyetleri (1893-1944) (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uşak: Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çarboğa, E. (2011). Sümerbank Üniversite Oluyor, Yeniasır, https://www.yeniasir.com.tr/izmir/2011/04/13/sumer-bank-universite-oluyor, (Erişim tarihi: 08.03.2020).

Çekül Vakfı. (2020). Selçuk Kenti Belleğini Tazeliyor, https://www.cekulvakfi.org.tr/haber/selcuk-kenti-belleгинi-tazeliyor, (Erişim tarihi: 12.03.2020).

Çetinkaya, Ç. (2015). Yeniden İşlevlendirilen Endüstriyel Mekânların Görsel Algı Değerlendirmesi: İzmir Tarihi Havagazi Fabrikası (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İzmir: Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Dalan.com (2020). Hakkımızda, http://www.dalan.com.tr/kurumsal/hakkimizda-1.html, (Erişim tarihi: 10.11.2020).

Demir, K. (2019). II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Basınında Tütün Tarımı ve Reji Şirketi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 22 (41), 419-446.

Depopergamon.com. (2020). Depo Pergamon, http://depopergamon.com/, (Erişim tarihi: 08.03.2020).

Efeslileylek.com. (2020). Selçuk Efes Kent Belleği, Efesli Leylek Dergisi-Efes Selçuk Belediyesi Kültür ve Sanat Dergisi, Ocak – Şubat Sayı 1, https://www.efeslileylek.com/online-dergi/ocak-subat/, (Erişim tarihi: 12.03.2020).

E-kemeraltı. (2020a). İzmir Su Fabrikası, http://e-kemeralti.com/izmir-su-fabrikasi/, (Erişim tarihi: 10.11.2020).

E-kemeraltı. (2020b). Un Fabrikası Binaları, http://e-kemeralti.com/un-fabrikasi-binalari, (Erişim tarihi: 10.11.2020).

Ekizoğlu, G. (2012). Demiryolu Yerleşkelerinin Endüstriyel Miras Olarak Korunma Sorunları: İzmir- Aydın Hattı Üzerindeki Demiryolu Yerleşkeleri Örneği (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Ekşioğlu Çetintahra, G., Atay Kaya, İ., Hepgüzel Hatip, B., Tezcan, S., Zengin Çelik, H., Silaydın Aydın, B. ve Erdin, H.E. (2018). İzmir Kent Hikayeleri: Temel Tasarım Stüdyosunda Tarihi Kent Merkezinin Bellekteki İzlerini Keşfetmek, Tasarım ve Bellek Temalı Ulusal Tasarım Sempozyumu, 29-30 Eylül 2018, Trabzon.

Erolsasmaz.com (2020a) Tarihi Un Fabrikaları – Merkez, https://www.erolsasmaz.com/?oku=1101, (Erişim tarihi: 10.11.2020).

Erolsasmaz.com. (2020b). Sydney La Fontaine Halı Ticarethanesi Ve Deposu – İzmir, http://www.erolsasmaz.com/?oku=1366, (Erişim tarihi: 15.09.2020).

Binan, D. U., Kaptı, M., Kıraç, B. and Töre, T. (2006). Bergama (İzmir) Urban Cultural Heritage Inventory 2005, Turkish Academy of Sciences, Journal of Cultural Inventory, (5), 57–101.

Biryol, U. (2020). Showcase of İzmir Bay: Pasaport, https://www.izmirdergisi.com/tr/turizm/gezi-rehberi/1326-izmir-korfezinin-vitrini-pasaport, (Date of Access: 02.18.2020).

Boneval, Z. (2020). Alaçatı in Spring Time, http://www.alacati.org.tr/read.php?id=94, (Date of Access: 03.18.2020).

Böke, P. (2009). Foundation and Activities of the İzmir Quarantine Organization (1840–1900), DEU Institute of Atatürk’s Principles and History of Turkish Revolution – Journal of Modern Turkish History (CTAD), 8(18–19), 137–159.

Cangören, E. (2011). Changes in Land Usage of Industry in İzmir Over Time (Unpublished Master’s Thesis). İzmir: Ege University, Institute of Social Sciences.

Çalışkan, T. (2014). Foundation and Operations of İzmir Water Company (1893-1944) (Unpublished Master’s Thesis). Uşak: Uşak University, Institute of Social Sciences.

Çarboğa, E. (2011). Sumerbank Is Becoming a University, Yeniasır, https://www.yeniasir.com.tr/izmir/2011/04/13/sumerbank-universite-oluyor, (Date of Access: 03.08.2020).

Çekül Foundation. (2020). The City of Selçuk Refreshes Its Urban Memory, https://www.cekulvakfi.org.tr/haber/selcuk-kenti-belleгинi-tazeliyor, (Date of Access: 03.12.2020).

Çetinkaya, Ç. (2015). Evaluation of the Visual Perception of Repurposed Industrial Sites: İzmir Historic Coal-Gas Plant (Unpublished Doctoral Dissertation). İzmir: Ege University, Graduate Faculty of Natural and Applied Science.

Dalan.com (2020). About Us, http://www.dalan.com.tr/kurumsal/hakkimizda-1.html, (Date of Access: 11.10.2020).

Demir, K. (2019). II. Tobacco Farming and Tekel Administration in Ottoman Press During Constitutional Monarchy, Balıkesir University, Journal of Social Sciences Institute, 22 (41), 419–446.

Depopergamon.com (2020). Depot Pergamon, http://depopergamon.com/, (Date of Access: 03.08.2020).

Efeslileylek.com (2020). Selçuk Ephesus Urban Memory, Efesli Leylek Magazine – Ephesus Selçuk Municipality Culture and Art Magazine, January–February Issue 1, https://www.efeslileylek.com/online-dergi/ocak-subat/, (Date of Access: 03.12.2020).

E-kemeraltı. (2020a). İzmir Water Plant, http://e-kemeralti.com/izmir-su-fabrikasi/, (Date of Access: 11.10.2020).

E-kemeraltı. (2020b). Flour Mill Buildings, http://e-kemeralti.com/un-fabrikasi-binalari, (Date of Access: 11.10.2020).

Ekizoğlu, G. (2012). Problems Involved in Preserving Railroad Compounds as Industrial Heritage Landmarks: Example—Railroad Compounds on the İzmir–Aydın Line (Unpublished Master’s Thesis). İzmir: Dokuz Eylül University, Graduate School of Natural and Applied Sciences.

Ekşioğlu Çetintahra, G., Atay Kaya, İ., Hepgüzel Hatip, B., Tezcan, S., Zengin Çelik, H., Silaydın Aydın,

B. and Erdin, H. E. (2018). İzmir City Stories: Discovering Memory Traces of Historic City Center In Basic Design Studio, National Design Symposium On Design and Memory, September 29–30, 2018, Trabzon.

Erolsasmaz.com (2020a) Historic Flour Mills – Metropolis, https://www.erolsasmaz.com/?oku=1101, (Date of Access: 11.10.2020).

Erolsasmaz.com (2020b). Sydney La Fontaine Rug Shop and Depot – İzmir, http://www.erolsasmaz.com/?oku=1366, (Date of Access: 09.15.2020).

Erolsasmaz.com. (2020c). Diana Hamamları Ve Halkapınar Su Derleme Yapısı -Halkapınar – Merkez, <https://www.erolsasmaz.com/?oku=969>, (Erişim tarihi: 10.11.2020).

Erolsasmaz.com. (2020e). Pasaport Vapur İskelesi – Merkez, <https://www.erolsasmaz.com/?oku=752>, (Erişim tarihi: 18.02.2020).

Erolsasmaz.com. (2020f). Eski Sayaç Atölyesi – Merkez, <https://www.erolsasmaz.com/?oku=756>, (Erişim tarihi: 18.02.2020).

Esen, G. (2019). Deindustrialisation and Neoliberal Urbanisation: The Rear Port of Izmir, Alsancak (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü.

Fidanoğlu, İ. (2012). Bergama'da Kanlı Fabrika Olayı, <http://dagakactim.blogspot.com/2012/07/bergama-da-kanli-fabrika-olay.html>, (Erişim tarihi: 08.03.2020).

Galanti, A. (1947). Türkler ve Yahudiler: Tarihi, Siyasi Tetkik, İstanbul: Tan Matbaası. <https://docplayer.biz.tr/114859151-Turkler-ve-yahudiler.html>, (Erişim tarihi: 10.11.2020).

Genç, H.H. (2010). 1929 İzmir'in Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapısı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.

Griffon Butik Otel. (2020). <https://www.griffonbutikotel.com/>, (Erişim tarihi: 22.03.2020).

Güçlü, F. (2015). Yıkılan Bir Cumhuriyet Kurumu Sümerbank (1.Baskı). Ankara: Ürün Yayınları.

Hadziiossif, C. (2016). Zeytin ve Zeytinyağının Tarihselliği. İçinde; A.Y. Kaya ve E. Akpınar (Editörler) Zeytinin Akdeniz'deki Yolculuğu Konferans Bildirileri, İzmir: Dinç Ofset Matbaa.

Höbel, A. (2019). Bayındır Geleneksel Konut Dokusunun Kültürel Değerlerinin Tespiti ve Bilinirliğinin Arttırılmasına Yönelik Bir Araştırma (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

<https://www.izmirdergisi.com/tr/mimari/1602-eski-tekel-binası-artık-izmir-in-mimarlik-merkezi>, (Erişim tarihi: 10.11.2020).

Hürriyet Gazetesi. (2020). Tekel Deposu Binasına Restorasyon, <https://www.hurriyet.com.tr/tekel-deposu-binasina-restorasyon-40554170>, (Erişim tarihi: 21.03.2020).

İbbmeslekfabrikasi.com (2020). Hakkımızda, <https://www.ibbmeslekfabrikasi.com>, (Erişim tarihi: 10.11.2020).

İzmir Büyükşehir Belediye Başkanlığı bünyesindeki İzmir Akdeniz Akademisi tarafından organize edilen İyi Tasarım etkinliklerine ait daha kapsamlı bilgilere <https://www.iyitasarimizmir.org/> adresinden ulaşılabilir.

İzmir Büyükşehir Belediyesi. (2017a). İzmir Tarih Projesi İzmir Tarih Projesi Tasarım Stratejisi Raporu, Beşinci Basım: İzmir, <http://www.izmirtarih.com.tr/pdf/OperasyonPlanlari1.pdf>, (Erişim tarihi: 10.11.2020).

İzmir Büyükşehir Belediyesi. (2017b). İzmir Tarih Projesi Operasyon Planları Raporu, Dördüncü Basım: İzmir, <http://www.izmirtarih.com.tr/pdf/TasarimStratejisiRaporu.pdf>, (Erişim tarihi: 10.11.2020).

İzmir Büyükşehir Belediyesi. (2018). Tarihi Havagazi Fabrikası Kültür Merkezi, <https://www.izmir.bel.tr/tr/Projeler/tarihi-havagazi-fabrikasi-kultur-merkezi/1382/4>, (Erişim tarihi: 28.11.2019).

İzmir Büyükşehir Belediyesi. (2020). Tarihi Sayaç Atölyesinde Sanat Eğitimi, <https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/tarihi-sayac-at0lyesinde-sanat-egitimi/1274/156>, (Erişim tarihi: 18.02.2020).

İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2020). Tarihi Asansör, <https://izmir.ktb.gov.tr/TR-77365/tarihi-asansor.html>, (Erişim tarihi: 18.02.2020).

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi. (2020). İKÇÜ Tarihi, <https://ikcu.edu.tr/S/15432/ikcu-tarihi>, (Erişim tarihi: 23.03.2020).

Erolsasmaz.com (2020c). Diana Baths and Halkapınar Water Collectors – Halkapınar – Metropolis, <https://www.erolsasmaz.com/?oku=969>, (Date of Access: 11.10.2020).

Erolsasmaz.com (2020e). Pasaport Ferry Port – Metropolis, <https://www.erolsasmaz.com/?oku=752>, (Date of Access: 02.18.2020).

Erolsasmaz.com (2020f). Old Meter Shop – Metropolis, <https://www.erolsasmaz.com/?oku=756>, (Date of Access: 02.18.2020).

Esen, G. (2019). Deindustrialization and Neoliberal Urbanization: Hinterland of Izmir Port, Alsancak (Unpublished Master's Thesis). İzmir: Izmir Institute of Technology, Institute of Engineering and Natural Sciences.

Fidanoğlu, I. (2012). Bloody Anti-Industry Uprising in Bergama, <http://dagakactim.blogspot.com/2012/07/bergama-mada-kanli-fabrika-olay.html>, (Date of Access: 03.08.2020).

Galanti, A. (1947). Turks and Jews: Historical, Political Study, Istanbul: Tan Press, <https://docplayer.biz.tr/114859151-Turkler-and-yahudiler.html>, (Date of Access: 11.10.2020).

Genç, H. H. (2010). Socio-Economic and Cultural Structure of Izmir In 1929 (Unpublished Master's Thesis). İzmir: Dokuz Eylül University, Institute of Atatürk's Principles and History of Turkish Revolution.

Griffon Boutique Hotel (2020), <https://www.griffonbutikotel.com/>, (Date of Access: 03.22.2020). Güçlü, F. (2015). A Crumbling Institution of the Republican Era (First Ed.). Ankara: Ürün Publications.

Hadziiossif, C. (2016). Historic Nature of Olive and Olive Oil. Inside: A. Y. Kaya and E. Akpınar (Editors) The Journey of Olive in the Mediterranean, Conference Papers, İzmir: Dinç Ofset Press.

Höbel, A. (2019). A Study on Identifying and Improving Awareness About Cultural Values of Traditional Housing Fabric in Bayındır (Unpublished Master's Thesis). İzmir: Dokuz Eylül University, Graduate School of Natural and Applied Sciences.

<https://www.izmirdergisi.com/tr/mimari/1602-eski-tekel-binası-artık-izmir-in-mimarlik-merkezi>, (Date of Access: 11.10.2020).

Hürriyet Newspaper. (2020). Tekel Warehouse Building Is Under Restoration, <https://www.hurriyet.com.tr/tekel-deposu-binasina-restorasyon-40554170>, (Date of Access: 03.21.2020).

İbbmeslekfabrikasi.com (2020). About Us, <https://www.ibbmeslekfabrikasi.com>, (Date of Access: 11.10.2020).

For more comprehensive information on the Good Design events organized by the Izmir Mediterranean Academy, which is part of the Izmir Metropolitan Municipality, please see <https://www.iyitasarimizmir.org/>

Izmir Metropolitan Municipality. (2017a). Izmir History Project Design Strategy Report, Fifth Ed.: İzmir, <http://www.izmirtarih.com.tr/pdf/OperasyonPlanlari1.pdf>, (Date of Access: 11.10.2020).

Izmir Metropolitan Municipality. (2017b). Izmir History Project Operation Plans Report, Fourth Ed.: İzmir, <http://www.izmirtarih.com.tr/pdf/TasarimStratejisiRaporu.pdf>, (Date of Access: 11.10.2020).

Izmir Metropolitan Municipality. (2018). Historic Coal-Gas Plant Cultural Center, <https://www.izmir.bel.tr/tr/Projeler/tarihi-havagazi-fabrikasi-kultur-merkezi/1382/4>, (Date of Access: 11.28.2019).

Izmir Metropolitan Municipality. (2020). Art Training at the Historic Meter Shop, <https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/tarihi-sayac-atolyesinde-sanat-egitimi/1274/156>, (Date of Access: 02.18.2020).

Izmir Provincial Directorate of Culture and Tourism. (2020). Historic Elevator, <https://izmir.ktb.gov.tr/TR-77365/tarihi-asansor.html>, (Date of Access: 02.18.2020).

Izmir Kâtip Çelebi University. (2020). İKÇU History, <https://ikcu.edu.tr/S/15432/ikcu-tarihi>, (Date of Access: 03.23.2020).

İzmir Kent Rehberi. (2016). İzmir Kent Rehberi, <https://kentrehberi.izmir.bel.tr/izmirkentrehberi#>, (Erişim tarihi: 23.03.2020).

İzmir Ticaret Odası (2020). 2020 Yönetim Kurulu Çalışma Programı ve Bütçesi Raporu. http://izto.org.tr/demo_betanix/uploads/cms/yonetim.ieu.edu.tr/5702_1582617497.pdf, (Erişim tarihi: 10.11.2020).

İzmir Ticaret Odası. (2020). Çiğli, http://www.izto.org.tr/portals/0/12_%C3%87%C4%B0%C4%9E1%C4%B0.pdf, (Erişim tarihi: 23.03.2020).

İzmirdergisi.com (2020). İzmir'in Hafızası Apıkam, <https://www.izmirdergisi.com/tr/dergi-arsivi/38-14uncu-say/1982-izmir-in-hafizasi-apikam>, (Erişim tarihi: 18.02.2020).

İzmirdergisi.com. (2020). Selçuk Efes Kent Belleği ile Zaman Yolculuğu, <https://www.izmirdergisi.com/tr/turizm/muzeler/2544-selcuk-efes-kent-bellegi-ile-zaman-yolculugu>, (Erişim tarihi: 12.03.2020).

İzmirdergisi.com. (2020). Umart Mimarlık'tan Tarihi Bir Dokunuş Daha, <https://www.izmirdergisi.com/tr/mimari/2464-umart-mimarlik-tan-tarihi-bir-dokunus-daha>, (Erişim tarihi: 10.11.2020).

Karabağ Aydeniz, N.E., Karabağ, K., Taddonio, S., Karabağ, A.P. (2014), Karşıyaka Eski Tren İstasyonu'nun Yeniden İşlevlendirilmesine Odaklanan Bir Atölye Çalışması, İçmimar dergisi, 61-65.

Karagözler, S. (2018). Tarihi Yapıların Enerji Performansının Maliyet Etkin İyileştirilmesi Üzerine Bir Çalışma: İzmir TEKEL Başmüdürlük Binası (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karataş, N. (2006). Ege Bölgesi'ndeki Sanayi Gelişim Süreci ve Mekânsal Yansımaları – İzmir Örneği, Selçuk Üniversitesi Karamam İ.İ.B.F. Dergisi, 2006(2), 191-210.

Kavakdipli, E. (2012). İzmir Halkapınar Su Yapıları (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Kadir Has Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Kayın, E. (2013). Endüstri Yapıları Mimarisi. İçinde; İzmir Kent Ansiklopedisi: Mimarlık (Birinci Cilt) 378-412, İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

Kayın, E. (2013). Ulaşım Yapıları Mimarisi İçinde; İzmir Kent Ansiklopedisi: Mimarlık (Birinci Cilt), 305-335, İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

Kayın, E. ve Şimşek, E.(2009). İzmir Havagazi Fabrikası Endüstri Kompleksi Üzerine Yeniden Düşünmek, Ege Mimarlık, (70), 14-19.

Kazas, J. (2008). Endüstriyel Miras Kapsamındaki Alanların Kentsel Yenilemeyi Oluşturmadaki Rolünün İrdelenmesi "Ödemiş Örneği" (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Key, H. (2007). Osmanlı Demiryolu Faaliyetlerine Bir Bakış (İzmir-Aydın ve İzmir-Kasaba Hattı Örneği), T.C. Balıkesir Üniversitesi F.E.F. Karesi Tarih Kulübü Bülteni, 2007/1, 42-49.

Kocabal, Y.Z., Candaş, A., Kayaoğlu, E., İmrak, C.E. (2012). 19. Yüzyıl Hidrolik Asansör Teknolojisi ve Tarihi Asansör, Asansör Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 04-06 Ekim 2012, İzmir.

Kolay, A. (2011). İzmir-Kasaba ve Uzantısı Demiryolu Hatları (1863-1897) (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiye Araştırmaları Enstitüsü.

Kolay, A. (2017). Anadolu'da İşletmeye Açılan İlk Demiryolu Hattı: İzmir- Kasaba (Turgutlu) Demiryolu, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5(54), 89-106.

Konak Belediyesi. (2020). Hamdi Dalan Sabun Müzesi, <http://www.konak.bel.tr/sayfa/hamdi-dalan-sabun-muzesi>, (Erişim tarihi: 10.11.2020).

Izmir City Guide. (2016). İzmir City Guide, <https://kentrehberi.izmir.bel.tr/izmirkentrehberi#>, (Date of Access: 03.23.2020).

Izmir Chamber of Commerce (2020), 2020 Board of Directors Meeting Schedule and Budget Report, http://izto.org.tr/demo_betanix/uploads/cms/yonetim.ieu.edu.tr/5702_1582617497.pdf, (Date of Access: 11.10.2020).

Izmir Chamber of Commerce. (2020). Çiğli, http://www.izto.org.tr/portals/0/12_..pdf, (Date of Access: 03.23.2020).

Izmirdergisi.com (2020). İzmir's Memory Apıkam, <https://www.izmirdergisi.com/tr/dergi-arsivi/38-14uncu-say/1982-izmir-in-hafizasi-apikam>, (Date of Access: 02.18.2020).

Izmirdergisi.com (2020). Time Travel With Selçuk Ephesus Urban Memory, <https://www.izmirdergisi.com/tr/turizm/muzeler/2544-selcuk-efes-kent-bellegi-ile-zaman-yolculugu>, (Date of Access: 03.12.2020).

Izmirdergisi.com (2020). Another Historic Touch From Umart Architecture, <https://www.izmirdergisi.com/tr/mimari/2464-umart-mimarlik-tan-tarihi-bir-dokunus-daha>, (Date of Access: 11.10.2020).

Karabağ Aydeniz, N. E., Karabağ, K., Taddonio, S., Karabağ, A. P. (2014), A Workshop That Focuses On Repurposing Old Karşıyaka Train Station, Journal Of Interior Architect, 61–65.

Karagözler, S. (2018). Study on Cost-Effective Improvement of Energy Performance of Historic Structures: İzmir Tekel Head Office Building (Unpublished Master's Thesis). İzmir: Dokuz Eylül University, Institute of Social Sciences.

Karataş, N. (2006). The Industrial Development Process in the Aegean Region and Its Spatial Reflections – İzmir Example, Selçuk University, Karaman Faculty of Economics and Administrative Sciences Journal, 2006(2), 191–210.

Kavakdipli, E. (2012). İzmir Halkapınar Water Structures (Unpublished Master's Thesis). İstanbul: Kadir Has University, Graduate School of Natural and Applied Sciences.

Kayın, E. (2013). Inside The Architecture of Industrial Structures; İzmir City Encyclopedia: Architecture (Vol. 1) 378–412, İzmir: İzmir Metropolitan Municipality Publications.

Kayın, E. (2013). Inside the Architecture of Transportation Structures; İzmir City Encyclopedia: Architecture (Vol. 1), 305-335, İzmir: İzmir Metropolitan Municipality Publications.

Kayın, E. and Şimşek, E. (2009). Re-Imagining Izmir Coal-Gas Plant Industrial Complex, Ege Journal of Architecture, (70), 14–19.

Kazas, J. (2008). Study of the Role Industrial Heritage Zones Play in Driving Urban Regeneration "Ödemiş Example" (Unpublished Doctoral Dissertation), İstanbul: Yıldız Technical University, Graduate School of Natural and Applied Sciences.

Key, H. (2007). An Overview of the Ottoman Railroad Operations (Example of İzmir–Aydın and İzmir–Kasaba Lines), R.O.T. Balıkesir University, Faculty of Arts and Sciences Karesi History Club Bulletin, 2007/1, 42-49.

Kocabal, Y. Z., Candaş, A., Kayaoğlu, E., İmrak, C. E. (2012). 19. Hydraulic Elevator Technology of the Century and Historic Elevator, Elevator Symposium Proceedings Book, October 04-06, 2012, İzmir.

Kolay, A. (2011). İzmir–Kasaba Railway Lines and Extensions (1863-1897) (Unpublished Doctoral Dissertation). İstanbul: Marmara University, Institute of Turkic Studies.

Kolay, A. (2017). The First Railway Line Built in Anatolia: İzmir-Kasaba (Turgutlu) Railroad, Academic Journal of Social Studies, 5(54), 89–106.

Konak Municipality. (2020). Hamdi Dalan Soap Museum, <http://www.konak.bel.tr/sayfa/hamdi-dalan-sabun-muzesi>, (Date of Access: 11.10.2020).

Köşgeroğlu, F. E. (2005). An Approach For Conservation of Railway Heritage; Assessing and Experiencing the İzmir – Aydın Railway Line (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi , Doğa ve Uygulamalı Bilimler Enstitüsü.

Kul, F.N., Dönmez, C. ve Püskülcü Aydın, A. (2017). Yandı Bitti Kül Oldu! Urla Eski Tekel Binasının (Arditi Köşkü) Hazin Öyküsü, Ege Mimarlık, (95), 10-15.

Kurt, S. (2012). İzmir’de Kamusal Hizmetler (1850-1950). İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı.

Levantineheritage.com. (2020). Sydney La Fontaine’s Carpet Warehouse and Depot, <http://www.levantineheritage.com/note124.htm>, (Erişim tarihi: 10.11.2020).

Mahallbomontiizmir.com. (2020). Yaşam Burada, Tarihle İç İçte, <http://www.mahallbomontiizmir.com/>, (Erişim tarihi: 10.11.2020).

Manisa, K. (2013). Endüstri Mirası Olarak Eski Zeytinyağı İşlikleri, Mimarlık (369), 73-77.

Manisa, K. ve Yerliyurt, B. (2013). Endüstri Mirası olarak Dikili-Bergama Bölgesindeki Eski Zeytinyağı İşlikleri ve Mimari Özellikleri, Ege Mimarlık, (84), 50-53.

Manisa, K. ve Yerliyurt, B. (2018). Batı Anadolu’da Eski Zeytinyağı İşlikleri ve Mimari Özellikleri, Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi, (17), 49-61.

MATU Mimarlık Ofisi. (2020). Tekel Çiğli Sigara Fabrikası Lojmanları, <http://www.matu.com.tr/mimarlik/projeler.asp?pid=111>, (Erişim tarihi: 23.03.2020).

Matu.com. (2020). Konak Pier, <http://www.matu.com.tr/mimarlik/projeler.asp?pid=8>, (Erişim tarihi: 18.02.2020).

Oban, R. (2006). İzmir’in Eski Kentsel Dokusunun Korunması ve Turizm Açısından Değerlendirilmesi (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Öztürk, İ. (2009). Osmanlı İmparatorluğu’ndan Günümüze Demiryollarının Gelişimi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özveren, E. (2003). Büyük Buhranda Bir Liman Kenti: İzmir, 1929-1932, İzmir Kent Kültürü Dergisi, (6), İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını.

Pekin, S.Z. (2012). İzmir’in Güzel Kızına Yakışır Makyaj. <https://www.izmirdergisi.com/tr/dergi-arsivi/39-15inci-sayi/271-izmir-in-guzel-kizina-yakisir-makyaj>, (Erişim tarihi: 18.02.2020).

Resmî Gazete, 20 Aralık 2017 tarihli ve 30276 Sayılı, <https://www.resmigazete.gov.tr/ilanlar/eskiilanlar/2017/12/20171220-4-1.pdf>, (Erişim tarihi: 24.03.2020).

Saner, M. (2012). Endüstri Mirası: Kavramlar, Kurumlar ve Türkiye’deki Yaklaşımlar, Planlama, 52(1-2), 53-66.

Selçuk Belediyesi (2020b). Kent Belleği Gönüllüleri ile Yeniden Bir Arada, <http://selcuk.bel.tr/icerik/137/1558/kent-bellegi-gonulluleri-ile-yeniden-bir-arada.aspx>, (Erişim tarihi: 12.03.2020).

Selçuk Belediyesi. (2020a). Selçuk Kent Belleği Merkezi Çalışmaları Sürüyor, <http://selcuk.bel.tr/icerik/136/824/selcuk-kent-bellegi-merkezi-calismalari-suruyor.aspx>, (Erişim tarihi: 12.03.2020).

Sevin, E.İ. (2005). Bayındır’da Türk Dönemi Yapıları (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sipahioğlu, O. (2012). İzmir Şark Sanayi Kumpanyası Tekstil Fabrikasının 1924 Yılında Karadeniz Bölgesi’nde Yaptırıldığı “Pamuk İpliği Pazarı” Araştırma Raporu, Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi 1(2), 92-106.

Köşgeroğlu, F. E. (2005). An Approach To Conservation of Railway Heritage; Assessing and Experiencing the İzmir–Aydın Railway Line (Unpublished Master’s Thesis). Ankara: Middle East Technical University, Graduate School of Natural and Applied Sciences.

Kul, F. N., Dönmez, C. and Püskülcü Aydın, A. (2017). It Went up in Smoke! Tragic Story of Urla’s Old Tekel Building (Arditi Mansion), Ege Journal of Architecture, (95), 10–15.

Kurt, S. (2012). Public Services in Izmir (1850-1950). İzmir: İzmir Metropolitan Municipality City Library.

Levantineheritage.com (2020). Sydney La Fontaine’s Rug Shop and Depot, <http://www.levantineheritage.com/note124.htm>, (Date of Access: 11.10.2020).

Mahallbomontiizmir.com (2020). Life Is Here, Living With History <http://www.mahallbomontiizmir.com/>, (Date of Access: 11.10.2020).

Manisa, K. (2013). Old Olive Oil Press Shops as Industrial Heritage Landmarks, Architecture (369), 73-77.

Manisa, K. and Yerliyurt, B. (2013). Old Olive Oil Press Shops in the Dikili–Bergama Region and Their Architectural Characteristics as Industrial Heritage Landmarks, Ege Journal of Architecture, (84), 50–53.

Manisa, K. and Yerliyurt, B. (2018). Old Olive Oil Press Shops in Western Anatolia and Their Architectural Characteristics, Turkish Academy of Sciences, Journal of Cultural Inventory, (17), 49–61.

MATU Architectural Office. (2020). Tekel Çiğli Cigarette Factory Lodgings, <http://www.matu.com.tr/mimarlik/projeler.asp?pid=111>, (Date of Access: 03.23.2020).

Matu.com (2020). Konak Pier, <http://www.matu.com.tr/mimarlik/projeler.asp?pid=8>, (Date of Access: 02.18.2020).

Oban, R. (2006). Preserving Izmir’s Old Urban Fabric and Its Evaluation From the Tourism Perspective (Unpublished Doctoral Dissertation). İzmir: Dokuz Eylül University, Institute of Educational Sciences.

Öztürk, İ. (2009). The Development of Railroads From the Ottoman Empire Days To Today (Unpublished Master’s Thesis). İstanbul: İstanbul University, Institute of Social Sciences.

Özveren, E. (2003). A Port City During Depression: Izmir, 1929–1932, Journal of Izmir Urban Culture, (6), Izmir Metropolitan Municipality Cultural Publication.

Pekin, S. Z. (2012). Makeup To Match Izmir’s Beautiful Girl <https://www.izmirdergisi.com/tr/dergi-arsivi/39-15inci-sayi/271-izmir-in-guzel-kizina-yakisir-makyaj>, (Date of Access: 02.18.2020).

Official Gazette Issue 30276 Dated December 20, 2017 <https://www.resmigazete.gov.tr/ilanlar/eskiilanlar/2017/12/20171220-4-1.pdf>, (Date of Access: 03.24.2020).

Saner, M. (2012). Industrial Heritage: Concepts, Institutions, Approaches in Turkey, and Planning, 52(1-2), 53-66.

Selçuk Municipality (2020b). Urban Memory Volunteers Meet Again, <http://selcuk.bel.tr/icerik/137/1558/kent-bellegi-gonulluleri-ile-yeniden-bir-arada.aspx>, (Date of Access: 03.12.2020).

Selçuk Municipality. (2020a). Selçuk Urban Memory Project Continues, <http://selcuk.bel.tr/icerik/136/824/selcuk-kent-bellegi-merkezi-calismalari-suruyor.aspx>, (Date of Access: 03.12.2020).

Sevin, E. İ. (2005). Turkish Era Structures in Bayındır (Unpublished Master’s Thesis). İzmir: Ege University, Institute of Social Sciences.

Sipahioğlu, O. (2012). Report on the “Cotton Yarn Market” Survey Conducted by Izmir Şark Sanayi Company Textile Plant in 1924 in the Black Sea Region, Dokuz Eylül University, Journal of Literature Faculty 1(2), 92–106.

Sondakika.com. (2020). İzmir Özel İdare’den Bayındır’a 10 Milyon Lira, <https://www.sondakika.com/haber/haber-izmir-ozel-idare-den-bayindir-a-10-milyon-lira-2674594/>, (Erişim tarihi: 22.03.2020).

Şimşek, E. (2006). Endüstri Yapılarının Kültürel Miras Olarak İrdelenmesi ve Değerlendirilmesi: İzmir Liman Arkası Bölgesi Örneği. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2012). İzmir Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri (Cilt 1), İzmir: İzmir Valiliği Yayınları.

T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2012). İzmir Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri (Cilt 3), İzmir: İzmir Valiliği Yayınları.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, İzmir 1 No.lu KVKBK Arşivi, (Erişim tarihi: Aralık 2019 – Ocak 2020).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, İzmir 2 No.lu KVKBK Arşivi, (Erişim tarihi: Aralık 2019 – Ocak 2020

T.C. Sağlık Bakanlığı İzmir İl Sağlık Müdürlüğü Urla Devlet Hastanesi. (2020). Tarihçe, <https://urladh.saglik.gov.tr/TR,103698/tarihce.html>, (Erişim tarihi: 24.03.2020).

Taddonio, S., Karabağ Aydeniz, N.E. ve Üstünes, Y. (2016). İzmir Alsancak Bölgesinde Toprak Mahsulleri Ofisi Silo Yapısı için Bir İşlevsel Dönüşüm Önerisi. İçmimar: İçmimari, Tasarım ve Yaşam Kültürü Dergisi, (46), 76-81.

Tanyeli, G. ve İkiz, D. (2009). İstanbul’da Bir Endüstriyel Miras Örneği: Bomonti Bira Fabrikası, TÜBA-KED, (7), 110-121.

Tarihi Kentler Birliği. (2011). Tarihi ve Kültürel Mirası Koruma Proje ve Uygulamalarını Özendirme Yarışması 2010 Yarışma Kataloğu, <http://www.tarihi kentlerbirligi.org/doc/TKB2010.pdf>, (Erişim tarihi: 22.03.2020).

Tarkem.com. (2000). ALGA, <http://www.tarkem.com/projeler/alga/>, (Erişim tarihi: 10.11.2020).

Tkgm.gov.tr (2020). Parsel Sorgulama Ekranı, <https://parselsorgu.tkgm.gov.tr/#ara/cografi/38.44061075923326/27.145366853415542>, (Erişim tarihi: 10.11.2020).

Topal, H. (2014). İzmir Mimarlık Merkezi, Ege Mimarlık Dergisi, (86), 5-17,

Topal, H. (2019). Cumhuriyetin Tanığı Olan Bir Endüstri Mirasının Kısa Öyküsü: İzmir Alsancak Elektrik Fabrikası, Ege Mimarlık, (103), 60-63.

Turhan, D. (2018). Asırlık Fabrikanın Dönüşümü: Bomontiada, Aydın Sanat, 4(8), 95–106.

Türk, S. (2017). Cumhuriyet Döneminde Sümerbank’ın Ülke Sanayileşmesindeki Rolü (1930-1960) (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Türk, Ş. (2004). Büyükdere Nektar Bira Fabrikası Restorasyon Projesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Türkyılmaz, U. (2013). Birinci İzmir İktisat Kongresi ve Hukuki Etkileri (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uğursal, S. (2011). Tarihi Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesi: İzmir Sümerbank Basma Sanayi Yerleşkesi Örneği (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Urla Belediyesi. (2020). Urla Karantina Adası, <http://www.urla.bel.tr/Urla/2/urla-karantina-adasi>, (Erişim tarihi: 24.03.2020).

Uzuntepe, G. (2000). Osmanlı İmparatorluğu’nda İlk Demiryolu: İzmir-Aydın-Kasaba (Turgutlu) (Yayımlanmamış yüksek lisans Tezi). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sondakika.com (2020). 10 Million Turkish lira to Bayındır from Special Provincial Administration of Izmir, <https://www.sondakika.com/haber/haber-izmir-ozel-administration-den-bayindir-a-10-milyon-lira-2674594/>, (Date of Access: 03.22.2020).

Şimşek, E. (2006). Study and Evaluation of Industrial Structures as Cultural Heritage: Example—Hinterland of Izmir Port. (Unpublished Master’s Thesis). İzmir: Dokuz Eylül University, Graduate School of Natural and Applied Sciences.

R.O.T. Ministry of Culture and Tourism Izmir Provincial Directorate of Culture and Tourism. (2012). İzmir Immovable Cultural Heritage Inventory (Vol. 1), İzmir: Governorate of Izmir Publications.

R.O.T. Ministry of Culture and Tourism Izmir Provincial Directorate of Culture and Tourism. (2012). İzmir Immovable Cultural Heritage Inventory (Vol. 3), İzmir: Governorate of Izmir Publications.

R.O.T. Ministry of Culture and Tourism, Izmir RCC–1, (Date of Access: December 2019 – January 2020).

R.O.T. Ministry of Culture and Tourism, Izmir RCC–2, (Date of Access: December 2019 – January 2020

R.O.T. Ministry of Health Izmir Provincial Directorate of Health Urla State Hospital. (2020). History, <https://urladh.saglik.gov.tr/TR,103698/tarihce.html>, (Date of Access: 24.03.2020).

Taddonio, S., Karabağ Aydeniz, N. E. and Ustünes, Y. (2016). A Functional Transformation Proposal for the Turkish Grain Board’s (TMO’s) Silo Structure in Izmir Alsancak Region. Journal of Interior Architect: Interior Design, Culture and Lifestyle, (46), 76–81.

Tanyeli, G. and İkiz, D. (2009). An Industrial Heritage Example in Istanbul: Bomonti Brewery, TU–BA–KED, (7), 110-121.

The League of Historical Cities. (2011). Historical and Cultural Heritage Preservation Project and Applications Encouragement Competition 2010 Competition Catalog, <http://www.tarihi kentlerbirligi.org/doc/TKB2010.pdf>, (Date of Access: 03.22.2020).

Tarkem.com (2000). ALGA, <http://www.tarkem.com/projeler/alga/>, (Date of Access: 11.10.2020).

Tkgm.gov.tr (2020). Parcel Query Screen, <https://parselsorgu.tkgm.gov.tr/#ara/cografi/38.44061075923326/27.145366853415542>, (Date of Access: 11.10.2020).

Topal, H. (2014). Izmir Architectural Center, Ege Journal of Architecture, (86), 5–17,

Topal, H. (2019). A Short Story of an Industrial Heritage That Witnessed the Birth of the Republic: Izmir Alsancak Power Plant, Ege Journal of Architecture, (103), 60–63.

Turhan, D. (2018). Transformation of the Century-Old Plant: Bomontiada, Aydın Sanat, 4(8), 95–106.

Türk, S. (2017). Sumerbank’s Role on the Industrialization of the Country in the Republican Era (1930–1960) (Unpublished Master’s Thesis). Kocaeli: Kocaeli University, Institute of Social Sciences.

Türk, Ş. (2004). Büyükdere Nektar Brewery Restoration Project (Unpublished Master’s Thesis). İstanbul: İstanbul Technical University, Graduate School of Natural and Applied Sciences.

Türkyılmaz, U. (2013). Izmir First Economy Congress and Legal Implications (Unpublished Master’s Thesis). İstanbul: İstanbul University, Institute of Social Sciences.

Uğursal, S. (2011). Repurposing Historic Structures: Example of Izmir Sumerbank Basma Sanayi Compound (Unpublished Master’s Thesis). (Unpublished Master’s Thesis). İzmir: Dokuz Eylül University, Graduate School of Natural and Applied Sciences.

Urla Municipality. (2020). Urla Karantina Island, <http://www.urla.bel.tr/Urla/2/urla-karantina-adasi>, (Date of Access: 03.24.2020).

Uzuntepe, G. (2000). The First Railroad in the Ottoman Empire: Izmir–Aydın-Kasaba (Turgutlu) (Unpublished Master’s Thesis). Eskişehir: Anadolu University, Institute of Social Sciences.

Ünlü, D. (2012). İzmir İktisat Kongresi Kongre Öncesi Ekonomik Görünüm ve Türkiye Ekonomisine Etkileri (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uşak: Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yerliyurt, B. ve Manisa, K. (2014). Küçük Menderes Havzası'ndaki Endüstri Mirası: Birgi'deki Eski Zeytinyağı İşlikleri, Ege Mimarlık, (87-88), 14-17.

Yıldırım, N. (2007). Endüstri Arkeolojisi Kavramı ve Tire'de Bulunan Endüstri Yapılarının Endüstri Arkeolojisi Kapsamında İncelenmesi: Yeni "İşlev" Önerileri (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Yurtoğlu, N. (2018). Türkiye Cumhuriyeti'nde Tütün Tekeli ve Sigara Fabrikalarının Tarihsel Gelişimi (1923-1950). Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, 5 (17), 81-116.

Ünlü, D. (2012). İzmir Economy Congress; Pre-Congress Economic Outlook and Its Effect on Turkish Economy (Unpublished Master's Thesis), Uşak: Uşak University, Institute of Social Sciences.

Yerliyurt, B. and Manisa, K. (2014). Industrial Heritage at the Little Maeander Basin: Old Olive Oil Press Shops In Birgi, Ege Journal of Architecture, (87-88), 14-17.

Yıldırım, N. (2007). The Concept of Industry Archeology and the Study of the Structures in Tire as an Industry Architecture: New "Function" Suggestions (Unpublished Master's Thesis), İstanbul: Yıldız Technical University, Graduate School of Natural and Applied Sciences.

Yurtoğlu, N. (2018). Historical Evolution of Tobacco Monopoly and Cigarette Factories in the Republic of Turkey (1923-1950). Journal of Academic History and Thought, 5 (17), 81-116.

İZMİR KALKINMA AJANSI

Megapol Çarşı Kule, Halkapınar Mahallesi,
1203/11. Sk. No: 5-7, Kat: 19, 35170 Konak/İzmir

T. +90 232 489 81 81   **F.** +90 232 489 85 05